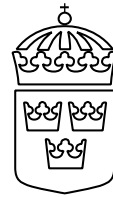

Regeringens proposition

2017/18:169

Stärkt rättssäkerhet vid genomförande av
särskilda befogenheter på särskilda
ungdomshem och LVM-hem

Prop.
2017/18:169

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Linköping den 15 mars 2018

Stefan Löfven

Lena Hallengren
(Socialdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås ändringar i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall och lagen (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård.

Förslagen rör huvudsakligen de särskilda befogenheter Statens institutionsstyrelse (SiS) har för vårdens genomförande vid särskilda ungdomshem och LVM-hem. Förslagen syftar till ökad rättssäkerhet, delaktighet, trygghet och säkerhet för barn och unga som vårdas vid de särskilda ungdomshemmen och för intagna som vårdas vid LVM-hemmen.

I propositionen föreslås bl.a. att den maximala tiden den unge som vårdas vid ett särskilt ungdomshem får hållas i avskildhet kortas från 24 timmar till fyra timmar. Vidare föreslås att fler särskilda befogenheter ska vara möjliga att överklaga till domstol och att ett offentligt biträde ska förordnas för barn under 15 år vid ett överklagande. I propositionen föreslås vidare att det införs två nya särskilda befogenheter, rumsvisitation och säkerhetskontroll. I propositionen föreslås också att den unge vid en kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning ska ges möjlighet att påverka vem ur personalen som genomför eller närvarar vid åtgärden. Vidare ska den unge som vistas på ett särskilt ungdomshem erbjudas uppföljande samtal efter en avskiljning, visitation av bostadsrum eller en kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning.

I propositionen föreslås vidare att SiS i akuta situationer omedelbart ska anvisa plats vid ett särskilt ungdomshem. Motsvarande ändring föreslås när det gäller anvisning av plats vid ett LVM-hem.

Prop. 2017/18:169 I propositionen lämnas också förslag om en ny lag om förbud mot innehav av berusningsmedel m.m. på hem för vård eller boende. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 oktober 2018.

1	Förslag till riksdagsbeslut	5
2	Lagtext	6
2.1	Förslag till lag om förbud mot innehav av berusningsmedel m.m. vid hem för vård eller boende.....	6
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar	8
2.3	Förslag till lag om ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall	10
2.4	Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga	17
2.5	Förslag till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård	26
2.6	Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)	30
3	Ärendet och dess beredning	31
4	Statens institutionsstyrelse och dess verksamhet	32
4.1	Statens institutionsstyrelse.....	32
4.2	Vilka vårdas på SiS institutioner	32
4.3	Verksamhetens omfattning	33
4.4	De särskilda befogenheterna.....	33
4.5	Statistik som rör de särskilda befogenheterna	34
4.6	Förbud mot innehav av alkohol och andra berusningsmedel.....	35
5	Behovet av nya bestämmelser	35
6	Verksamheten vid de särskilda ungdomshemmen	37
6.1	Tiden för platsanvisning förtydligas.....	37
6.2	Proportionalitetsprincipen	39
6.3	Förbud mot berusningsmedel	41
6.4	Kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning	43
6.5	Rumsvisitation.....	47
6.6	Säkerhetskontroll.....	51
6.7	Fysisk fasthållning.....	55
6.8	Provtagning för kontroll av berusningsmedel m.m.	56
6.9	Begränsningar i rätten att ta emot besök och använda elektroniska kommunikationstjänster	59
6.10	Hållas i avskildhet	63
6.11	Vård i enskildhet	73
6.12	Utomhusvistelse	75
6.13	Uppföljande samtal efter en vidtagen åtgärd	77
6.14	Underrättelse till Inspektionen för vård och omsorg	78
6.15	Underrättelse vid vård på sjukhus	80
6.16	Samråd med socialnämnden	82
6.17	Rätten att överklaga de särskilda befogenheterna.....	83
6.18	Rätt till offentligt biträde	86
6.19	Systematiskt kvalitetsarbete för att minska behovet av tvångsåtgärder.....	87

Prop. 2017/18:169	6.20	De särskilda befogenheterna ska uttryckligen gälla endast unga som vårdas på grund av sitt eget beteende.....	88
	6.21	Rättelse i lagen om särskilda bestämmelser om vård av unga och i lagen om vård av missbrukare i vissa fall	90
	7	En ny lag om förbud mot innehav av berusningsmedel m.m. vid hem för vård eller boende	91
	8	Konsekvenser.....	96
	8.1	Konsekvenser för barn och unga	96
	8.2	Jämställdhet.....	98
	8.3	Ekonomiska konsekvenser	100
	8.4	Övriga konsekvenser	103
	9	Ikraftträdande.....	104
	10	Författningskommentar.....	104
	10.1	Förslaget till lag om förbud mot innehav av berusningsmedel m.m. vid hem för vård eller boenden	104
	10.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar	107
	10.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall	108
	10.4	Förslaget till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga	115
	10.5	Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård	126
	10.6	Förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:452)	130
	Bilaga 1	Sammanfattning av Barns och ungas rätt vid tvångsvård. Förslag till ny LVU (SOU 2015:71)	131
	Bilaga 2	Författningsförslag från Barns och ungas rätt vid tvångsvård. Förslag till ny LVU (SOU 2015:71)	148
	Bilaga 3	Remissinstanser för Barns och ungas rätt vid tvångsvård. Förslag till ny LVU (SOU 2015:71)	194
	Bilaga 4	Lagrådsremissens lagförslag	196
	Bilaga 5	Lagrådets yttrande	220
		Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 15 mars 2018.....	235

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 2017/18:169

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om förbud mot innehav av berusningsmedel m.m. vid hem för vård eller boende,

2. lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar,

3. lag om ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall,

4. lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga,

5. lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård,

6. lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453).

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om förbud mot innehav av berusningsmedel m.m. vid hem för vård eller boende

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Denna lag tillämpas vid hem för vård eller boende som drivs av en kommun eller ett landsting. Lagen tillämpas också i sådan enskild verksamhet i form av hem för vård eller boende som har tillstånd enligt 7 kap. 1 § första stycket 1 socialtjänstlagen (2001:453).

Lagen tillämpas inte vid sådana särskilda boendeformer som avses i 5 kap. 5 § andra stycket eller 5 kap. 7 § tredje stycket socialtjänstlagen. Lagen tillämpas inte heller vid hem för vård eller boende som Statens institutionsstyrelse driver eller med stöd av 6 kap. 3 § andra stycket socialtjänstlagen uppdragit åt en kommun eller ett landsting att driva.

2 § Den som förestår verksamheten vid hemmet får besluta att de som vårdas där inte får inneha

1. alkoholhaltiga drycker,
2. andra berusningsmedel,
3. injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika, eller
4. någon annan egendom som kan skada den som vårdas eller någon annan eller äventyra säkerheten vid hemmet.

3 § Om egendom som omfattas av ett beslut enligt 2 § påträffas inom hemmet får den omhändertas. Detsamma gäller narkotika, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel och sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot hälsofarliga varor.

4 § Om egendom som har omhändertagits enligt 3 § kan antas bli förverkad enligt 36 kap. 3 § brottsbalken, 6 § narkotikastrafflagen (1968:64), 5 § lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål, 5 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel, 9 kap. 5 § vapenlagen (1996:67) eller 5 § lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, ska den som förestår verksamheten vid hemmet skyndsamt anmäla omhändertagandet till Polismyndigheten. Beslutet att omhänderta egendomen får bestå tills frågan om huruvida egendomen ska tas i beslag har prövats.

5 § Den som förestår verksamheten vid hemmet ska låta förstöra omhändertagen egendom som avses i 2 § 1–3 om värdet är ringa eller det

annars kan anses försvarligt. I annat fall får egendomen säljas. Belopp som erhållits vid försäljningen tillfaller staten. Prop. 2017/18:169

6 § Beslut att förstöra eller sälja egendom enligt 5 § får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Den som driver ett hem för vård eller boende är motpart till den enskilde som överklagar ett beslut att förstöra eller sälja egendom enligt 5 §.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2018.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

Härigenom föreskrivs att 18 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar¹ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 §²

En förvaltningsrätt är domför med en lagfaren domare ensam

1. vid åtgärder som endast avser måls beredande,
2. vid förhör med vittne eller sakkunnig som begärts av en annan förvaltningsrätt,
3. vid beslut som endast avser rättelse av felräkning, felskrivning eller annat uppenbart förbiseende, och
4. vid annat beslut som inte innefattar slutligt avgörande av mål.

Om det inte är påkallat av särskild anledning att målet prövas av fullsuttan rätt, är en förvaltningsrätt domför med en lagfaren domare ensam vid beslut som inte innefattar prövning av målet i sak.

Åtgärder som endast avser beredandet av ett mål och som inte är av sådant slag att de bör förbehållas lagfarna domare, får utföras av någon annan som har tillräcklig kunskap och erfarenhet och som är anställd vid en allmän förvaltningsdomstol, en allmän domstol eller en hyresnämnd. Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela närmare föreskrifter om detta.

Vad som sägs i andra stycket gäller även vid avgörande i sak av

1. mål av enkel beskaffenhet, 2. mål om bevissäkring och betalningssäkring enligt skatteförfarandelagen (2011:1244), om besiktning enligt fastighetstaxeringslagen (1979:1152), om en uppgifts eller handlings undantagande från kontroll enligt skatteförfarandelagen eller någon annan skatteförfattning, 3. mål om omedelbart omhändertagande enligt 6 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, mål om vård <i>i enskildhet</i> enligt 15 b § samma lag, mål om avskildhet enligt 15 c § samma lag, mål om tillfälligt flyttningsförbud enligt 27 § samma lag, mål om omedelbart omhändertagande enligt 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, mål om vård <i>i enskildhet eller avskildhet</i> enligt 34 § samma lag, mål om vård <i>i enskildhet</i> enligt 14 § lagen (1998:603)	3. mål om omedelbart omhändertagande enligt 6 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, mål om vård <i>vid en läsbar enhet</i> enligt 15 b § samma lag, mål om avskildhet enligt 15 c § samma lag, <i>mål om vård i enskildhet enligt 15 d §</i> samma lag, mål om tillfälligt flyttningsförbud enligt 27 § samma lag, mål om omedelbart omhändertagande enligt 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, <i>mål om vård i enskildhet enligt 34 a § samma</i>

¹ Lagen omtryckt 1981:1323.

² Senaste lydelse 2017:543.

om verkställighet av sluten ungdomsvård, mål om avskildhet enligt 17 § samma lag, mål om tillfällig isolering enligt 5 kap. 3 § smittskyddslagen (2004:168), mål enligt 12 § första stycket och 33 § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, mål enligt 18 § första stycket 3–5 och 9 när det gäller de fall då vården inte har förenats med särskild utskrivningsprövning eller 6 lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, mål om förvar och uppsikt enligt utlänningslagen (2005:716), mål enligt lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m., mål enligt fängelselagen (2010:610) och mål enligt lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.,

lag, mål om avskildhet enligt 34 b § samma lag, mål om vård vid en låsbar enhet enligt 14 § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård, *mål om vård i enskildhet enligt 14 a § samma lag*, mål om avskildhet enligt 17 § samma lag, mål om tillfällig isolering enligt 5 kap. 3 § smittskyddslagen (2004:168), mål enligt 12 § första stycket och 33 § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, mål enligt 18 § första stycket 3–5 och 9 när det gäller de fall då vården inte har förenats med särskild utskrivningsprövning eller 6 lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, mål om förvar och uppsikt enligt utlänningslagen (2005:716), mål enligt lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m., mål enligt fängelselagen (2010:610) och mål enligt lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.,

4. mål enligt folkbokföringsförfattningarna, mål om preliminär skatt eller om anstånd med att betala skatt eller avgifter enligt skatteförfattningarna,

5. mål enligt lagen (2016:1145) om offentlig upphandling, lagen (2016:1146) om upphandling inom försörjningssektorerna, lagen (2016:1147) om upphandling av koncessioner eller lagen (2011:1029) om upphandling på försvars- och säkerhetsområdet,

6. mål som avser en fråga av betydelse för inkomstbeskattningen, dock endast om värdet av vad som yrkas i målet uppenbart inte överstiger hälften av prisbasbeloppet enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken,

7. mål enligt lagen (2004:629) om trängselskatt, och

8. mål enligt lagen (2008:962) om valfrihetssystem och lagen (2013:311) om valfrihetssystem i fråga om tjänster för elektronisk identifiering.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2018.

2.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall

dels att 25, 32, 32 a, 33, 33 a, 34, 36, 36 b och 44 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas fyra nya paragrafer, 32 b, 32 c, 34 a och 34 b §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

25 §¹

Om beslut har fattats om tvångsvård eller omedelbart omhändertagande enligt denna lag *skall* Statens institutionsstyrelse efter anmälan av socialnämnden anvisa plats i ett LVM-hem.

Om beslut har fattats om tvångsvård eller omedelbart omhändertagande enligt denna lag *ska* Statens institutionsstyrelse efter anmälan av socialnämnden anvisa plats i ett LVM-hem. *I akuta situationer ska Statens institutionsstyrelse omedelbart anvisa en sådan plats.*

Statens institutionsstyrelse beslutar om intagning i och om utskrivning från ett LVM-hem.

Statens institutionsstyrelse får besluta att en intagen *skall* flyttas till ett annat LVM-hem, om det anses lämpligt från vårdsynpunkt.

Statens institutionsstyrelse får besluta att en intagen *ska* flyttas till ett annat LVM-hem, om det anses lämpligt från vårdsynpunkt.

32 §²

Om det behövs, får den som vårdas enligt denna lag kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas, vid ankomsten till LVM-hemmet, för kontroll av att *han eller hon* inte bär på sig något som inte får *innehas där*. Detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att sådan egendom *skall* påträffas hos honom eller henne.

Om det behövs, får den som vårdas enligt denna lag kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas, vid ankomsten till LVM-hemmet, för kontroll av att *denne* inte bär på sig något som *han eller hon enligt 31 §* inte får *inneha*. Detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att sådan egendom *ska* påträffas hos honom eller henne.

En kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning ska genomföras i närvaro av ett vittne om inte den intagne avstår från den rätten.

¹ Senaste lydelse 2005:467.

² Senaste lydelse 2005:467.

All den hänsyn som omständigheterna medger *skall* iaktas vid kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning. *Om möjligt skall ett vittne närvara.*

All den hänsyn som omständigheterna medger *ska* iaktas vid kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning.

32 a §³

Den intagne är, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, *skyldig att efter uppmaning lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, om det kan misstänkas att den intagne är påverkad av något sådant medel eller någon sådan vara.*

Den intagne är, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, skyldig att *vid ankomsten till LVM-hemmet lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor. Den intagne får uppmanas att lämna prov endast om det finns anledning till det.*

Första stycket första meningen gäller också om det under vistelsen i hemmet kan misstänkas att den intagne är påverkad av någon sådan dryck eller vara eller något sådant medel som anges i första stycket.

32 b §

Om det behövs för att genomföra vården eller upprätthålla ordningen vid hemmet, får den intagnes bostadsrum och andra slutna förvaringsställen som den intagne disponerar undersökas (rumsvisitation). En rumsvisitation får endast utföras för att söka efter föremål som den intagne enligt 31 § inte får inneha.

En rumsvisitation ska genomföras i närvaro av ett vittne. All den hänsyn som omständigheterna medger ska iaktas.

³ Senaste lydelse 2011:737.

32 c §

Om det behövs för att genomföra vården eller upprätthålla ordningen vid hemmet, får säkerhetskontroll genomföras med metalldetektor eller annan liknande anordning på de LVM-hem som Statens institutionsstyrelse bestämmer. Det ska för varje LVM-hem anges i vilka situationer kontroller får genomföras på intagna som vårdas enligt denna lag. Sådan kontroll får bara genomföras för att söka efter föremål som den intagne enligt 31 § inte får inneha.

33 §⁴

Bestämmelserna i 31 och 32 §§ skall gälla för alla som vårdas i ett LVM-hem, om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen vid hemmet och regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Statens institutionsstyrelse medger det.

Bestämmelserna i 31, 32, 32 b och 32 c §§ ska gälla för alla som vårdas i ett LVM-hem, om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen vid hemmet och regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Statens institutionsstyrelse medger det.

33 a §⁵

Den som vårdas enligt denna lag i ett LVM-hem har rätt att *ringa och ta emot telefonsamtal* samt ta emot besök i den utsträckning *som lämpligen kan ske*. Den intagne får dock *förvägras telefonsamtal* och besök om det kan äventyra vården eller ordningen vid hemmet.

Den som vårdas enligt denna lag i ett LVM-hem har rätt att *använda elektroniska kommunikationstjänster* samt ta emot besök i den utsträckning *det är lämpligt*. Den intagnes rätt att *använda elektroniska kommunikationstjänster och ta emot besök får dock vägras eller begränsas*, om det kan äventyra vården eller ordningen vid hemmet.

Ett beslut om inskränkning i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster eller ta emot besök får gälla i högst 14 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

⁴ Senaste lydelse 1993:3.

⁵ Senaste lydelse 2005:467.

34 §⁶

Den som vårdas enligt denna lag i ett LVM-hem för särskilt noggrann tillsyn får hindras att lämna hemmet och i övrigt underkastas den begränsning i rörelsefriheten som är nödvändig för att vården *skall* kunna genomföras.

Den intagne får beredas vård vid en enhet inom hemmet som är låsbar eller på annat sätt inrättad för särskilt noggrann tillsyn, om det är nödvändigt med hänsyn till den intagnes, övriga intagnas eller personalens säkerhet, eller om det är nödvändigt för att förhindra att den intagne avviker eller för att i övrigt genomföra vården. *Om det krävs med hänsyn till den intagnes speciella behov av vård, hans eller hennes säkerhet eller övriga intagnas säkerhet får en intagen på en sådan enhet hindras från att träffa andra intagna (vård i enskildhet).*

Den intagne får vårdas inom en sådan enhet under högst två månader i följd. Om särskilda behandlingsskäl föranleder det, får dock vården vid enheten pågå längre tid, förutsatt att *något* av de *fall* som anges i andra stycket fortfarande *föreligger* och att den intagne samtidigt ges möjlighet till vistelse i öppnare former eller utanför hemmet. *En fråga om vård i enskildhet skall prövas fortlöpande och alltid omprövas inom sju dagar från senaste prövning.*

Den som vårdas enligt denna lag i ett LVM-hem för särskilt noggrann tillsyn får hindras att lämna hemmet och i övrigt underkastas den begränsning i rörelsefriheten som är nödvändig för att vården *ska* kunna genomföras.

Den intagne får beredas vård vid en enhet inom hemmet som är låsbar eller på *något* annat sätt inrättad för särskilt noggrann tillsyn (*vård vid låsbar enhet*),

1. om det är nödvändigt med hänsyn till den intagnes, övriga intagnas eller personalens säkerhet, eller

2. om det är nödvändigt för att förhindra att den intagne avviker eller för att i övrigt genomföra vården.

Den som vårdas vid en låsbar enhet ska ges möjlighet att dagligen vistas utomhus och ges möjlighet att ägna sig åt fysisk aktivitet eller någon annan fritidssysselsättning.

Den intagne får vårdas inom en sådan enhet under högst två månader i följd. Om särskilda behandlingsskäl föranleder det, får dock vården vid enheten pågå längre tid, förutsatt att *någon* av de *omständigheter* som anges i andra stycket fortfarande *gäller* och att den intagne samtidigt ges möjlighet till vistelse i öppnare former eller utanför hemmet.

⁶ Senaste lydelse 2003:416.

Prop. 2017/18:169 *Om det är särskilt påkallat på grund av att den intagne uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen, får den intagne hållas i avskildhet. Han eller hon skall då stå under fortlöpande uppsikt av personalen. Den intagne får dock inte hållas i sådan avskildhet längre tid än vad som är oundgängligen nödvändigt och inte i något fall under längre tid än 24 timmar i följd.*

34 a §

Om det krävs med hänsyn till den intagnes speciella behov av vård, hans eller hennes säkerhet eller övriga intagnas säkerhet får en intagen hindras från att träffa andra intagna (vård i enskildhet).

Vård i enskildhet ska vara anpassad efter den intagnes individuella vårdbehov.

En fråga om vård i enskildhet ska prövas fortlöpande och alltid omprövas inom sju dagar från senaste prövning.

34 b §

Om det är särskilt påkallat på grund av att den intagne uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen, får den intagne hållas i avskildhet. Han eller hon ska då stå under fortlöpande uppsikt av personalen. Den intagne får dock inte hållas i sådan avskildhet längre tid än vad som är oundgängligen nödvändigt och inte i något fall under längre tid än 24 timmar i följd.

36 §⁷

Har alkoholhaltiga drycker, narkotika, flyktiga lösningsmedel, så-

Har alkoholhaltiga drycker, narkotika, flyktiga lösningsmedel, så-

⁷ Senaste lydelse 2005:467.

dana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor omhändertagits enligt 31 eller 35 § eller påträffats inom ett LVM-hem utan att det finns någon känd ägare till dem, *skall* Statens institutionsstyrelse låta förstöra eller *försälja* egendomen enligt bestämmelserna om beslagtagnen egendom i 2 § *första stycket 1* lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m. Belopp som erhålls vid försäljning tillfaller staten.

Detsamma *skall* gälla i fråga om injektionssprutor, kanyler och andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika.

dana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor omhändertagits enligt 31 eller 35 § eller påträffats inom ett LVM-hem utan att det finns någon känd ägare till dem, *ska* Statens institutionsstyrelse låta förstöra eller *sälja* egendomen enligt bestämmelserna om beslagtagnen egendom i 2 § *1 första stycket* lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m. Belopp som erhålls vid försäljning tillfaller staten.

Detsamma *ska* gälla i fråga om injektionssprutor, kanyler och andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika.

36 b §⁸

I 25, 27, 33 och 36 §§ finns bestämmelser om att beslut fattas av Statens institutionsstyrelse. Härutöver fattas beslut enligt 31–32 a och 33 a–35 §§ av Statens institutionsstyrelse.

Beslut om överflyttning enligt 25 § tredje stycket får förordnas att gälla omedelbart, om det behövs från vårdsynpunkt. Andra beslut av Statens institutionsstyrelse gäller omedelbart om inte något annat förordnas.

I 25, 27, 32 c, 33 och 36 §§ finns bestämmelser om att beslut fattas av Statens institutionsstyrelse. Härutöver fattas beslut enligt 31–32 b och 33 a–35 §§ av Statens institutionsstyrelse.

44 §⁹

Beslut av Statens institutionsstyrelse enligt denna lag får överklagas av den enskilde *hos förvaltningsrätten*, om beslutet

1. gäller överflyttning eller avslag på begäran om utskrivning enligt 25 §,

2. innebär inskränkningar i särskilt fall av rätten för den som vistas i hemmet att enligt 33 a § *föra telefonsamtal* eller ta emot besök,

Beslut av Statens institutionsstyrelse enligt denna lag får överklagas av den enskilde *till allmän förvaltningsdomstol*, om beslutet

1. gäller överflyttning eller avslag på begäran om utskrivning enligt 25 §,

2. innebär inskränkningar i särskilt fall av rätten för den som vistas i hemmet att enligt 33 a § *använda elektroniska kommunikationstjänster* eller ta emot besök,

⁸ Senaste lydelse 2005:467.

⁹ Senaste lydelse 2009:800.

Prop. 2017/18:169 3. gäller vård i enskildhet eller 3. gäller vård i enskildhet *enligt*
avskildhet enligt 34 §, eller 34 a § eller avskildhet enligt
34 b §, eller

4. gäller förstörande eller försäljning av egendom enligt 36 §.
Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.
Andra beslut enligt denna lag av Statens institutionsstyrelse får inte
överklagas.
Beslut om läkarundersökning enligt 9 § eller 11 § tredje stycket får inte
överklagas.
Beslut om omhändertagande enligt 13 § första eller andra stycket får
inte överklagas. Överklagande av rättsens beslut om omhändertagande en-
ligt 13 § tredje stycket är inte inskränkt till viss tid.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2018.

2.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Prop. 2017/18:169

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

dels att 12, 15 a–15 c, 17–18, 20–20 b, 39, 41 och 42 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas fem nya paragrafer, 12 a, 15 d, 17 b, 17 c och 20 c §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

12 §¹

För vård av unga som på någon grund som anges i 3 § behöver stå under särskilt noggrann tillsyn *skall* det finnas särskilda ungdomshem.

Om socialnämnden har beslutat att den unge *skall* vistas i ett hem som avses i första stycket *skall* Statens institutionsstyrelse anvisa plats i ett sådant hem.

Får någon som tillhör hälso- och sjukvårdspersonalen och är verksam vid ett särskilt ungdomshem kännedom om att den unge har en sådan smittsam sjukdom som enligt 1 kap. 3 § andra stycket smittskyddslagen (2004:168) utgör allmänfarlig sjukdom, skall Statens institutionsstyrelse underrättas, om det inte står klart att det inte finns risk för smittspridning.

För vård av unga som på någon grund som anges i 3 § behöver stå under särskilt noggrann tillsyn *ska* det finnas särskilda ungdomshem.

Om socialnämnden har beslutat att den unge *ska* vistas i ett hem som avses i första stycket *ska* Statens institutionsstyrelse anvisa plats i ett sådant hem. *I akuta situationer ska Statens institutionsstyrelse omedelbart anvisa en sådan plats.*

12 a §

Om den unge är placerad på ett särskilt ungdomshem och vårdas eller har vårdats på sjukhus, ska verksamhetschefen vid vårdenheten genast underrätta Statens institutionsstyrelse om den unge önskar lämna eller redan har lämnat vårdenheten.

¹ Senaste lydelse 2005:468.

Får någon som tillhör hälso- och sjukvårdspersonalen och är verksam vid ett särskilt ungdomshem kännedom om att den unge har en sådan smittsam sjukdom som enligt 1 kap. 3 § andra stycket smittskyddslagen (2004:168) utgör en allmänfarlig sjukdom, ska Statens institutionsstyrelse underlättas, om det inte står klart att det inte finns någon risk för smittspridning.

15 a §²

Den *intagne* har rätt att *ringa och ta emot telefonsamtal*, ta emot besök samt vistas utanför hemmet i den utsträckning som *lämpligen kan ske*. Den *intagne* får dock *förvägras* telefonsamtal och besök, om det kan äventyra vården eller ordningen vid hemmet.

En vistelse utanför hemmet *skall avse* en på förhand bestämd tid, dock högst fyra veckor.

Beslut om inskränkning i rätten att *föra telefonsamtal* eller ta emot besök samt om vistelse utanför hemmet fattas av Statens institutionsstyrelse. Beslut om vistelse utanför hemmet *skall* fattas efter samråd med socialnämnden.

I lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård finns bestämmelser om besök på vårdinstitutioner enligt denna lag.

15 b §³

Den *intagne* får beredas vård vid enhet inom hemmet som är läs-

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § har rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster, ta emot besök samt vistas utanför hemmet i den utsträckning det är lämpligt. För den som omfattas av 15 § får rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster och ta emot besök vägras eller begränsas om det kan äventyra vården eller ordningen vid hemmet. Ett sådant beslut får gälla högst 14 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

Den som avses i första stycket får vistas utanför hemmet under en på förhand bestämd tid, dock högst fyra veckor.

Beslut om inskränkning i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster eller ta emot besök samt beslut om vistelse utanför hemmet fattas av Statens institutionsstyrelse. Beslut om vistelse utanför hemmet ska fattas efter samråd med socialnämnden.

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får beredas vård

² Senaste lydelse 2005:468.

³ Senaste lydelse 2003:406.

bar eller på annat sätt inrättad för särskilt noggrann tillsyn, om det är nödvändigt med hänsyn till den *intagnes*, *övriga intagnas* eller *personalens* säkerhet, eller om det är nödvändigt för att förhindra att den *intagne* avviker eller för att i övrigt genomföra vården. *Om det krävs med hänsyn till den intagnes speciella behov av vård, hans eller hennes säkerhet eller övriga intagnas säkerhet, får en intagen på en sådan enhet hindras från att träffa andra intagna (vård i enskildhet).*

Den intagne får vårdas vid en sådan enhet under högst två månader i följd. Om särskilda behandlingsskäl föranleder det, får dock vården vid enheten pågå längre tid, förutsatt att något av de fall som anges i första stycket fortfarande föreligger och att den intagne samtidigt ges möjlighet till vistelse i öppnare former eller utanför hemmet. En fråga om vård i enskildhet skall prövas fortlöpande och alltid omprövas inom sju dagar från senaste prövning.

vid en enhet inom hemmet som är läsbar eller på *något* annat sätt inrättad för särskilt noggrann tillsyn (*vård vid läsbar enhet*),

1. om det är nödvändigt med hänsyn till den *unges* eller *andras* säkerhet, eller

2. om det är nödvändigt för att förhindra att den *unge* avviker eller för att i övrigt genomföra vården.

Den som vårdas vid en läsbar enhet ska ges möjlighet att dagligen vistas utomhus och ges möjlighet att ägna sig åt fysisk aktivitet eller någon annan fritidssysselsättning.

Vård vid en läsbar enhet får pågå under högst två månader i följd. Om särskilda behandlingsskäl föranleder det, får dock vården vid enheten pågå längre tid, förutsatt att någon av de omständigheter som anges i första stycket fortfarande gäller och att den unge samtidigt ges möjlighet till vistelse i öppnare former eller utanför hemmet.

15 c §⁴

Om det är särskilt påkallat på grund av att den *intagne* uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen, får den *intagne* hållas i avskildhet. *Han eller hon skall då stå under fortlöpande uppsikt av personalen. Den intagne får dock inte hållas i sådan avskildhet längre tid än vad*

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får, om det är särskilt påkallat på grund av att den unge uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen, hållas i avskildhet. Den unge ska då stå under fortlöpande uppsikt av personalen och ha möjlighet att tillkalla personal. Han

⁴ Senaste lydelse 2003:406.

Prop. 2017/18:169 som är oundgängligen nödvändigt och inte i något fall under längre tid än 24 timmar i följd.

Är den intagne under 15 år skall läkare skyndsamt yttra sig om varje åtgärd som vidtas enligt första stycket. Om läkaren begär det skall åtgärden genast avbrytas.

eller hon får inte hållas i sådan avskildhet längre tid än vad som är oundgängligen nödvändigt och inte i något fall under längre tid än fyra timmar i följd.

En läkare eller sjuksköterska ska skyndsamt yttra sig om varje åtgärd som vidtas enligt första stycket. Om läkaren eller sjuksköterskan begär det, ska åtgärden genast avbrytas.

15 d §

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får, om det krävs med hänsyn till hans eller hennes speciella behov av vård eller säkerhet eller säkerheten vid hemmet, hindras från att träffa andra som vårdas där (vård i enskildhet).

Vård i enskildhet ska vara anpassad efter den unges individuella vårdbehov.

En fråga om vård i enskildhet ska prövas fortlöpande och alltid omprövas inom sju dagar från senaste prövning.

17 §⁵

Om det behövs, får den som omfattas av bestämmelserna i 15 § kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas, vid ankomst till hemmet, för kontroll av att denne inte bär på sig något som han eller hon inte får inneha där. Detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att sådan egendom skall påträffas hos honom eller henne.

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får, om det behövs, kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas vid ankomst till hemmet för kontroll av att han eller hon inte bär på sig något som enligt 16 § inte får innehas. Detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att sådan egendom ska påträffas hos honom eller henne.

En kroppsvisitation eller en ytlig kroppsbesiktning ska genomföras i närvaro av ett vittne om inte den unge avstår från den rätten.

Den unge ska tillfrågas om han eller hon önskar att någon särskild person ur personalen genomför

⁵ Senaste lydelse 2005:468.

eller närvarar vid kroppsvisitationen eller den ytliga kroppsbesiktningen. Den unges önskemål ska så långt det är möjligt tillgodoses.

All den hänsyn som omständigheterna medger skall iakttas vid kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning. Om möjligt skall ett vittne närvara.

All den hänsyn som omständigheterna medger ska iakttas vid kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning.

17 a §⁶

Den intagne är, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, skyldig att efter uppmaning lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, om det kan misstänkas att den intagne är påverkad av något sådant medel eller någon sådan vara.

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § är, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, skyldig att vid ankomsten till hemmet lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor. Den unge får uppmanas att lämna prov endast om det finns anledning till det.

Första stycket första meningen gäller också om det under vistelsen i hemmet kan misstänkas att den unge är påverkad av någon sådan dryck eller vara eller något sådant medel som anges i första stycket.

17 b §

Om det behövs för att genomföra vården eller upprätthålla ordningen vid hemmet, får bostadsrum och andra slutna förvaringsställen som disponeras av någon som omfattas av bestämmelserna i 15 § undersökas (rumsvisitation). En rumsvisitation får endast utföras för att

⁶ Senaste lydelse 2011:736.

söka efter föremål som den unge inte får inneha enligt 16 §.

En rumsvisitation ska genomföras i närvaro av ett vittne. All den hänsyn som omständigheterna medger ska iakttas.

17 c §

Om det behövs för att genomföra vården eller upprätthålla ordningen vid hemmet, får säkerhetskontroll genomföras med metalldetektor eller annan liknande anordning på de särskilda ungdomshem som Statens institutionsstyrelse bestämmer. Det ska för varje särskilt ungdomshem anges i vilka situationer kontroller får genomföras. Sådan kontroll får bara genomföras på unga som omfattas av bestämmelserna i 15 § för att söka efter föremål som den unge inte får inneha enligt 16 §.

18 §⁷

Bestämmelserna i 16 och 17 §§ skall gälla för alla som vårdas i ett hem för särskilt noggrann tillsyn, om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen vid hemmet och regeringen, eller efter regeringens bemyndigande, Statens institutionsstyrelse medger det.

Bestämmelserna i 16, 17, 17 b och 17 c §§ ska gälla för alla som vårdas i ett hem för särskilt noggrann tillsyn, om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen vid hemmet och regeringen, eller efter regeringens bemyndigande, Statens institutionsstyrelse medger det.

20 §⁸

Har narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor omhändertagits enligt 16 eller 19 § eller har sådan egendom påträffats inom ett hem för särskilt

Har narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor omhändertagits enligt 16 eller 19 § eller har sådan egendom påträffats inom ett hem för särskilt

⁷ Senaste lydelse 1993:2.

⁸ Senaste lydelse 2005:468.

noggrann tillsyn utan att det finns någon känd ägare till egendomen, *skall* Statens institutionsstyrelse låta förstöra eller *försälja* egendomen enligt bestämmelserna om beslagtagna egendom i 2 § *första stycket 1* lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m. Belopp som har erhållits vid försäljning tillfaller staten.

Detsamma *skall* gälla i fråga om injektionssprutor, kanyler och andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattningsmedel med narkotika.

noggrann tillsyn utan att det finns någon känd ägare till egendomen, *ska* Statens institutionsstyrelse låta förstöra eller *sälja* egendomen enligt bestämmelserna om beslagtagna egendom i 2 § *1 första stycket* lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m. Belopp som har erhållits vid försäljning tillfaller staten.

Detsamma *ska* gälla i fråga om injektionssprutor, kanyler och andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattningsmedel med narkotika.

20 a §⁹

Tvångsåtgärder enligt 15–15 c §§ och 17–19 §§ får användas endast om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Är mindre ingripande åtgärder tillräckliga, *skall* de användas.

Tvångsåtgärder enligt 15–15 d §§ och 17–19 §§ får användas endast om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Är mindre ingripande åtgärder tillräckliga, *ska* de användas.

20 b §¹⁰

I 15 a och 18–20 §§ finns bestämmelser om att beslut fattas av Statens institutionsstyrelse. Härutöver fattas beslut enligt 15 och 15 b–17 a §§ av Statens institutionsstyrelse.

I 15 a, 17 c och 18–20 §§ finns bestämmelser om att beslut fattas av Statens institutionsstyrelse. Härutöver fattas beslut enligt 15 och 15 b–17 b §§ av Statens institutionsstyrelse.

20 c §

Den unge ska erbjudas ett uppföljande samtal efter ett verkställt beslut om

1. *avskildhet enligt 15 c §,*
2. *kroppsvisitation och yttlig kroppsbesiktning enligt 17 §, eller*
3. *rumsvisitation enligt 17 b §.*

Under samtalet ska den unge få information om vad som var anledningen till att tvångsåtgärden behövde tillgripas och ges möjlig-

⁹ Senaste lydelse 2005:468.

¹⁰ Senaste lydelse 2005:468.

39 §¹¹

I mål och ärenden angående beredande av vård enligt 2 eller 3 §, omedelbart omhändertagande enligt 6 §, upphörande av vård enligt 21 §, flyttningsförbud enligt 24 § eller upphörande av flyttningsförbud enligt 26 § eller vid överklagande enligt 41 § första stycket 1 *skall* offentligt biträde förordnas för den som åtgärden avser samt för dennes vårdnadshavare, om det inte måste antas att behov av biträde saknas.

Behövs offentligt biträde både för den unge och för dennes vårdnadshavare, förordnas gemensamt biträde, om det inte finns motstridiga intressen mellan dem.

I mål och ärenden angående beredande av vård enligt 2 eller 3 §, omedelbart omhändertagande enligt 6 §, upphörande av vård enligt 21 §, flyttningsförbud enligt 24 § eller upphörande av flyttningsförbud enligt 26 § eller vid överklagande enligt 41 § första stycket 1 *ska* offentligt biträde förordnas för den som åtgärden avser samt för dennes vårdnadshavare, om det inte måste antas att behov av biträde saknas.

Vid överklagande enligt 42 § ska offentligt biträde förordnas för den som är under 15 år och som åtgärden avser, om det inte måste antas att behov av biträde saknas.

Offentligt biträde förordnas av den domstol som handlägger målet. I ärenden hos socialnämnd eller social distriktsnämnd förordnas offentligt biträde av förvaltningsrätten.

41 §¹²

Socialnämndens beslut får överklagas *hos förvaltningsrätten*, när nämnden har

1. beslutat om var vården av den unge ska inledas eller beslutat i fråga om att flytta den unge från det hem där han eller hon vistas,
2. beslutat i fråga om fortsatt vård med stöd av lagen,
3. med stöd av 14 § beslutat i fråga om umgänge eller beslutat att den unges vistelseort inte ska röjas,
4. fattat beslut enligt 22 § eller prövat om ett sådant beslut ska upphöra att gälla,
5. med stöd av 31 § beslutat i fråga om umgänge, eller
6. beslutat i fråga om fortsatt flyttningsförbud.

Andra beslut av nämnden enligt denna lag får inte överklagas.

Rättens beslut enligt 8 § i fråga om förlängd ansökningstid och enligt 32 § om läkarundersökning får inte överklagas.

Socialnämndens beslut får överklagas *till allmän förvaltningsdomstol*, när nämnden har

¹¹ Senaste lydelse 2009:804.

¹² Senaste lydelse 2009:804.

Beslut av Statens institutionsstyrelse enligt denna lag får överklagas *hos förvaltningsrätten*, om beslutet

1. innebär inskränkningar i särskilt fall av rätten för den som vistas i hemmet att enligt 15 a § föra telefonsamtal eller ta emot besök,

2. gäller vård i enskildhet enligt 15 b § eller avskildhet enligt 15 c §, eller

3. avser förstörande eller försäljning av egendom enligt 20 §.

Överklagande prövas av den förvaltningsrätt som meddelat beslutet om vård.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Beslut av Statens institutionsstyrelse enligt denna lag får överklagas *till allmän förvaltningsdomstol*, om beslutet gäller

1. inskränkningar i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster eller ta emot besök enligt 15 a §,

2. vård vid en läsbar enhet enligt 15 b §, avskildhet enligt 15 c § eller vård i enskildhet enligt 15 d §,

3. kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning enligt 17 §,

4. skyldighet att lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov enligt 17 a §,

5. rumsvisitation enligt 17 b §,

6. övervakning av brev och andra försändelser enligt 19 §, eller

7. förstörande eller försäljning av egendom enligt 20 §.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2018.

¹³ Senaste lydelse 2009:804.

2.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård

dels att 14–17 a, 22 och 23 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas två nya paragrafer, 14 a och 18 c §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 §¹

Verkställigheten *skall* inledas på en låsbar enhet. Så snart förhållandena medger det, *skall* den dömde ges möjlighet till vistelse under öppnare former.

Frågan om den dömde kan ges möjlighet till vistelse under öppnare former *skall* prövas fortlöpande, dock minst en gång varannan månad.

Om det krävs med hänsyn till den dömdes speciella behov av vård, hans eller hennes säkerhet eller övriga intagnas säkerhet får en dömd som vårdas på en låsbar enhet hindras från att träffa andra intagna (vård i enskildhet). En fråga om vård i enskildhet skall prövas fortlöpande och alltid omprövas inom sju dagar från senaste prövning.

Verkställigheten *ska* inledas på en låsbar enhet. Så snart förhållandena medger det, *ska* den dömde ges möjlighet till vistelse under öppnare former.

Frågan om den dömde kan ges möjlighet till vistelse under öppnare former *ska* prövas fortlöpande, dock minst en gång varannan månad.

14 a §

Om det krävs med hänsyn till den dömdes speciella behov av vård, hans eller hennes säkerhet eller övriga intagnas säkerhet får en dömd hindras från att träffa andra intagna (vård i enskildhet).

Vård i enskildhet ska vara anpassad efter den dömdes individuella vårdbehov.

En fråga om vård i enskildhet ska prövas fortlöpande och alltid

¹ Senaste lydelse 2003:419.

15 §

Vad som sägs i 16, 17, 19 och 20 §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga *skall* gälla även för den som är föremål för verkställighet av sluten ungdomsvård.

Vad som sägs i 16, 17, 17 b, 17 c, 19 och 20 §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga *ska* gälla även för den som är föremål för verkställighet av sluten ungdomsvård.

16 §

Den dömde har rätt att *ringa och ta emot telefonsamtal* och ta emot besök i den utsträckning det *lämpligen kan ske*. Den dömde får dock *förvägras telefonsamtal* och besök, om det *kan äventyra* säkerheten vid det särskilda ungdomshemmet eller kan motverka *hans* anpassning i samhället eller annars vara till skada för honom eller någon annan.

Den dömde har rätt att *använda elektroniska kommunikationstjänster* och ta emot besök i den utsträckning det *är lämpligt*. Den dömdes rätt att *använda elektroniska kommunikationstjänster* och ta emot besök får dock *vägras eller begränsas* om det *behövs med hänsyn till ordningen eller* säkerheten vid det särskilda ungdomshemmet eller om det kan motverka *den dömdes* anpassning i samhället eller annars vara till skada för honom *eller henne* eller till skada för någon annan.

Ett beslut om inskränkning i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster eller ta emot besök får gälla i högst 14 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

17 §²

Om det är särskilt påkallat av att den dömde uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen, får den dömde hållas i avskildhet under förutsättning att han eller hon står under fortlöpande uppsikt av personalen. Den dömde får dock inte hållas i sådan avskildhet längre tid än som är absolut nödvändigt och

Om det är särskilt påkallat av att den dömde uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen, får den dömde hållas i avskildhet under förutsättning att han eller hon står under fortlöpande uppsikt av personalen *och har möjlighet att tillkalla personal*. Den dömde får dock inte hållas i sådan avskildhet

² Senaste lydelse 2003:419.

Prop. 2017/18:169 inte i något fall under längre tid än 24 timmar i följd.

längre tid än som är absolut nödvändigt och inte i något fall under längre tid än *fyra* timmar i följd.

En läkare eller sjuksköterska ska skyndsamt yttra sig om varje åtgärd som vidtas enligt första stycket. Om läkaren eller sjuksköterskan begär det, ska åtgärden genast avbrytas.

17 a §³

Den dömde är, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, skyldig att *efter uppmaning* lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, *om det kan misstänkas att den dömde är påverkad av något sådant medel eller någon sådan vara.*

Den dömde är, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, skyldig att *vid ankomsten till det särskilda ungdomshemmet* lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor. *Den dömde får uppmanas att lämna prov endast om det finns anledning till det.*

Första stycket första meningen gäller också om det under verkställigheten kan misstänkas att den dömde är påverkad av någon sådan dryck eller vara eller något sådant medel som anges i första stycket.

18 c §

Den dömde ska erbjudas ett uppföljande samtal efter ett verkställt beslut om

- 1. avskildhet enligt 17 §,*
- 2. kroppsvisitation och yttlig kroppsbesiktning enligt 15 §, eller*
- 3. rumsvisitation enligt 15 §.*

Under samtalet ska den dömde få information om vad som var anledningen till att tvångsåtgärden

³ Paragrafen fick sin nuvarande beteckning genom 2011:735.

22 §⁴

Beslut enligt denna lag fattas av Statens institutionsstyrelse. I frågor som avses i 14 och 18 §§ ska Statens institutionsstyrelse höra socialnämnden i den dömdes hemort om det inte är uppenbart obehövligt.

Beslut enligt denna lag gäller omedelbart, om inte något annat förordnas.

Beslut enligt denna lag fattas av Statens institutionsstyrelse. I frågor som avses i 14, *14 a* och 18 §§ ska Statens institutionsstyrelse höra socialnämnden i den dömdes hemort om det inte är uppenbart obehövligt.

23 §

Beslut av Statens institutionsstyrelse enligt denna lag i särskilda fall får överklagas *hos* allmän förvaltningsdomstol.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Beslut av Statens institutionsstyrelse enligt denna lag i särskilda fall får överklagas *till* allmän förvaltningsdomstol.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2018.

⁴ Senaste lydelse 2011:735.

Prop. 2017/18:169 2.6 Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen
(2001:453)

Härigenom föreskrivs att 16 kap. 7 § socialtjänstlagen (2001:453) ska upphöra att gälla vid utgången av september 2018.

Den 12 juli 2012 gav regeringen en särskild utredare i uppdrag (dir. 2012:79) att göra en översyn av bestämmelserna i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, samt analysera behovet av förändringar och förtydliganden av regelverket. Syftet med utredningen var bl.a. att ytterligare stärka barnrättsperspektivet och rättssäkerheten för barn och unga som tvångsvårdas enligt LVU samt att bidra till kvalitetsutveckling inom den sociala barn- och ungdomsvården, med särskilt fokus på tvångsvård.

Den 26 juni 2015 överlämnades utredningens slutbetänkande, Barns och ungas rätt vid tvångsvård – förslag till ny LVU (SOU 2015:71). I betänkandet lämnades förslag bl.a. till en ny lag med särskilda bestämmelser om vård av unga, en ny lag om förbud mot berusningsmedel m.m. vid hem för vård eller boende och ändringar i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) och lagen (1998:603) om verkställighet av ungdomsvård (LSU).

En sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 1*. Utredningens lagförslag finns i *bilaga 2*. Betänkandet har remissbehandlats och en förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. En remissammanställning finns tillgänglig i Socialdepartementet (dnr S2015/04694).

I denna proposition behandlas utredningens förslag som rör särskilda befogenheter i LVU, LVM och LSU. I denna proposition behandlas vidare utredningens förslag till ny lag om förbud mot berusningsmedel m.m. vid hem för vård eller boende. Övriga förslag som utredningen har lämnat bereds vidare inom Regeringskansliet.

Förslaget till ändring i 20 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga och förslaget till ändring i 36 § lagen (1988: 870) om vård av missbrukare finns inte med i ovan nämnda betänkande. Förslagen till ändring är av rättelsekaraktär och någon remissbehandling har därför inte ansetts behövlig.

Lagrådet

Regeringen beslutade den 25 januari 2018 att inhämta Lagrådets yttrande över de lagförslag som finns i *bilaga 4*.

Lagrådets yttrande finns i *bilaga 5*. Regeringen följer i allt väsentligt Lagrådets förslag. Lagrådets synpunkter behandlas i avsnitt 6.3, 6.5, 6.6, 6.9, 6.10, 6.14, 6.20 och 7.

I förhållande till lagrådsremissens förslag görs också vissa språkliga och redaktionella ändringar och det föreslås ett senare datum för ikraftträdande. Förslaget till ändring i 20 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga och förslaget till ändring i 36 § lagen (1988: 870) om vård av missbrukare, som är av rättelsekaraktär och som nämns ovan, finns inte heller med i lagrådsremissen.

4 Statens institutionsstyrelse och dess verksamhet

Insatser inom socialtjänsten ska i första hand ges i frivilliga former enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453), förkortad SoL. Bestämmelser om vård utan samtycke finns i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) och lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM). Vård enligt LVU och LVM utgör ett komplement till insatserna enligt SoL och reglerar sådana situationer då frivilliga insatser inte kan komma till stånd eller bedöms som otillräckliga.

För vård av vissa barn och unga som behöver stå under särskilt noggrann tillsyn ska det finnas särskilda ungdomshem. För missbrukare som behöver stå under särskilt noggrann tillsyn ska det finnas LVM-hem. Statens institutionsstyrelse (SiS) ansvarar för verksamheten vid dessa hem.

4.1 Statens institutionsstyrelse

SiS är en myndighet som verkar på uppdrag av regeringen. Verksamheten är indelad i ungdomsvård, missbruksvård och sluten ungdomsvård. Inom ungdomsvården vårdas barn och unga med psykosocial problematik samt barn och unga som är dömda till sluten ungdomsvård. Inom missbruksvården vårdas vuxna som har ett allvarligt missbruk av alkohol, narkotika eller flyktiga lösningsmedel. Sluten ungdomsvård är en straffrättslig påföljd som kan dömas ut för allvarlig brottslighet som begåtts före 18 års ålder.

Tvångsvården inom SiS bedrivs med stöd av LVU, LVM och lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU).

Av 12 § LVU framgår att SiS ska anvisa plats i ett särskilt ungdomshem om socialnämnden beslutat att barnet eller den unge ska vistas i ett sådant hem. Av 25 § LVM framgår att SiS, om beslut har fattats om tvångsvård eller omedelbart omhändertagande, efter anmälan av socialnämnden ska anvisa plats i ett LVM-hem.

Av 4 § förordningen (2007:1132) med instruktion för Statens institutionsstyrelse följer att myndigheten ska utforma sin verksamhet så att den utgår från flickor och pojkars samt kvinnor och mäns villkor och behov. Inför beslut eller andra åtgärder som kan röra barn ska konsekvenserna för barnet bedömas och särskild hänsyn ska tas till barnets bästa.

4.2 Vilka vårdas på SiS institutioner

På de särskilda ungdomshemmen vistas barn och unga som behöver vård enligt 3 § LVU på grund av sitt eget beteende. Även barn och unga som behöver vård enligt 2 § LVU med anledning av brister i hemmiljön eller de som vårdas frivilligt med stöd av SoL kan emellertid placeras på ett särskilt ungdomshem. Av rapporten Ungdomar intagna på SiS särskilda

ungdomshem 2016 framgår att det huvudsakligen är barn och unga som omhändertagits enligt LVU på grund av missbruk, brottslig verksamhet eller annat socialt nedbrytande beteende som vårdas på de särskilda ungdomshemmen. Dessa barn och unga har ofta en allvarlig och komplex problembild som kan bestå av drogmissbruk, impulsivt temperament, psykiska och psykosomatiska besvär samt utagerande och kriminellt beteende. Familjeförhållanden, vänskapskrets och omgivande miljö har ofta haft inverkan på deras nuvarande situation. På ungdomshemmen vårdas även de unga som dömts till slutna ungdomsvård. Samma problematik kan göra sig gällande för denna grupp av unga och under verkställigheten av den slutna ungdomsvården får de unga som är föremål för verkställighet av slutna ungdomsvård behovsanpassade vård- och behandlingsinsatser.

Alla som vårdas på SiS LVM-hem har ett allvarligt missbruk. Drygt hälften av de intagna uppges av socialtjänsten ha ett blandmissbruk av både alkohol och narkotika. Många intagna har ofta omfattande problematik utöver missbruket. Av SiS verksamhetsplan 2017 framgår att det t.ex. rör sig om kriminalitet, fysisk och psykisk ohälsa, osäker boendesituation, problem med familj, försörjning och sysselsättning.

4.3 Verksamhetens omfattning

Av SiS årsredovisning 2016 framgår att SiS under år 2016 hade 24 ungdomshem varav sex med platser för slutna ungdomsvård. Sammanlagt tillhandahölls 649 platser till vård enligt LVU och 56 platser till slutna ungdomsvård enligt LSU. Inom ungdomsvården var en tredjedel av de intagna flickor och två tredjedelar pojkar. Genomsnittligt antal vård dygn vid utskrivning enligt LVU och SoL uppgick till 175 dagar för pojkar och 151 dagar för flickor. En övervägande majoritet av de barn och unga som under år 2016 vistades på de särskilda ungdomshemmen vårdades med stöd av 3 § LVU. De unga som var föremål för verkställighet enligt LSU var mellan 15 och 20 år. Totalt antal intagna enligt LSU uppgick år 2016 till 63 stycken varav 61 var pojkar och två var flickor. Rån, misshandel och narkotikabrott utgjorde de vanligaste brotten. Strafftiden var mellan 30 och 1 460 dagar med ett genomsnitt på 302 dagar.

Vad gäller LVM-vård så hade SiS under år 2016 elva LVM-hem med 383 platser. De flesta intagningar inom missbruksvården rörde omedelbara omhändertaganden med stöd av 13 § LVM i väntan på att förvaltningsrätten beslutar om tvångsvård enligt 4 § LVM. Ungefär en tredjedel av de intagna var kvinnor och två tredjedelar var män. De intagnas ålder var mellan 18 och 80 år.

4.4 De särskilda befogenheterna

Barn och unga som vistas på de särskilda ungdomshemmen kan ha en problematik som innebär att det finns behov av att i vissa situationer kunna vidta tvångsåtgärder för att kunna genomföra vården eller för att upprätthålla ordningen och säkerheten vid hemmen. SiS har därför sär-

Prop. 2017/18:169 silda befogenheter som regleras i 15–20 §§ LVU. De särskilda befogenheterna innebär begränsningar i rörelsefrihet, kontakter med omvärlden eller möjligheter att kontrollera vad som förs in på hemmen.

De särskilda befogenheterna gäller huvudsakligen dem som vårdas enligt 3 § LVU och den som är omedelbart omhändertagen enligt 6 § LVU om grunden för omhändertagandet är att det är sannolikt att den unge behöver beredas vård enligt 3 § LVU. Vissa av de särskilda befogenheterna kan dock även gälla dem som vårdas enligt 2 § LVU eller SoL. Särskilda befogenheter gäller även för dem som vårdas enligt LSU och LVM.

Av 20 a § LVU följer att tvångsåtgärder enligt 15–15 c §§ och 17–19 §§ får användas endast om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Är mindre ingripande åtgärder tillräckliga, ska de användas. Proportionalitetsprincipen innebär att en tvångsåtgärd i fråga om art, styrka, räckvidd och varaktighet ska stå i rimlig proportion till vad som står att vinna med åtgärden. Skälen för att vidta en tvångsåtgärd ska ställas i relation till de olägenheter ingripandet innebär för den enskilde, med beaktande bland annat av integritet och självbestämmande. Proportionalitetsprincipen återfinns även i LSU och LVM.

4.5 Statistik som rör de särskilda befogenheterna

SiS har sedan 2010 haft i uppdrag att särskilt redovisa användningen av särskilda befogenheter över tid och med nyckeltal. Redovisningen ska presenteras, kommenteras och analyseras efter kön. Av SiS årsredovisning för 2016 framgår att antalet beslut rörande de särskilda befogenheterna enligt LVU varit relativt konstant de senaste åren. Vissa typer av beslut ökade dock markant under 2016, framförallt beslut om kroppsvisitation. År 2016 fattades totalt 20 213 beslut avseende kroppsvisitation varav 16 769 beslut avsåg pojkar och 3 444 beslut avsåg flickor. Fler beslut fattades även avseendeytlig kroppsbesiktning, blod-, urin-, utandnings-, saliv- och svettprov, kontroll av försändelse samt förstörande eller försäljning av omhändertagen egendom. Dessa ökningarna var mer jämnt fördelade mellan könen. När det gäller beslut om särskilda befogenheter enligt LSU så var det en tydlig ökning av antalet beslut för flera av befogenheterna jämfört med 2015. Den största ökningen rörde beslut om kroppsvisitation. År 2016 fattades totalt 3 244 beslut om kroppsvisitation enligt LSU. Inom LVM-vården minskade det totala antalet beslut 2016 jämfört med 2015. Totalt fattades 13 268 beslut om särskilda befogenheter varav 8 606 beslut avsåg män och 4 662 beslut avsåg kvinnor. En trolig förklaring enligt SiS till att antalet beslut generellt sett ökat för samtliga grupper är att antalet personer som vårdas hos SiS har ökat de senaste åren. En annan förklaring uppges vara den kontinuerliga utbildning som samtliga beslutsfattare genomgår. SiS menar att utbildning kan leda till att personalen fattar fler formella beslut när de genomför en åtgärd.

Enligt 16 kap. 7 § socialtjänstlagen (2001:453) får hem för vård eller boende (HVB) som drivs av ett landsting eller en kommun besluta att de som bereds vård där inte får inneha alkohol eller andra berusningsmedel. Detsamma gäller ifråga om injektionssprutor eller kanyler som kan användas för insprutning i människokroppen. Om huvudmannen har fattat ett beslut om förbud mot innehav, har personalen rätt att omhänderta och förstöra eller försälja den förbjudna egendomen. Därvid ska bestämmelserna för förfarandet i 2 § 1 första stycket lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m. iakttas. Denna möjlighet gäller oavsett om placeringen sker med stöd av LVU eller SoL. Ett privat HVB har ingen motsvarande befogenhet vilket innebär att huvudmannen visserligen kan sätta drogfrihet som ett villkor för vård men har ingen rätt att beslagta otillåten egendom vid överträdelse av förbudet.

5 Behovet av nya bestämmelser

De barn och unga som vårdas under tvång är en särskilt utsatt grupp. När samhället griper in med tvingande åtgärder för att skydda barn och unga är det därför viktigt att de bestämmelser som reglerar insatserna är tydliga och konsekventa. Det är även viktigt att bestämmelserna beaktar den enskildes rättigheter och rättssäkerhet, samtidigt som de tillgodoser behovet av trygghet och säkerhet.

Det finns behov av att stärka rättssäkerheten och barnrättsperspektivet för barn och unga som vårdas enligt LVU. När det gäller rättssäkerheten handlar det bland annat om att göra lagstiftningen tydlig, både för dem som berörs och för dem som tillämpar den. Betydande frihetsinskränkningar i barnet eller den unges liv motiverar att barnets eller den unges rättigheter lyfts fram och synliggörs i sammanhanget, även sådana rättigheter som ibland kan tyckas självklara. Tydlighet i bestämmelserna bidrar till trygghet för barnet eller den unge vilket i sin tur ökar möjligheterna för stabilitet i vården.

Tillsynen och möjligheten att överklaga de särskilda befogenheterna spelar en viktig roll för rättssäkerheten. Även möjligheten att låta en ytterligare person närvara vid särskilt integritetsinskränkande åtgärder såsom kroppsvisitering och ytlig kroppsbesiktning ökar rättssäkerheten men även tryggheten för den enskilde.

Alla insatser gentemot barn och unga ska präglas av respekt för den unges människovärde och integritet. Av artikel 3 i FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) framgår att vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, ska barnets bästa komma i främsta rummet. Principen om barnets bästa återfinns i en rad olika bestämmelser i den svenska lagstiftningen. Att fastställa barnets bästa handlar bland annat om att bedöma vilka faktorer eller omständigheter som är särskilt viktiga i den specifika

Prop. 2017/18:169 situationen för barnet. Enligt artikel 12 i barnkonventionen har varje barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätt att fritt uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikt ska beaktas och tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Att vara i stånd att bilda egna åsikter ska enligt FN:s barnrättskommitté inte tolkas som en begränsning utan snarare en skyldighet för staten att i största möjliga utsträckning bedöma barnets kapacitet att bilda en egen åsikt. Utgångspunkten ska enligt kommittén vara att barnet kan bilda egna åsikter och att det inte vilar på barnet att först bevisa sin förmåga. Bestämmelserna om de särskilda befogenheterna behöver genomsyras av ett starkare barnrättsperspektiv. En viktig del är därför att barnets delaktighet möjliggörs genom att låta barnet eller den unge komma till tals och få framföra sina synpunkter.

Den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, gäller sedan den 1 januari 1995 som lag i Sverige. Europakonventionen omfattar alla persongrupper, således även barn och unga. Konventionen innehåller ett flertal rättigheter och Sverige har ett ansvar för att säkerställa att dessa rättigheter garanteras.

I Europakonventionen, och i de tilläggsprotokoll till konventionen som har tillkommit genom åren, anges de grundläggande materiella fri- och rättigheter som omfattas av konventionens tillämpningsområde. I konventionen finns bestämmelser om vars och ens rätt till liv och om förbud mot tortyr och omänsklig och förnedrande behandling eller bestraffning. Det finns också artiklar om rätt till domstolsprövning och om rättssäkerhet. Vidare innehåller konventionen, inklusive dess tilläggsprotokoll, bestämmelser om skydd för egendom och om skydd för privat- och familjeliv, hem och korrespondens. Konventionen föreskriver även en rätt till tanke- och religionsfrihet. Sammantaget skyddar konventionen rättigheter som kan aktualiseras i många olika sammanhang.

Bestämmelserna om de särskilda befogenheterna måste möta behovet av att kunna genomföra vården på ett tryggt och säkert sätt. Många bestämmelser som rör de särskilda befogenheterna är desamma som när de ursprungligen infördes år 1982. Sedan dess har både ungdomsvården och andra områden utvecklats vilket gjort vissa bestämmelser omoderna och svåra att tillämpa.

Bestämmelser om särskilda befogenheter finns även inom den slutna ungdomsvården och LVM-vården. De överväganden regeringen gör avseende de särskilda befogenheterna i LVU gör sig i vissa fall också gällande för motsvarande bestämmelser i LSU och LVM.

Vad gäller förbud mot innehav av alkohol och andra berusningsmedel har under de senaste decennierna antalet privata hem för vård eller boenden (HVB) ökat kraftigt. En av förutsättningarna för att skapa möjligheter för de intagna att bearbeta sina problem och ordna upp den sociala situationen är, oaktat om den intagne vårdas på ett kommunalt eller privat HVB, att institutionen är drogfri.

6 Verksamheten vid de särskilda ungdomshemmen

Prop. 2017/18:169

6.1 Tiden för platsanvisning förtydligas

Regeringens förslag: Den tid inom vilken Statens institutionsstyrelse ska tillhandahålla en plats i ett särskilt ungdomshem förtydligas genom att Statens institutionsstyrelse, i akuta situationer, omedelbart ska anvisa en sådan plats.

Skyldigheten att i akuta situationer omedelbart anvisa en plats ska gälla även plats vid LVM-hem.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag när det gäller plats vid ett särskilt ungdomshem. Utredningen föreslår att Statens institutionsstyrelse (SiS) omedelbart ska anvisa plats vid ett särskilt ungdomshem. Utredningen lämnar inget förslag om platsanvisning vid LVM-hem.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser som tar ställning till förslaget är positiva. Det gäller bl.a. *Varbergs tingsrätt*, *Socialstyrelsen*, *Inspektionen för vård och omsorg (IVO)*, *SiS*, *Barnombudsmannen*, *Göteborgs universitet*, *Växjö kommun*, *Rädda Barnen* och *Sveriges Kommuner och Landsting (SKL)*. *Riksdagens ombudsmän (JO)* tillstyrker förslaget men framhåller att det av lagtexten inte framgår att kravet på omedelbar platsanvisning endast gäller i akuta situationer. Vilka situationer som är att betrakta som akuta och vem som avgör det bör behandlas mer ingående i det fortsatta lagstiftningsarbetet. *Förvaltningsrätten i Uppsala* har inga invändningar mot förslaget men ifrågasätter om det i alla situationer går att genomföra i praktiken och anser att ”omedelbart” bör ersättas med ”snarast möjligt”.

Växjö kommun och *Föreningen Sveriges Socialchefer* framhåller i sina remissvar vikten av att närhetsprincipen i någon form kan beaktas vid en placering, inte minst för att närstående ska kunna upprätthålla kontakt med barnet eller den unge under vårdtiden och för att socialtjänsten ska kunna ha en rimlig möjlighet att följa upp vården.

Några remissinstanser, däribland *JO*, *SiS*, *Malmö kommun* och *SKL* anser att motsvarande bestämmelse bör införas i LVM.

Skälen för regeringens förslag

Enligt 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) ska det finnas särskilda ungdomshem för vård av unga som behöver stå under särskilt noggrann tillsyn. Enligt samma bestämmelse ska SiS anvisa plats om socialnämnden har beslutat att den unge ska vistas i ett sådant hem. Bestämmelsen anger inte inom vilken tid SiS ska anvisa en plats. JO har emellertid uttalat att det ligger i sakens natur att SiS skyndsamt måste kunna tillhandahålla en lämplig plats när socialnämnden har beslutat om ett omedelbart omhändertagande och bedömt att den unge ska beredas plats på ett särskilt ungdomshem. Enligt JO är det uppenbart att det som regel krävs att en plats kan tillhandahållas mer

Plats ska anvisas omedelbart i akuta situationer

Det är viktigt att barn och unga som är i akut behov av en placering på ett särskilt ungdomshem omedelbart får tillgång till en sådan vårdplats. Då det är SiS som har ansvaret för att tillgodose samhällets behov av vårdplatser för de barn och unga som behöver stå under särskild noggrann tillsyn anser regeringen, i likhet med utredningen, att det finns anledning att i lag ytterligare markera det skyndsamhetskrav som gäller för platsanvisning. Såsom *JO* framhåller i sitt remissvar framgår det dock inte av utredningens lagförslag att kravet på omedelbar platsanvisning endast ska gälla i akuta situationer.

Alla placeringar på SiS är inte av akut karaktär utan det förekommer också placeringar som bl.a. utifrån den unges vårdbehov har planerats under en viss tid. Att SiS även i sådana situationer ska ha skyldighet att omedelbart anvisa plats är, enligt regeringens mening, inte rimligt. Även om det inte uttryckligen anges i det lagförslag som utredningen lämnat så framgår det av motivtexten och författningskommentaren att det är akuta situationer som åsyftas. Frågan är då, som *JO* framhåller, vilka situationer som ska betraktas som akuta och vem som avgör det. Ett exempel på en akut situation är när socialnämnden har beslutat om ett omedelbart omhändertagande. I ett sådant läge måste SiS omedelbart kunna anvisa plats. Ett annat exempel är om barnet eller den unge under en pågående placering i t.ex. familjehem eller hem för vård eller boende (HVB) av någon anledning akut behöver omplaceras till ett särskilt ungdomshem. En bedömning av om situationen är akut får göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Det är socialnämnden, som har bäst kännedom om orsaken till placeringen, som ska bedöma om situationen är akut i här avsedd bemärkelse.

Förslaget skärper SiS ansvar att anvisa plats i akuta situationer men borde inte, enligt regeringens bedömning, innebära att SiS kommer att behöva anvisa fler platser omedelbart. Som framhållits ovan har *JO* uttalat att det är uppenbart att det vid omedelbara omhändertaganden som regel krävs att en plats kan tillhandahållas mer eller mindre omedelbart. Det är också så att när barn eller unga till följd av en akut situation omedelbart måste beredas en plats så kan skyndsamhetskravet, särskilt i en situation då det råder hög beläggning, behöva ges prioritet över andra aspekter som är av betydelse vid en placering. Det kan exempelvis handla om att SiS inledningsvis inte kan anvisa en plats som fullt ut motsvarar barnet eller den unges vårdbehov eller måste anvisa en plats långt från den unges hemkommun. Detta torde innebära att socialnämnden, i de fall där behovet av en vårdplats inte är akut, många gånger avvaktar till dess att SiS kan erbjuda en vårdplats som fullt ut svarar mot barnets eller den unges vårdbehov.

Både *JO* och *Förvaltningsrätten i Uppsala* är tveksamma till att SiS i praktiken kan leva upp till kravet att omedelbart anvisa plats i alla situationer. Förvaltningsrätten föreslår att en plats ska anvisas snarast möjligt i stället för omedelbart. Att formulera skyndsamhetskravet såsom Förvaltningsrätten i Uppsala föreslår gör det förvisso lättare för SiS att leva

upp till bestämmelsen men markerar, enligt regeringens mening, inte vikten av skyndsamhet lika tydligt som utredningens förslag. Av regeringens förslag framgår också tydligt att kravet avser akuta situationer och inte alla situationer. Vidare bör man beakta att frågan om SiS förutsättningar att anvisa plats särskilt aktualiseras i tider då det råder hög beläggning och platsbrist på de särskilda ungdomshemmen. Under perioder då beläggningen är normal torde SiS, enligt regeringens uppfattning, inte ha betydande svårigheter att anvisa plats med den skyndsamhet som situationen kräver.

SiS ska omedelbart anvisa plats även vid LVM-hem

Om beslut har fattats om tvångsvård eller omedelbart omhändertagande enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) ska SiS efter anmälan av socialnämnden anvisa plats i ett LVM-hem (25 § LVM). Utredningen har inte övervägt om kravet på omedelbar platsanvisning ska gälla även inom LVM-vården. Några remissinstanser anser dock att motsvarande bestämmelse bör gälla även där. *Malmö kommun* framhåller att riskerna för den enskilde vid platsbrist inom SiS är högre inom LVM-vården än inom LVU-vården. *JO* anser att samma krav bör ställas på SiS om det är frågan om placering av en missbrukare som blivit omedelbart omhändertagen enligt 13 § LVM.

Vid LVM-vård är det, på samma sätt som vid LVU-vård, SiS som har ansvaret för att tillgodose samhällets behov av låsta vårdplatser. Regeringen delar den uppfattning som *Malmö kommun* och andra remissinstanser framför om att behovet av att SiS omedelbart kan anvisa plats är jämförbart med behovet inom LVU-vården. Regeringen anser därför att kravet på omedelbar platsanvisning vid akuta situationer ska gälla även inom LVM-vården.

6.2 Proportionalitetsprincipen

Regeringens bedömning: Utredningens förslag om komplettering av proportionalitetsprincipen i lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, lagen om vård av missbrukare och lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård bör inte genomföras.

Utredningens förslag: Utredningen föreslår att proportionalitetsprincipen ska kompletteras med ett nytt stycke i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU), lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU) och lagen (1988:870) om vård av missbrukare (LVM) som anger att särskilda befogenheter respektive kontroll- eller tvångsåtgärder bara får användas om nyttan av åtgärden klart överväger det intrång och de skaderisker åtgärden kan innebära och att skyddsåtgärder inte får användas som någon form av bestraffning.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans avstyrker utredningens förslag och det absoluta flertalet som yttrar sig i frågan är positiva, däribland *Varbergs tingsrätt*, *Socialstyrelsen*, *Myndigheten för delaktighet*, *Barnombudsmannen*, *Göteborgs universitet*, *Växjö kommun*, *Autism- och Aspergerförbundet* och *Rädda Barnen. Inspektionen för vård och omsorg*

Prop. 2017/18:169 (IVO) tillstyrker att proportionalitetsprincipen förtydligas genom en mer framträdande placering och en utvecklad beskrivning av hur nytta och skaderisk ska prövas mot varandra.

Förvaltningsrätten i Uppsala har inget att invända mot att proportionalitetsprincipen konkretiseras men anser att den skulle kunna förtydligas efter mönster av 2 a och 2 b §§ lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård. *Göteborgs universitet* är positiv till förslaget men ifrågasätter att utredningen utan vidare analys föreslår att förändringarna även ska gälla LVM.

Skälen för regeringens bedömning: Proportionalitetsprincipen regleras i 20 a § LVU. Enligt bestämmelsen får de särskilda befogenheterna endast användas om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Är mindre ingripande åtgärder tillräckliga, ska de användas. Enligt 18 b § LSU får en kontroll- eller tvångsåtgärd användas endast om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Enligt 36 a § LVM får tvångsåtgärder användas endast om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Är mindre ingripande åtgärder tillräckliga, ska de användas.

Proportionalitetsprincipen har sedan länge vunnit ett uttryckligt erkännande i svensk rättspraxis, inte minst genom rättspraxis från Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna och EU-domstolen. Proportionalitetsprincipen lagreglerades uttryckligen i LVU och LVM den 1 juli 2005 (prop. 2004/05:123) och i LSU den 1 augusti 2011 (prop. 2010/11:107). Skälen för att vidta en särskild befogenhet respektive kontroll- eller tvångsåtgärd ska ställas i relation till de olägenheter ingripandet innebär för den enskilde i fråga om bland annat hans eller hennes självbestämmande och integritet. Det betyder att en tvångsåtgärd ska stå i rimlig proportion till vad som står att vinna med åtgärden och den nytta som tvångsåtgärden kan ha för den enskilde. Om syftet med tvångsåtgärden kan tillgodoses genom någon mindre ingripande åtgärd, ska den åtgärden väljas. Bestämmelsen ger således uttryck för att minsta möjliga tvång ska användas för att nå det avsedda syftet och innebär samtidigt en påminnelse om att tvånget får användas endast om syftet med åtgärden inte kan tillgodoses genom mindre ingripande åtgärder (se prop. 2004/05:123 s. 56 f. och s. 59 f. och prop. 2010/11:107 s. 27 f.).

Utredningen föreslår att proportionalitetsprincipen ska kompletteras med ett nytt stycke i LVU, LSU och LVM som anger att åtgärder bara får användas om nyttan av åtgärden klart överväger det intrång och de skaderisker åtgärden kan innebära och att åtgärder inte får användas som någon form av bestraffning. Enligt utredningen syftar förslaget till att tydligare markera en restriktiv användning av åtgärder.

Regeringen konstaterar att utredningen inte har påvisat något behov eller några skäl till varför proportionalitetsprincipen behöver kompletteras med ett ytterligare stycke i LVU, LVM och LSU. Den nuvarande lagfästa proportionalitetsprincipen i LVU, LVM och LSU bygger på praxis från Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna och EU-domstolen. Liknande bestämmelser finns också i annan lagstiftning, t.ex. polislagen (1984:387). Att lägga till ett ytterligare stycke i LVU, LVM och LSU innebär att proportionalitetsprincipen skulle få en något annan innebörd. Regeringen delar inte utredningens bedömning att utredningens förslag tydligare skulle markera en mer restriktiv användning av särskilda befogenheter respektive kontroll- eller tvångsåtgärder. Sammanfatt-

ningsvis gör regeringen bedömningen att utredningens förslag om komplettering av proportionalitetsprincipen i LVU, LVM och LSU inte bör genomföras. Prop. 2017/18:169

6.3 Förbud mot berusningsmedel

Regeringens bedömning: Utredningens förslag att förbudet mot innehav av berusningsmedel m.m. ska utvidgas till att gälla generellt för samtliga som vårdas på särskilda ungdomshem och LVM-hem bör inte genomföras.

Utredningen föreslår att förbudet mot innehav av berusningsmedel m.m. ska gälla generellt för samtliga som vårdas på särskilda ungdomshem och LVM-hem.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans avstyrker utredningens förslag och det absoluta flertalet av dem som yttrar sig i frågan är positiva, exempelvis *Varbergs tingsrätt*, *Socialstyrelsen*, *Inspektionen för vård och omsorg (IVO)*, *Myndigheten för delaktighet*, *Göteborgs universitet*, *Strömsunds kommun* och *Rädda Barnen*. *Barnombudsmannen* tillstyrker förslaget och delar utredningens bedömning att det är viktigt att reglerna om innehav av berusningsmedel gäller lika för alla för att ha möjlighet till framgång i vården.

Skälen för regeringens bedömning

Nuvarande bestämmelse

Av 16 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser av vård av unga (LVU) framgår att den som vårdas på grund av eget beteende enligt 3 § LVU och vistas i ett hem för särskilt noggrann tillsyn inte får inneha narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor. Inte heller injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika får innehas. Den unge får inte heller inneha något annat som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet. Om sådan egendom påträffas, ska den omhändertas. Av 18 § LVU följer att Statens institutionsstyrelse (SiS) för varje särskilt ungdomshem kan medge att bestämmelsen ska gälla för alla som vårdas där, dvs. även unga som är placerade med stöd av 2 § LVU eller socialtjänstlagen (2001:453), förkortad SoL. Enligt 15 § lagen (1988:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU) gäller bestämmelsen i 16 § LVU för den som är föremål för verkställighet av sluten ungdomsvård.

Enligt 31 § lagen (1998:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) får den som vårdas enligt LVM inte inneha alkoholhaltiga drycker, narkotika, flyktiga lösningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor. Inte heller injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är

Prop. 2017/18:169 särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika får innehas. Den som vårdas enligt LVM får inte heller inneha något annat som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet. Om sådan egendom påträffas, ska den omhändertas. Av 33 § LVM följer att SiS för varje LVM-hem får bestämma att förbudet mot innehav av berusningsmedel ska gälla alla som vårdas i hemmet, dvs även de som vårdas frivilligt där med stöd av SoL eller frivilligt på annat sätt.

Bestämmelsen om förbud mot innehav av berusningsmedel m.m. ska fortsatt förutsätta beslut av SiS för att gälla alla som vårdas på ett särskilt ungdomshem eller ett LVM-hem

Utredningen föreslår att förbudet i 16 § LVU och 31 § LVM mot innehav av berusningsmedel m.m. ska gälla generellt för samtliga som vårdas på särskilda ungdomshem och LVM-hem. Det innebär att även de som vårdas med stöd av 2 § LVU (miljöfallen) och de som vårdas frivilligt enligt SoL eller på annat sätt ska omfattas av förbudet.

Lagrådet avstyrker förslaget att 16 § LVU och 31 § LVM ändras så att det även gäller dem som vårdas frivilligt på särskilda ungdomshem och LVM-hem. Lagrådet anför att LVU och LVM är tvångslagstiftningar och det är enligt Lagrådets mening klart olämpligt att utforma vissa av bestämmelserna i lagarna så att de gäller även den frivilliga vården. Lagrådet anser att det också gör regleringen otydlig. Enligt Lagrådet bör LVU även i fortsättningen förbehållas unga som tvångsvårdas enligt den lagen och 18 § LVU även i fortsättningen utgöra en brygga mellan LVU och frivilligvården. Lagrådet anser att motsvarande även bör gälla LVM. Lagrådet avstyrker därför förslaget att 16 § LVU och 31 § LVM ska gälla alla som vårdas vid särskilda ungdomshem och LVM-hem och förordar att 16 § LVU behålls i uppräkningsdelen i 18 § LVU och att 31 § LVM behålls i uppräkningsdelen i 33 § LVM.

Som redovisats för ovan får SiS enligt 18 § LVU och 33 § LVM för varje särskilt ungdomshem och LVM-hem medge att förbudet mot innehav av berusningsmedel ska gälla alla som vårdas vid det särskilda ungdomshemmet eller LVM-hemmet. Utredningens förslag medför ingen förändring i praktiken jämfört med vad som gäller i dag, eftersom SiS med stöd av 18 § LVU respektive 33 § LVM beslutat om förbud mot berusningsmedel m.m. på alla särskilda ungdomshem och LVM-hem för alla som vårdas där, dvs även dem som vårdas med stöd av 2 § LVU (miljöfallen) på särskilda ungdomshem och de som vårdas frivilligt på särskilda ungdomshem eller LVM-hem. Regeringen delar, mot bakgrund av de skäl som Lagrådet har anfört, Lagrådets uppfattning att 16 § LVU och 31 § LVM inte bör vara direkt tillämpliga på samtliga som vårdas i ett särskilt ungdomshem eller ett LVM-hem. Regeringen gör därför bedömningen att utredningens förslag om att utvidga förbudet mot innehav av berusningsmedel m.m. i 16 § LVU och 31 § LVM till att omfatta samtliga som vårdas vid särskilda ungdomshem och LVM-hem inte bör genomföras.

Regeringens förslag: En kroppsvisitation eller en ytlig kroppsbesiktning vid ett särskilt ungdomshem eller ett LVM-hem ska genomföras i närvaro av ett vittne om inte den unge eller den intagne avstår från den rätten.

Den unge som vårdas vid ett särskilt ungdomshem ska tillfrågas om han eller hon önskar att någon särskild person ur personalen genomför eller närvarar vid kroppsvisitationen eller den ytliga kroppsbesiktningen. Den unges önskemål ska så långt som möjligt tillgodoses.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens förslag. Utredningen föreslår att bestämmelsen om kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning ska tillämpas för alla som vårdas på ett särskilt ungdomshem. Utredningen föreslår inga ändringar när det gäller kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM).

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser som tar ställning till förslaget tillstyrker förutom *Barnombudsmannen*. Bland de remissinstanser som är positiva återfinns bl.a. *Riksdagens ombudsmän (JO)*, *Förvaltningsrätten i Uppsala*, *Socialstyrelsen*, *Inspektionen för vård och omsorg (IVO)*, *Myndigheten för delaktighet*, *Statens institutionsstyrelse (SiS)*, *Strömsunds kommun* och *Rädda Barnen*.

Barnombudsmannen avstyrker utredningens förslag och framhåller i huvudsak två skäl för sitt ställningstagande, dels att rekvisitet ”vid behov” är alldeles för vagt vilket kan leda till slentrianmässig användning av befogenheten, dels att det inte är acceptabelt att barn som vårdas på grund av brister i hemförhållandena eller på frivillig väg ska omfattas av bestämmelsen.

JO anser att det är en brist att utredningen inte har belyst frågan om personal ska få visitera en person av motsatt kön och inte övervägt om ett sådant krav ska införas. *JO* påtalar också att ordet ”person” i bestämmelsen bör bytas ut mot ”personal” för att undvika oklarheter.

SiS anser att bestämmelserna om kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning enligt 32 § LVM ska omfatta alla som vårdas vid ett LVM-hem.

Rädda Barnen anser att det ska vara en skyldighet att journalföra om barnet eller den unge haft några särskilda önskemål och hur dessa i så fall beaktas. *Rädda Barnen* efterfrågar vidare bestämmelser som anger hur barnets behov av information om tillvägagångssättet ska tillgodoses.

Skälen för regeringens förslag

Gällande bestämmelser

Om det behövs får, enligt 17 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU), den som omfattas av bestämmelserna i 15 § LVU kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas vid ankomst till hemmet för kontroll av att denne inte bär på sig något som han eller hon inte får inneha där. 15 § LVU avser unga som på grund av sitt beteende

Prop. 2017/18:169 enligt 3 § LVU bereds vård i ett särskilt ungdomshem. Detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att sådan egendom ska påträffas hos honom eller henne. All den hänsyn som omständigheterna medger ska iakttas vid kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning. Om möjligt ska ett vittne närvara. Med kroppsvisitation avses undersökning av någons kläder och annat som någon bär på sig samt av väskor, paket och andra föremål som någon har med sig (jfr 28 kap. 11 § 3 rättegångsbalken). Med ytlig kroppsbesiktning avses en okulär besiktning (yttre granskning) av den nakna kroppen inklusive förekommande proteser. Bestämmelsen gäller den som vårdas på någon grund som anges i 3 § LVU. Med stöd av 18 § LVU har dock SiS beslutat att bestämmelsen också ska gälla för dem som vårdas på institutionen med stöd av 2 § LVU eller socialtjänstlagen (2001:453).

Enligt 15 § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård ska vad som sägs i 17 § LVU om kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning även gälla för den som är föremål för verkställighet av sluten ungdomsvård.

Om det behövs får, enligt 32 § LVM, den som vårdas enligt LVM kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas vid ankomsten till LVM-hemmet, för kontroll av att han eller hon inte bär på sig något som inte får innehas där. Detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att sådan egendom ska påträffas.

I samband med att beslut fattas om kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning ska den som vårdas vid ett särskilt ungdomshem eller ett LVM-hem underrättas om beslutet och om skälen till beslutet. Enligt 3 kap. 18 § socialtjänstförordningen (2001:937) ska beslut om kroppsvisitation antecknas i journalen. Enligt 7 kap. 9 § Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd SOSFS 2014:5 ska det av dokumentationen framgå vem som har verkställt beslutet och om något vittne och i så fall vem som har närvarat vid kroppsvisitationen eller den ytliga kroppsbesiktningen. Vidare ska det av 7 kap. 5 § framgå vilka uppgifter som har kommunicerats med barnet eller den unge eller den som vårdats på ett LVM-hem och vilka synpunkter denne fört fram.

Hur kontrollen får genomföras

SiS har genomfört fokusgrupper om de särskilda befogenheterna med placerade barn och unga i syfte att öka kunskapen om hur barnen och de unga uppfattar tillämpningen av dessa. Av fokusgrupperna framkommer bl.a. att barnen och de unga efterfrågar mer likartad och tydlig tillämpning och möjlighet att påverka genomförandet. Mot denna bakgrund föreslår utredningen att en kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning endast ska få genomföras i närvaro av en annan person än den som genomför kontrollen, under förutsättning att barnet eller den unge inte uttryckligen undanber sig det. Regeringen anser att utredningens förslag stärker kontrollen av att bestämmelsen tillämpas på ett korrekt sätt och därigenom också barnets eller den unges rättssäkerhet. Regeringen föreslår dock att bestämmelsen ska utformas så att en kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning ska genomföras i närvaro av ett vittne om inte den unge avstår från den rätten.

Vad gäller möjligheten att påverka genomförandet framkommer att barnen och de unga önskar möjlighet att påverka genom att bl.a. få välja vilken person som ska genomföra en visitation. Utredningen föreslår därför att barnet eller den unge ska tillfrågas om han eller hon önskar att någon viss person genomför eller närvarar vid kroppsvisitationen eller den ytliga kroppsbesiktningen. Regeringen instämmer i utredningens förslag och menar att möjligheten för barnet eller den unge att välja en person som han eller hon har förtroende för kan minska upplevelsen av det intrång i den personliga integriteten som en kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning innebär. Enligt artikel 12 i FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) har barn, som är i stånd att bilda egna åsikter, rätten att uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Regeringen instämmer i sak också i utredningens förslag om att barnets eller den unges önskemål ska tillmötesgå om det är möjligt. Regeringen föreslår att bestämmelsen formuleras på så sätt att barnets eller den unges önskemål så långt som möjligt ska tillgodoses. Omständigheter som gör att barnets eller den unges önskemål inte kan tillgodoses kan exempelvis vara att den person som efterfrågas inte är i tjänst eller är upptagen på annat håll. Enligt regeringens mening bör SiS, ju mer ingripande en kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning är, gå längre i sina ansträngningar att tillgodose barnets eller den unges önskemål.

En fråga som inte behandlas i betänkandet är om personal ska få visitera ett barn eller en ung person av motsatt kön. *JO* anför i sitt remissvar att bestämmelsen bör utformas på liknande sätt som inom kriminalvården, där det finns bestämmelser om att en sådan åtgärd som det handlar om inte får utföras eller bevitnas av en person av motsatt kön. Regeringen anser att det behövs särskilda överväganden för att införa en motsvarande bestämmelse i LVU. Förslaget om att barnet eller den unge ska tillfrågas om han eller hon önskar att någon viss person genomför eller närvarar vid åtgärden möter till viss del *JO:s* synpunkt då könstillhörighet är en aspekt som barnet eller den unge kan utgå ifrån. Vidare kan det konstateras att SiS i sina interna riktlinjer gjort bedömningen att en flicka inte bör kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas av manlig personal (SiS riktlinjer 2016-06-29). Samma sak gäller för pojkar i förhållande till kvinnlig personal.

Regeringen delar *JO:s* uppfattning att ordet ”person” i bestämmelsen bör bytas ut mot ”personal” för att undvika oklarheter om vem som kan komma i fråga för att genomföra eller närvara vid visitationen.

Regeringen instämmer i *Rädda Barnens* synpunkt om att det är viktigt att de som vårdas vid de särskilda ungdomshemmen ges information om de särskilda befogenheterna och hur de tillämpas. Av 36 § LVU följer också att barnet eller den unge ska få relevant information och också ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne. Det är också viktigt att SiS ger lättförståelig information om de särskilda befogenheterna och vilka rättigheter som barn och unga har. SiS har tagit fram skriftligt material om de särskilda befogenheterna som ges till alla som vårdas på ett särskilt ungdomshem. Personalen går också igenom informationen med barnet eller den unge.

Med stöd av 18 § LVU har regeringen bemyndigat SiS att medge att bestämmelserna om kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning i 17 § LVU ska gälla alla som vårdas vid ett hem för särskilt noggrann tillsyn. Utredningen föreslår att bestämmelsen om kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning, utan särskilt beslut av SiS, ska gälla för alla som vårdas vid ett särskilt ungdomshem. Enligt utredningens mening är det för att kunna garantera en drogfri och trygg miljö på de särskilda ungdomshemmen väsentligt att samma regler om kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning gäller för samtliga som vistas på institutionen. Utredningen anför vidare att förslaget inte medför någon förändring i praktiken jämfört med i dag då SiS med stöd av 18 § LVU tillämpar bestämmelsen vid alla sina ungdomshem.

Utredningen anser att bestämmelsen om kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning i 17 § LVU, utan särskilt beslut, ska gälla alla som vårdas vid ett särskilt ungdomshem. Enligt regeringens mening bör dock den principiella utgångspunkten vara att barn och unga som vårdas på annan grund än det egna beteendet inte omfattas av de särskilda befogenheterna om det inte finns särskild anledning till det. *Barnombudsmannen* framhåller också i sitt remissvar att man anser att det är oacceptabelt att barn och unga som vårdas på grund av brister i hemförhållandena eller på frivillig väg ska utsättas för integritetskränkande åtgärder. Som utredningen framhållit finns det emellertid ett starkt intresse av att hålla de särskilda ungdomshemmen drogfria och trygga. Det finns därför enligt regeringens mening fortsatt ett behov av att SiS, om myndigheten bedömer att det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen vid hemmet, får besluta om att bestämmelserna om kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning ska gälla alla som vårdas vid ett särskilt ungdomshem.

Ingen ändring av rekvisitet "vid behov"

Barnombudsmannen invänder i sitt remissvar också mot att rekvisitet "vid behov" ska gälla för kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning vid ankomst till hemmet. *Barnombudsmannen* anser att rekvisitet är alldeles för vagt vilket kan leda till slentrianmässig användning av befogenheten. Redan i dag får kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning utföras "vid behov" vid ankomst till hemmet för kontroll av att den unge inte bär på sig något som han eller hon inte får inneha där. Den föreslagna bestämmelsen innebär således ingen förändring jämfört med i dag vad gäller rekvisitet för användning av kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning. Det gör det emellertid inte mindre viktigt att bestämmelsen tillämpas korrekt och inte används slentrianmässigt såsom *Barnombudsmannen* befarar. Det är en uppgift för SiS att säkerställa att de särskilda befogenheterna tillämpas i enlighet med gällande bestämmelser. SiS verksamhet står också under tillsyn av IVO och enligt regeringens förslag ska beslut om kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning rapporteras till IVO, vilket ytterligare stärker kontrollen av att

bestämmelsen tillämpas på rätt sätt. Regeringen föreslår därför inga ändringar av rekvisiten för när bestämmelsen får tillämpas.

I sammanhanget kan det påpekas att beslut om kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning enligt proportionalitetsprincipen alltid ska föregås av en bedömning av om åtgärden står i rimlig proportion till syftet. Är mindre ingripande åtgärder tillräckliga ska de användas.

Kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning på LVM-hem

Utredningen har inte utrett behovet av förändringar i de bestämmelser som reglerar kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning i LVM. Regeringen kan dock inte se något skäl till varför inte en motsvarande bestämmelse till den som föreslås gälla vid ett särskilt ungdomshem om att en kroppsvisitation eller en ytlig kroppsbesiktning ska genomföras i närvaro av ett vittne om inte den unge avstår från den rätten, också ska gälla intagna vid ett LVM-hem.

6.5 Rumsvisitation

Regeringens förslag: Det ska införas en särskild bestämmelse i lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga som reglerar rumsvisitation. Om det behövs för att genomföra vården eller upprätthålla ordningen vid hemmet, får den unges bostadsrum och andra slutna förvaringsställen som den unge disponerar undersökas (rumsvisitation). En rumsvisitation ska endast få utföras för att söka efter föremål som den unge inte får inneha. En rumsvisitation ska genomföras i närvaro av ett vittne. All den hänsyn som omständigheterna medger ska iakttas vid en rumsvisitation. Bestämmelsen ska omfatta de unga som vårdas vid ett särskilt ungdomshem på grund av sitt eget beteende. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Statens institutionsstyrelse, ska dock få medge att den särskilda befogenheten rumsvisitation ska gälla alla som vårdas på ett särskilt ungdomshem om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen vid hemmet.

Bestämmelsen ska även gälla den som är föremål för verkställighet av sluten ungdomsvård enligt lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård. En motsvarande bestämmelse om rumsvisitation ska också föras in i lagen om vård av missbrukare i vissa fall och ska gälla intagna som vårdas enligt lagen vid ett LVM-hem. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Statens institutionsstyrelse, ska dock få medge att visitation av bostadsrum ska gälla alla som vårdas vid ett LVM-hem om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen vid hemmet.

Proportionalitetsprincipen ska gälla vid rumsvisitationer. Det innebär att åtgärden endast ska få vidtas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden och att mindre ingripande åtgärder ska användas om de är tillräckliga.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens förslag. Utredningen föreslår att det ska krävas misstanke om att barnet eller den

Prop. 2017/18:169 unge eller den intagne vid ett LVM-hem innehar något som han eller hon inte får ha för att genomföra en sådan inspektion. Utredningen föreslår att bestämmelsen ska kunna tillämpas på alla som vistas på ett särskilt ungdomshem. Utredningen föreslår också att barnet eller den unge eller den intagne vid LVM-hemmet ska erbjudas att närvara vid visitationen.

Remissinstanserna: En klar majoritet av de remissinstanser som tar ställning till förslaget tillstyrker, däribland *Riksdagens ombudsmän (JO)*, *Varbergs tingsrätt*, *Förvaltningsrätten i Uppsala*, *Socialstyrelsen*, *Inspektionen för vård och omsorg (IVO)*, *Barnombudsmannen*, *Strömsunds kommun* och *Rädda Barnen*.

Statens institutionsstyrelse (SiS), *Akademikerförbundet SSR* och *Saco-S-SiS* har invändningar mot förslaget. SiS anser att det är av yttersta vikt att myndigheten även i fortsättningen har möjlighet att göra rutinmässiga visitationer då farliga föremål och droger är svåra att upptäcka på annat sätt.

SiS och *Saco-S-SiS* motsätter sig också att ungdomar och klienter ska erbjudas att närvara vid rumsvisitationer då deras närvaro kan utgöra en säkerhetsrisk.

Helsingborgs tingsrätt anser att det av lagtexten tydligare bör framgå att omfattningen av en rumsvisitation alltid avgränsas med hänsyn till vad som eftersöks.

Skälen för regeringens förslag

Det finns ingen särskild bestämmelse i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) som ger SiS uttrycklig rätt att visitera de ungas bostadsrum. JO har emellertid ansett att personalen har rätt att företa visitationer av de ungas bostadsrum även om dessa inte lämnat något samtycke eller inte är närvarande. Skälet till detta är dels att kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning får sägas vara mer långtgående än en visitation av ett bostadsutrymme, dels för att själva frihetsberövandet får anses innebära en så övergripande och vittgående rättighetsinskränkning att en undersökning av bostadsrummet framstår som en helt underordnad åtgärd. Enligt JO följer det av 18 § LVU att visitationsrätten även omfattar den som vistas frivilligt på ett särskilt ungdomshem. Enligt JO utgör rumsvisitationer ett löpande inslag i vården och behöver inte dokumenteras i form av särskilda beslut (JO 1998/99 s. 262).

Regeringen anser att rådande ordning inte är tillräckligt ur ett rätts-säkerhetsperspektiv utan att befogenheten bör regleras särskilt i lag. Regeringen instämmer därför i utredningens förslag om att det ska införas en bestämmelse som reglerar under vilka förutsättningar som det får göras en visitation av barnets eller den unges bostadsrum samt andra slutna förvaringsställen som barnet eller den unge disponerar. Med andra slutna förvaringsställen avses t.ex. kläd- eller värdeskåp.

Rumsvisitationer ska få genomföras om det behövs

Enligt utredningens förslag ska det föreligga en misstanke om att barnet eller den unge innehar något som han eller hon inte får ha för att en rumsvisitation ska få genomföras. Det innebär, enligt utredningen, att det måste finnas en grundad anledning för att anta att barnet eller den unge har kommit i besittning av något som inte får innehas. I dag finns inte

något krav på misstanke vilket gör att förslaget i praktiken begränsar möjligheterna att genomföra rumsvisitationer. Utredningen menar dock att behovet av att kunna utföra rumsvisitationer kommer att minska, eftersom utredningen föreslår att SiS ska få genomföra rutinmässiga skyddsvisitationer i vissa förutbestämda situationer, se avsnitt 6.6 Säkerhetskontroll.

Bland andra *SiS* har invändningar mot den del av förslaget som innebär att det ska krävas misstanke för ett beslut om rumsvisitation. *SiS* delar inte utredningens uppfattning att förslaget om skyddsvisitationer minskar behovet av rumsvisitationer. *SiS* anför att många av de föremål som hittas vid en rumsvisitation inte hittas vid en skyddsvisitation, då de föremål som hittas huvudsakligen inte är sådana som ”smugglats” in från t.ex. skola och snickeriverksamhet utan vardagliga föremål som kan användas för att skada barnet eller den unge själv, andra intagna eller personalen. Exempel på sådana föremål är vässade tandborstar, rakblad, glasbitar och trasiga cd-skivor. *SiS* anser därför att det är av yttersta vikt att myndigheten även i fortsättningen har möjlighet att göra rutinmässiga visitationer då farliga föremål och droger är svåra att upptäcka på annat sätt. *SiS* anför vidare att generella visitationer är att föredra för många ungdomar och klienter eftersom de upplevs som mindre kränkande genom att personalen inte pekar ut någon enskild jämfört med en visitation där det görs en individuell bedömning. *SiS* påtalar också att det inte heller är ovanligt att man på institutionerna hittar otillåtna föremål i samband med rumsvisitationer även när det inte har funnits en tidigare misstanke.

En rumsvisitation utgör ett så pass betydande ingrepp i barnets eller den unges fri- och rättigheter att den inte bör få göras utan uttryckligt stöd i lag. Samtidigt måste *SiS* kunna säkerställa att de särskilda ungdomshemmen är trygga och säkra för de barn och unga som vårdas där. Enligt *SiS* bedömning skulle ett krav på att det ska finnas en misstanke för ett beslut om rumsvisitationer inte ge myndigheten tillräckliga möjligheter att upptäcka sådant som kan skada barnet eller den unge. Såsom *SiS* framhåller är det vidare tveksamt om utredningens förslag om skyddsvisitationer (se avsnitt 6.6 Säkerhetskontroll) minskar behovet av rumsvisitationer i en sådan utsträckning att man därigenom kan begränsa möjligheterna till rumsvisitation såsom utredningen föreslår. Regeringen föreslår därför att rumsvisitation ska få beslutas i den utsträckning som behövs för att säkerheten eller ordningen ska kunna upprätthållas eller för att vården ska kunna genomföras.

I likhet med vad *Helsingborgs tingsrätt* har påpekat och i enlighet med vad *Lagrådet* föreslår anser regeringen att det av lagtexten tydligare bör framgå att omfattningen av en rumsvisitation alltid avgränsas med hänsyn till vad som eftersöks. Regeringen föreslår därför att en rumsvisitation endast ska få utföras för att söka efter sådant som är förbjudet enligt 16 § LVU, dvs. narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, dopningsmedel, hälsofarliga varor, injektionssprutor, kanyler och andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattningsmedel med narkotika samt andra föremål som kan vara till men för vården eller ordningen på hemmet. En rumsvisitation får endast genomföras om det behövs för att genomföra vården eller upprätthålla ordningen vid hemmet.

Den typ av okulär besiktning som personalen genomför dagligen av bostadsrummen är inte att betrakta som en rumsvisitation enligt den föreslagna bestämmelsen. Det är självklart att personalen som en del av de dagliga rutinerna på avdelningen kan kontrollera att bostadsrummet är i ett funktionellt skick vad gäller lösa och fasta inventarier såsom exempelvis sängkläder, toalett och fönster. Den formen av rumsbesiktning är att betrakta som ett löpande inslag i vården och behöver inte dokumenteras i form av ett särskilt beslut.

Regeringen föreslår att proportionalitetsprincipen, som kommer till uttryck i 20 a § LVU, även ska gälla vid rumsvisitationer. Detta innebär att en rumsvisitation endast ska få vidtas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Är mindre ingripande åtgärder tillräckliga ska de användas. En rumsvisitation ska således inte få göras mer omfattande än vad som är nödvändigt för att uppnå syftet med åtgärden.

En rumsvisitation innebär ett intrång i barnets eller den unges privata sfär. I SiS fokusgrupper om de särskilda befogenheterna uttrycker barnen och de unga oro över att personalen tittar igenom personliga foton eller läser brev. Av proportionalitetsprincipen framgår dock, som framhållits ovan, att åtgärden inte ska göras mer omfattande än nödvändigt. Vidare föreslår regeringen att det i den föreslagna bestämmelsen om rumsvisitation ska framgå att all den hänsyn som omständigheterna medger ska iakttas vid en rumsvisitation. Det kan exempelvis handla om att barnet eller den unge ska återfinna sitt rum i princip i samma skick som före visitationen.

Vilka som omfattas av bestämmelsen

Utredningen föreslår att bestämmelsen om rumsvisitation ska kunna tillämpas för alla som vårdas vid ett särskilt ungdomshem. Regeringen anser dock att den principiella utgångspunkten ska vara att barn och unga som vårdas på annan grund än det egna beteendet endast ska omfattas av de särskilda befogenheterna om det finns särskild anledning till det. Möjligheten att genomföra en rumsvisitation bör därför, på samma sätt som gäller för kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning, gälla för alla som vårdas vid ett särskilt ungdomshem om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen vid hemmet och regeringen, eller efter regeringens bemyndigande, SiS, medger det enligt 18 § LVU.

En annan person ur personalen än den som genomför kontrollen ska närvara

Utredningen föreslår att barnet eller den unge ska erbjudas att vara med vid en visitation av bostadsrummet. Bakgrunden är att barn och unga i fokusgrupper på SiS om de särskilda befogenheterna gett uttryck för att de vill närvara vid rumsvisitationer, bl.a. för att se att personalen inte tittar igenom personliga foton eller läser igenom personliga brev när de eftersöker droger eller farliga föremål. Enligt utredningen bidrar en bestämmelse om att barn och unga ska erbjudas att närvara vid rumsvisitationen att deras rättssäkerhet och autonomi stärks.

SiS och Saco-S-SiS invänder i denna del mot utredningens förslag. SiS anför att det kan utgöra en säkerhetsrisk om barnet eller den unge tillåts närvara vid en rumsvisitation. Som exempel nämns att om det finns

något otillåtet i rummet så kan barnet eller den unge bli våldsam eller försöka att konsumera gömd narkotika. SiS anser att det är olämpligt att barnet eller den unge närvarar också av den anledningen att de får vetskap om hur en rumsvisitering går till och vilka ställen i rummet som genomsöks. Regeringen delar SiS uppfattning, men anser samtidigt att den oro som framförs av barn och unga över att rumsvisitationer görs mer utförliga än nödvändigt och att personliga ägodelar genomsöks i onödan måste tas på allvar. Regeringen bedömer att förslaget om att en rumsvisitation alltid ska genomföras i närvaro av en annan person än den som genomför kontrollen tillgodoser detta intresse.

LSU och LVM

På motsvarande sätt som i LVU finns det inga särskilda bestämmelser i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) och lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU) som reglerar rumsvisitationer. Däremot regleras rumsvisitationer i 4 kap. 1 § häkteslagen (2010:611) och i 8 kap. 2 § fängelselagen (2010:610). De skäl för förslag till ändring i LVU som redovisas ovan gör sig även gällande för dem som är föremål för verkställighet av sluten ungdomsvård och de vuxna klienter som vårdas vid LVM-hem. Regeringen anser därför att det ur rättssäkerhetssynpunkt är lika angeläget att reglera visitationer av bostadsrum i LSU och LVM. Mot denna bakgrund föreslår regeringen att en motsvarande bestämmelse om rumsvisitation införs i LVM och att 15 § LSU kompletteras så att den föreslagna bestämmelsen i LVU även gäller den som är föremål för verkställighet av sluten ungdomsvård.

6.6 Säkerhetskontroll

Regeringens förslag: Om det behövs för att genomföra vården eller upprätthålla ordningen vid hemmet, får säkerhetskontroller genomföras med metalldetektor eller liknande anordning på de särskilda ungdomshem som Statens institutionsstyrelse bestämmer. Det ska för varje särskilt ungdomshem anges i vilka situationer som säkerhetskontroller får genomföras. En säkerhetskontroll får bara genomföras för att söka efter föremål som den unge inte får inneha.

Bestämmelsen ska omfatta unga som vårdas på grund av sitt eget beteende. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Statens institutionsstyrelse, får dock medge att säkerhetskontroller ska gälla för alla som vårdas på ett särskilt ungdomshem om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen vid hemmet.

Bestämmelsen ska även gälla den som är föremål för verkställighet av sluten ungdomsvård enligt lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård.

En motsvarande bestämmelse om säkerhetskontroller ska föras in i lagen om vård av missbrukare i vissa fall.

Proportionalitetsprincipen ska gälla vid säkerhetskontroller. Det innebär att åtgärden endast ska få vidtas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden och att mindre ingripande åtgärder ska användas om de är tillräckliga.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens förslag. Utredningen föreslår att den nya särskilda befogenheten ska benämnas skyddsvisitation och att skyddsvisitationer, direkt av bestämmelsen, ska omfatta alla som vistas på ett särskilt ungdomshem. Utredningen föreslår också att Statens institutionsstyrelses (SiS) centrala beslut gällande i vilka situationer skyddsvisitationer ska få göras ska rapporteras till Inspektionen för vård och omsorg.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser som tar ställning till förslaget är positiva, däribland *Varbergs tingsrätt, Förvaltningsrätten i Uppsala, Försäkringskassan, Statens institutionsstyrelse SiS, Myndigheten för delaktighet, Barnombudsmannen, Strömsunds kommun, Familjevårdens Centralorganisation, Rädda Barnen* och *Saco-S-SiS*.

Riksdagens ombudsmän (JO) tillstyrker förslaget men anser att tillsynsmyndigheten även bör underrättas om den faktiska användningen av skyddsvisitationer.

Socialstyrelsen tillstyrker förslaget men vill understryka att det är viktigt att erbjuda barnet uppföljande samtal om det behövs och att hänsyn tas till barnets önskemål om vilken annan person som ska närvara.

Inspektionen för vård och omsorg (IVO) tillstyrker förslaget men ställer sig tveksam till att SiS centrala beslut för varje enskild institution ska rapporteras till IVO.

Skälen för regeringens förslag

I dag genomför SiS visitationer, vilket innebär att personal känner utanpå den unges kläder eller med hjälp av metalldetektor kontrollerar att han eller hon inte bär på sig något otillåtet, först efter att beslut om kroppsvisitation fattats. Det innebär att samma krav ska vara uppfyllda som när det gäller beslut om kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning.

Säkerhetskontroller möjliggör fler aktiviteter

SiS har påpekat att rutinmässiga visitationer är nödvändiga för att kunna hålla en institution fri från otillåtna föremål samt upprätthålla säkerheten. SiS menar att visitationer behöver kunna genomföras när barnet eller den unge kommer till sin avdelning efter att ha varit i t.ex. snickeriet, hobbyrummet, verkstaden, matsalen eller på en annan avdelning. Syftet är att säkerställa att inte något farligt föremål som barnet eller den unge kan använda för att skada sig själv eller någon annan kommer in på avdelningen.

Enligt regeringens mening är det av grundläggande betydelse att de barn och unga som vårdas vid särskilda ungdomshem befinner sig i en trygg och säker miljö. Det är också av stor vikt att barnen och de unga ges möjlighet till en meningsfull fritid och att de erbjuds olika typer av aktiviteter. Enligt FN:s konvention om barnets (barnkonventionen) artikel 15 framgår också att barn har rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till barnets ålder samt rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet. Det vore olyckligt om säkerhetsaspekter, i större omfattning än vad som är nödvändigt, förhindrar att de boende får tillgång till t.ex. snickeri, kök och idrottsaktiviteter. Behovet av säkerhet väger i detta fall tyngre än det intrång i den personliga integriteten som en rutinmässig visitation innebär.

Regeringen föreslog i lagrådsremissen, i enlighet med utredningens förslag, att en ny särskild befogenhet med benämningen skyddsvisitation skulle införas i LVU och LVM. *Lagrådet* anför i sitt yttrande att den föreslagna regleringen utgör en lindrigare form av kroppsvisitation och liknar den säkerhetskontroll som t.ex. regleras i lagen (1981:1064) om säkerhetskontroll i domstol. *Lagrådet* ifrågasätter det lämpliga i att införa ett nytt begrepp och förordar att begreppet säkerhetskontroll används. Regeringen delar *Lagrådets* bedömning och föreslår att benämningen säkerhetskontroll ska användas.

Enligt regeringens bedömning får en säkerhetskontroll inte vara lika ingripande som en kroppsvisitation. Regeringen föreslår att en säkerhetskontroll endast ska få utföras med hjälp av en metalldetektor eller annan liknande anordning. Med metalldetektor anses såväl larm- eller säkerhetsbågar som handhållna metalldetektorer. För undersökning av väskor och andra föremål som den unge har med sig kan röntgenundersökning användas. Om ytterligare kontroll behöver göras för att undersöka om den unge bär med sig något otillåtet föremål, behöver ett särskilt beslut om kroppsvisitation fattas.

Behovet av att genomföra en säkerhetskontroll kan, som nämnts ovan, uppstå i många olika situationer. Det är inte möjligt eller lämpligt att i lag fastställa de specifika situationer där en sådan åtgärd kan behöva genomföras, utan det är en uppgift för SiS att för varje särskilt ungdomshem besluta om och i vilka situationer skyddsvisitationer ska få genomföras.

Regeringen föreslår att proportionalitetsprincipen, som kommer till uttryck i 20 a § LVU, även ska gälla vid säkerhetskontroller. Detta innebär att en säkerhetskontroll endast ska få vidtas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Är mindre ingripande åtgärder tillräckliga ska de användas.

Lagrådet har i sitt yttrande över bestämmelsen om proportionalitetsprincipen i 20 a § LVU anført att säkerhetskontroll inte är en sådan tvångsåtgärd som i övrigt behandlas i paragrafen. *Lagrådet* föreslår därför att ordet tvångsåtgärder i paragrafen ersätts med åtgärder.

Regeringen delar inte *Lagrådets* bedömning när det gäller *Lagrådets* förslag att byta ut ordet tvångsåtgärder mot åtgärder. Regeringen kan instämma i att säkerhetskontroller till viss del skiljer sig åt jämfört med andra särskilda befogenheter/tvångsåtgärder som regleras i LVU. En säkerhetskontroll innefattar emellertid ett visst mått av tvång eftersom barnet eller den unge är skyldig att genomgå säkerhetskontrollen. Regeringen anser därför att säkerhetskontroll kan inrymmas i begreppet tvångsåtgärder och att begreppet tvångsåtgärder ska behållas i 20 a § LVU.

Vilka som omfattas av bestämmelsen

Utredningen föreslår att bestämmelsen ska kunna tillämpas för alla som vårdas vid ett särskilt ungdomshem. Regeringen anser dock att den principiella utgångspunkten ska vara att barn och unga som vårdas på någon annan grund än det egna beteendet endast bör omfattas av de särskilda befogenheterna om det finns särskild anledning till det. Möjligheten att genomföra en säkerhetskontroll bör därför, på samma

Prop. 2017/18:169 sätt som gäller för bl.a. kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning, enligt 18 § LVU gälla för alla som vårdas vid ett särskilt ungdomshem om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen vid hemmet och regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, SiS, medger det.

Inget krav på inrapportering av centrala beslut

Det är av betydelse att användningen av säkerhetskontroller kan följas upp och granskas då befogenheten innebär ett ingrepp i barnets eller den unges personliga integritet. Utredningen har övervägt ett krav på att SiS ska fatta individuella beslut och dokumentera rutinmässiga säkerhetskontroller, vilket skulle ge förutsättningar att granska enskilda beslut. Utredningen kom dock till slutsatsen att det kunde leda till en alltför omfattande administration för institutionerna och föreslog i stället att SiS centrala beslut om i vilka situationer som säkerhetskontroller ska få genomföras på varje särskilt ungdomshem ska rapporteras till IVO. Detta skulle enligt utredningen ge tillsynsmyndigheten möjlighet att följa användningen av säkerhetskontroller och vid behov vidta åtgärder. Regeringen delar utredningens uppfattning om att en ordning där individuella beslut ska tillsändas IVO skulle medföra en alltför omfattande administrativ börda. Vad gäller den skyldighet att rapportera centrala beslut som utredningen föreslår anser regeringen att en sådan skyldighet är obehövlig. Som *IVO* anför i sitt remissvar är det oklart vad förslaget tillför i praktiken vilket innebär att det finns en risk för att bestämmelsen enbart skulle innebära en onödig administrativ börda för både *IVO* och *SiS*. Det finns inte heller något hinder för *IVO* att begära in de centrala besluten om säkerhetskontroller från *SiS* som myndigheten bedömer att det behövs för att kunna utöva tillsyn. Det *JO* framhåller om att tillsynsmyndigheten bör underrättas om den faktiska användningen av säkerhetskontroller och att detta skulle kunna ske genom regelbundna rapporter till *IVO*, borde också kunna tillgodoses genom att tillsynsmyndigheten begär de uppgifter de behöver av *SiS* för att kunna utöva tillsyn över verksamheten.

LSU och LVM

Behovet av en trygg och säker miljö är lika stort för de barn och unga som vistas vid de särskilda ungdomshemmen på grund av verkställighet av sluten ungdomsvård som för de vuxna klienter som vårdas vid *LVM*-hemmen. Regeringen föreslår därför att 15 § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård kompletteras så att den föreslagna bestämmelsen i *LVU* även ska gälla den som är föremål för verkställighet av sluten ungdomsvård. Vidare föreslås att en motsvarande bestämmelse om säkerhetskontroller förs in i *LVM*.

Regeringens bedömning: Fysisk fasthållning bör inte införas som en särskild befogenhet i lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Endast ett fåtal remissinstanser yttrar sig över utredningens bedömning. Av dessa tillstyrker *Inspektionen för vård och omsorg (IVO)*, *Nationell Samverkan för Psykisk Hälsa*, *Civil Right Defenders* och *Riksförbundet för Samhällets Styvbarn* bedömningen.

Malmö kommun anser att bedömningen att fysisk fasthållning även fortsatt ska ses som en del av verkställigheten av vissa särskilda befogenheter är tveksam. Kommunen framhåller att en fasthållning som varar över fem till tio minuter ofta är att betrakta som mer integritetskränkande än en avskiljning samt förenad med risker, vilket gör det viktigt med tydliga ramar för befogenheterna. *Rädda Barnen* avstyrker och anser att en tydligare reglering är nödvändig för att ett utvecklingsarbete som syftar till att utarbeta alternativa metoder ska prioriteras. Det är dessutom av yttersta vikt att ingrepp av detta slag dokumenteras och följs upp.

Skälen för regeringens bedömning: Fysisk fasthållning är inte reglerad i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) men tillämpas i praktiken i samband med att barn och unga försöker avvika från hemmet, i samband med bråk och slagsmål mellan ungdomar och i samband med att barn och unga ska föras till ett rum för avskiljning. Fysisk fasthållning definieras vanligtvis som fasthållning med kroppslig kraft, t.ex. att personal håller fast barnet eller den unges armar och ben. Det rättsliga stödet för att hålla fast barnets eller den unge finns i 24 kap. 2 § brottsbalken som handlar om laga befogenhet att bruka våld i vissa situationer. Av bestämmelsen framgår att om den som är berövad friheten rymmer eller sätter sig till motvärn med våld eller hot om våld eller om han eller hon på annat sätt gör motstånd mot någon under vars uppsikt han eller hon står, då denne ska hålla honom eller henne till ordningen, får det våld brukas som med hänsyn till omständigheterna är försvarligt för att rymningen ska hindras eller ordningen upprätthållas. Det innebär bl.a. att endast det våld får brukas som med hänsyn till omständigheterna är försvarligt för att rymningen ska hindras eller ordningen upprätthållas.

Utredningen har övervägt möjligheten att reglera fysisk fasthållning som en egen skyddsåtgärd. Ett skäl som utredningen anför är att åtgärden kan betraktas som lika ingripande som t.ex. avskiljning. En reglering skulle också innebära att åtgärden dokumenteras vilket medför bättre möjligheter att granska genomförandet ur ett rättssäkerhetsperspektiv samt ur ett utvecklings- och kvalitetsperspektiv. *Rädda Barnen* anser att en reglering är nödvändig för att arbetet med att utveckla alternativa metoder ska prioriteras samt att det är viktigt att åtgärden dokumenteras.

Utredningen redogör dock för vissa problem med att reglera fysisk fasthållning i LVU, bl.a. i förhållande till föräldrabalkens bestämmelser. Utredningen framhåller att det av uppsiktansvaret för personalen på hem

Prop. 2017/18:169 för vård eller boende (HVB) följer en skyldighet att både skydda barnet från att själv komma till skada och se till att barnet inte skadar andra. Även personal på sådana HVB som inte är särskilda ungdomshem måste därför vid behov t.ex. handgripligen sära på barn som är inbegripna i ett slagsmål och också kortvarigt hålla fast barnet. Utredningen menar därför att en reglering av fasthållning inom Statens institutionsstyrelses (SiS) verksamhet kan leda till oklarheter i vad som gäller vid andra HVB. Regeringen delar utredningens bedömning och föreslår därför inte att fasthållning ska regleras i LVU.

Regeringen vill i sammanhanget understryka vikten av att SiS genom arbetssätt, metoder och utbildning arbetar för att situationer som kan föranleda tvångsåtgärder undviks så långt som möjligt och för att de situationer som ändå uppkommer ska kunna hanteras på andra sätt än genom fasthållning. Ett exempel på ett sådant arbete som redan bedrivs är det konflikthanteringsprogram, No Power No Lose, som SiS tagit fram för personal som arbetar direkt med barn och unga samt klienter. Personalen får bl.a. utbildning och träning i säkra beteenden och hur man använder preventiva strategier för att undvika tvångsåtgärder.

6.8 Provtagning för kontroll av berusningsmedel m.m.

Regeringens förslag: Blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov för kontroll av att den unge inte är påverkad av berusningsmedel m.m. ska, enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, få göras vid ankomst till det särskilda ungdomshemmet om det finns en anledning till det. Under vistelsen vid hemmet ska misstankerekvisitet kvarstå.

Motsvarande ändringar görs i lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård och lagen om vård av missbrukare i vissa fall.

Utredningens förslag överensstämmer i sak med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Alla remissinstanser, förutom en, som tar ställning till förslaget tillstyrker, däribland *Varbergs tingsrätt*, *Förvaltningsrätten i Uppsala*, *Försäkringskassan*, *Socialstyrelsen*, *Inspektionen för vård och omsorg (IVO)*, *Myndigheten för delaktighet*, *Strömsunds kommun*, *Familjevårdens Centralorganisation*, *Riksförbundet för Samhällets Styvbarn* och *Rädda Barnen*.

Riksdagens ombudsmän (JO) är positiv till bestämmelsen men ifrågasätter användningen av rekvisitet ”vid behov”. JO anser att begreppet är vagt och svårt att tillämpa och att det kan ifrågasättas vems behov som åsyftas. *Barnombudsmannen* avstyrker utredningens förslag med anledning av att myndigheten anser att rekvisitet ”vid behov” är för vagt och innebär en uppenbar risk för att barn och unga närmast slentrianmässigt kan komma att utsättas för kontroller. Barnombudsmannens uppfattning är att kravet på misstanke om att barnet är påverkat ska kvarstå för att provtagning ska få göras.

Några remissinstanser, däribland JO, *Helsingborgs tingsrätt* och *Statens institutionsstyrelse (SiS)* noterar att det i de föreslagna nya lydelse-

serna av 32 a § LVM och 17 a § LSU inte görs någon uppdelning av förutsättningarna för provtagning vid ankomsten till eller under vistelsen vid institutionen.

Örebro universitet menar att om man genomför en ändring som innebär en sänkning av när kravet på när ett intrång i den personliga integriteten kan ske krävs det att det finns tydliga riktlinjer och kompetens hos personalen som beslutar och verkställer sådana åtgärder.

Skälen för regeringens förslag

Nuvarande bestämmelse

Enligt 17 a § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) är den intagne, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, skyldig att efter uppmaning lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, om det kan misstänkas att den intagne är påverkad av något sådant medel eller någon sådan vara. Motsvarande bestämmelse för de barn och unga som är föremål för verkställighet av sluten ungdomsvård finns i 17 a § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU) samt i 32 a § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) för vuxna klienter som vårdas med stöd av denna lag.

Behovet av utökade möjligheter till kontroll

Enligt 17 a § LVU får provtagning endast ske om det finns misstanke om påverkan. Dagens berusningsmedel kan emellertid ge rus som är svåra att upptäcka utan drogtest, men som också kan ge abstinensbesvär och akuta hälsorisker. Enligt SiS förekommer det att barn och unga kommer påverkade till institutionerna utan att visa tecken på berusning. Det innebär att provtagning inte får göras då det saknas misstanke om påverkan vilket medför risker för barns och ungas hälsa och säkerhet.

En förutsättning för att SiS ska kunna bedriva en trygg och säker vård är att de särskilda ungdomshemmen hålls drogfria. Regeringen delar utredningens uppfattning om att det kan uppkomma situationer då det är nödvändigt att kunna kontrollera om barnet eller den unge är drog-påverkad utan att det finns någon misstanke. Regeringen föreslår därför att provtagning ska få genomföras vid ankomst till hemmet om det finns en anledning till det och att det inte, som det gäller idag, ska krävas en misstanke om att barnet eller den unge är påverkad.

Förslaget möter invändningar från *JO* och *Barnombudsmannen* som anser att rekvisitet "vid behov" är för vagt. *JO* menar att det kan leda till tillämpningsproblem och att det kan ifrågasättas vems behov som åsyftas. *JO* menar att det finns anledning att överväga om man i stället ska införa en bestämmelse liknande 8 kap. 6 § fängelselagen (2010:610), om att intagna vid ankomst till hemmet på begäran ska vara skyldiga att underkasta sig drogtest om inte medicinska eller liknande skäl talar emot. *Barnombudsmannen* å sin sida ser en risk för att rekvisitet kommer att

Prop. 2017/18:169 innebära att barn och unga närmast slentrianmässigt kommer utsättas för kontroller och förordar att nuvarande rekvisit kvarstår.

Att införa en bestämmelse som innebär att barnet eller den unge vid ankomst till hemmet alltid ska vara skyldig att underkasta sig provtagning skulle givetvis underlätta tillämpningen av bestämmelsen och möta behovet av utökade möjligheter att genomföra provtagningar. Det vore dock enligt regeringens mening ett alltför långtgående ingrepp i barnets eller den unges personliga integritet, då en sådan provtagning inte alltid är motiverad med hänsyn till det enskilda barnets eller den unges hälsa och säkerhet. Det är inte heller lämpligt att, som Barnombudsmannen förordar, behålla nuvarande misstankerekvisit då det inte ger tillräckliga möjligheter att kontrollera om barnet eller den unge är påverkad vid ankomst till hemmet.

Att den unge ska vara skyldig att lämna prov om det finns en anledning till det innebär utökade möjligheter att genomföra provtagningar jämfört med dagens krav på att det ska finnas en misstanke. Med ordet anledning markeras följaktligen att det måste finnas ett skäl till provtagningen, t.ex. att det finns uppgifter om att barnet eller den unge har använt narkotika, beroendeframkallande medel eller liknande tidigare. Enligt regeringens mening kan också de omständigheter som föregår det att barnet eller den unge kommer till ett särskilt ungdomshem ha inverkan på bedömningen om det finns en anledning eller inte. Det kan exempelvis handla om att barnet eller den unge har blivit omedelbart omhändertaget i en miljö där det kan antas ha förekommit narkotika, beroendeframkallande medel eller liknande och det därför finnas en anledning att ta ett prov för att avgöra om barnet eller den unge är påverkad.

Ur ett rättssäkerhetsperspektiv är det av betydelse att beslut om provtagning kan bli föremål för granskning. Det är sedan tidigare en skyldighet för SiS att dokumentera beslut men regeringen föreslår nu att beslut om provtagning även ska kunna överklagas till förvaltningsrätten, se avsnitt 6.17 Rätt att överklaga de särskilda befogenheterna.

Provtagning, under förutsättning att det finns en anledning till det, får endast göras när den unge ankommer till hemmet. Med ankomst till hemmet menas första gången den unge kommer till institutionen, när den unge återkommer från en vistelse utanför institutionen eller när den unge återkommer efter en avvikning. Under vistelsen vid hemmet får däremot provtagning endast göras om det finns en misstanke om påverkan.

Här kan erinras om att proportionalitetsprincipen enligt 20 a § LVU gäller. Det innebär att den särskilda befogenheten endast får vidtas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden och att om mindre ingripande åtgärder är tillräckliga ska de användas.

Motsvarande bestämmelse införs i LSU och LVM

Regeringen anser, i likhet med utredningen, att rätten till en trygg och säker miljö är lika angelägen för de barn och unga som är föremål för verkställighet av slutna ungdomsvård enligt LSU och de vuxna klienter som vårdas med stöd av LVM som för de barn och unga som vårdas enligt LVU. De skäl som ovan anges för förslag till ändring i LVU gör sig även gällande när det gäller LSU och LVM. Regeringen föreslår därför att motsvarande ändringar görs i 17 a § LSU och 32 a § LVM. Som

bland andra *JO* framhåller så måste uppdelningen av förutsättningarna för provtagning vid ankomsten till institutionen respektive förutsättningarna för provtagning under vistelsen vid institutionen komma till uttryck i bestämmelserna i LSU och LVM.

Prop. 2017/18:169

6.9 Begränsningar i rätten att ta emot besök och använda elektroniska kommunikationstjänster

Regeringens förslag: Den särskilda befogenheten begränsningar i rätten att ringa och ta emot telefonsamtal i lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga ska anpassas till dagens kommunikationsteknik och utvidgas så att den omfattar alla elektroniska kommunikationstjänster.

Ett beslut om inskränkningar i rätten att använda kommunikationstjänster eller att ta emot besök får gälla i högst 14 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

Motsvarande ändringar genomförs i lagen om vård av missbrukare i vissa fall och i lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag. Utredningen föreslår att begränsningar i rätten att ta emot besök och att använda elektroniska kommunikationstjänster ska beslutas av Statens institutionsstyrelse (SiS) efter samråd med socialnämnden. Utredningen föreslår också att teknisk utrustning som möjliggör användning av elektroniska kommunikationstjänster ska få omhändertas under den tid som beslutet om inskränkning i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster gäller.

Remissinstanserna: Det absoluta flertalet av de remissinstanser som yttrar sig över förslaget är positiva, däribland *Varbergs tingsrätt*, *Försäkringskassan*, *Socialstyrelsen*, *Inspektionen för vård och omsorg (IVO)*, *Myndigheten för delaktighet*, *Barnombudsmannen*, *Strömsunds kommun*, *Familjevårdens Centralorganisation*, *Riksförbundet för Samhällets Styvbarn* och *Rädda Barnen*.

Riksdagens ombudsmän (JO) har inga invändningar mot förslaget men förordar att bestämmelsen om begränsningar i rätten att ta emot besök utformas på ett delvis annat sätt.

SiS anser att lydelsen i gällande 15 a § LVU ”i den utsträckning som lämpligen kan ske” ska finnas kvar och anför som exempel att om tillgången på sociala medier skulle vara fri dygnet runt skulle detta kunna påverka ungdomarnas möjlighet att tillgodogöra sig behandling negativt. Vad gäller utredningens förslag om att ett beslut om begränsning i rätten att kommunicera med andra ska vara tidsbegränsat till att gälla högst 14 dagar anser *SiS* att det i vissa fall kan skapa orealistiska förväntningar hos ungdomarna och klienterna samt minska förutsebarheten. *SiS* menar därför att denna befogenhet ska vara obegränsad vad avser tid. Vidare anför *SiS* att det i fråga om möjligheten att omhänderta teknisk utrustning inte är tydligt hur bestämmelsen förhåller sig till den mer generella bestämmelsen som utredningen föreslår om omhändertagande av egendom.

Gällande bestämmelse

Av 15 a § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) framgår att barn och unga som vistas vid ett särskilt ungdomshem har rätt att i lämplig utsträckning ringa och ta emot telefonsamtal, ta emot besök samt vistas utanför hemmet. Den unge får dock förvägras telefonsamtal och besök, om det kan äventyra vården eller ordningen vid hemmet.

Ett beslut om begränsning av barnets eller den unges rätt att ta emot besök eller kommunicera med andra ska föregås av en proportionalitetsbedömning. Om det finns mindre ingripande metoder för att uppnå syftet ska dessa användas.

Anpassning till modern informationsteknik

Nuvarande bestämmelse i 15 a § LVU är, vad gäller teknik för kommunikation, begränsad till enbart telefonsamtal. Sedan bestämmelsens tillkomst har det skett en omfattande utveckling inom kommunikationstekniken och idag kommunicerar barn och unga i stor utsträckning via datorer och mobiltelefoner. Genom teknikutvecklingen har bestämmelsen förlorat en del av sin betydelse och behöver anpassas till dagens kommunikationsteknik. Mot denna bakgrund föreslår regeringen att den särskilda befogenhet som utgörs av begränsningar i rätten att ringa och ta emot telefonsamtal utvidgas så att den omfattar alla elektroniska kommunikationstjänster. Avsikten med att använda begreppet elektroniska kommunikationstjänster är att bestämmelsen så långt som möjligt blir oberoende av teknikutvecklingen inom området. Begreppet används redan i lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård (LPT) där chefsöverläkaren, enligt 20 a § LPT, får besluta att inskränka en patients rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster.

Begränsningens omfattning

JO har synpunkter på utformningen av bestämmelsen om begränsningar i rätten att ta emot besök. Enligt JO:s mening bör det vara möjligt att besluta om bevakade besök om alternativet är att inte tillåta den enskilde att ta emot besök. Även en sådan ”mindre” inskränkning kräver naturligtvis ett formellt beslut som den enskilde kan överklaga. JO föreslår att det i bestämmelsen kommer till uttryck att rätten att ta emot besök får begränsas eller förenas med villkor. Regeringen instämmer i JO:s förslag och menar att samma argument gör sig gällande vad gäller rätten att kommunicera med andra genom kommunikationstjänster. Exempelvis kan ett alternativ till att förvägra barnet eller den unge ett telefonsamtal vara att någon ur personalen sitter med och lyssnar på samtalet. Ett annat exempel är att barnet eller den unge får tillgång till internet tillsammans med personal. Regeringen föreslår därför att bestämmelsen utformas så att barnet eller den unge får vägras eller begränsas att använda elektroniska kommunikationstjänster och ta emot besök.

Här kan erinras om att proportionalitetsprincipen enligt 20 a § LVU gäller. Det innebär att en inskränkning i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster, ta emot besök eller vistas utanför hemmet

endast får vidtas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Om mindre ingripande åtgärder är tillräckliga ska de användas.

SiS uppmärksammar en skillnad i lydelsen mellan den bestämmelse utredningen föreslår om begränsningar i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster och lydelsen i gällande 15 a § LVU. Av den nu gällande bestämmelsen framgår att den intagne har rätt att ringa och ta emot telefonsamtal, ta emot besök samt vistas utanför hemmet i *den utsträckning som lämpligen kan ske*, vilket inte återfinns i utredningens förslag. SiS anser att nuvarande lydelse bör kvarstå. Regeringen delar SiS bedömning och konstaterar att det av betänkandet inte framgår att detta skulle vara en avsiktlig ändring jämfört med nuvarande bestämmelse. Genom att lämna bestämmelsen i LVU oförändrad i denna del blir bestämmelsen till sitt innehåll också densamma som de motsvarande bestämmelser utredningen föreslår ska gälla i LSU och LVM.

Lagrådet anför att 15 a § första stycket LVU, till skillnad från övriga bestämmelser som gäller särskilda befogenheter, behandlar en rättighet – inte en skyldighet – för den unge och gäller inte bara den som vistas i ett särskilt hem på någon grund som anges i 3 § LVU. Enligt Lagrådet kan en bestämmelse som är utformad enligt lagrådsremissens lagförslag – ”Den som vårdas på ett särskilt ungdomshem ” – per definition inte gälla frivilligvården eftersom LVU:s bestämmelser endast kan, och bör, gälla dem som vårdas enligt någon grund som anges i 2 eller 3 §.

Regeringen delar inte Lagrådets bedömning att bestämmelsen i 15 a § första stycket LVU är en rättighet för dem som vårdas vid de särskilda ungdomshemmen, utan anser att bestämmelsen uttrycker en begränsning av den unges rättigheter. Bestämmelsen anger att den unge har rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster, ta emot besök samt vistas utanför hemmet endast i den utsträckning det är lämpligt. Regeringen delar däremot Lagrådets bedömning att bestämmelsen i 15 a § första stycket LVU inte ska omfatta dem som vårdas frivilligt i särskilda ungdomshem. Regeringen anser inte heller att de som vårdas med stöd av 2 § LVU (miljöfallen) ska omfattas av bestämmelsen (se avsnitt 6.20 om vilka unga som ska omfattas av de särskilda befogenheterna).

I detta sammanhang kan nämnas att det kan behövas regler på de särskilda ungdomshemmen när det gäller t.ex. tider för användning av elektroniska kommunikationstjänster på motsvarande sätt som gäller vid andra hem för vård eller boenden. Detta bör kunna regleras genom ordningsregler. Enligt 3 kap. 5 a § socialtjänstförordningen (2001:937), SoF, ska föreståndaren vid ett hem för vård eller boende ansvara för att det finns ordningsregler för de dagliga rutinerna på hemmet.

Omhändertagande av teknisk utrustning

Utredningen föreslår att den tekniska utrustning som möjliggör elektronisk kommunikation får omhändertas under den tid beslutet om inskränkning i rätten att kommunicera gäller. SiS framhåller i sitt remissvar att det inte är tydligt hur bestämmelsen förhåller sig till den mer generella bestämmelsen i 16 § LVU. Enligt den bestämmelsen finns möjlighet för SiS att omhänderta sådant som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet. Med stöd av 16 § LVU omhändertar SiS idag exem-

Prop. 2017/18:169 pelvis mobiltelefoner eller datorer. SiS föreslår därför att omhändertagande av teknisk utrustning ska göras med stöd av den generella bestämmelsen i 16 § LVU.

Regeringen delar SiS bedömning. Utredningen har heller inte påvisat något behov eller angett några skäl till varför en särskild bestämmelse om möjlighet att omhändertaga teknisk utrustning skulle behövas. Regeringen gör därför bedömningen att någon särskild bestämmelse om möjlighet att omhändertaga teknisk utrustning inte bör införas.

Beslut om begränsningar får gälla högst 14 dagar

Barn och unga som vårdas vid ett särskilt ungdomshem ska i största möjliga utsträckning ha kvar sin grundläggande frihet att kommunicera med andra. Möjligheten att kommunicera med andra är av väsentlig betydelse för att barnet eller den unge ska kunna upprätthålla kontakt med anhöriga, kompisar och andra närstående. Enligt FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) ska barnet också ha rätt till yttrandefrihet vilket innefattar frihet att oberoende av territoriella gränser söka, mottaga och sprida tankar av alla slag, i tal, skrift eller tryck. Det är därför viktigt att ett beslut om inskränkning i rätten att kommunicera med andra övervägs noga och fortlöpande omprövas för att säkerställa att inskränkningen inte varar längre än vad som är nödvändigt. I dag finns inget krav i lagen på att ett beslut om begränsningar i rätten att föra samtal eller ta emot besök ska vara tidsbegränsat. För att säkerställa att inskränkningarna inte varar längre än nödvändigt samt för att öka förutsebarheten för den som blir föremål för beslutet föreslår regeringen att beslut om begränsningar i rätten att ta emot besök och använda elektroniska kommunikationstjänster ska få gälla högst 14 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas. SiS anför att utredningens förslag i vissa fall kan skapa orealistiska förväntningar hos de intagna ungdomarna och klienterna samt minska förutsebarheten. SiS menar därför att åtgärden ska vara obegränsad vad avser tid alternativt att beslutet ska omprövas exempelvis var fjortonde dag. Som framförts ovan är det enligt regeringens mening viktigt att säkerställa att inskränkningen i rätten att kommunicera med andra inte pågår längre tid än nödvändigt vilket motiverar att det införs en tydlig tidsgräns. I flera fall kan det, som SiS påtalar, finnas behov av att restriktionerna kvarstår längre än 14 dagar. Det finns emellertid inget hinder för SiS att fatta ett nytt beslut om restriktioner om behovet kvarstår. Vidare torde den eventuella risken för att tidsgränsen skapar orealistiska förväntningar kunna hanteras genom att barnet, den unge eller klienten tydligt informeras om beslutet och de skäl som det grundas på.

Motsvarande förändringar i LSU och LVM

Ovan redovisade skäl avseende begränsningar i rätten att ta emot besök och använda elektroniska kommunikationstjänster gör sig, enligt regeringens mening, även gällande för de barn och unga som är föremål för slutna ungdomsvård enligt lagen (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård (LSU) och de vuxna klienter som vårdas med stöd av lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM). Regeringen in-

6.10 Hållas i avskildhet

Regeringens förslag: Bestämmelsen om avskildhet i lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga ändras på så sätt att tiden för möjlighet att hålla den unge i avskildhet ska kortas från som längst 24 timmar till som längst fyra timmar.

Den unge ska själv ha möjlighet att tillkalla personal under tiden han eller hon hålls i avskildhet.

En läkare eller sjuksköterska ska skyndsamt yttra sig om varje beslut om avskildhet oavsett den unges ålder.

Motsvarande ändringar görs i lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård.

Regeringens bedömning: Regeringen avser att ge Statens institutionsstyrelse i uppdrag att årligen, under en treårsperiod, rapportera utvecklingen när det gäller användningen av åtgärden och de åtgärder som vidtagits för att systematiskt minska användningen till regeringen.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen föreslår att avskiljning ska differentieras i två nivåer, avskiljning med öppen dörr och avskiljning med låst dörr. Utredningen föreslår att den tid som ett barn eller en ungdom får vara avskild ska minskas från 24 timmar till en timme för båda nivåerna. Genom ett nytt beslut får tiden förlängas med en timme. Om det finns särskilda skäl får ett nytt beslut om avskiljning med öppen dörr under ytterligare högst en timme fattas. Utredningen föreslår att en avskiljning, oavsett nivå, aldrig får överstiga tre timmar.

Remissinstanserna: Remissinstanserna är delade i frågan. Både bland dem som är för förslagen och dem som är emot återfinns rättsinstanser, myndigheter och organisationer. Bland de som tillstyrker förslagen återfinns *Varbergs tingsrätt, Socialstyrelsen, Göteborgs universitet, Botkyrka kommun, Autism- och Aspergerförbundet, Svenska rättspsykiatriska föreningen* och *Sveriges Kommuner och Landsting (SKL)*. Bland de remissinstanser som avstyrker utredningens förslag återfinns *Förvaltningsrätten i Uppsala, Barnombudsmannen, Örebro universitet, Rädda Barnen, Sveriges advokatsamfund, UNICEF Sverige* och *Föreningen socionomer inom familjehemsvården*.

Riksdagens ombudsmän (JO) har ingen invändning mot att man behåller möjligheten att avskilja barn och unga. Däremot ifrågasätter JO uppdelningen i två former av avskiljning, med öppen respektive stängd dörr. I båda fallen hindras barnet eller den unge från att ha kontakt med de andra intagna. JO anser att det kan ifrågasättas om uppdelningen är nödvändig och att ytterligare överväganden bör göras i denna del. Vad gäller tidsgränser för avskiljning är det, enligt JO, otillfredsställande att det ska gälla olika tidsgränser beroende på vilken typ av avskiljning det är fråga om. *Inspektionen för vård och omsorg (IVO)* har också syn-

Prop. 2017/18:169 punkter på den föreslagna tidsgränsen. IVO anför dock att de utifrån tillsynen anser att den yttersta tidsgränsen borde kunna sättas ner ytterligare, så att inte den nya regleringen sätter högre tidsgränser än vad som sker i praktiken. *Statens institutionsstyrelse (SiS)* är däremot av uppfattningen att maxtiden bör utökas till maximalt fyra timmar för att de få fall där det behövs längre avskiljning ska kunna hanteras. *Advokatsamfundet* framhåller att det finns vissa otydligheter med förslaget, bl.a. att det inte framgår hur lång tid som måste gå innan nytt beslut om avskiljning fattas eller hur många avskiljningar som får beslutas per månad eller år per enskilt barn. Vidare är flera remissinstanser, däribland *JO*, *Förvaltningsrätten i Malmö* och *SiS*, kritiska till utredningens förslag om hur de undantagsfall ska hanteras då rekvisitet för avskiljning är uppfyllt men då den bortre tidsgränsen har uppnåtts. De anser att det är otillfredsställande att luta sig mot brottsbalkens bestämmelser om ansvarsfrihet och menar att en tvångsåtgärd bör vara reglerad i tillämplig lagstiftning. Förvaltningsrätten i Malmö påtalar också att avsaknaden av uttrycklig undantagsbestämmelse i LVU förhindrar att en intagen kan klaga på en sådan förlängd avskiljning.

Flera remissinstanser framför synpunkter på förslaget om att läkare eller sjuksköterska ska yttra sig över en avskiljning. *JO* bedömer att det kommer bli praktiskt svårt att inhämta en medicinsk bedömning under den korta tid en avskiljning ska få pågå enligt utredningens förslag. *IVO* är av liknande uppfattning och ifrågasätter vilken funktion yttrandet fyller i praktiken. IVO anför vidare att det kan ifrågasättas vilket egentligt underlag sjukvårdspersonalen har för att göra bedömningen, särskilt om det rör sig om personal som inte tidigare varit i kontakt med barnet. *Stockholms läns landsting* påtalar att man inte kan tillhandahålla hälso- och sjukvårdspersonal med den patientkännedom som lagförslaget kräver. *Uppsala läns landsting* anför att förslaget inte är medicinskt säkert eller rättssäkert men framhåller, vilket även *Socialstyrelsen* gör, att en sjuksköterska på SiS har bättre förutsättningar att göra den efterfrågade bedömningen. *SiS* efterfrågar ett förtydligande av syftet och innehållet i ett yttrande och anser att ett yttrande bör inhämtas vid behov, exempelvis när det finns risk för abstinens, drogförgiftning eller förekommit suicidrisk.

Det huvudsakliga argumentet hos de remissinstanser som är emot utredningens förslag är att avskiljning av barn och unga står i strid med FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) och FN:s konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (FN:s konvention mot tortyr). *Barnombudsmannen* anser att förslaget innebär att Sverige inte säkerställer barns mänskliga rättigheter såsom de tolkats av FN:s barnrättskommitté och FN:s kommitté mot tortyr. Ett annat argument emot, som framförs av bl.a. *Barnombudsmannen* och *Linköpings universitet*, är att användningen av avskiljning inte kommer att upphöra så länge befogenheten är tillåten. *Rädda Barnen* framhåller också i sitt remissvar att ett förbud mot avskiljning är nödvändigt för att behovet av nya behandlingsmetoder och arbetssätt ska kunna tillgodoses i praktiken.

Nuvarande bestämmelse

Enligt 15 c § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) får den intagne hållas i avskildhet (avskiljning) om det är särskilt påkallat på grund av att den intagne uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen. Han eller hon ska då stå under fortlöpande uppsikt av personalen. Den intagne får inte hållas i sådan avskildhet längre tid än vad som är oundgängligen nödvändigt och inte i något fall under längre tid än 24 timmar i följd. Är den intagne under 15 år ska läkare skyndsamt yttra sig om avskiljningen. Om läkaren begär det ska åtgärden genast avbrytas. Proportionalitetsprincipen i 20 a § LVU ska tillämpas vid beslut om avskiljning. Enligt bestämmelsen får de särskilda befogenheterna endast användas om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Är mindre ingripande åtgärder tillräckliga, ska de användas. Proportionalitetsprincipen ger således uttryck för att minsta möjliga tvång ska användas för att nå det avsedda syftet och innebär samtidigt en påminnelse om att tvånget får användas endast om syftet med åtgärden inte kan tillgodoses genom mindre ingripande åtgärder. Vid användningen av tvångsåtgärder ska således en avvägning alltid göras i detta avseende.

Användningen av avskiljning

SiS har sedan 2010 haft i uppdrag att redovisa användningen av de särskilda befogenheterna på ett sådant sätt att det ska vara möjligt att följa användningen över tid. Över en femårsperiod har det varit små förändringar vad gäller antalet beslutade avskiljningar. Under 2016 fattades 760 beslut om avskiljning inom ungdomsvården varav 299 beslut avsåg flickor och 461 beslut avsåg pojkar. Motsvarande siffror för 2012 var 691 beslut om avskiljning varav 248 beslut avsåg flickor och 443 beslut avsåg pojkar. Även sett till beslut om avskiljning per 1 000 vård dygn har det varit små förändringar. År 2016 var antalet avskiljningar per 1 000 vård dygn 4,44 för flickor och 3,04 för pojkar. Motsvarande siffror 2012 var 4,35 för flickor och 3,85 för pojkar. Av statistiken framgår att beslut om avskiljning fattas i något högre utsträckning för flickor än för pojkar. Vad gäller genomsnittstiden för en avskiljning så har den minskat något både för flickor och för pojkar sett över en femårsperiod. År 2016 var genomsnittstiden för flickor 1 timme och för pojkar 1 timme och 24 minuter. Motsvarande siffror 2012 var 1 timme och 17 minuter för flickor och en timme och 30 minuter för pojkar. Av statistiken framgår vidare att 2016 pågick 97 procent av avskiljningarna, både för pojkar och flickor, kortare tid än sex timmar. Andelen avskiljningar som varar kortare tid än sex timmar uppvisar små variationer sett över en femårsperiod.

Behovet av en bestämmelse om avskiljning

De särskilda ungdomshemmen finns för att barn och unga som behöver stå under särskilt noggrann tillsyn ska kunna beredas vård. För att genomföra vården har SiS särskilda befogenheter. De särskilda befogen-

Prop. 2017/18:169 heterna innebär inskränkningar i barnets eller den unges grundläggande fri- och rättigheter och det är av grundläggande betydelse att dessa befogenheter inte är mer omfattande än vad som är nödvändigt. Vad gäller avskiljning har utredningen undersökt och övervägt möjligheten att utmönstra bestämmelsen men kommit fram till att en sådan förändring skulle riskera att leda till negativa konsekvenser för barnet eller den unge. Utredningen gör bedömningen att ett förbud mot avskiljning skulle riskera att öka användningen av fysisk fasthållning. Vissa personer, exempelvis barn och unga som varit utsatta för sexuella övergrepp eller fysisk misshandel, kan uppleva fasthållning som mer påfrestande än att hållas i avskildhet. Därtill framhåller utredningen att fasthållning också medför en skaderisk för barnet eller den unge, exempelvis då det vid nedläggning i bukläge finns risk för att andningen hämmas. Några remissinstanser invänder mot bedömningen att bestämmelsen om avskiljning är nödvändig. *Barnombudsmannen* och *Linköpings universitet* framhåller att användningen av avskiljning inte kommer att upphöra så länge befogenheten är tillåten. *Rädda Barnen* resonerar på liknande sätt och framhåller att ett förbud är nödvändigt för att behovet av nya behandlingsmetoder och arbetssätt ska kunna tillgodoses i praktiken. Andra remissinstanser, däribland *SiS*, *IVO* och *SKL*, stöder utredningens bedömning och menar att det inte är realistiskt att avskaffa bestämmelsen om avskiljning samt att ett avskaffande skulle kunna medföra negativa konsekvenser för barn och unga. *SiS* anför i sitt remissvar att ett förbud skulle öka antalet fasthållningar och att det finns risk för att barnen och ungdomarna i ökad utsträckning blir föremål för polisingripanden och andra mer ingripande åtgärder. *IVO* ser en överhängande risk för att ett förbud skulle innebära att det tillskapas oskrivna åtgärder eller att andra reglerade åtgärder som inte står i proportion till behovet används.

Utgångspunkten måste, enligt regeringens mening, vara vad som är bäst för barnet eller den unge. Regeringen delar utredningens uppfattning om att en utmönstring av bestämmelsen om avskiljning riskerar att öka användningen av fysisk fasthållning och anser, i likhet med utredningen, att det för barnet eller den unge vore ett sämre alternativ än avskiljning. Vidare är det av grundläggande betydelse att barnet eller den unge får den vård som han eller hon behöver.

Syftet med de särskilda ungdomshemmen är att vård ska kunna beredas de barn och unga som behöver stå under särskilt noggrann tillsyn. För att vården ska kunna genomföras på ett tryggt och säkert sätt, krävs att *SiS* har nödvändiga befogenheter i situationer då barnet eller den unge t.ex. uppträder våldsamt. Regeringen är tveksam till att det är nödvändigt att ta bort möjligheten till avskiljning för att det ska utvecklas nya arbetsmetoder att hantera de situationer som föranleder avskiljning. Risken finns också, som framhållits ovan, att alternativ som är sämre för barnet eller den unge används eller att *SiS* inte kan hantera uppkomna situationer.

Enligt utredningen visar aktuell forskning att det främst är utbildning av personal när det gäller såväl attityder som strategier för att arbeta preventivt med att minska risk för eskalering av våld som anses vara de viktigaste åtgärderna för att undvika eller minska användningen av avskiljning. Avskiljning är en ingripande åtgärd som, enligt proportio-

nalitetsprincipen, endast får användas när mindre ingripande åtgärder inte är tillräckliga. Det är därför, enligt regeringens mening, av stor vikt att SiS arbetar målmedvetet och systematiskt med att minska användningen av avskiljning för att åtgärden helt ska kunna avskaffas på sikt. En utgångspunkt för detta är att SiS arbetar förebyggande genom att utveckla och utbilda i arbetssätt och metoder som ger alternativ till avskiljning. Mot denna bakgrund avser regeringen att ge SiS i uppdrag att under en treårsperiod rapportera till regeringen om utvecklingen när det gäller avskiljning och de åtgärder som vidtagits för att systematiskt minska användningen av avskiljning.

Bestämmelsens förenlighet med internationella konventioner

Den kritik som vissa remissinstanser riktar mot utredningens förslag gäller frågan om huruvida avskiljning står i strid med barnkonventionen och FN:s konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning såsom konventionerna har uttolkats i rekommendationer av FN:s kommitté för barnets rättigheter (barnrättskommittén) och FN:s kommitté mot tortyr. Det bör i det här sammanhanget understrykas att rekommendationer och allmänna kommentarer från FN:s konventionskommittéer inte är juridiskt bindande, men det är regeringens uppfattning att dessa kan utgöra en viktig vägledning i arbetet med mänskliga rättigheter.

Barnrättskommittén har vid de två senaste granskningarna av hur Sverige förverkligar de rättigheter som anges i barnkonventionen uttalat sig om avskiljning. År 2009 rekommenderades Sverige att se över den nuvarande tillämpningen av avskiljning och införa förändringar i den nuvarande lagstiftningen där så är lämpligt. Kommittén uttalade att inlåsning i avskildhet inte ska användas såvida det inte bedöms som absolut nödvändigt och att perioden inte får överstiga 24 timmar. Kommittén rekommenderade Sverige att begränsa tillämpningen av avskiljning till mycket sällsynta undantagsfall, minska den maximalt tillåtna tiden och sträva efter att så småningom ta bort den. Vid den efterföljande granskningen 2015 uppmanade kommittén Sverige att omgående bryta isoleringen för alla barn och ändra lagstiftningen så att användningen av isolering under alla omständigheter är förbjuden och att förbjuda avskiljning i psykiatriska vårdmiljöer och andra sammanhang. Även FN:s kommitté mot tortyr rekommenderade 2014 Sverige att avskaffa möjligheten till "solitary confinement" (vanligen översatt till isolering) av barn i ungdomshäkten och på institutioner. FN:s specialrapportör mot tortyr definierar "solitary confinement" som en fysisk och social isolering av en individ som är instängd i sin cell och berövad all mänsklig kontakt under 22–24 timmar per dygn.

Barnrättskommitténs rekommendationer ger inte någon närmare förklaring till varför bestämmelsen om avskiljning skulle vara oförenlig med konventionen. Avskiljning får, som framhållits ovan, enbart tillämpas om barnet eller den unge uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen. Det finns inget utrymme i bestämmelsen att använda avskiljning i annat syfte, exempelvis som bestraffning. Den som hålls i avskildhet ska stå under fortlöpande uppsikt och han eller hon får inte hållas i avskildhet längre

Prop. 2017/18:169 tid än vad som är oundgängligen nödvändigt och inte i något fall längre än 24 timmar i följd. Vidare omfattas avskiljning av proportionalitetsprincipen i 20 a § LVU. Det innebär att avskiljning får användas endast om åtgärden står i rimlig proportion till syftet med åtgärden och om mindre ingripande åtgärder är tillräckliga ska de användas. Proportionalitetsprincipen ger således uttryck för att minsta möjliga tvång ska användas för att nå det avsedda syftet. Vad gäller frågan om hur avskiljning förhåller sig till isolering har regeringen i tidigare lagstiftningsärende (prop. 2002/03:53 s. 99) avhandlat frågan:

Det är allmänt erkänt att en isolering kan få skadliga verkningar för såväl unga som vuxna. Isolering bör således i princip inte förekomma inom institutionsvården. En annan sak är att det kan vara nödvändigt att i vissa extrema situationer under en mycket kort tid hålla en intagen avskild. För dessa situationer finns bestämmelserna om avskiljning. Klienten låses i dessa extrema situationer in ensam – oftast i ett för ändamålet särskilt avsett rum – medan han eller hon står under ständig uppsikt av personalen t.ex. genom ett galler eller en lucka. Så snart grunden för beslutet om avskiljning upphört får den intagne lämna avskiljningsrummet. Oftast handlar det om avskiljning i någon eller några timmar. En avskiljning får inte i något fall pågå längre tid än 24 timmar.

Regeringen anser inte att det finns skäl att göra en annan bedömning än den man tidigare gjort, det vill säga att avskiljning inte är att betrakta som isolering.

Det är dock, enligt regeringens mening, av stor betydelse att bestämmelsen om avskiljning är restriktivt utformad och att den tillämpas på ett rättssäkert sätt. Regeringen föreslår därför att den maximala tiden för avskiljning ska kortas från dagens 24 timmar till maximalt fyra timmar. Regeringen föreslår också att barnet eller den unge själv ska ha möjlighet att tillkalla personal under tiden han eller hon hålls i avskildhet. Sedan tidigare är beslut om avskiljning överklagningsbara till förvaltningsrätten men för att ytterligare stärka rättssäkerheten föreslår regeringen att beslut om avskiljning ska inrapporteras till tillsynsmyndigheten, se avsnitt 6.15 Underrättelse till Inspektionen för vård och omsorg. Regeringen föreslår också att barnet eller den unge ska erbjudas ett uppföljande samtal i syfte att ge barnet eller den unge information om anledningen till avskiljningen men också för att ge möjlighet för barnet eller den unge att tala om hur han eller hon uppfattar att åtgärden hade kunnat undvikas, se avsnitt 6.13 Uppföljande samtal efter en vidtagen åtgärd.

Fortsatt bara en form av avskiljning

Utredningen föreslår att dagens bestämmelse om avskiljning ska differentieras i två nivåer, avskiljning med öppen respektive stängd dörr. Utredningen föreslår att vid avskiljning med öppen dörr ska personal samtidigt vara närvarande i rummet under hela den tid som avskiljningen pågår. Utredningens förslag om att dela upp avskiljning i två former ifrågasätts av bland annat JO som anför att med avskildhet menas att den intagne hindras från att ha kontakt med övriga intagna och att det saknar betydelse om dörren är låst eller inte. JO framhåller vidare att många

avskiljningar redan i dag sker med öppen dörr, och JO har svårt att se vilka fördelar det innebär för barnet eller den unge att avskiljning delas in i flera nivåer.

Nuvarande bestämmelse anger inte närmare hur en avskiljning ska genomföras och ger utrymme för att ha dörren öppen eller stängd. Det följer vidare av proportionalitetsprincipen att en avskiljning inte ska göras mer ingripande än vad som är nödvändigt för att uppnå syftet med åtgärden. Av de uppgifter SiS lämnat till utredningen framgår också att merparten av de avskiljningar som inletts med stängd dörr relativt snabbt har övergått till avskiljning med öppen dörr. *Socialstyrelsen* framhåller att en fördel med utredningens förslag om avskiljning med öppen dörr är att det skulle göra det möjligt att avskilja barnet eller den unge på dennes eget rum vilket kan anses vara en mindre ingripande åtgärd. Att avskilja barnet eller den unge på det egna rummet är dock möjligt redan i dag, även om möjligheten inte utnyttjas särskilt ofta då de utrymmen där avskiljning verkställs, enligt SiS interna riktlinjer, ska vara utformade på ett sådant sätt att riskerna för att barnet eller den unge kommer till skada minimeras.

Sammantaget anser regeringen att en uppdelning av avskiljning i två nivåer, med olika bestämmelser om bl.a. tidsgränser, närvaro av personal i rummet och yttrande från sjuksköterska eller läkare, riskerar att göra regleringen väl komplicerad. Inte minst på grund av svårigheten att på ett tydligt sätt precisera hur förutsättningarna för avskiljning med öppen dörr skulle skilja sig från förutsättningarna för avskiljning med stängd dörr. Då det dessutom, som JO anför ovan, är tveksamt om förslaget i praktiken innebär någon förbättring för barn och unga som avskiljs anser regeringen att det även fortsättningsvis ska finnas en form av avskiljning.

Lagrådet har i sitt yttrande anförts att det i lagtexten kan övervägas att sätta uttrycket ”vård i avskildhet” inom parentes för att markera att det är fråga om vård och inte någon sorts ”bestraffning”. För det talar, enligt *Lagrådet*, att uttrycket ”vård i enskildhet” förekommer inom parentes i den nästföljande paragrafen och på andra ställen i lagen.

Regeringen delar *Lagrådets* bedömning att befogenheten aldrig får utgöra någon sorts bestraffning. Regeringen anser dock att uttrycket ”vård i avskildhet” inte passar när det gäller den särskilda befogenheten att hålla någon i avskildhet. Ett beslut om att hålla någon avskild får endast göras om det är särskilt påkallat på grund av att den unge uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen. Det handlar om att hantera en akut situation och åtgärden får inte fortgå längre tid än vad som är oundgängligen nödvändigt. Regeringen anser därför att uttrycket ”hållas i avskildhet” bättre fångar befogenhetens innebörd och därför bör användas i lagtexten.

Närvaro av personal och möjlighet för barnet eller den unge att påkalla uppmärksamhet

Enligt 15 c § LVU ska barnet eller den unge stå under fortlöpande uppsikt av personalen under den tid han eller hon hålls i avskildhet. Utredningen föreslår att det för den avskiljningsform som sker med öppen dörr ska finnas personal närvarande i rummet under hela den

Prop. 2017/18:169 tidsperiod som avskiljningen pågår. Regeringen har, som redogjorts för ovan, bedömt att avskiljning inte ska delas upp i två nivåer men frågan kvarstår på vilket sätt och i vilken utsträckning personalen ska närvara under pågående avskiljning.

SiS invänder mot utredningens förslag om att personal ständigt ska finnas närvarande i rummet. SiS anför att det redan i dag förekommer att personal vistas tillsammans med den unge under en avskiljning. Däremot kan det initialt, både när avskiljningen genomförs på grund av ett pågående våldsamt beteende eller på grund av att barnet eller den unge är påverkad av berusningsmedel, ofta upplevas provocerande att personalen är fysiskt nära. Risken finns att en avskiljning med personal inne i rummet i vissa fall snarare förstärker det våldsamma beteendet än lugnar barnet eller den unge. Vidare anför SiS att det ur ett arbetsmiljöperspektiv krävs att minst två personer ur personalen närvarar i rummet, vilket kan upplevas som än mer provocerande. SiS framhåller också de rekommendationer som myndigheten utarbetat för hantering av hot och våld (No Power No Lose, NPNL) som baseras på bästa tillgängliga kunskap från forskningen. Där understryks vikten av att noga överväga risker för skada i en akut situation. Det handlar om att hålla avstånd fysiskt samtidigt som verbal nedtrappning pågår i syfte att hjälpa ungdomen eller klienten att återfå sin självkontroll. Att två anställda samtidigt ska vistas i ett rum med barnet eller den unge under en avskiljning kan vara riskfyllt, särskilt om rummet är möblerat eller har utrymmen som är svåra att överblicka.

Mot bakgrund av vad SiS anför anser regeringen att det inte är lämpligt med ett uttryckligt krav på att personal ska finnas närvarande i rummet under den tid barnet eller den unge hålls i avskildhet.

Däremot ska barnet eller den unge, i likhet med vad som gäller i dag, stå under fortlöpande uppsikt av personalen. Personalen måste hela tiden ha uppsikt för att kunna övervaka barnets eller den unges mående och tillstånd. Fortlöpande uppsikt krävs även för att personalen ska kunna ta ställning till om barnet eller den unge fortfarande behöver hållas i avskildhet. Barnet eller den unge får inte hållas i avskildhet längre tid än vad som är oundgängligen nödvändig.

Det är vidare angeläget att barn och unga som hålls i avskildhet har möjlighet att påkalla uppmärksamhet för att samtala med personal. En sådan möjlighet har efterfrågats vid intervjuer med barn och unga på de särskilda ungdomshemmen. Regeringen delar därför utredningens bedömning att det av bestämmelsen ska framgå att barnet eller den unge ska ha möjlighet att tillkalla personal.

Den maximalt tillåtna tiden minskas

Utredningen föreslår att den tid som barnet eller den unge som längst får hållas i avskildhet ska kortas från dagens 24 timmar till maximalt tre timmar vid avskiljning med öppen dörr och två timmar vid avskiljning med stängd dörr, med möjlighet till ytterligare en timmes förlängning genom avskiljning med öppen dörr. Flera remissinstanser har synpunkter på de tidsgränser som utredningen föreslår. Vissa, såsom *IVO* och *Autism- och Aspergerförbundet*, anser att tidsgränsen bör kunna sänkas ytterligare medan andra såsom *Förvaltningsrätten i Malmö* och *SiS* anser

att det i några få fall finns behov av en möjlighet till längre avskiljning än den maximala tid som utredningen föreslår.

Vilken tidsgräns som ska gälla vid avskiljning kräver en avvägning mellan olika intressen. Avskiljning är en tvångsåtgärd som innebär ett betydande ingrepp i barnets eller den unges grundläggande fri- och rättigheter och ska därför vara utformad med så stor restriktivitet som möjligt. Tidsgränsen bör därför, enligt regeringens mening, inte sättas högre än vad som är absolut nödvändigt. Samtidigt får tidsgränsen inte sättas så lågt att avskiljningssituationer inte kan hanteras inom ramen för bestämmelsen. Av den statistik som presenteras ovan framgår att nästan alla, 97 procent, av avskiljningarna varade under sex timmar. Det innebär samtidigt att tre procent av avskiljningarna, vilket motsvarar cirka 25 avskiljningar per år, varade sex timmar eller längre. Även om SiS blir bättre på att förebygga och korta tiderna för avskiljningar visar statistiken att det finns skäl att anta att det för ett fåtal situationer även framgent finns behov av avskiljningar som inte ryms inom utredningens föreslagna tidsramar. Om tidsgränsen sätts för lågt innebär det därmed en risk för att avskiljningar kommer att behöva avbrytas trots att barnet eller den unge fortfarande uppfyller rekvisiten för avskiljning. Utredningen har övervägt någon form av ventil för dessa situationer men bedömer att det utrymme brottsbalkens ansvarsfrihetsbestämmelser ger är tillräckligt för att hantera dessa undantagsfall. *Förvaltningsrätten i Malmö* anser dock att kraven på förutsebarhet kan tillgodoses på ett bättre sätt om dessa undantagsfall regleras i lagen och inte grundar sig på en hänvisning till brottsbalkens ansvarsfrihetsbestämmelser. Att inte ha en uttrycklig undantagsbestämmelse i lagen förhindrar, enligt förvaltningsrätten, också en intagen från att kunna klaga på en sådan förlängd avskiljning, vilket inte står i överensstämmelse med syftet att stärka barns och ungas rättigheter. Även *SiS* invänder mot utredningens förslag i denna del och anför att det skulle kunna vara direkt skadligt för den unge själv samt andra ungdomar på avdelningen om han eller hon släpptes ut från en avskiljning med pågående våldsamt beteende. SiS föreslår att den tid som en person får hållas avskild ska minskas till två timmar och om det behövs får beslut fattas om förlängning i ytterligare två timmar, dvs. sammanlagt maximalt fyra timmar.

Regeringen anser att SiS förslag om en tidsgräns på maximalt fyra timmar är väl avvägd. Det absoluta flertalet av alla situationer som föranleder avskiljning kan hanteras inom en sådan tidsgräns. Till skillnad från SiS förslag anser dock regeringen att det inte finns anledning att dela upp den maximala tid som en avskiljning får pågå, då det av nuvarande bestämmelse framgår att en avskiljning inte får pågå längre än vad som är oundgängligen nödvändigt, dvs. så fort barnet eller den unge inte längre uppträder så våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen så ska avskiljningen upphöra. För att leva upp till lagens bestämmelse måste personalen därför fortlopande bedöma om det finns förutsättningar att avbryta avskiljningen.

Advokatsamfundet framhåller i sitt remissvar att det finns en otydlighet i utredningens förslag i fråga om hur ofta en avskiljning ska kunna användas. Det framgår enligt Advokatsamfundet inte hur lång tid som måste gå innan nästa beslut om avskiljning kan påbörjas eller hur många avskiljningar det enskilda barnet ska kunna utsättas för per månad eller

Prop. 2017/18:169 per år. Enligt nuvarande ordning finns det ingen bestämmelse om sådana tidsfrister och det finns inte heller någon begränsning i antalet beslut om avskiljningar för varje enskilt barn. Utredningen lämnar i dessa delar inte heller förslag på förändringar i detta avseende. Det är, enligt regeringens uppfattning, emellertid av stor vikt att användningen av avskiljning följs upp och granskas, både inom ramen för SiS arbete med egenkontroll och i den tillsyn som utövas av IVO, för att säkerställa att befogenheten tillämpas i enlighet med lagstiftningen.

Även en sjuksköterska ska kunna yttra sig om avskiljningen

Enligt nuvarande bestämmelse ska en läkare skyndsamt yttra sig om en avskiljning om den unge är under 15 år. Enligt utredningen har dock SiS erfarenhet att många institutioner har svårt att på alla tider på dygnet komma i kontakt med en läkare som är villig att yttra sig om en avskiljning. Om institutionen inte har en särskild överenskommelse med en specifik läkare om tillgång till yttranden dygnet runt, får institutionen från fall till fall försöka kontakta tillgängliga läkare på orten, t.ex. på vårdcentral, akutmottagning på sjukhus eller s.k. läkarbilar. Utredningen gör bedömningen att en sjuksköterska skulle kunna yttra sig om en avskiljning vilket skulle förbättra förutsättningarna för SiS att inhämta yttranden. Såsom *Uppsala läns landsting* framhåller har också en sjuksköterska på hemmet bättre kännedom om förhållandena och bakgrunden till beslutet och har även bättre förutsättningar att själv eller tillsammans med läkare inom SiS följa upp tvångsätgården. Mot denna bakgrund gör regeringen bedömningen att förslaget väsentligt förbättrar förutsättningarna att för SiS att inhämta ett yttrande från hälso- och sjukvårdspersonal med patientkännedom. Att möjliggöra yttrande från sjuksköterska torde också förbättra förutsättningarna att skyndsamt få ett yttrande vilket blir än viktigare då den tillåtna tiden för avskiljning föreslås att kortas väsentligt. Regeringen instämmer därför i utredningens förslag.

Både *IVO* och *SiS* påtalar i sina remissvar att det finns ett behov av förtydligande av vad syftet med ett yttrande är och vad det ska innehålla. SiS föreslår att ett yttrande enbart ska inhämtas när det finns behov. Som exempel på avskiljningssituationer där det är av vikt att yttrande inhämtas framhåller SiS situationer där det finns risk för bl.a. abstinens, drogforgiftning eller förvirringstillstånd. Enligt regeringens uppfattning är det inte en lämplig ordning att personal som inte är läkare eller sjuksköterska ska avgöra om det finns behov av ett yttrande då det i sig är en bedömning som i vissa fall kan antas förutsätta medicinska kunskaper. Regeringen delar därför utredningens bedömning att det ska vara ett krav på att ett yttrande ska inhämtas vid alla beslut om avskiljning. Som tidigare behöver inte yttrandet inhämtas innan avskiljningen inleds. Vad gäller syftet med yttrandet föreslår utredningen ingen ändring av nuvarande bestämmelse. Enligt SiS interna riktlinjer bör läkarens yttrande avse frågan om det finns så starka medicinska skäl mot en avskiljning att den bör avbrytas. Om läkaren begär det, ska avskiljningen genast avbrytas.

Regeringen delar utredningens uppfattning att det inte finns skäl att begränsa kravet på ett yttrande från en läkare eller en sjuksköterska till

Motsvarande ändring i LSU

Åtgärden att hålla någon i avskildhet regleras i 17 § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU) och motsvarar innehållsmässigt 15 c § LVU, med undantag från andra stycket 15 c § LVU som reglerar frågan om läkaryttrande. Utredningen föreslår att motsvarande bestämmelser ska gälla i fråga om avskiljning för såväl de barn och unga som vårdas enligt LVU som de barn och unga som är föremål för sluten ungdomsvård enligt LSU. Regeringen instämmer i utredningens förslag. Skälen för regeringens förslag till motsvarande ändring i LSU är desamma som skälen för regeringens förslag till ändring i LVU och som redovisas ovan i detta avsnitt.

6.11 Vård i enskildhet

Regeringens förslag: Vård i enskildhet ska enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga få beredas den enskilde oavsett om han eller hon vistas på en enhet som är låsbar eller om han eller hon vistas på en enhet som är öppen.

Vård i enskildhet ska vara anpassad efter den unges individuella vårdbehov.

Motsvarande ändringar görs i lagen om missbrukare i vissa fall och lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård.

Utredningens förslag överensstämmer huvudsakligen med regeringens förslag. Utredningen lämnade inga förslag i till ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare (LVM) eller i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU).

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser som tar ställning till förslaget är positiva, däribland *Varbergs tingsrätt*, *Försäkringskassan*, *Socialstyrelsen*, *Inspektionen för vård och omsorg (IVO)*, *Myndigheten för delaktighet*, *Strömsunds kommun*, *Familjevårdens Centralorganisation* och *Saco-S-SiS*.

Statens institutionsstyrelse (SiS) menar att möjligheten till vård i enskildhet ska omfatta även den som är föremål för sluten ungdomsvård.

Barnombudsmannen anser att en förutsättning för att utredningens förslag ska vara acceptabla är att det av lagstiftningen tydligt framgår att vård i enskildhet inte får innebära isolering eller avskiljning.

Skälen för regeringens förslag

Nuvarande bestämmelse

Vård i enskildhet, som regleras i 15 b § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU), innebär att barn och unga som bereds vård vid en låsbar enhet på ett särskilt ungdomshem får vårdas utan möjlighet att fritt träffa övriga intagna, men med ständig tillgång till personal. Barnet eller den unge får vårdas vid en sådan låsbar enhet

Prop. 2017/18:169 under högst två månader i följd. Om särskilda behandlingsskäl föranleder det, får dock vården vid enheten pågå längre tid förutsatt att förutsättningarna för vård vid låsbar enhet fortfarande finns och att barnet eller den unge samtidigt ges möjlighet till vistelse i öppnare former eller utanför hemmet. En fråga om vård i enskildhet ska prövas fortlöpande och alltid omprövas inom sju dagar från senaste prövning.

Vård i enskildhet förutsätter ett förutsägbart och tydligt vårdbehov som normalt sett bör finnas tydligt beskrivet i den individuella behandlingsplan som upprättats vid det särskilda ungdomshemmet. Behovet kan vara motiverat med hänsyn till barnets eller den unges vårdbehov men kan också vara motiverat för att garantera barnets eller den unges egen eller andra boendes säkerhet. Det kan t.ex. röra sig om ungdomar som behöver knyta an till personal, som riskerar att skada sig själva eller som har allvarliga psykiska problem. En förutsättning för vård i enskildhet är således att barnet eller den unge har särskilda svårigheter som gör att han eller hon inte kan tillgodogöra sig behandling i en större grupp.

Här kan erinras om att proportionalitetsprincipen enligt 20 a § LVU gäller vid vård i enskildhet. Det innebär att åtgärden endast får vidtas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden och att mindre ingripande åtgärder ska de användas om de är tillräckliga.

Barnombudsmannen anför i sitt remissvar att vård i enskildhet är acceptabelt förutsatt att det tydligt framgår av lagstiftningen att vårdformen inte får innebära isolering eller avskiljning. Att vård i enskildhet inte kan betraktas som isolering har berörts ovan och vård i enskildhet skiljer sig från vård i avskildhet på avgörande punkter. När bestämmelsen om vård i enskildhet infördes anförde regeringen följande (prop. 2002/03:53 s. 99):

För det första svarar vård i enskildhet mot ett väl definierat vårdbehov hos den enskilde som för det andra inte uppträder akut utan kan förutses. Ett sådant vårdbehov kan naturligtvis upptäckas vid en situation som föranlett avskiljning men bör normalt vara av sådan art att det klart och tydligt kan beskrivas i den individuella behandlingsplan som upprättas vid SiS-institutionen.

Individuellt anpassad vård

Av en kartläggning som SiS genomfört (Redovisning av resultat av fokusgrupper om vård i enskildhet) framgår att vård i enskildhet ofta saknar tydliga behandlingsmål och uppföljning. Vidare framgår att ingen av de intervjuade ungdomarna upplevde att de hade fått en tydlig beskrivning av vilken vård de ansågs behöva och hur den skulle bedrivas, vilka behandlingsmål som skulle uppnås och på vilket sätt de själva kunde påverka sin situation. Ungdomarna efterlyste fler aktiviteter och tydligare behandlingsinslag.

Vård i enskildhet är en ingripande åtgärd. Därför är det, enligt regeringens mening, viktigt att vården har ett tydligt syfte och innehåll, samt att barnet eller den unge får information om detta. Av SiS kartläggning framgår att så inte alltid är fallet. I syfte att tydliggöra bestämmelsen om vård i enskildhet föreslår regeringen därför att den ska kompletteras på så sätt att vården ska vara individuellt anpassad efter barnets eller den unges särskilda behov.

SiS har framfört till utredningen att de förutsättningar som ligger till grund för vård i enskildhet kan gälla även hos ungdomar som vårdas på en öppen avdelning. Regeringen har, liksom utredningen, inget att invända mot SiS bedömning utan instämmer i att behovet av vård i enskildhet kan finnas även hos barn och unga som vårdas på en öppen avdelning. Bestämmelsen bör därför ändras så att vårdformen inte förutsätter att barnet eller den unge vårdas på låsbar enhet. Vård i enskildhet ska således kunna beredas oavsett på vilken enhet barnet eller den unge vistas.

Motsvarande förändringar i LSU och LVM

Utredningen har inte utrett behovet av motsvarande ändringar i 14 § LSU och 34 § tredje stycket LVM. Regeringen instämmer dock i *SiS* synpunkt att möjligheten att beredas vård i enskildhet, oavsett om barnet eller den unge vistas på låsbar eller öppen avdelning, bör omfatta även den som är föremål för slutna ungdomsvård. I kontakter med SiS har det framkommit att SiS inte kan se några skäl till varför samma möjlighet inte ska gälla inom LVM-vården. Regeringen föreslår därför att motsvarande ändring görs i LSU och LVM.

6.12 Utomhusvistelse

Regeringens förslag: Det ska införas en bestämmelse i lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga om att den som vårdas på en låsbar enhet ska ges möjlighet att dagligen vistas utomhus och ges möjlighet att ägna sig åt fysisk aktivitet eller någon annan fritidssysselsättning. En motsvarande bestämmelse föreslås i lagen om vård av missbrukare i vissa fall.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag. Utredningen föreslår inte någon motsvarande ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare (LVM).

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser som tar ställning till utredningens förslag är positiva, däribland *Varbergs tingsrätt*, *Förvaltningsrätten i Uppsala*, *Försäkringskassan*, *Socialstyrelsen*, *Inspektionen för vård och omsorg (IVO)*, *Myndigheten för delaktighet*, *Barnombudsmannen*, *Strömsunds kommun*, *Familjevårdens Centralorganisation*, *Riksförbundet för Samhällets Styvbarn* och *Rädda Barnen*.

Riksdagens ombudsmän (JO) är positiv till att man reglerar rätten till bl.a. utvistelse, men anser att bestämmelsen bör omformuleras. Som förslaget är utformat får barnet eller den unge välja mellan utomhusvistelse eller någon annan aktivitet. Den ordningen är enligt JO:s uppfattning inte tillfredsställande utan en möjlighet till utomhusvistelse bör erbjudas varje dag och bör inte påverka möjligheten till annan aktivitet. Bestämmelserna bör, enligt JO, vara utformade på samma sätt i LSU och LVM.

Skälen för regeringens förslag: Enligt nuvarande 15 b § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) får den

Prop. 2017/18:169 unge vårdas vid en enhet som är låsbar under högst två månader i följd. Om särskilda behandlingsskäl föranleder det, får dock vården pågå under längre tid förutsatt att förutsättningarna för sådan vård fortfarande finns och den unge samtidigt ges möjlighet till vistelse i öppnare former eller utanför hemmet. Det finns emellertid i dag ingen bestämmelse som reglerar den unges rätt till utomhusvistelse under de första två månaderna. Enligt uppgift från Statens institutionsstyrelse (SiS) får de barn och unga som vårdas på låsbar enhet så snart det är möjligt exempelvis promenera med personal till skolan eller matsalen i ett annat hus på området. Med tiden får barnet eller den unge även utöva idrottsaktiviteter utomhus, göra utflykter och inköpsresor, besöka bibliotek, simhall och bio samt göra hemresor.

Visserligen kan det anses tämligen självklart att barn och unga som vistas på ett särskilt ungdomshem så långt som möjligt ska få möjlighet till utomhusvistelse och fritidsaktivitet. Då vård vid låsbar enhet emellertid innebär en så pass omfattande frihetsinskränkning anser regeringen att det finns skäl att i lag tydliggöra barnets eller den unges rätt till utomhusvistelse och andra aktiviteter. Vidare bör, såsom *JO* anför, bestämmelsen formuleras så att det tydligt framgår att barnet eller den unge inte ska behöva välja mellan utomhusvistelse eller någon annan aktivitet.

Bestämmelsen ska i princip gälla från första dagen som barnet eller den unge vårdas vid en låsbar enhet. Vilka former av utomhusvistelser, fysiska aktiviteter och andra fritidssysselsättningar som barnet eller den unge ska ges möjlighet till måste bedömas i varje enskilt fall utifrån behandlings- och säkerhetsaspekter. Barnet eller den unge bör ges möjlighet att påverka valet av aktivitet inom ramen för de begränsningar som följer av behandlings- och säkerhetsskäl. Utredningen går inte närmare in på frågan om hur ofta barnet eller den unge ska få möjlighet till utomhusvistelse. Regeringen föreslår att den unge ska ges möjlighet att dagligen vistas utomhus.

Utredningen har inte utrett behovet av en ändring av motsvarande bestämmelse i 34 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM). Bestämmelserna i 34 § LVM motsvarar 15 b § LVU, och regeringen ser inga skäl till varför möjligheten till utomhusvistelse inte ska gälla på samma sätt inom LVM-vården.

Vad gäller den slutna ungdomsvården finns det redan i dag en generell bestämmelse i 12 § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU) som anger att den som är föremål för verkställighet av sluten ungdomsvård ska ges nödvändig vård och behandling och ges tillfälle till utbildning, aktiviteter, förströelse, fysisk träning och vistelse utomhus. Regeringen delar därför utredningens bedömning att det inte finns anledning att föreslå någon ändring i LSU.

Regeringens förslag: Den som vårdas enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga ska erbjudas ett uppföljande samtal efter ett verkställt beslut om avskildhet, kroppsvisitation, ytlig kroppsbesiktning eller rumsvisitation. Motsvarande ska gälla den som är föremål för verkställighet av sluten ungdomsvård. Under samtalet ska den unge få information om vad som var anledningen till att tvångsåtgärden behövde tillgripas och ges möjlighet att framföra sin uppfattning om den vidtagna åtgärden.

Utredningens förslag överensstämmer huvudsakligen med regeringens förslag. Utredningen föreslår inte att uppföljande samtal efter verkställt beslut om avskildhet, kroppsvisitation och ytlig kroppskontroll och rumsvisitation ska erbjudas den som är föremål för verkställighet av sluten ungdomsvård.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser som tar ställning till utredningens förslag är positiva till förslaget, däribland *Varbergs tingsrätt*, *Förvaltningsrätten i Uppsala*, *Försäkringskassan*, *Inspektionen för vård och omsorg (IVO)*, *Myndigheten för delaktighet*, *Strömsunds kommun*, *Familjevårdens Centralorganisation*, *Riksförbundet för Samhällets Styvbarn* och *Rädda Barnen*.

Södermanlands läns landsting ser behov av att förstärka skrivningen om att barnets uppfattning inte bara ska efterfrågas, utan också dokumenteras, för att den i högre grad ska bli en del i den fortsatta vården och behandlingen. *Autism- och Aspergerförbundet* är positivt till förslaget men understryker att det kan vara mycket svårt för barn med autism att redogöra för hur en tvångsåtgärd hade kunnat undvikas.

Skälen för regeringens förslag: I lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) finns det i dag ingen skyldighet för Statens institutionsstyrelse (SiS) att erbjuda uppföljande samtal med barnet eller den unge efter det att han eller hon har blivit föremål för en tvångsåtgärd. Enligt SiS interna riktlinjer ska ett samtal emellertid erbjudas efter en avslutad avskiljning, kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning. Samtalet ska dokumenteras i barnets eller den unges journal.

SiS har genomfört fokusgrupper om de särskilda befogenheterna med barn och unga som vårdas på de särskilda ungdomshemmen. I fokusgrupperna har det framkommit att personalens förmåga till ett respektfullt bemötande är avgörande för hur tillämpningen uppfattas. En viktig del i detta är att personalen gör barnet eller den unge delaktig i processen genom att låta honom eller henne komma till tals om hur situationen upplevs. En annan viktig del är att barnet eller den unge får möjlighet att framföra sina synpunkter. I ett respektfullt bemötande ligger också personalens förmåga att vara lyhörd för barnets eller den unges behov och ha förståelse för den utsatthet som situationen innebär.

Enligt FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) ska barn göras delaktiga i de åtgärder som rör dem. Det är därför angeläget att barn får information som är anpassad till deras egna förutsättningar och behov. Utöver detta har barnet även rätt att uttrycka sin mening i frågor som berör honom eller henne. I syfte att stärka barns och ungas

Prop. 2017/18:169 delaktighet föreslår regeringen att barnet eller den unge ska erbjudas ett uppföljande samtal efter en genomförd kroppsvisitation, ytlig kroppsbesiktning, rumsvisitation eller avskildhet. Det ska vara upp till barnet eller den unge att bestämma om han eller hon vill ha ett sådant samtal. Barnet eller den unge ska således inte kunna tvingas till ett samtal. Samtalet ska syfta till att ge information om vad som var anledningen till att åtgärden behövde tillgripas samt även ge möjlighet för barnet eller den unge att själv tala om hur han eller hon uppfattar att åtgärden hade kunnat undvikas. Vidare kan samtalet ge insikter för båda parter om hur de kan undvika att en liknande situation uppkommer igen samt identifiera alternativa handlingsstrategier.

En förutsättning för att de uppföljande samtalen ska kunna fylla sitt syfte är att barnet eller den unge faktiskt kan ta till sig den information som ges och uttrycka sin uppfattning. *Autism- och Aspergerförbundet* framhåller att det kan vara mycket svårt för barn med autism att redogöra för hur en tvångsåtgärd hade kunnat undvikas och att man i sådana situationer kan ta hjälp av anhöriga eller andra som känner barnet. Det kan även finnas barn och unga som av andra skäl har svårt att tillgodogöra sig information och uttrycka sin mening. Det är därför viktigt att personalen har rätt kompetens och förmåga att anpassa samtalet efter det enskilda barnets förutsättningar och behov. Vidare är det som *Södermanlands läns landsting* påtalar av vikt att barnets eller den unges uppfattning dokumenteras för att den ska bli en del i den fortsatta vården och behandlingen.

Utredningen har inte utrett behovet av uppföljande samtal för den som är föremål för verkställighet av sluten ungdomsvård enligt lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU) eller vårdas med stöd av lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM). Regeringen kan dock inte se någon anledning till att möjligheten till uppföljande samtal inte ska gälla också för den som är föremål för verkställighet av sluten ungdomsvård. Det rör sig även i dessa fall om barn och unga som är föremål för tvångsåtgärder och som vistas på särskilda ungdomshem. Regeringen föreslår därför att möjligheten till uppföljande samtal även ska gälla den som är föremål för verkställighet av sluten ungdomsvård. Den vård som bereds med stöd av LVM avser vuxna klienter. Enligt regeringens uppfattning kan det därför inte utan närmare utredning antas finnas samma behov av uppföljande samtal som det finns för de barn och unga. Regeringen föreslår därför ingen motsvarande bestämmelse i LVM.

6.14 Underrättelse till Inspektionen för vård och omsorg

Regeringens bedömning: Det bör inte införas en bestämmelse i lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga om att Statens institutionsstyrelse ska rapportera beslut om vissa särskilda befogenheter till Inspektionen för vård och omsorg.

Utredningens förslag: I lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) ska det införas en bestämmelse om att Statens institutionsstyrelse (SiS) ska rapportera beslut om kroppsvisitation och yttlig kroppsbesiktning, rumsvisitation, vård vid låsbar enhet, provtagning för kontroll av berusningsmedel m.m., begränsningar i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster, avskildhet och vård i enskildhet till Inspektionen för vård och omsorg (IVO).

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser som tar ställning till utredningens förslag är positiva, däribland Förvaltningsrätten i Uppsala, Försäkringskassan, Socialstyrelsen, Myndigheten för delaktighet, Barnombudsmannen, Strömsunds kommun, Växjö kommun, Familjevårdens Centralorganisation, Föreningen Sveriges Socialchefer och Rädda Barnen.

Svea hovrätt betonar vikten av att den föreslagna skyldigheten för SiS att underrätta Inspektionen för vård och omsorg (IVO) om fattade beslut om skyddsåtgärder utformas på ett sätt som gör det möjligt för IVO att följa upp och utöva tillsyn i enskilda fall.

IVO anser att det finns många fördelar med förslaget men ser ett behov av ett förtydligande av att det rör sig om en rapportering på aggregerad nivå. IVO anser vidare att myndigheten bör ges bemyndigande att ta fram föreskrifter om hur rapportering ska göras. Även SiS framhåller att det behövs förtydligas på vilket sätt underrättelsen ska ske.

Nationell Samverkan för Psykisk Hälsa och Civil Rights Defenders förordrar att IVO ska åläggas att, efter varje rapport om tvångsåtgärd, skicka ett meddelande till den enskilde med information om att myndigheten mottagit information om att personen blivit föremål för en tvångsåtgärd.

Skälen för regeringens bedömning

Den offentliga tillsynen av tillämpningen av de särskilda befogenheterna är av grundläggande betydelse för rättssäkerheten för de barn och unga som vårdas vid de särskilda ungdomshemmen. I syfte att stärka tillsynsmyndighetens förutsättningar att följa användningen av de särskilda befogenheterna föreslår utredningen att SiS ska rapportera användningen av dessa till IVO. Rapporteringen kan, enligt utredningen utgöra underlag för att bättre kunna följa användningen av åtgärderna och om nödvändigt vidta lämpliga åtgärder i egenskap av tillsynsmyndighet. I lagrådsremissen föreslår regeringen att en bestämmelse ska införas i LVU om att SiS ska rapportera beslut om särskilda befogenheter som har fattats på de särskilda ungdomshemmen. I lagrådsremissen förslås också att motsvarande bestämmelser om att SiS ska rapportera beslut om särskilda befogenheter/tvångsåtgärder till IVO införs i LSU och LVM.

Lagrådet har i sitt yttrande anfört att bestämmelserna i LVU, LVM och LSU om att SiS ska underrätta IVO bör regleras i förordning och att de föreslagna bestämmelserna i LVU, LVM och LSU därför bör utgå. Regeringen delar Lagrådets bedömning. Regeringen anser att bestämmelser om SiS underrättelseskyldighet till IVO lämpligen kan regleras i socialtjänstförordningen (2001:937), förkortad SoF.

Regeringens förslag: Om den unge är placerad på ett särskilt ungdomshem och vårdas eller har vårdats på sjukhus, ska verksamhetschefen vid vårdenheten genast underrätta Statens institutionsstyrelse om den unge önskar lämna eller redan har lämnat vårdenheten.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens förslag. Utredningen föreslår att barnet eller den unge ska erbjudas sjukhusvård under vårdtiden om han eller hon behöver sådan vård samt att verksamhetschefen ska besluta att barnet eller den unge ska hindras från att lämna sjukhuset under den tid som behövs för att säkerställa att han eller hon kan föras över till ett särskilt ungdomshem. Utredningen föreslår också att polismyndigheten på begäran av verksamhetschefen ska vara skyldig att lämna biträde för att föra patienten till ett särskilt ungdomshem. Vidare föreslår utredningen att verksamhetschefen ska underrätta socialnämnden om att den unge önskar lämna eller har lämnat vårdinrättningen.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser som tar ställning till förslaget är positiva till den föreslagna bestämmelsen vad gäller klargörandet av barnets eller den unges rätt till sjukhusvård samt att verksamhetschefen ska se till att socialnämnden eller Statens institutionsstyrelse (SiS) underrättas om barnet eller den unge önskar lämna eller har lämnat vårdinrättningen. Bland de remissinstanser som är positiva återfinns *Varbergs tingsrätt, Förvaltningsrätten i Uppsala, Försäkringskassan, Socialstyrelsen, Inspektionen för vård och omsorg (IVO), Myndigheten för delaktighet, Strömsunds kommun, Jönköpings läns landsting, Gävleborgs läns landsting, Familjevårdens Centralorganisation* och *Rädda Barnen*.

Även *Riksdagens ombudsmän (JO)* är positiv i dessa delar men avstyrker förslaget om att verksamhetschefen ska kunna besluta om att barnet eller den unge ska hindras från att lämna vårdenheten, då JO anser att utredningens överväganden i denna del är för knapphändiga. Även *Sveriges Kommuner och Landsting (SKL)* har synpunkter på denna del av förslaget och anser att det är oklart om det är möjligt att kvarhålla barn och unga som vårdas med stöd av 2 § LVU på sjukhus. *Gävleborgs läns landsting* efterfrågar vägledning för hur verksamhetschefen i praktiken ska efterleva de skyldigheter som denne åläggs i bestämmelsen. Landstinget anser det även önskvärt att det preciseras vilka tvångsåtgärder som kan bli aktuella för att hindra ungdomen att lämna sjukvårdsinrättningen.

SiS föreslår att bestämmelsen, för tydlighetens skull, kompletteras på så sätt att det särskilt anges att om förutsättningarna för sjukhusvård är uppfyllda i samband med intagningen på ett särskilt ungdomshem ska vården inledas på sjukhus.

Skälen för regeringens förslag: Enligt 24 § tredje stycket lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) ska verksamhetschefen för den sjukhusenhet där missbrukaren vistas se till att socialnämnden eller SiS genast underrättas, om missbrukaren önskar lämna eller redan har lämnat sjukhuset. Verksamhetschefen ska vidare besluta att missbrukaren ska hindras från att lämna sjukhuset under den tid som

behövs för att säkerställa att missbrukaren kan föras över till ett LVM-hem. Någon motsvarande bestämmelse finns inte i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).

Det förekommer att vård enligt LVU på ett särskilt ungdomshem på samma sätt som inom missbruksvården behöver inledas på sjukhus för att avgiftning ska kunna ske. Det kan också under vårdtiden uppkomma behov av sjukhusvård. Det är av grundläggande betydelse att barn och unga som vårdas vid ett särskilt ungdomshem får den sjukhusvård som de är i behov av. Lika angeläget är det att barnet eller den unge därefter kan genomföra planerad vård och behandling vid det särskilda ungdomshemmet. För att undvika att barnet eller den unge lämnar sjukhuset och därmed avbryter eller försenar denna vård, föreslår regeringen att verksamhetschefen för den vårdenhet där barnet eller den unge vistas genast ska underrätta SiS om att barnet eller den unge önskar lämna eller redan har lämnat vårdenheten. Till skillnad från utredningen anser regeringen att det bör vara tillräckligt att verksamhetschefen underrättar SiS och inte socialnämnden.

I 25 kap. 1 § första stycket offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), förkortad OSL, anges bl.a. att sekretess gäller inom hälso- och sjukvården för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men. En underrättelse om att barnet eller den unge önskar lämna eller redan har lämnat sjukhuset kan utgöra sådan uppgift om den enskildes personliga förhållanden som omfattas av sekretess. Emellertid föreskrivs i 10 kap. 28 § OSL att sekretess inte hindrar att en uppgift lämnas till en annan myndighet, om uppgiftsskyldighet följer av lag eller förordning. Regeringens förslag innebär att en sådan uppgiftsskyldighet införs i LVU.

Med 24 § tredje stycket LVM som förebild föreslår utredningen att verksamhetschefen ska besluta att barnet eller den unge ska hindras från att lämna sjukhuset under den tid som behövs för att säkerställa att han eller hon kan föras över till ett särskilt ungdomshem. Remissinstansernas synpunkter är delade vad gäller förslaget om att verksamhetschefen ska besluta om att barnet eller den unge ska hindras från att lämna sjukhuset. *SiS, Jönköpings läns landsting* och *Gävleborgs läns landsting* tillstyrker förslaget medan *JO* avstyrker. *JO* anför som skäl att det varken av lagtexten eller författningskommentaren framgår vilka åtgärder som verksamhetschefen får besluta om. Vidare anser *JO* att förslag om tvångsåtgärder kräver särskilda överväganden och att det inte är tillräckligt att enbart utgå från de överväganden som legat till grund för motsvarande bestämmelse om tvångsvård för vuxna missbrukare. *JO* menar därför att de överväganden som redovisas i betänkandet är för knapphändiga för att ligga till grund för lagstiftning. Regeringen delar *JO*:s bedömning. Även om det är angeläget att barnet eller den unge inte avviker från sjukhuset, anser regeringen att införande av nya tvångsåtgärder mot barn och unga kräver ytterligare överväganden.

Utredningen föreslår att det i klargörande syfte bör framgå av bestämmelsen att barnet eller den unge ska erbjudas sjukhusvård under vårdtiden om han eller hon behöver sådan vård. Enligt regeringens mening är dock en sådan reglering obehövlig då det får anses vara självklart att barn

6.16 Samråd med socialnämnden

Regeringens bedömning: Det bör inte införas en bestämmelse om att Statens Institutionsstyrelses beslut om vård vid låsbar enhet, begränsningar i rätten att ta emot besök och rätten att kommunicera med andra samt vård i enskildhet ska få ske först efter samråd med socialnämnden.

Utredningens förslag överensstämmer inte med regeringens bedömning. Utredningen föreslår att de beslut som Statens institutionsstyrelse (SiS) fattar om vård vid låsbar enhet, begränsningar i rätten att ta emot besök och rätten att kommunicera med andra samt vård i enskildhet ska få ske först efter samråd med socialnämnden.

Remissinstanserna: Få remissinstanser yttrar sig om förslaget. *Riksdagens ombudsmän (JO)* har ingen invändning mot att beslut ska fattas efter samråd med socialtjänsten men anser att det i det fortsatta lagstiftningsarbetet bör belysas ytterligare hur ett samråd ska ske, t.ex. hur ett samråd i praktiken ska gå till, vilket ansvar socialtjänsten har i den delen samt sekretessreglernas eventuella betydelse vid samrådet.

Förvaltningsrätten i Uppsala anför att det kan ifrågasättas om det föreslagna samrådsförfarandet är en lämplig beslutsgång i alla situationer. I vissa fall kan behov uppstå av att kunna fatta ett beslut om dessa åtgärder omgående för att t.ex. bryta ett pågående destruktivt beteende. Förvaltningsrätten föreslår därför att det i det fortsatta lagstiftningsarbetet bör övervägas om SiS efter samråd med socialnämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat får hantera dessa frågor, om nämndens uppfattning inte kan avvaktas.

Skälen för regeringens bedömning: Utredningen föreslår att de beslut som SiS fattar om vård vid låsbar enhet, begränsningar i rätten att ta emot besök och rätten att kommunicera med andra samt vård i enskildhet ska få ske först efter samråd med socialnämnden. Sedan tidigare gäller att beslut om vistelse utanför hemmet ska fattas efter samråd med socialnämnden. Syftet med det föreslagna samrådsförfarandet är enligt utredningen att stärka rättssäkerheten för barnet eller den unge genom att socialnämnden involveras och att beslutet därigenom föregås av en mer omfattande beredning.

Enligt 3 kap. 18 § socialtjänstförordningen (2001:937) ska de beslut om särskilda befogenheter som SiS fattar antecknas i journalen. Vid beslut om särskilda befogenheter ska det, enligt Socialstyrelsens föreskrifter om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS (SOSFS 2014:5), framgå av dokumentationen vilka faktiska omständigheter, händelser av betydelse och bedömningar som ligger till grund för beslutet samt vilka andra mindre ingripande åtgärder som övervägts eller prövats enligt proportionalitetsprincipen (20 a § LVU eller 36 a § LVM).

Regeringen är angelägen om att stärka rättssäkerheten för barn och unga som vårdas vid särskilda ungdomshem och lämnar också flera förslag med detta syfte. Regeringen anser dock inte att behovet av en samrådsskyldighet är klarlagt. Därmed är det inte heller klarlagt att en samrådsskyldighet verkligen skulle stärka rättssäkerheten för barn och unga.

Vidare finns det som *JO* och *Förvaltningsrätten i Uppsala* framhåller vissa oklarheter med utredningens förslag. *JO* påtalar bl.a. att det finns oklarheter vad gäller hur samrådet ska gå till i praktiken och vilket ansvar socialtjänsten har medan *Förvaltningsrätten i Uppsala* menar att det behövs närmare överväganden om hur de situationer där nämndens uppfattning inte kan avvaktas ska hanteras.

Mot bakgrund av de skäl som anförts ovan, samt även den omständigheten att en samrådsskyldighet skulle innebära ökad administration för socialnämnderna och SiS, anser regeringen att det inte är motiverat att införa samrådsskyldighet inför de beslut om särskilda befogenheter som utredningen föreslår.

6.17 Rätten att överklaga de särskilda befogenheterna

Regeringens förslag: Rätten att överklaga de särskilda befogenheterna i lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga ska utökas så att även beslut om kroppsvisitation, yttlig kroppsbesiktning, visitation av bostadsrum, vård vid läsbar enhet, skyldighet att lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov samt övervakning av brev och andra försändelser får överklagas till förvaltningsrätten.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En majoritet av de remissinstanser som tar ställning till förslaget är positiva, däribland Varbergs tingsrätt, Socialstyrelsen, Inspektionen för vård och omsorg (IVO), Barnombudsmannen, Strömsunds kommun, Autism- och Aspergerförbundet, Familjevårdens Centralorganisation, Stiftelsen Allmänna Barnhuset och Saco-S-SiS.

Det är huvudsakligen domstolar och *Domstolsverket* som har invändningar mot förslaget, varav *Förvaltningsrätten i Malmö* och *Domstolsverket* avstyrker utredningens förslag.

Förvaltningsrätten i Malmö påpekar att överklagbarheten av dessa tvångsåtgärder inte har någon motsvarighet i andra tvångslagstiftningar som exempelvis lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) och lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård (LPT), vilket skapar en omotiverad obalans mellan dessa lagstiftningsområden oaktat att det i aktuell lagstiftning rör tvångsåtgärder mot barn.

En invändning som görs av bland andra *Svea hovrätt* och *Domstolsverket* är att flertalet av de åtgärder som utredningen förslår ska kunna överklagas redan kommer att vara genomförda när domstolen ska göra sin prövning, varför lämpligheten av förslaget kan ifrågasättas både principiellt och i effektivitetshänseende. *Svea Hovrätt* framhåller att det för att stärka barnets eller den unges rättssäkerhet i dessa fall torde vara vik-

Prop. 2017/18:169 tigare att säkerställa att tillsynen över regeltillämpningen fungerar på ett effektivt och ändamålsenligt sätt.

Förvaltningsrätten i Malmö framhåller i sammanhanget att den bedömning rätten gör kommer att vara situationsbunden och därmed i princip sakna prejudicerande verkan. Vidare ifrågasätter förvaltningsrätten lämpligheten av en domstolsprövning av mer integritetsnära åtgärder som blod- och urinprovtagning.

Riksdagens ombudsmän (JO) anser att det bör övervägas att införa en möjlighet att överklaga beslut om omhändertagande av ”annat” som kan vara till men för värden eller ordningen vid hemmet. *Statens institutionsstyrelse (SiS)* är av liknande uppfattning men anser att också omprövning av vård på läsbar enhet bör vara möjlig att överklaga.

Linköpings universitet framhåller i sitt remissvar att det är en brist att betänkandet inte avhandlar hur juridiska förslag som dessa ska kunna implementeras i en institutionell kontext där ungdomarna å ena sidan bereds möjlighet att överklaga behandlarnas beslut (konflikt) och å andra sidan ska bygga upp en tillitsfull och trygg relation till personalen (behandling).

Skälen för regeringens förslag: Enligt 42 § första stycket lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) får beslut av SiS överklagas hos förvaltningsrätten, om beslutet

- innebär inskränkningar i särskilt fall av rätten för den som vistas i hemmet att föra telefonsamtal eller ta emot besök,
- gäller vård i enskildhet eller avskildhet, eller
- avser förstörande eller försäljning av viss egendom.

De särskilda befogenheterna innebär inskränkningar i barnets eller den unges grundläggande fri- och rättigheter. Rätten att överklaga SiS beslut om att använda sådana befogenheter utgör, tillsammans med tillsyn, partsinsyn och insyn genom offentlighetsprincipen, en viktig del av rätts-säkerheten för barnet eller den unge. I syfte att stärka rättssäkerheten för de barn och unga som vårdas på särskilda ungdomshem anser regeringen, i likhet med utredningen, att rätten att överklaga beslut om de särskilda befogenheterna ska utökas till att omfatta också beslut om kroppsvisitation, ytlig kroppsbesiktning, rumsvisitation, vård vid läsbar enhet, skyldighet att lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov samt övervakning av brev och andra försändelser.

Det är huvudsakligen domstolar och *Domstolsverket* som har invändningar mot utredningens förslag. *Förvaltningsrätten i Malmö* anser att överklagbarheten av de tvångsåtgärder som utredningen föreslår skapar en omotiverad obalans jämfört med annan tvångslagstiftning som exempelvis LVM och LPT. Utredningen har emellertid haft i uppdrag att se över LVU i syfte att ytterligare stärka barnrättsperspektivet och rätts-säkerheten för barn och unga som tvångsvårdas med stöd av lagen. Med hänsyn till att barn och unga som vårdas under tvång är en särskilt utsatt grupp, anser regeringen att vikten av ökad rättssäkerhet för denna grupp väger tyngre än den obalans som kan uppkomma i förhållande till annan tvångslagstiftning. De föreslagna förändringarna innebär att rätten att överklaga de särskilda befogenheterna i LVU kommer mer i överensstämmelse med de rättigheter den har som är föremål för verkställighet av

sluten ungdomsvård enligt lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU). Prop. 2017/18:169

En invändning som framförs av flera remissinstanser, däribland *Svea hovrätt* och *Domstolsverket*, är att åtgärderna redan är genomförda när domstolen ska göra sin prövning varför förslaget kan ifrågasättas både principiellt och ur ett effektivitetshänseende. Regeringen kan delvis ha förståelse för denna invändning, men anser att barnet eller den unge ändå får anses ha ett berättigat intresse av att få en rättslig prövning av SiS beslut. I sammanhanget kan det nämnas att Lagrådet i ett tidigare lagstiftningsärende (prop. 2002/03:53) behandlat frågan om möjligheten att få ett beslut om avskildhet prövat av domstol. Lagrådet anförde att avskildheten, som inte får pågå längre än 24 timmar i följd, regelmässigt har upphört när prövning i domstol kan ske. Detta förhållande uteslöt dock inte, enligt Lagrådet, att den intagne kunde ha ett berättigat intresse av att få ett beslut om avskildhet prövat av domstol efter det att åtgärden upphört. I detta sammanhang kan det även nämnas att de särskilda befogenheter som föreslås bli möjliga att överklaga, redan i dag kan överklagas för den som är föremål för verkställighet av sluten ungdomsvård på särskilda ungdomshem enligt LSU.

Förvaltningsrätten i Malmö ifrågasätter också lämpligheten av en domstolsprövning av mer integritetsnära åtgärder som blod- och urinprov. Regeringen utgår från att förvaltningsrätten menar att en sådan prövning är olämplig av hänsyn till barnet eller den unge som överklagat. Det kan visserligen inte uteslutas att prövningen i vissa fall kan innebära olägenhet för den som överklagat men enligt regeringen väger behovet av att stärka rättssäkerheten för barn och unga tyngre. Enligt regeringens mening kan också den omständigheten att tvångsåtgärden kan betraktas som ett integritetsnära ingrepp i barnets eller den unges grundläggande fri- och rättigheter anses tala för att den ska vara möjlig att överklaga.

SiS framhåller att beslut om omhändertagande av annat som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet enligt 16 § LVU och omprövning av vård vid låsbar enhet enligt 15 b § LVU borde vara möjliga att överklaga. Utredningen har inte föreslagit att beslut om omhändertagande av annat som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet ska vara möjliga att överklaga och regeringen gör bedömningen att det därför inte kan anses klarlagt att även dessa beslut bör gå att överklaga. Vad gäller beslut om vård vid en låsbar enhet så blir samtliga sådana beslut enligt 15 b § LVU möjliga att överklaga.

Linköpings universitet framhåller i sitt remissvar att det är en brist att utredningen inte avhandlat hur utökade möjligheter att överklaga beslut påverkar förutsättningarna för en tillitsfull och trygg relation mellan ungdomarna och personalen. Även om utredningen inte har gjort någon sådan analys anser regeringen att en rättssäker vård, där barn och unga har rätt att överklaga beslut om inskränkningar i deras grundläggande fri- och rättigheter, är grundläggande för förutsättningarna att skapa en god behandlingsmiljö och en tillitsfull relation mellan barnen, de unga och personalen.

Regeringens förslag: Offentligt biträde ska förordnas för barn under 15 år vid överklagande av beslut om särskilda befogenheter enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, om det inte måste antas att behov av offentligt biträde saknas.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen föreslår ingen begränsning i ålder för att ett offentligt biträde ska förordnas.

Remissinstanserna: En klar majoritet av de remissinstanser som tar ställning till förslaget är positiva, däribland: *Varbergs tingsrätt, Förvaltningsrätten i Uppsala, Socialstyrelsen, Inspektionen för vård och omsorg (IVO), Barnombudsmannen, Stockholms universitet, Strömsunds kommun, Autism- och Aspergerförbundet, Barnens rätt i samhället, Familjevårdens Centralorganisation, Rädda Barnen* och *Saco-S-SiS*.

Förvaltningsrätten i Stockholm framhåller att barn under 15 år inte är processbehöriga och därmed inte själva behöriga att överklaga. Förvaltningsrätten anser att det bör tydliggöras i lagtexten att offentligt biträde ska förordnas för barnet även i de fall där ett icke processbehörigt barn har överklagat en skyddsåtgärd. Även *Statens institutionsstyrelse (SiS)* framför en liknande synpunkt och framhåller att barnet eller den unge även många gånger kan behöva hjälp med upprättandet av överklagandeskriften varför det borde finnas ett offentligt biträde förordnat redan vid denna tidpunkt. SiS föreslår därför att ”vid överklagande” byts ut mot ”i samband med överklagande”. SiS anser vidare att motsvarande bestämmelse bör gälla även för LSU.

Skälen för regeringens förslag: Av 36 § andra stycket lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) framgår att den unge, om han eller hon har fyllt 15 år, har rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt LVU. Barn under 15 år är således inte behöriga att själva överklaga beslut om bl.a. de särskilda befogenheterna. Om barnet är under 15 år, så är det den unges vårdnadshavare som har talerätt i dessa mål.

SiS har uppgett till utredningen att deras erfarenhet är att vårdnadshavaren inte alltid finns tillgänglig för de barn som vårdas vid de särskilda ungdomshemmen och därför många gånger saknar den insyn som krävs för att kunna tillvarata barnets intressen. Enligt SiS bedömning är därför möjligheten för barn under 15 år att få ett beslut om de särskilda befogenheterna prövat av domstol mycket begränsad. Utredningen anser att en rätt till offentligt biträde för barn under 15 år ger bättre förutsättningar att överklaga beslut om de särskilda befogenheterna. Regeringen instämmer i denna bedömning. Enligt regeringens mening är det ur ett rättssäkerhetsperspektiv viktigt att barn under 15 år har en reell möjlighet att överklaga beslut om de särskilda befogenheterna och inte är beroende av i vilken utsträckning deras vårdnadshavare kan tillvarata deras intressen. Därför föreslår regeringen att barn under 15 år ska ha rätt till offentligt biträde i samband med överklagande av beslut om de särskilda befogenheterna. I och med förslaget blir, enligt 36 § tredje stycket LVU, den som är förordnad som offentligt biträde för barnet också barnets

ställföreträdare i det mål eller ärende som förordnandet avser. Barnet kan således genom sin ställföreträdare överklaga beslut om de särskilda befogenheterna. För att barn under 15 år ska kunna överklaga beslut är det givetvis av grundläggande betydelse att SiS informerar dem om möjligheten att överklaga och att få ett offentligt biträde förordnat. Det bör ankomma på SiS att uppmärksamma domstol på ett behov av offentligt biträde för sådant ändamål.

I det lagförslag som utredningen lämnar finns ingen åldersbegränsning av rätten till offentligt biträde. I skälen till förslaget redovisas dock endast varför barn och unga under 15 år ska ha rätt till ett offentligt biträde. Det är således inte helt klart vad utredningens avsikt har varit i frågan. Med hänsyn till detta samt till att barn och unga över 15 år är processbehöriga, anser regeringen att den utökade rätten till offentligt biträde ska begränsas till barn under 15 år.

Regeringen vill dock betona vikten av att även barn och unga över 15 år får information om rätten att överklaga beslut om de särskilda befogenheterna samt information om hur man går till väga. Av den information som ges till alla barn och unga som skrivs in på de särskilda ungdomshemmen finns det också exempel på hur man kan formulera ett överklagande. Där framgår också att personalen ska vara behjälplig om barnet eller den unge tycker att det är svårt att skriva.

6.19 Systematiskt kvalitetsarbete för att minska behovet av tvångsåtgärder

Regeringens bedömning: Det bör inte införas en bestämmelse i lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga som innebär att Statens institutionsstyrelsens kvalitetssäkringsarbete särskilt ska omfatta åtgärder som syftar till att minska behovet av tvångsåtgärder.

Utredningens förslag överensstämmer inte med regeringens bedömning. Utredningen föreslår att det ska införas en ny bestämmelse i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) som innebär att Statens institutionsstyrelsens (SiS) kvalitetssäkringsarbete särskilt ska omfatta åtgärder som syftar till att minska behovet av tvångsåtgärder.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser som tar ställning till förslaget tillstyrker, däribland Varbergs tingsrätt, Socialstyrelsen, Inspektionen för vård och omsorg (IVO), Barnombudsmannen, Strömsunds kommun och Rädda Barnen.

Helsingborgs tingsrätt anför att det är oklart om utredningen avsett att reglera en skyldighet för SiS att följa upp all den verksamhet som omfattas av LVU eller om avsikten varit att SiS ska följa upp verksamheten som regleras i det föreslagna 13 kap. LVU.

Systematiskt kvalitetsarbete

Enligt 3 kap. 3 § socialtjänstlagen (2001:453), förkortad SoL, ska insatser inom socialtjänsten vara av god kvalitet. Kvaliteten i verksamheten ska systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras. Enligt Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete (SOSFS 2011:9) definieras även den verksamhet som SiS bedriver som socialtjänst.

Utredningen föreslår att en bestämmelse ska införas i LVU om att det kvalitetssäkringsarbete som avses i 3 kap 3 § SoL särskilt ska omfatta åtgärder som syftar till att minska behovet av tvångsåtgärder. Syftet är att understryka vikten av ett fortgående arbete med att minska användningen av tvångsåtgärder.

Regeringen delar utredningens uppfattning om vikten av att SiS kontinuerligt och systematiskt arbetar med att minska användningen av tvångsåtgärder. Mot bakgrund av att bestämmelsen i 3 kap. 3 § SoL gäller för SiS verksamhet och att det kvalitetssäkringsarbete som avses i bestämmelsen därmed redan omfattar de åtgärder som syftar till att minska behovet av tvångsåtgärder, bedömer regeringen att det inte behöver införas en sådan särskild bestämmelse i LVU som utredningen föreslår.

6.20 De särskilda befogenheterna ska uttryckligen gälla endast unga som vårdas på grund av sitt eget beteende

Regeringens förslag: I lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga ska det uttryckligen framgå att de särskilda befogenheterna om begränsningar i rätten att ta emot besök och använda elektroniska kommunikationstjänster, vård på läsbar enhet, avskildhet och provtagning för kontroll av berusningsmedel endast ska gälla dem som vårdas på grund av sitt eget beteende.

Utredningens förslag överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna har inte haft någon invändning mot förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Utredningen har i sitt förslag till lag med särskilda bestämmelser om vård av unga föreslagit att det i lagtexten tydliggörs att de särskilda befogenheterna om begränsningar i rätten att ta emot besök och använda kommunikationstjänster, vård på läsbar enhet, avskiljning och provtagning för kontroll av berusningsmedel gäller dem som vårdas på grund av sitt eget beteende enligt 3 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).

I LVU anges i lagtexten att de särskilda befogenheterna förbud mot berusningsmedel (16 §), kroppsvisitation (17 §) och övervakning av brev (19 §) endast gäller den som vårdas på grund av sitt eget beteende enligt 3 § LVU. Enligt 18 § LVU ska bestämmelserna i 16 och 17 §§ gälla för alla som vårdas i ett hem för särskilt noggrann tillsyn, om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen vid hem-

met, eller om Statens institutionsstyrelse (SiS) efter regeringens bemyndigande medger det. I 15 § LVU anges att om den unge vårdas på grund av sitt eget beteende enligt 3 § LVU och vistas i ett hem för särskilt noggrann tillsyn, får han eller hon hindras att lämna hemmet och i övrigt underkastas den begränsning i rörelsefriheten som är nödvändig för att vården ska kunna genomföras. Den unges rörelsefrihet får också inskränkas när det behövs av hänsyn till andra intagnas eller personalens säkerhet. När det gäller de särskilda befogenheterna om begränsningar i rätten att kommunicera och ta emot besök (15 a §), vård vid låsbar enhet (15 b §), avskildhet (15 c §) och skyldighet att lämna blod-, urin-, saliv- eller svettprov (17 a §) anges det inte uttryckligen i lagtexten att dessa särskilda befogenheter endast omfattar den som vårdas på grund av sitt eget beteende.

I dessa bestämmelser används uttrycket den ”intagne”. Bestämmelserna infördes år 2001 då 26–28 §§ i den dåvarande socialtjänstförordningen i princip ordagrant flyttades över till LVU och en skyldighet att lämna bl.a. urinprov reglerades. I förarbetena till 15 a, 15 b, 15 c och 17 a §§ LVU, som infördes år 2001, redovisas inga överväganden i frågan för vilka unga de nya bestämmelserna skulle gälla (prop. 2000/01:80). Mot den bakgrunden anser *Lagrådet* att bestämmelserna i 15 a §, 15 b §, 15 c § och 17 a § inte kan förstås på annat sätt än att de även gäller unga som vårdas på någon grund som anges i 2 § LVU.

Regeringen anser att det inte är tydligt vilka unga som ska omfattas av de särskilda befogenheterna om begränsningar i rätten att kommunicera och ta emot besök (15 a §), vård vid låsbar enhet (15 b §), avskildhet (15 c §) och skyldighet att lämna blod-, urin-, saliv- eller svettprov (17 a §). Vid tillkomsten av den gamla lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, som trädde i kraft år 1981, var det tydligt att de särskilda befogenheter som då fanns uttryckligen gällde unga som vårdades på grund av sitt eget beteende och som behövde stå under särskilt noggrann tillsyn (prop. 1979/80:1 s. 597 f.). Oklarheten om vilka grupper som omfattas av de särskilda befogenheterna synes därför ha uppkommit i samband med att de särskilda bestämmelserna om restriktioner i rätten att kommunicera och ta emot besök (15 a §), vård vid låsbar enhet (15 b §) och avskildhet (15 c §) flyttades över från förordning till lag och då även en ny skyldighet att lämna blod-, urin-, saliv- eller svettprov (17 a §) infördes (prop. 2000/01:80).

Det är viktigt att en tvångslagstiftning som LVU är tydlig så att det inte riskerar att uppstå oklarheter om vad som gäller. Regeringen instämmer därför i utredningens förslag att det i lagtexten uttryckligen ska framgå att de särskilda befogenheterna om begränsningar i rätten att ta emot besök och använda kommunikationstjänster, vård på låsbar enhet, avskildhet och provtagning för kontroll av berusningsmedel endast ska gälla dem som vårdas på grund av sitt eget beteende enligt 3 § LVU. Det kan i sammanhanget nämnas att ytterst få barn och unga vårdas vid särskilda ungdomshem på annan grund än sitt eget beteende med stöd av 3 § LVU. SiS har tillämpat de särskilda befogenheterna enbart på de unga som vårdas med stöd av 3 § LVU (SiS riktlinjer 2016-06-29).

6.21 Rättelse i lagen om särskilda bestämmelser om vård av unga och i lagen om vård av missbrukare i vissa fall

Regeringens förslag: Hänvisningen till 1958 års lag om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m. i bestämmelserna om förstörande och försäljande av egendom korrigeras i lagen om särskilda bestämmelser om vård av unga och i lagen om vård av missbrukare i vissa fall.

Skälen för regeringens förslag: 20 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) och 36 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) reglerar förfarandet med sådan egendom som har omhändertagits enligt 16 eller 19 § LVU respektive 31 eller 35 § LVM eller påträffats inom hemmet utan att det finns någon känd ägare till egendomen. Bestämmelserna i 20 § LVU och 36 § LVM omfattar narkotika, alkohol och andra berusningsmedel (LVU) respektive flyktiga lösningsmedel (LVM). Under bestämmelserna faller även dopningsmedel och sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor. Även injektionssprutor, kanyler och föremål som är ägnade att användas för missbruk eller annan befattning med narkotika omfattas. Om någon egendom som anges ovan har omhändertagits enligt 16 eller 19 § LVU respektive 31 eller 35 § LVM eller påträffas inom ett särskilt ungdomshem eller LVM-hem utan att det finns någon känd ägare till egendomen ska Statens institutionsstyrelse låta förstöra eller sälja egendomen enligt en bestämmelse i lagen (1958:205) om förverkande alkoholhaltiga drycker m.m.

I samband med lagändringar som trädde i kraft den 1 juli 2005 ändrades hänvisningen till lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m. på så vis att hänvisningen till ”2 § 1 första stycket” i den lagen ändrades till ”2 § första stycket 1” (prop. 2004/05:123, bet. 2004/05:SoU15, rskr. 2004/05:271, SFS 2005:467). I författningskommentaren till propositionen angavs att ändringen var av redaktionell karaktär (se prop. 2004/05:123 s. 56 och 59).

Regeringen konstaterar att ändringen inte är redaktionell utan en saklig ändring eftersom 2 § första stycket punkten 1 består av tre stycken. Detta innebär att ändringen som trädde i kraft den 1 juli 2005 medförde att hänvisningen utsträckte sig till att gälla även stycke 2 och 3 i punkten 1 till 2 § första stycket. Detta kan inte ha varit avsikten.

Med detta förslag korrigeras felet på så vis att hänvisningen endast görs till 2 § 1 första stycket i lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker, m.m. I 2 § 1 första stycket i denna lag anges att beslagtagna egendom får bevisligen förstöras om värdet är ringa eller om det annars måste anses försvarligt att förstöra egendomen. I annat fall får egendomen säljas. Spritdrycker, vin, starköl och öl får säljas till den som har rätt att tillverka eller att bedriva partihandel med sådana varor enligt alkohollagen (2010:1622). Annan egendom får säljas på det sätt som med hänsyn till egendomen är lämpligt. Intäkter vid försäljning av beslagtagna egendom tillfaller staten.

7 En ny lag om förbud mot innehav av berusningsmedel m.m. vid hem för vård eller boende

Prop. 2017/18:169

Regeringens förslag: En ny lag om förbud mot innehav av berusningsmedel m.m. vid hem för vård eller boende införs. Lagen ska omfatta hem för vård eller boende som drivs av en kommun eller ett landsting eller som drivs i enskild verksamhet.

Den som förestår verksamheten vid ett hem för vård eller boende får besluta att de som vårdas där inte får inneha alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, injektionssprutor, kanyler och dylikt, eller någon annan egendom som kan skada den som vårdas vid hemmet eller någon annan eller äventyra säkerheten vid hemmet. Om ett sådant beslut om förbud har fattats och sådan egendom påträffas inom hemmet ska egendomen omhändertas. Detsamma ska gälla narkotika, dopningsmedel och vissa hälsofarliga varor. Om en egendom kan antas bli förverkad ska den som förestår verksamheten vid hemmet skyndsamt anmäla omhändertagandet till Polismyndigheten. Den som förestår verksamheten vid hemmet ska låta förstöra alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, injektionssprutor, kanyler och dylikt om värdet är ringa eller det annars kan anses försvarligt. I annat fall får egendomen säljas. Beslut om att förstöra eller sälja sådan egendom får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens förslag. Utredningen föreslår att det i lagen ska föras in att föreståndaren även skulle få besluta om förbud mot innehav av narkotika, dopningsmedel och hälsofarliga varor. Utredningen föreslår också att föreståndaren ska få besluta om förbud mot innehav av egendom som kan försvåra vården för den som vårdas vid hemmet samt en rätt att omhänderta sådan egendom. Utredningen lämnar inget förslag om en uttrycklig bestämmelse i lagen att föreståndaren skyndsamt ska anmäla omhändertagen egendom som kan antas bli förverkad till Polismyndigheten.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser som tar ställning tillstyrker förslaget, exempelvis *Riksdagens ombudsmän (JO)*, *Varbergs tingsrätt*, *Socialstyrelsen*, *Myndigheten för delaktighet*, *Barnombudsmannen*, *Göteborgs universitet*, *Strömsunds kommun* och *Rädda Barnen*. Tre remissinstanser, *JO*, *Svenska Vård* och *Vårdföretagarna Almega* lyfter i sina remissvar fram att utredningens förslag inte ger personal vid hemmen rätt att eftersöka de otillåtna föremålen. JO menar att det därmed finns skäl att ställa sig frågan hur effektivt förbudet blir, medan *Vårdföretagarna Almega* menar att förslaget bör utvidgas ytterligare till att innefatta möjligheten att undersöka vederbörandes rum och tillhörigheter om det finns misstanke om innehav av otillåtna föremål.

Statens institutionsstyrelse (SiS) anser att lagen även bör omfatta de LVM-klienter som är placerade på ett hem för vård eller boende (HVB) med stöd av 27 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM).

Gällande bestämmelser

Enligt 16 kap. 7 § socialtjänstlagen (2001:453), förkortad SoL, får ett hem för vård eller boende (HVB) som drivs av ett landsting eller en kommun besluta att de som bereds vård där inte får inneha alkohol eller andra berusningsmedel. Detsamma gäller i fråga om injektionssprutor eller kanyler som kan användas för insprutning i människokroppen. Bestämmelsen är utformad så att den förutsätter ett beslut från huvudmannen om förbud mot innehav av berusningsmedel på institutionen. Det ger huvudmannen valmöjlighet att begränsa förbudet till de institutioner där behovet är störst. Bestämmelsen är avsedd att gälla för hela institutioner, inte för enskilda vårdtagare vid dem. Beslutet går inte att överklaga. Bestämmelsen är begränsad till att avse enbart berusningsmedel samt injektionssprutor och kanyler. Om huvudmannen har fattat ett beslut om förbud mot innehav, har personalen rätt att omhänderta och förstöra eller sälja den förbjudna egendomen. Därvid ska bestämmelserna för förfarandet i 2 § 1 första stycket lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m. iakttas.

Bestämmelsen är tillämplig både vid frivilliga placeringar enligt SoL och placeringar enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Vad gäller att bestämmelsen även omfattar placeringar enligt SoL anfördes i förarbetena (prop. 1983/84:174 s. 25) att den som av egen vilja har sökt hjälp hos socialtjänsten och fått en plats på en institution lär ha minst lika berättigat intresse som den som omhändertagits med tvång att miljön på institutionen inte äventyras genom missbruk. Samtidigt kan det inte anses vara för mycket begärt att den som får ett sådant samhällsstöd också får finna sig i att under den tid det gäller avstå från bruket av berusningsmedel. Det borde därför kunna anses vara en försvarlig åtgärd att införa en möjlighet för huvudmännen att på alla institutioner – hem för vård eller boende – inom socialtjänsten ta hand om och förstöra alkohol och andra berusningsmedel.

Vidare uttalades i förarbetena (a prop. s. 25 f.) att befogenheten bör utnyttjas med respekt för den enskilda människans integritet samt ingalunda slentrianmässigt. Bestämmelsen bör endast tillämpas vid de hem där man efter samråd med personalen funnit att detta är enda möjligheten att skapa en god miljö för de intagna.

På de särskilda ungdomshem som drivs av SiS är möjligheterna att besluta om förbud mera långtgående. Enligt 16 § LVU gäller förbudet även sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel, sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor samt injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattnings av narkotika samt annan egendom som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet. Enligt 31 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) gäller motsvarande bestämmelser för den som vårdas på ett LVM-hem.

Ett HVB som bedrivs i enskild regi saknar befogenheter motsvarande dem som SiS eller ett kommunalt drivet HVB har vilket innebär att huvudmannen kan sätta drogfrihet som ett villkor för vård, men inte har

Behovet av förbud även på privata HVB

Under de senaste decennierna har antalet privata HVB ökat kraftigt. Enligt utredningen verkar det inte finnas någon skillnad i uppdelning av målgrupper avseende privata och kommunala HVB som kan motivera att privata HVB inte omfattas av 16 kap. 7 § SoL. Såväl socialnämnderna som vårdnadshavarna utgår självfallet från att ett hem som tar emot barn och unga kan garantera ett tryggt och drogfritt boende. Att institutioner för barn, unga och vuxna hålls drogfria är också en förutsättning för att kunna bedriva en ändamålsenlig vård och behandling för dem som försöker avsluta ett beroende. Utredningen anser att lagstiftningen måste anpassas till den utveckling som skett av HVB-vården och att det inte finns några sakliga skäl till att undanta privata HVB från tillämpningen av 16 kap. 7 § SoL. Regeringen instämmer i utredningens bedömning och anser att det även vid privata HVB ska finnas samma möjlighet att besluta om förbud mot otillåtna medel och föremål som vid kommunala HVB samt rätt att beslagta sådan egendom.

Nuvarande bestämmelse i 16 kap 7 § SoL ger huvudmannen för ett HVB som drivs av ett landsting eller en kommun rätt att förbjuda innehav av alkohol eller andra berusningsmedel. Rätten att meddela förbud är inte begränsad till personer som vårdas enligt viss lagstiftning utan omfattar alla som vårdas på hemmet. Utredningen föreslår att huvudmannens rätt att förbjuda innehav av vissa ämnen och föremål ska gälla dem som vårdas med stöd av SoL eller LVU. Regeringen anser dock att förbudet ska gälla för alla som vårdas på hemmet. Anledningen till detta är att det kan finnas personer som vårdas på annan grund än enligt SoL och LVU, exempelvis personer som privat eller genom arbetsgivaren valt att skriva in sig på ett HVB eller, som *SiS* framhåller, LVM-klienter som vårdas med stöd av 27 § LVM. Det finns, enligt regeringens mening, inget skäl till varför de inte ska omfattas av ett beslutat förbud.

Ny lag om förbud mot innehav av berusningsmedel m.m. vid hem för vård eller boenden

Utredningen har övervägt möjligheten att utvidga 16 kap. 7 § SoL till att gälla även HVB som drivs av enskilda. Med beaktande av att SoL ska bygga på frivillighet och självbestämmande anser emellertid utredningen att det kan ifrågasättas om det är lämpligt att ha vissa inslag av tvång i den lagen. Regeringen delar utredningens uppfattning och anser att det är mera lämpligt att reglerera bestämmelserna i en egen lag.

Vilken egendom ska kunna förbjudas?

De som vårdas på HVB, men också socialnämnderna och vårdnadshavarna, ska kunna förvänta sig att en placering på HVB innebär ett drogfritt boende. Det är lika självklart att man även ska kunna förvänta sig att boendet är tryggt. Det är därför, enligt regeringens mening, rimligt att huvudmannen för ett HVB ska kunna förbjuda egendom som kan vara till fara för den enskilde själv eller någon annan.

Regeringen har i lagrådsremissen föreslagit att bestämmelsen i den nya lagen ska utformas så att den motsvarar bestämmelserna i 16 § LVU och 31 § LVM. Det innebär att det ska vara möjligt att även omhänderta sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor. Det ska även vara möjligt att omhänderta injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika eller någon annan egendom som kan skada den enskilde själv eller någon annan, försvåra vården av honom eller henne eller äventyra säkerheten vid hemmet.

Lagrådet konstaterar i sitt yttrande att det av narkotikastrafflagen (1968:4), lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel och lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor framgår att innehav av dessa medel och varor – utom i vissa i lagarna angivna fall – är straffbart och att medlen och varorna kan förverkas. *Lagrådet* anser att ett förbud i den föreslagna lagen mot dessa medel och varor inte har någon betydelse eftersom ett sådant innehav redan är förbjudet enligt annan lagstiftning. *Lagrådet* anser att regleringen i den nya lagen närmare bör ansluta till den nuvarande regleringen i 16 kap. 7 § SoL så att det som föreståndaren får besluta om ska vara förbjudet begränsas till egendom som anges i den bestämmelsen, dvs. alkoholdrycker eller andra berusningsmedel, injektionssprutor eller kanyler och dylikt.

Regeringen delar *Lagrådets* bedömning och anser att ett förbud mot innehav av narkotika, dopningsmedel och hälsofarliga varor inte behöver tas med i uppräkningsdelen av förbjuden egendom eftersom dessa medel och varor – utom i vissa angivna fall – redan är förbjudna.

I lagrådsremissen föreslogs också att föreståndaren vid hemmet skulle kunna förbjuda egendom som kan skada den enskilde eller någon annan, försvåra vården av honom eller henne eller äventyra säkerheten vid hemmet (2 § första stycket 7 i lagrådsremissens förslag). *Lagrådet* konstaterar att det inte utvecklas i lagrådsremissen vad som kan tänkas försvåra vården. Enligt *Lagrådets* mening är det tveksamt om lagstiftningen bör innehålla en möjlighet för föreståndaren för hemmet att fatta beslut om förbud med ett så obestämt innehåll. *Lagrådet* förordar att förbudet begränsas till egendom som kan skada den enskilde eller någon annan eller äventyra säkerheten vid hemmet. Regeringen delar *Lagrådets* bedömning och föreslår att förbudet ska begränsas på det sätt *Lagrådet* föreslår.

Lagrådet ifrågasätter också om det är lämpligt att överlämna till enskild aktör som förestår ett hem för vård eller boende att inte endast omhänderta utan också förvara egendom som det är brottsligt att inneha. Påträffas sådan egendom vid hemmet bör enligt *Lagrådets* mening detta anmälas till Polismyndigheten. Regeringen delar *Lagrådets* bedömning och föreslår att en uttrycklig sådan bestämmelse tas in i lagen.

Lagrådet anser också att det inte framgår av lagförslaget hur sådan egendom som får omhändertas för att den kan skada den enskilde eller någon annan eller äventyra säkerheten vid hemmet ska hanteras och när den ska återlämnas till den boende. En reglering av dessa frågor bör hanteras i den fortsatta beredningen.

Regeringen konstaterar att utredningen inte har lämnat något förslag i denna del och att frågan inte heller regleras särskilt i LVU eller LVM. SiS har utarbetat riktlinjer för hur omhändertagen egendom ska hanteras och när den ska återlämnas till den boende och regeringen anser att denna fråga bör kunna hanteras praktiskt av de hem som omfattas av den nya lagen.

Behovet av att eftersöka föremål

Utredningen föreslår inte någon rätt för HVB-personalen att eftersöka föremål i exempelvis den vårdades rum eller tillhörigheter. JO påtalar i sitt remissvar att man kan ställa sig frågan hur effektivt förbudet därmed kommer att bli. *Svenska Vård* och *Vårdföretagarna Almega* anser att förslaget bör utvidgas ytterligare till att innefatta möjligheten att undersöka vederbörandes rum och tillhörigheter då det finns misstanke om innehav av sådan egendom som avses i lagen.

Frågan om huruvida möjligheten att förbjuda innehav av alkohol och andra berusningsmedel skulle kompletteras med befogenheten till kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning diskuterades i förarbetena (prop. 1983/84:174 s. 25f.) till nuvarande bestämmelse i 16 kap 7 § SoL. Det föredragande statsrådet ställde sig tveksam till behovet av en generell kompletterande befogenhet att kroppsvisitera eller t.o.m. ytligt kroppsbesikta alla intagna på socialtjänstens institutioner och anförde att det å ena sidan kan hävdas att en befogenhet att ta hand om och förstöra berusningsmedel är en alltför begränsad möjlighet om man syftar till att hålla en institution drogfri men att å andra sidan kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning inte är obetydliga intrång i den enskildes rätt till personlig integritet. Sådana åtgärder är dessutom ägnade att äventyra det förtroende som nödvändigtvis måste finnas i ett konstruktivt behandlingsarbete mellan klienterna och institutionens personal. Statsrådet kom till slutsatsen att dessa överväganden sammantaget talar mot att man generellt skulle koppla även dessa befogenheter till alla institutioner.

De överväganden som redogörs för ovan är, enligt regeringens mening, även relevanta i det förslag som nu är aktuellt. Att införa en befogenhet att eftersöka sådant som föreslås vara förbjudet enligt lagen, exempelvis genom kroppsvisitation, ytlig kroppsbesiktning eller rumsvisitation, är enligt regeringens uppfattning ett allt för långtgående ingrepp i den personliga integriteten för dem som vårdas på ett HVB, inte minst då vården i många fall sker med samtycke. Enligt regeringens mening finns det därför inte tillräckligt starka skäl för att i dessa delar ge personalen på HVB befogenheter liknande dem som SiS har för att eftersöka droger och farliga föremål på de särskilda ungdomshemmen och LVM-hemmen. Uppstår, trots förbudet, problem med droger eller annat på ett HVB och det inte går att lösa inom verksamheten kan, beroende på situation, polis behöva tillkallas eller annan vårdform behöva övervägas.

Dokumentation och överklagande

Enligt 11 kap. 5 § SoL ska genomförandet av beslut om stödinsatser, vård och behandling dokumenteras. Dokumentationen ska utvisa beslut och åtgärder som vidtas i ärendet samt faktiska omständigheter och handlingar av betydelse. Dokumentationsskyldigheten gäller även enskild

Prop. 2017/18:169 verksamhet som står under tillsyn av IVO (7 kap. 3 § SoL). Genomförandet av ett beslut om att omhänderta, återlämna, förstöra eller sälja egendom ska dokumenteras. Av dokumentationen ska det framgå vad som har omhändertagits samt om det ska förverkas, säljas eller återlämnas.

Regeringen anser, i likhet med vad som gäller enligt 42 § LVU och 44 § LVM, att beslut om att förstöra eller sälja egendom enligt den nya lagen ska kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Beslutet ska inte få verkställas förrän det vunnit laga kraft.

Eftersom 7 a § förvaltningsprocesslagen (1971:291) om vem som ska vara klagandens motpart i ärenden hos förvaltningsdomstol inte gäller där beslutsinstansen är en enskild föreslås också en bestämmelse om att den enskilde huvudmannen är den enskildes motpart i domstolen när ett beslut överklagas dit. Prövningstillstånd ska krävas vid överklagande till kammarrätten.

Lagrådet påtalar att det inte föreslås någon möjlighet att överklaga ett beslut om omhändertagande i lagrådsremissen. Lagrådet anser att en sådan möjlighet bör övervägas.

Regeringen konstaterar att det inte i dag finns någon möjlighet att överklaga beslut om omhändertagande av egendom i LVU och LVM. Utredningen har inte heller lämnat något sådant förslag vare sig i den nya lagen eller i LVU eller LVM. Se även avsnitt 6.17 om rätten att överklaga de särskilda befogenheterna i LVU.

8 Konsekvenser

8.1 Konsekvenser för barn och unga

Regeringens bedömning: Förslagen stärker rättssäkerheten och barnrättsperspektivet för de barn och unga som vårdas på särskilda ungdomshem. Förslagen bidrar också till att göra de särskilda ungdomshemmen tryggare och säkrare för de barn och unga som vårdas där.

Utredningens bedömning: Utredningens bedömning överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen bedömer att rättssäkerheten stärks för de barn och unga som vårdas på de särskilda ungdomshemmen.

Remissinstanserna: Endast ett fåtal remissinstanser yttrar sig över utredningens bedömning och ingen remissinstans yttrar sig om konsekvenserna av de förslag som här är aktuella.

Skälen för regeringens bedömning

Stärkt rättssäkerhet

Utredningen gör bedömningen att rättssäkerheten stärks för de barn och unga som är placerade på de särskilda ungdomshemmen genom att fler särskilda befogenheter än i dag ska gå att överklaga samt genom rätten till offentligt biträde. Regeringen delar utredningens bedömning att dessa förslag stärker rättssäkerheten. Av betydelse för rättssäkerheten är också

att rumsvisitation regleras i lag samt att det i lagtexten uttryckligen framgår att de särskilda befogenheterna om begränsningar i rätten att ta emot besök och använda kommunikationstjänster, vård på en låsbar enhet, avskiljning och provtagning för kontroll av berusningsmedel endast gäller den som vårdas på grund av sitt eget beteende enligt 3 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Rättssäkerheten stärks också av förslaget om att beslut om begränsningar att använda kommunikationstjänster eller att ta emot besök ska vara tidsbegränsade och ska få gälla i högst 14 dagar.

Den statliga tillsynen av hur Statens institutionsstyrelse (SiS) tillämpar bestämmelserna om särskilda befogenheter är av grundläggande betydelse för rättssäkerheten för barn och unga som vårdas vid de särskilda ungdomshemmen. Regeringen bedömer att förslaget om att SiS ska rapportera användningen av de särskilda befogenheterna till Inspektionen för vård och omsorg (IVO) stärker tillsynsmyndighetens förutsättningar att utöva tillsyn över användningen av de särskilda befogenheterna.

Delaktighet och rätten att komma till tals

Enligt barnkonventionen ska barn och unga göras delaktiga i de åtgärder som rör dem. Det är därför angeläget att barn och unga får information som är anpassad till deras egna förutsättningar och behov. Utöver detta har barnet även rätt till att uttrycka sin mening i frågor som berör barnet. Regeringen bedömer att förslaget om att barnet eller den unge ska erbjudas ett uppföljande samtal efter en kroppsvisitation eller en ytlig kroppsbesiktning, en visitation av barnets eller den unges bostadsrum eller en avskiljning stärker barns och ungas delaktighet och möjlighet att komma till tals. Förslaget syftar både till att barnet eller den unge ska få information om vad som var anledningen till att åtgärden behövde tillgripas och till att ge möjlighet för barnet eller den unge att tala om hur han eller hon uppfattar att åtgärden hade kunnat undvikas. Även förslaget om att barnet eller den unge vid en kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning ska tillfrågas om han eller hon önskar att någon viss person ur personalen ska närvara ger barnet eller den unge större möjlighet än i dag att komma till tals och påverka hur åtgärden genomförs.

Möjlighet till meningsfull fritid och delta i aktiviteter

Av FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) artikel 15 framgår att barn har rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till barnets ålder samt rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet. Regeringen föreslår att barn och unga som vårdas på en låsbar enhet dagligen ska ges möjlighet att vistas utomhus. Visserligen kan det anses tämligen självklart att barn och unga som vistas på ett särskilt ungdomshem så långt som möjligt får möjlighet till utomhusvistelse och fritidsaktivitet. Då vård vid en låsbar enhet innebär en så pass omfattande frihetsinskränkning anser regeringen att det finns skäl att i lag tydliggöra barnets eller den unges rätt till utomhusvistelse och andra aktiviteter.

Vidare bedömer regeringen att förslaget om säkerhetskontroller skapar bättre förutsättningar för SiS att skapa en meningsfull fritid och ordna olika typer av aktiviteter för de barn och unga som är placerade på SiS

Prop. 2017/18:169 särskilda ungdomshem. Anledningen till det är att säkerhetskontroller möjliggör för SiS att ge barn och unga tillgång till t.ex. snickeri, kök och idrottsaktiviteter utan att riskera att farliga föremål tas med in på avdelningarna.

Trygghet och säkerhet

Utöver att öka möjligheten för barn och unga att delta i olika former av aktiviteter bidrar förslaget om säkerhetskontroller till en ökad trygghet och säkerhet för de barn och unga som vårdas på ett särskilt ungdomshem genom att, som nämns ovan, minska risken för att farliga föremål tas in på avdelningarna.

Regeringen bedömer också att förslaget om att provtagning för kontroll av berusningsmedel vid behov ska få göras vid ankomst till det särskilda ungdomshemmet ger SiS bättre förutsättningar att upptäcka om barn och unga är berusade eller påverkande vid ankomst till hemmet, vilket innebär att riskerna för barnets eller den unges hälsa och säkerhet minskar.

Vidare bedömer regeringen att förslaget om att en sjuksköterska eller läkare ska yttra sig om en avskiljning ökar säkerheten för de barn och unga som blir föremål för en avskiljning. Förslaget innebär ju att en sjuksköterska eller en läkare ska yttra sig vid alla avskiljningar och inte som i dag enbart i de fall den avskilde är under 15 år. Av betydelse är också att även en sjuksköterska, och inte som i dag enbart en läkare, får yttra sig om avskiljningen vilket ökar förutsättningarna för SiS att få ett yttrande från någon med kännedom om barnet eller den unge i fråga.

Regeringen bedömer att avskiljning måste finnas kvar som särskild befogenhet för tryggheten och säkerheten vid de särskilda ungdomshemmen. Den tid som barn och unga får hållas i avskildhet kortas emellertid från som längst 24 timmar till som längst fyra timmar.

8.2 Jämställdhet

Regeringens bedömning: Ett stärkt barnrättsperspektiv i bestämmelserna om de särskilda befogenheterna innebär ett starkare fokus på barns och ungas individuella rättigheter och behov, vilket innefattar förhållanden som kan vara olika för flickor respektive pojkar.

Utredningens bedömning: Utredningen gör ingen särskild bedömning av vilka konsekvenser dessa förslag har för jämställdheten mellan flickor och pojkar, unga kvinnor och unga män.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig om förslagets konsekvenser för jämställdheten.

Skälen för regeringens bedömning: På Statens institutionsstyrelses (SiS) särskilda ungdomshem vårdas både flickor och pojkar. Den 1 januari 2016 hade SiS en fastställd kapacitet inom ungdomsvården om 24 institutioner och 649 platser, exklusive platser avsedda för slutna ungdomsvård. Av dessa var 30 procent avsedda för flickor, 65 procent för pojkar och fem procent för både pojkar och flickor. År 2016 gjordes 1 258 intagningar på SiS särskilda ungdomshem varav ungefär en tredjedel var flickor och två tredjedelar var pojkar. Av SiS statistik framgår att

en större andel av de flickor som vårdas på SiS är 15 år eller yngre jämfört med pojkarna. För flickorna var 42 procent 15 år eller yngre jämfört med 29 procent för pojkarna. De genomsnittliga vårdtiderna vid utskrivning var något längre för pojkar än för flickor, 175 dygn för pojkar jämfört med 151 dygn för flickor.

SiS har sedan 2010 haft i uppdrag att redovisa användningen av de särskilda befogenheterna till regeringen. Av årsredovisningen för 2016 framgår att antalet beslut som rör de särskilda befogenheterna inom ungdomsvården varit relativt konstant de senaste tre åren. Vissa typer av beslut har dock ökat markant under 2016. Den största ökningen stod beslut om kroppsvisitation för med en ökning på 55 procent jämfört med föregående år. Ökningen gällde framförallt pojkar. Fler beslut än tidigare fattades också om ytlig kroppsbesiktning, blod-, urin-, utandnings-, saliv- och svettprov, kontroll av försändelse samt förstörande eller försäljning av omhändertagen egendom. Dessa ökningarna var mer jämnt fördelade mellan könen. SiS framhåller att en trolig förklaring är att antalet beslut som rör de särskilda befogenheterna generellt sett ökat över tid på grund av att antalet ungdomar som vårdats på SiS ökat under de senaste åren. En annan möjlig förklaring som SiS framhåller är den kontinuerliga utbildning som samtliga beslutsfattare genomgår. Utbildning kan leda till att personalen fattar fler formella beslut när de genomför en åtgärd.

Vad gäller frågan vilka konsekvenser förslagen har på jämställdheten mellan flickor och pojkar, unga kvinnor och unga män menar regeringen att ett stärkt barnrättsperspektiv och rättighetsperspektiv i bestämmelserna om de särskilda befogenheterna innebär ett starkare fokus på barns och ungas individuella behov. Det innebär dels en identifiering av att pojkar och flickors behov kan vara olika, dels en anpassning till det. Exempelvis innebär förslaget om att barn och unga ska erbjudas ett uppföljande samtal efter bl.a. en avskiljning att barnet eller den unge får möjlighet att komma till tals och tala om hur han eller hon upplevt situationen och om hur situationen hade kunnat undvikas. Även förslaget om att barnet eller den unge får önska att någon viss person ur personalen antingen genomför eller närvarar vid en kroppsvisitation eller en ytlig kroppsbesiktning innebär att bestämmelsen tydligare utgår från barnets eller den unges rättigheter och behov.

Förslaget om utökade möjligheter att överklaga beslut om de särskilda befogenheterna påverkar flickor och pojkar i olika utsträckning med anledning av att de befogenheter som föreslås bli möjliga att överklaga beslutas i olika omfattning för pojkar och för flickor. Regeringen föreslår att beslut om kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning, vård vid en låsbar enhet och beslut om blod-, urin-, utandnings-, saliv- och svettprov ska kunna överklagas. Medan beslut om blod-, urin-, utandnings-, saliv- och svettprov och beslut om vård vid låsbar enhet är relativt jämnt fördelade mellan könen så avser beslut om kroppsvisitation eller kroppsbesiktning i större utsträckning pojkar än flickor, 83 procent respektive 76 procent, vilket gör att förslaget har större påverkan på gruppen pojkar. Förslaget om rätten till offentligt biträde för barn under 15 år kan å andra sidan anses ha störst effekt på gruppen flickor då, som framhållits ovan, en större andel av de flickor som skrivs in på ett särskilt ungdomshem är under 15 år jämfört med pojkar. På individnivå innebär dock förslagen

8.3 Ekonomiska konsekvenser

Regeringens bedömning: Förslaget om rätt till offentligt biträde vid överklagande av en särskild befogenhet för barn under 15 år bedöms medföra något ökade kostnader för offentliga biträden.

Kostnaderna för domstolarna bedöms öka något till följd av förslaget om att fler särskilda befogenheter ska vara möjliga att överklaga.

Förslagen bedöms inte ha några samhällsekonomiska konsekvenser.

Utredningens bedömning överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen bedömer att förslaget om offentliga biträden leder till ökade kostnader med omkring 1,6 miljon kronor. Utredningen bedömer att förslaget om att utöka rätten att överklaga de särskilda befogenheterna leder till ökade kostnader för domstolarna med 1,4 miljon kronor.

Remissinstanserna: *Förvaltningsrätten i Malmö* framhåller att det finns en stor risk att utredningen har underskattat kostnaderna som rör rätten att överklaga skyddsåtgärder. Sådana mål kommer att kräva många kontakter mellan domstolen och den beslutande instansen, vilket leder till omfattande tidsåtgång för bl.a. domstolshandläggarna. Att det i dag endast är en del av besluten som rör särskilda befogenheter som överklagas behöver inte innebära att så kommer att vara fallet när det gäller beslut om skyddsåtgärder. *Kammarrätten i Göteborg* är av liknande uppfattning och anser att underlaget för utredningens bedömning är uppenbart otillräckligt. *Domstolsverket* menar att kostnadsuppskattningen för den utökade möjligheten att överklaga beslut är osäker med anledning av att den grundar sig på ett antagande om hur många beslut som kommer att överklagas. Domstolsverket utgår från att effekterna av denna lagändring följs upp. *Statens institutionsstyrelse (SiS)* bedömer att förslagen kommer att medföra kostnader för myndigheten som inte beaktats av utredningen. Det handlar om administrativa kostnader till följd av att SiS kommer att behöva fatta fler beslut samt inrapportera beslut till Inspektionen för vård och omsorg (IVO). Därtill bedömer SiS att förslaget om att läkare eller sjuksköterska ska yttra sig om en avskiljning även för barn och unga över 15 år medför kostnader.

Skälen för regeringens bedömning

Utökade möjligheter att överklaga och rätt till offentligt biträde

Utredningen bedömer att två av de förslag utredningen lämnar har ekonomiska konsekvenser för staten: förslaget om utökade möjligheter att överklaga de särskilda befogenheterna och förslaget om offentligt biträde.

Vad gäller förslaget om utökade möjligheter att överklaga de särskilda befogenheterna överensstämmer utredningens förslag med regeringens. Förslaget innebär, utöver de särskilda befogenheter som redan i dag är

möjliga att överklaga, att en möjlighet införs att även överklaga beslut om kroppsvisitation, ytlig kroppsbesiktning, visitation av bostadsrum, vård vid låsbar enhet, skyldighet att lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov samt övervakning av brev och andra försändelser. Förslaget innebär att ett stort antal beslut kommer att vara möjliga att överklaga. Av SiS årsredovisning för 2016 framgår att myndigheten fattade 554 beslut om kontroll av försändelser, 2 842 beslut om blod-, urin-, utandnings-, saliv- och svettprov, 2 048 beslut om vård på låsbar enhet, 4 759 beslut om ytlig kroppsbesiktning och 20 213 beslut om kroppsvisitation. En mycket stor andel av besluten om ytlig kroppsbesiktning kommer, enligt utredningens bedömning, att ersättas av beslut om säkerhetskontroller som inte ska kunna gå att överklaga. Utredningen bedömer vidare att det är sannolikt att bara en mindre andel av besluten kommer att överklagas. SiS fattar redan i dag många beslut som kan överklagas, och av dem överklagas bara ett fåtal. Under 2013 fattade SiS 720 beslut om avskiljningar, av vilka sex överklagades, och 696 beslut om vård i enskildhet, av vilka fem överklagades. Enligt underhandskontakt med SiS har det framkommit att uppskattningsvis samma andel av besluten överklagades under 2016. Enligt 23 § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård får samtliga beslut om tvångsåtgärder överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Enligt uppgift från SiS överklagades sammanlagt åtta sådana beslut under 2014. Utredningen bedömer att andelen beslut som i dag överklagas kan femfaldigas från omkring en procent till ungefär fem procent om förslaget om att utöka rätten att överklaga och förslaget om rätt till offentligt biträde genomförs. När det gäller förslaget om offentligt biträde beräknar utredningen att deras förslag skulle leda till ökade kostnader med omkring 1,6 miljon kronor. Det motsvarar kostnader för två timmars arbetsinsats å 1 302 kronor per timme i omkring 600 mål.

Förutsättningarna har dock ändrats något sedan utredningen gjorde sina beräkningar som bygger på siffror från 2014. Antalet beslut som rör de särskilda befogenheter som föreslås bli överklagningsbara har, undantaget beslut om kroppsvisitation, ökat med cirka 20 procent. Vad gäller kroppsvisitation har antalet beslut ökat med cirka 75 procent men som anförts ovan så bedöms dessa till en mycket stor del ersättas av säkerhetskontroller som inte föreslås vara möjliga att överklaga. Vidare föreslår regeringen, till skillnad från utredningen, inte att rätten till offentligt biträde ska utsträckas till barn och unga i gruppen 15–20 år vilket torde innebära betydligt färre förordnanden jämfört med utredningens förslag. Samtidigt finns i dag ingen rätt till offentligt biträde vilket gör det svårt att uppskatta i vilken omfattning offentliga biträden faktiskt kommer att förordnas. Regeringen gör bedömningen att kostnaderna för offentligt biträde blir något högre än utredningens bedömning och uppgår till 1,7 miljoner kronor årligen.

Utredningen beräknar att domstolarna får ökade kostnader på 1,4 miljon kronor årligen om förslaget genomförs. Beräkningen bygger på att de 600 målen kräver fyra timmars förberedelse och två timmars arbete av domare. *Förvaltningsrätten i Malmö* framhåller att det finns en stor risk att utredningen har underskattat kostnaderna som rör rätten att överklaga skyddsåtgärder. Sådana mål kommer, enligt förvaltningsrätten, att kräva många kontakter mellan domstolen och den beslutande instansen vilket

Prop. 2017/18:169 leder till omfattande tidsåtgång för bl.a. domstolshandläggarna. Då utredningens kostnadsberäkningar i denna del är gjorda efter kontakt med en förvaltningsrätt anser inte regeringen att det finns skäl att ifrågasätta grunden för utredningens bedömning. Till grund för beräkningen ligger, på samma sätt som för beräkningen av kostnaden för offentligt biträde, en uppskattning av antalet beslut om de särskilda befogenheter som kommer att överklagas. Då antalet beslut om de särskilda befogenheter som föreslås bli möjliga att överklaga har ökat sedan utredningen gjorde sina kostnadsberäkningar bedömer regeringen att kostnaderna blir något högre än den uppskattning utredningen gör. Regeringen bedömer att kostnaderna för domstolarna ökar med 1,8 miljoner kronor årligen.

Nya uppgifter för Statens institutionsstyrelse och Inspektionen för vård och omsorg

SiS bedömer att förslagen kommer att medföra kostnader för myndigheten som inte beaktats av utredningen. Det handlar om administrativa kostnader till följd av att SiS kommer att behöva fatta fler beslut samt inrapportera beslut till IVO. Därtill ser SiS ökade kostnader till följd av förslaget om att läkare eller sjuksköterska ska yttra sig om en avskiljning även för barn och unga över 15 år.

Vad gäller frågan om huruvida SiS kommer att få ökade kostnader till följd av att myndigheten kommer att behöva fatta fler beslut än i dag så kommer, enligt regeringens bedömning, så vara fallet vad gäller rumsvisitationer då denna befogenhet i dag inte är reglerad i lag och SiS inte heller fattar några beslut. Även förslaget om att ett beslut om begränsningar i rätten att använda kommunikationstjänster får gälla i högst 14 dagar kommer att medföra fler beslut då denna typ av beslut idag inte är tidsbegränsade. Samtidigt borde, såsom utredningen också framhåller, behovet av beslut om kroppsvisitation minska kraftigt till följd av förslaget om säkerhetskontroller. Det är svårt att med precision uttala sig om den samlade effekten för SiS administrativa kostnader men regeringen bedömer att kostnaderna inte blir större än att de ryms inom SiS förvaltningsanslag.

Vad gäller förslaget om inrapportering av beslut om de särskilda befogenheterna har SiS redan i dag i uppdrag att rapportera användningen av de särskilda befogenheterna till regeringen. Även om vad som ska inrapporteras till IVO skiljer sig från vad SiS i dag inrapporterar till regeringen gör regeringen bedömningen att det inte bör medföra beaktningsvärda merkostnader för SiS. Regeringen bedömer inte heller att förslaget medför kostnader för IVO som inte ryms inom myndighetens förvaltningsanslag.

SiS anser också att förslaget om att en sjuksköterska eller en läkare ska yttra sig om en avskiljning medför ökade kostnader. Regeringens förslag vad gäller avskiljning skiljer sig något från utredningens i denna del. Då regeringen inte går fram med utredningens förslag om två former av avskiljning, där det enbart i det ena fallet skulle krävas yttrande, utan i stället föreslår en form av avskiljning och att yttrande alltid ska inhämtas kan regeringens förslag vara något mer resurskrävande än utredningens förslag. Samtidigt måste SiS redan i dag ha beredskap att inhämta yttrande i de fall ett barn under 15 år vistas på ett särskilt ungdomshem och

kan bli föremål för avskiljning. En stor andel av de särskilda ungdomshemmen tar också emot barn under 15 år. Regeringen bedömer att förslaget medför vissa kostnader för SiS men bedömer att dessa ryms inom förvaltningsanslaget.

Ny lag mot förbud mot berusningsmedel m.m.

Regeringen föreslår en ny lag om förbud mot innehav av berusningsmedel m.m. vid hem för vård eller boende. Förslaget innebär att privata hem för vård eller boende (HVB) får samma befogenhet att besluta om förbud mot otillåtna medel och föremål som kommunala HVB samt ha rätt att beslagta sådan egendom. Förslaget innebär också att bestämmelsen i den nya lagen vidgas så att den motsvarar bestämmelserna i 16 § LVU och 31 § LVM vilket innebär förbud och möjlighet att omhänderta bl.a. vissa dopningsmedel, hälsofarliga varor, injektionssprutor och liknande samt någon annan egendom som kan skada den enskilde själv eller någon annan, försvåra vården av honom eller henne eller äventyra säkerheten vid hemmet. Beslut om att förstöra eller sälja egendom föreslås kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Förslaget har därför påverkan på domstolarna. Utredningen anger inga ekonomiska konsekvenser av förslagen. Möjligheten att överklaga beslut om att förstöra eller sälja egendom finns på SiS särskilda ungdomshem och LVM-hem. Av statistiken framgår emellertid att SiS fattar relativt få sådana beslut, 2016 fattade man totalt 49 beslut. Till skillnad från vad som föreslås gälla vid andra HVB enligt den föreslagna lagen har personalen på SiS också befogenheter att eftersöka sådant som är förbjudet. Mot denna bakgrund bedömer regeringen att beslut om att förstöra eller sälja egendom inte kommer att överklagas i någon större uppfattning och att det därmed inte heller medför beaktningsvärda kostnader för domstolarna.

Förslagen bedöms inte ha några ekonomiska konsekvenser för kommuner, landsting eller andra aktörer i samhället.

I den analys utredningen gör om de samhällsekonomiska konsekvenserna av förslagen i betänkandet omnämns inte förslagen som rör de särskilda befogenheterna. Regeringen bedömer att förslagen inte har några betydande samhällsekonomiska konsekvenser.

8.4 Övriga konsekvenser

Regeringens bedömning: Förslagen har inga betydande konsekvenser för de övriga områden som anges i 14–15 §§ kommittéförordningen.

Utredningens bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Inga remissinstanser uttalar sig specifikt om de förslag som är aktuella här.

Skälen för regeringens bedömning: Förslagen bedöms inte ha några betydande konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet, för sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet, för små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företags eller för möjligheterna att nå de

Prop. 2017/18:169 integrationspolitiska målen. Förslaget om att verksamhetschefen vid den vårdenhet där ett barn eller ungdom, som är placerad på ett särskilt ungdomshem, vistas eller har vistats ska se till att Statens institutionsstyrelse (SiS) genast underrättas om barnet eller den unge önskar eller redan har lämnat sjukhuset medför en ny uppgift för landstingen. Detta innebär en inskränkning av den kommunala självstyrelsen. Förslaget syftar till att hindra att barnet eller den unge lämnar sjukhuset och därmed avbryter eller försenar planerad vård och behandling vid det särskilda ungdomshemmet. Den nya uppgiften är av begränsad omfattning och regeringen bedömer att förslagets syfte inte kan uppnås på ett, för den kommunala självstyrelsen, mindre ingripande sätt. Därmed anser regeringen att förslaget utgör ett proportionellt ingrepp i den kommunala självstyrelsen. Övriga förslag innebär inte några nya uppgifter eller skyldigheter för kommunerna vilket gör att regeringen inte bedömer att de påverkar den kommunala självstyrelsen.

9 Ikraftträdande

Regeringens förslag: Föreslagna lagändringar ska träda i kraft den 1 oktober 2018.

Skälen för regeringens förslag: Lagändringarna bör träda i kraft så snart som möjligt samtidigt som Statens institutionsstyrelse bör ges tillräcklig tid för att revidera riktlinjer och utbilda all personal om lagändringarna. Regeringen föreslår därför 1 oktober 2018 som ikraftträdandedag.

10 Författningskommentar

10.1 Förslaget till lag om förbud mot innehav av berusningsmedel m.m. vid hem för vård eller boenden

1 § Denna lag tillämpas vid hem för vård eller boende som drivs av en kommun eller ett landsting. Lagen tillämpas också i sådan enskild verksamhet i form av hem för vård eller boende som har tillstånd enligt 7 kap. 1 § första stycket 1 socialtjänstlagen (2001:453).

Lagen tillämpas inte vid sådana särskilda boendeformer som avses i 5 kap. 5 § andra stycket eller 5 kap. 7 § tredje stycket socialtjänstlagen. Lagen tillämpas inte heller vid hem för vård eller boende som Statens institutionsstyrelse driver eller med stöd av 6 kap. 3 § andra stycket socialtjänstlagen uppdragit åt en kommun eller ett landsting att driva.

Paragrafen, som har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag, behandlas i avsnitt 7.

I *första stycket* anges vilka hem för vård eller boenden som omfattas av lagen. Lagen ska tillämpas vid hem för vård eller boenden som drivs av en kommun eller ett landsting. Lagen ska också tillämpas på verksamhet som bedrivs i enskild regi och som har tillstånd till detta enligt 7 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453), SoL. En sådan enskild verksamhet kan bedrivas av ett bolag, en förening, en samfällighet, en stiftelse eller en enskild individ.

Andra stycket innehåller en upplysningsbestämmelse om boenden som inte omfattas av lagen.

2 § Den som förestår verksamheten vid hemmet får besluta att de som vårdas där inte får inneha

- 1. alkoholhaltiga drycker,*
- 2. andra berusningsmedel,*
- 3. injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattningsmedel med narkotika, eller*
- 4. någon annan egendom som kan skada den som vårdas eller någon annan eller äventyra säkerheten vid hemmet.*

Paragrafen, som har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag, behandlas i avsnitt 7.

I bestämmelsen anges att den som förestår verksamheten vid ett hem för vård eller boende får besluta att det ska införas ett förbud mot innehav av de drycker, medel eller egendom som räknas upp i bestämmelsen. Det är upp till den som förestår verksamheten vid varje hem för vård eller boende att besluta om det ska vara ett förbud mot innehav av något eller några av de drycker, medel eller egendom som räknas upp i bestämmelsen.

Om den som förestår verksamheten fattar ett beslut om förbud mot innehav ska förbudet avse samtliga som vårdas vid hemmet, oavsett om de vistas där frivilligt med stöd av SoL eller på annat sätt eller vårdas med tvång enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Även de LVM-klienter som vårdas på hemmet med stöd av 27 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) ska omfattas av förbudet.

3 § Om egendom som omfattas av ett beslut enligt 2 § påträffas inom hemmet får den omhändertas. Detsamma gäller narkotika, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel och sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot hälsofarliga varor.

Paragrafen, som har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag, behandlas i avsnitt 7.

I bestämmelsen anges att om den som förestår verksamheten vid ett hem för vård eller boende har fattat ett beslut om förbud enligt 2 § och sådan dryck eller något sådant medel eller egendom påträffas inom hemmet får drycken, medlet eller egendomen omhändertas.

Detsamma gäller narkotika, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot dopningsmedel och sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot hälsofarliga varor. Av dessa lagar framgår att innehav av dessa medel och varor är straffbart. Det finns dock undantag. I vissa situationer är det lagligt att inneha narkotika,

Prop. 2017/18:169 dopningsmedel och hälsofarliga varor. Enligt t.ex. 6 § första stycket lagen (1992:860) om kontroll av narkotika får narkotiska läkemedel lämnas ut efter t.ex. förordnande av läkare eller tandläkare. Enligt 7 § fjärde punkten samma lag får narkotika innehas av den som har fått varan utlämnad till sig enligt 6 § första stycket.

4 § Om egendom som har omhändertagits enligt 3 § kan antas bli förverkad enligt 36. kap. 3 § brottsbalken, 6 § narkotikastrafflagen (1968:64), 5 § lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål, 5 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel, 9 kap. 5 § vapenlagen (1996:67) eller 5 § lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, ska den som förestår verksamheten vid hemmet skyndsamt anmäla omhändertagandet till Polismyndigheten. Beslutet att omhänderta egendomen får bestå tills frågan om huruvida egendomen ska tas i beslag har prövats.

Paragrafen, som i allt väsentligt har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag, behandlas i avsnitt 7.

I paragrafen anges hur man ska förfara om egendomen kan antas bli förverkad enligt bestämmelser i strafflagstiftningen. Det rör sig om egendom som med stöd av angivna lagar kan bli förverkad. Uppräkningen av lagbestämmelserna är uttömmande. Bestämmelsen är utformad så att redan om det kan antas att egendomen kan bli förverkad, så ska omhändertagandet anmälas till Polismyndigheten. Att anmälan till polisen ska ske skyndsamt innebär att den ska göras omgående. I dessa situationer får omhändertagandet bestå till dess att frågan om egendomen ska tas i beslag har prövats.

En liknande bestämmelse finns i 5 kap. 23 § skollagen (2010:800).

5 § Den som förestår verksamheten vid hemmet ska låta förstöra omhändertagen egendom som avses i 2 § 1 – 3 om värdet är ringa eller det annars kan anses försvarligt. I annat fall får egendomen säljas. Belopp som erhållits vid försäljningen tillfaller staten.

Paragrafen, som har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag, behandlas i avsnitt 7.

Bestämmelsen motsvarar huvudsakligen 2 § 1 första stycket lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m.

6 § Beslut att förstöra eller sälja egendom enligt 5 § får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Den som driver ett hem för vård eller boende är motpart till den enskilde som överklagar ett beslut att förstöra eller sälja egendom enligt 5 §.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Paragrafen, som har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag, behandlas i avsnitt 7.

Beslut att förstöra och sälja egendom enligt 5 § ska kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Det motsvarar vad som gäller enligt 42 § LVU och 44 § LVM. Eftersom 7 a § förvaltningsprocesslagen (1971:291) om vem som ska vara klagandens motpart i ärenden hos förvaltningsdomstol inte gäller där beslutsinstansen är en enskild behövs

10.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

18 § En förvaltningsrätt är domför med en lagfaren domare ensam

1. vid åtgärder som endast avser måls beredande,

2. vid förhör med vittne eller sakkunnig som begärts av en annan förvaltningsrätt,

3. vid beslut som endast avser rättelse av felräkning, felskrivning eller annat uppenbart förbiseende, och

4. vid annat beslut som inte innefattar slutligt avgörande av mål.

Om det inte är påkallat av särskild anledning att målet prövas av fullsuttet rätt, är en förvaltningsrätt domför med en lagfaren domare ensam vid beslut som inte innefattar prövning av målet i sak.

Åtgärder som endast avser beredandet av ett mål och som inte är av sådant slag att de bör förbehållas lagfarna domare, får utföras av någon annan som har tillräcklig kunskap och erfarenhet och som är anställd vid en allmän förvaltningsdomstol, en allmän domstol eller en hyresnämnd. Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela närmare föreskrifter om detta.

Vad som sägs i andra stycket gäller även vid avgörande i sak av

1. mål av enkel beskaffenhet,

2. mål om bevissäkring och betalningssäkring enligt skatteförfarandelagen (2011:1244), om besiktning enligt fastighetstaxeringslagen (1979:1152), om en uppgifts eller handlings undantagande från kontroll enligt skatteförfarandelagen eller någon annan skatteförfattning,

3. mål om omedelbart omhändertagande enligt 6 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, mål om vård *vid en läsbar enhet* enligt 15 b § samma lag, mål om avskildhet enligt 15 c § samma lag, *mål om vård i enskildhet enligt 15 d § samma lag*, mål om tillfälligt flyttningsförbud enligt 27 § samma lag, mål om omedelbart omhändertagande enligt 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, *mål om vård i enskildhet enligt 34 a § samma lag*, *mål om avskildhet enligt 34 b § samma lag*, mål om vård *vid en läsbar enhet* enligt 14 § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård, *mål om vård i enskildhet enligt 14 a § samma lag*, mål om avskildhet enligt 17 § samma lag, mål om tillfällig isolering enligt 5 kap. 3 § smittskyddslagen (2004:168), mål enligt 12 § första stycket och 33 § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, mål enligt 18 § första stycket 3–5 och 9 när det gäller de fall då vården inte har förenats med särskild utskrivningsprövning eller 6 lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, mål om förvar och uppsikt enligt utlänningslagen (2005:716), mål enligt lagen (1974:202) om beräkning av straffid m.m., mål enligt fängelselagen (2010:610) och mål enligt lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.,

4. mål enligt folkbokföringsförfattningarna, mål om preliminär skatt eller om anstånd med att betala skatt eller avgifter enligt skatteförfattningarna,

5. mål enligt lagen (2016:1145) om offentlig upphandling, lagen (2016:1146) om upphandling inom försörjningssektorerna, lagen (2016:1147) om upphandling av koncessioner eller lagen (2011:1029) om upphandling på försvars- och säkerhetsområdet,

6. mål som avser en fråga av betydelse för inkomstbeskattningen, dock endast om värdet av vad som yrkas i målet uppenbart inte överstiger hälften av prisbasbeloppet enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken,

7. mål enligt lagen (2004:629) om trängselskatt, och

Prop. 2017/18:169 8. mål enligt lagen (2008:962) om valfrihetssystem och lagen (2013:311) om valfrihetssystem i fråga om tjänster för elektronisk identifiering.

Paragrafen har delvis utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag.

Ändringarna i *fyärde stycket punkt 3* är följdändringar med anledning av att bestämmelserna om vård i enskildhet föreslås regleras i nya separata paragrafer i LVM, LVU och lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU), se kommentarerna till 34 a § LVM, 15 d § LVU och 14 a § LSU. Vidare föreslås att bestämmelsen om avskildhet i 34 § LVM flyttas till en ny 34 b § (se kommentaren till 34 b § LVM).

10.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall

25 § Om beslut har fattats om tvångsvård eller omedelbart omhändertagande enligt denna lag *ska* Statens institutionsstyrelse efter anmälan av socialnämnden anvisa plats i ett LVM-hem. *I akuta situationer ska Statens institutionsstyrelse omedelbart anvisa en sådan plats.*

Statens institutionsstyrelse beslutar om intagning i och om utskrivning från ett LVM-hem.

Statens institutionsstyrelse får besluta att en intagen *ska* flyttas till ett annat LVM-hem, om det anses lämpligt från vårdsynpunkt.

Paragrafen behandlas i avsnitt 6.1.

Första stycket har kompletterats med en andra mening om att Statens institutionsstyrelse i akuta situationer omedelbart ska anvisa plats i ett LVM-hem.

En bedömning av om en situation är akut ska göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Det ankommer på socialnämnden, som har bäst kännedom om orsaken till placering, att bedöma om situationen är akut eller inte. Ett exempel på en situation som kan vara akut är när socialnämnden har beslutat om ett omedelbart omhändertagande.

32 § Om det behövs, får den som vårdas enligt denna lag kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas, vid ankomsten till LVM-hemmet, för kontroll av att *denne* inte bär på sig något som *han eller hon enligt 31 §* inte får *inneha*. Detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att sådan egendom *ska* påträffas hos honom eller henne.

En kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning ska genomföras i närvaro av ett vittne om inte den intagne avstår från den rätten.

All den hänsyn som omständigheterna medger *ska* iakttas vid kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning.

Paragrafen behandlas i avsnitt 6.4.

I *första stycket* tydliggörs att en kroppsvisitation eller en ytlig kroppsbesiktning endast får göras för att söka efter föremål som den intagne enligt 31 § inte får *inneha*. Det innebär att narkotika, alkoholhaltiga drycker, flyktiga lösningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor eller injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att

användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika får eftersökas. Även annat som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet får eftersökas. Det kan t.ex. vara fråga om vapen, tillhyggen eller andra föremål som kan vara farliga för de intagnas eller personalens säkerhet.

Andra stycket ändras på så sätt att ett vittne ska närvara vid genomförandet av en kroppsvisitation eller en ytlig kroppsbesiktning om inte den intagne avstår från den rätten. Syftet med att ett vittne ska närvara är att stärka kontrollen av att bestämmelsen tillämpas korrekt och på så vis öka rättssäkerheten.

Tredje stycket motsvarar andra stycket första meningen i den nuvarande lydelsen.

32 a § Den intagne är, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, skyldig att *vid ankomsten till LVM-hemmet* lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor. *Den intagne får uppmanas att lämna prov endast om det finns anledning till det.*

Första stycket första meningen gäller också om det under vistelsen i hemmet kan misstänkas att den intagne är påverkad av någon sådan dryck eller vara eller något sådant medel som anges i första stycket.

Paragrafen, som utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag, behandlas i avsnitt 6.8.

I *första stycket* har misstankerekvisitet tagits bort när den intagne ankommer till hemmet. Den intagne får vid ankomst till hemmet uppmanas att lämna prov endast om det finns anledning till det. Det innebär att den intagne är skyldig att lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov för kontroll av att han eller hon inte är påverkad av någon sådan otillåten dryck eller vara eller något sådant otillåtet medel som anges i bestämmelsen om det vid ankomst till hemmet finns anledning till det och inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl. Det måste således finnas en anledning till provtagningen. En bedömning av om det finns en anledning till provtagning ska göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. De omständigheter som föreligger när den intagne ankommer till hemmet kan ha inverkan på bedömningen av om det finns en anledning eller inte. Har t.ex. den intagne omedelbart omhändertagits innan ankomst till LVM-hemmet kan det ofta finnas en anledning att ta ett blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov för kontroll av att den intagne inte är påverkad av någon otillåten dryck eller vara eller något otillåtet medel. Om tvångsvården däremot inleds på sjukhus kanske det inte finns en anledning till provtagning när den intagne ankommer till LVM-hemmet direkt från sjukhuset. Med ”ankomst till hemmet” avses första gången den intagne kommer till LVM-hemmet, när den intagne återkommer efter en vistelse utanför hemmet eller när den intagne återkommer efter att ha avvikit från hemmet.

Andra stycket, som är nytt, motsvarar första stycket i den nuvarande lydelsen och innebär ingen ändring i sak. Misstankerekvisitet kvarstår om det under vistelsen i hemmet kan misstänkas att den intagne är på-

Prop. 2017/18:169 verkad av någon sådan dryck eller vara eller något sådant medel som anges i första stycket. Det krävs således att det kan misstänkas att den intagne är påverkad av någon sådan otillåten dryck, vara eller något otillåtet medel för att en provtagning ska få göras under den intagnes vistelse i LVM-hemmet.

32 b § *Om det behövs för att genomföra vården eller upprätthålla ordningen vid hemmet, får den intagnes bostadsrum och andra slutna förvaringsställen som den intagne disponerar undersökas (rumsvisitation). En rumsvisitation får endast utföras för att söka efter föremål som den intagne enligt 31 § inte får inneha.*

En rumsvisitation ska genomföras i närvaro av ett vittne. All den hänsyn som omständigheterna medger ska iakttas.

Paragrafen, som är ny, behandlas i avsnitt 6.5. Paragrafen har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag.

Genom bestämmelsen införs en ny särskild befogenhet, rumsvisitation. Enligt *första stycket* får bostadsrum och andra slutna förvaringsställen som disponeras av den intagne undersökas (rumsvisitation). En rumsvisitation får endast utföras för att söka efter föremål som den intagne enligt 31 § inte får inneha. Det innebär att narkotika, alkoholhaltiga drycker, flyktiga lösningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor eller injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattningsmedel narkotika får eftersökas. Även annat som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet får eftersökas. Det kan t.ex. vara fråga om vapen, tillhyggen eller andra föremål som kan vara farliga för de intagnas eller personalens säkerhet. Exempel på andra föremål som kan vara farliga för den intagne, andra intagna och för personalen kan vara vässade tandborstar, rakblad, glasbitar och trasiga cd-skivor.

En rumsvisitation får endast göras om det behövs för att genomföra vården eller upprätthålla ordningen vid hemmet. Någon konkret misstanke om att den intagne förvarar otillåtna föremål krävs dock inte. En bedömning av om det finns ett behov av att göra en rumsvisitation ska göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet.

Proportionalitetsprincipen enligt 36 a § LVM ska tillämpas vid rumsvisitationer. Det innebär att en rumsvisitation endast får vidtas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden och att mindre ingripande åtgärder ska användas om de är tillräckliga. Vad gäller rumsvisitationer innebär det bl.a. att visitationen inte får göras mer omfattande än vad som är nödvändigt för att uppnå syftet med åtgärden.

Bestämmelsen om rumsvisitation gäller endast de som vårdas enligt LVM. Enligt 33 § LVM ska bestämmelsen om rumsvisitation dock gälla för alla som vårdas i ett LVM-hem, om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen vid hemmet och regeringen, eller efter regeringens bemyndigande, Statens institutionsstyrelse medger det (se kommentaren till 33 §).

Enligt *andra stycket* ska en rumsvisitation genomföras i närvaro av ett vittne och all den hänsyn som omständigheterna medger ska iakttas vid en rumsvisitation. Syftet med att ett vittne ska närvara är att stärka kon-

trollen av att bestämmelsen tillämpas korrekt och på så vis öka rätts-säkerheten. Det ligger i sakens natur att man vid en rumsvisitation ska iaktta all den hänsyn som omständigheterna medger.

32 c § *Om det behövs för att genomföra vården eller upprätthålla ordningen vid hemmet, får säkerhetskontroll genomföras med metalldetektor eller annan liknande anordning på de LVM-hem som Statens institutionsstyrelse bestämmer. Det ska för varje LVM-hem anges i vilka situationer kontroller får genomföras på intagna som vårdas enligt denna lag. Sådan kontroll får bara genomföras för att söka efter föremål som den intagne enligt 31 § inte får inneha.*

Paragrafen, som är ny, behandlas i avsnitt 6.6. Paragrafen har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag.

Genom bestämmelsen införs en möjlighet att genomföra säkerhetskontroller. Enligt bestämmelsen får Statens institutionsstyrelse för varje särskilt LVM-hem genomföra säkerhetskontroller om det behövs för att genomföra vården eller upprätthålla ordningen vid hemmet.

Det är Statens institutionsstyrelse som för varje särskilt LVM-hem får besluta att säkerhetskontroller ska få genomföras samt för varje särskilt LVM-hem ange i vilka situationer säkerhetskontroller får genomföras på intagna som vårdas enligt LVM. Behovet av att genomföra säkerhetskontroller kan uppstå i många olika situationer. En säkerhetskontroll kan t.ex. behövas när den intagne kommer till sin avdelning efter att t.ex. ha varit i matsalen, verkstaden, hobbyrummet eller dylikt för att säkerställa att t.ex. farliga föremål som den intagne kan använda för att skada sig själv eller någon annan inte kommer in på avdelningen. Om Statens institutionsstyrelse har fattat ett beslut om att säkerhetskontroller ska få vidtas på ett särskilt LVM-hem i vissa situationer får sådana säkerhetskontroller vidtas på alla som tvångsvårdas enligt lagen.

Säkerhetskontrollerna får bara genomföras för att söka efter föremål som de intagna enligt 31 § inte får inneha. Det innebär att narkotika, alkoholhaltiga drycker, flyktiga lösningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor eller injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika får eftersökas. Även annat som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet får eftersökas. Det kan t.ex. vara fråga om vapen, tillhyggen eller andra föremål som kan vara farliga för de intagnas eller personalens säkerhet.

En säkerhetskontroll får endast utföras med hjälp av en metalldetektor eller annan liknande anordning. Med metalldetektor anses såväl larm- eller säkerhetsbågar som handhållna metalldetektorer. För undersökning av väskor och andra föremål som den intagne har med sig kan röntgenundersökning användas. Om manuell kontroll behöver göras av den intagne krävs ett beslut om kroppsvisitation enligt 32 § LVM.

Proportionalitetsprincipen enligt 36 a § LVM ska tillämpligas vid säkerhetskontroller. Detta innebär att åtgärden endast får vidtas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden och att om mindre ingripande åtgärder är tillräckliga ska de användas. Vad gäller

Prop. 2017/18:169 säkerhetskontroller innebär det bl.a. att visitation inte får göras mer omfattande än vad som är nödvändigt för att uppnå syftet med åtgärden.

Bestämmelsen gäller endast de som vårdas enligt LVM. Enligt 33 § LVM ska bestämmelsen om säkerhetskontroll dock gälla för alla som vårdas i ett LVM-hem, om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen vid hemmet och regeringen, eller efter regeringens bemyndigande, Statens institutionsstyrelse medger det (se kommentaren till 18 §).

33 § Bestämmelserna i 31, 32, 32 b och 32 c §§ ska gälla för alla som vårdas i ett LVM-hem, om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen vid hemmet och regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Statens institutionsstyrelse medger det.

Paragrafen behandlas i avsnitt 6.5 och 6.6.

I bestämmelsen har en hänvisning till de särskilda befogenheterna rumsvisitation (32 b §) och säkerhetskontroll (32 c §) lagts till. Det innebär att alla som vistas i ett LVM-hem kan komma att omfattas av de särskilda befogenheterna rumsvisitation och säkerhetskontroll om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen vid hemmet och regeringen, eller efter regeringens bemyndigande, Statens institutionsstyrelse medger det. Det innebär att även de som vårdas frivilligt med stöd av SoL eller frivilligt på annat sätt också kan komma att omfattas av de särskilda befogenheterna rumsvisitation och säkerhetskontroll.

33 a § Den som vårdas enligt denna lag i ett LVM-hem har rätt att *använda elektroniska kommunikationstjänster* samt ta emot besök i den utsträckning *det är lämpligt*. Den *intagnes rätt att använda att använda elektroniska kommunikationstjänster och ta emot besök får dock vägras eller begränsas*, om det kan äventyra vården eller ordningen vid hemmet.

Ett beslut om inskränkning i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster eller ta emot besök får gälla i högst 14 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

I lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård finns bestämmelser om besök på vårdinstitutioner enligt denna lag.

Paragrafen behandlas i avsnitt 6.9.

Bestämmelsen i *första stycket* har anpassats till dagens kommunikationsteknik och utvidgats till att omfatta alla elektroniska kommunikationstjänster. Uttrycket elektronisk kommunikationstjänst definieras i 1 kap. 7 § lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation, som tjänst som vanligen tillhandahålls mot ersättning och som helt eller huvudsakligen utgörs av överföring av signaler i elektroniska kommunikationsnät. Härunder faller tjänster som möjliggör överföring av tal, fax och data och andra former av kommunikation. Det innebär att bl.a. fast telefoni, mobiltelefoni, internet och e-post omfattas. Avsikten är att definitionen ska vara oberoende av teknikutvecklingen på området och även omfatta eventuellt nya elektroniska kommunikationsmedel.

Andra stycket är nytt i förhållande till nuvarande bestämmelse och innebär att ett beslut om inskränkning i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster eller ta emot besök får gälla högst 14 dagar.

Därefter får en ny prövning göras och ett nytt beslut fattas om förutsättningar för det finns. När det inte finns förutsättningar för beslutet längre ska det upphävas. Ett beslut om en inskränkning i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster kan innebära allt ifrån att den intagne helt vägras att använda elektroniska kommunikationstjänster till att mindre inskränkningar görs i rätten att använda sådana tjänster. Det samma gäller för besök. Besök kan förbjudas helt eller delvis. Det kan också handla om att besöken förenas med villkor, t.ex. att någon ur personalen är närvarande vid besöken.

Här kan erinras om att proportionalitetsprincipen enligt 36 a § LVM gäller. Detta innebär att en inskränkning i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster eller ta emot besök endast får vidtas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden och att om mindre ingripande åtgärder är tillräckliga ska de användas.

Tredje stycket motsvarar det andra stycket i den nuvarande lydelsen.

34 § Den som vårdas enligt denna lag i ett LVM-hem för särskilt noggrann tillsyn får hindras att lämna hemmet och i övrigt underkastas den begränsning i rörelsefriheten som är nödvändig för att vården ska kunna genomföras.

Den intagne får beredas vård vid en enhet inom hemmet som är läsbar eller på något annat sätt inrättad för särskilt noggrann tillsyn (*vård vid läsbar enhet*),

1. om det är nödvändigt med hänsyn till den intagnes, övriga intagnas eller personalens säkerhet, eller

2. om det är nödvändigt för att förhindra att den intagne avviker eller för att i övrigt genomföra vården.

Den som vårdas vid en läsbar enhet ska ges möjlighet att dagligen vistas utomhus och ges möjlighet att ägna sig åt fysisk aktivitet eller någon annan fritidssysselsättning.

Den intagne får vårdas inom en sådan enhet under högst två månader i följd. Om särskilda behandlingsskäl föranleder det, får dock vården vid enheten pågå längre tid, förutsatt att någon av de *omständigheter* som anges i andra stycket fortfarande gäller och att den intagne samtidigt ges möjlighet till vistelse i öppnare former eller utanför hemmet.

Paragrafen, som i allt väsentligt har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag, behandlas i avsnitt 6.12.

I andra stycket har andra meningen i den nuvarande lydelsen tagits bort och flyttats till en ny föreslagen 34 a § (se kommentaren till 34 a §).

Tredje stycket är nytt och innebär att den som vårdas vid en läsbar enhet ska ges möjlighet att dagligen vistas utomhus. Den intagne ska också ges möjlighet att ägna sig åt fysisk aktivitet eller någon annan fritidssysselsättning. Vilken typ av utevistelse, aktivitet eller fritidssysselsättning som den intagne ska ges möjlighet till måste bedömas i varje enskilt fall utifrån behandlings- och säkerhetsskäl.

Fjärde stycket motsvarar i sak tredje stycket första meningen i den nuvarande lydelsen. Tredje stycket andra meningen i den nuvarande lydelsen tagits bort och flyttats till 34 a § (se kommentaren till 34 a §).

Fjärde stycket i den nuvarande lydelsen har tagits bort och flyttats till en ny föreslagen 34 b § (se kommentaren till 34 b §).

34 a § Om det krävs med hänsyn till den intagnes speciella behov av vård, hans eller hennes säkerhet eller övriga intagnas säkerhet får en intagen hindras från att träffa andra intagna (*vård i enskildhet*).

Vård i enskildhet ska vara anpassad efter den intagnes individuella vårdbehov. En fråga om vård i enskildhet ska prövas fortlöpande och alltid omprövas inom sju dagar från senaste prövning.

Paragrafen, som är ny, behandlas i avsnitt 6.11.

Första stycket motsvarar delvis 34 § andra stycket andra meningen i den nuvarande lydelsen. Genom att bestämmelsen om vård i enskildhet flyttas från bestämmelsen som rör vård vid en låsbar enhet enligt 34 § innebär det att vård i enskildhet inte endast får beredas den som vårdas på en enhet som är låsbar eller på annat sätt inrättad för särskilt noggrann tillsyn. Ändringen innebär således att det blir möjligt att vårdas i enskildhet även om den intagne vistas på en öppen enhet eller avdelning.

Här kan erinras om att proportionalitetsprincipen enligt 36 a § LVM gäller. Detta innebär att den intagne endast får vårdas i enskildhet om det står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Är mindre ingripande åtgärder är tillräckliga ska de användas.

I andra stycket anges att vård i enskildhet ska vara anpassad efter den intagnes individuella vårdbehov.

Tredje stycket motsvarar 34 § tredje stycket tredje meningen i den nuvarande lydelsen.

34 b § *Om det är särskilt påkallat på grund av att den intagne uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen, får den intagne hållas i avskildhet. Han eller hon ska då stå under fortlöpande uppsikt av personalen. Den intagne får dock inte hållas i sådan avskildhet längre tid än vad som är oundgängligen nödvändigt och inte i något fall under längre tid än 24 timmar i följd.*

Paragrafen, som är ny, motsvarar nuvarande 34 § fjärde stycket i den nuvarande lydelsen.

36 § Har alkoholhaltiga drycker, narkotika, flyktiga lösningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor omhändertagits enligt 31 eller 35 § eller påträffats inom ett LVM-hem utan att det finns någon känd ägare till dem, ska Statens institutionsstyrelse låta förstöra eller sälja egendomen enligt bestämmelserna om beslagtagna egendom i 2 § 1 första stycket lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m. Belopp som erhålls vid försäljning tillfaller staten.

Detsamma ska gälla i fråga om injektionssprutor, kanyler och andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika.

Paragrafen behandlas i avsnitt 6.21.

Ändringen innebär att hänvisningen till lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker, m.m. ändras så att hänvisningen endast görs till 2 § 1 första stycket i den lagen. I 2 § 1 första stycket lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker, m.m. anges att beslagtagna egendom får bevisligen förstöras om värdet är ringa eller om det annars måste anses försvarligt att förstöra egendomen. I annat fall får egendomen säljas. Spritdrycker, vin, starköl och öl får säljas till den som har rätt att tillverka eller att bedriva partihandel med sådana varor enligt alkohollagen (2010:1622). Annan egendom får säljas på det sätt

som med hänsyn till egendomen är lämpligt. Intäkter vid försäljning av beslagtagen egendom tillfaller staten. Prop. 2017/18:169

36 b § I 25, 27, 32 c, 33 och 36 §§ finns bestämmelser om att beslut fattas av Statens institutionsstyrelse. Härutöver fattas beslut enligt 31–32 b och 33 a–35 §§ av Statens institutionsstyrelse.

Beslut om överflyttning enligt 25 § tredje stycket får förordnas att gälla omedelbart, om det behövs från vårdsynpunkt. Andra beslut av Statens institutionsstyrelse gäller omedelbart om inte något annat förordnas.

Paragrafen ändras till följd av införandet av de två nya särskilda befogenheterna, rumsvisitation i 32 b § och säkerhetskontroll i 32 c §.

44 § Beslut av Statens institutionsstyrelse enligt denna lag får överklagas av den enskilde *till allmän förvaltningsdomstol*, om beslutet

1. gäller överflyttning eller avslag på begäran om utskrivning enligt 25 §,
2. innebär inskränkningar i särskilt fall av rätten för den som vistas i hemmet att enligt 33 a § använda *elektroniska kommunikationstjänster* eller ta emot besök,

3. gäller vård i enskildhet enligt 34 a § eller avskildhet enligt 34 b §, eller

4. gäller förstörande eller försäljning av egendom enligt 36 §.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Andra beslut enligt denna lag av Statens institutionsstyrelse får inte överklagas.

Beslut om läkarundersökning enligt 9 § eller 11 § tredje stycket får inte överklagas.

Beslut om omhändertagande enligt 13 § första eller andra stycket får inte överklagas. Överklagande av rättsens beslut om omhändertagande enligt 13 § tredje stycket är inte inskränkt till viss tid.

Paragrafen har i allt väsentligt utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag.

I *paragrafens första stycke* har begreppet ”förvaltningsrätt” bytts ut mot ”allmän förvaltningsdomstol”. Av 14 § första stycket lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar följer att om det i lag eller annan författning föreskrivs att beslut ska överklagas till allmän förvaltningsdomstol ska det göras vid en förvaltningsrätt.

Vidare har följdändringar gjorts i *första stycket* med anledning av att bestämmelserna om vård i enskildhet föreslås regleras i en ny 34 a § LVM, att bestämmelsen om avskildhet i nuvarande 34 § LVM flyttas till en ny 34 b § (se kommentarerna till 34 a och 34 b §§ LVM) och att bestämmelsen i 33 a § föreslås bli teknikneutral och omfatta alla elektroniska kommunikationstjänster.

10.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

12 § För vård av unga som på någon grund som anges i 3 § behöver stå under särskilt noggrann tillsyn *ska* det finnas särskilda ungdomshem.

Om socialnämnden har beslutat att den unge *ska* vistas i ett hem som avses i första stycket *ska* Statens institutionsstyrelse anvisa plats i ett sådant hem. *I akuta situationer ska Statens institutionsstyrelse omedelbart anvisa en sådan plats.*

Prop. 2017/18:169 Paragrafen behandlas i avsnitt 6.1.

Andra stycket har kompletterats med en bestämmelse om att Statens institutionsstyrelse i akuta situationer omedelbart ska anvisa plats i ett sådant särskilt ungdomshem som anges i första stycket.

En bedömning av om situationen är akut ska göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Det ankommer på socialnämnden, som har bäst kännedom om orsaken till placering, att bedöma om situationen är akut eller inte. Ett exempel på en situation som kan vara akut är när socialnämnden har beslutat om ett omedelbart omhändertagande. Ett annat exempel är om barnet eller den unge under en pågående placering i t.ex. familjehem eller hem för vård eller boende av någon anledning akut behöver omplaceras till ett särskilt ungdomshem.

12 a § *Om den unge är placerad på ett särskilt ungdomshem och vårdas eller har vårdats på sjukhus, ska verksamhetschefen vid vårdenheten genast underrätta Statens institutionsstyrelse om den unge önskar lämna eller redan har lämnat vårdenheten.*

Får någon som tillhör hälso- och sjukvårdspersonalen och är verksam vid ett särskilt ungdomshem kännedom om att den unge har en sådan smittsam sjukdom som enligt 1 kap. 3 § andra stycket smittskyddslagen (2004:168) utgör en allmäntfarlig sjukdom, ska Statens institutionsstyrelse underrättas, om det inte står klart att det inte finns någon risk för smittspridning.

Paragrafen är ny och behandlas i avsnitt 6.15. Paragrafen har i allt väsentligt utformats i enlighet med Lagrådets förslag.

Bestämmelsen i *första stycket* innebär en skyldighet för verksamhetschefen vid den vårdenhet där den unge vistas att genast underrätta Statens institutionsstyrelse om den unge önskar lämna eller redan har lämnat vårdenheten. En liknande bestämmelse finns för intagna som tvångsvårdas enligt LVM (se 24 § tredje stycket första meningen LVM). Underrättelseskyldigheten som verksamhetschefen har gäller unga som vårdas med stöd av 2 § LVU (miljöfallen) eller 3 § LVU (beteendefallen) eller som vårdas frivilligt och som är placerade i ett särskilt ungdomshem.

Andra stycket motsvarar nuvarande 12 § tredje stycket.

15 a § *Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § har rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster, ta emot besök samt vistas utanför hemmet i den utsträckning det är lämpligt. För den som omfattas av 15 § får rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster och ta emot besök vägras eller begränsas om det kan äventyra vården eller ordningen vid hemmet. Ett sådant beslut om får gälla i högst 14 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.*

Den som avses i första stycket får vistas utanför hemmet under en på förhand bestämd tid, dock högst fyra veckor.

Beslut om inskränkning i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster eller ta emot besök samt beslut om vistelse utanför hemmet fattas av Statens institutionsstyrelse. Beslut om vistelse utanför hemmet ska fattas efter samråd med socialnämnden.

I lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård finns bestämmelser om besök på vårdinstitutioner enligt denna lag.

Paragrafen, som delvis har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag, behandlas i avsnitten 6.9 och 6.20. Prop. 2017/18:169

Bestämmelsen i *första stycket* har anpassats till dagens kommunikationsteknik och utvidgats till att omfatta alla elektroniska kommunikationstjänster. Uttrycket elektronisk kommunikationstjänst definieras i 1 kap. 7 § lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation, som en tjänst som vanligen tillhandahålls mot ersättning och som helt eller huvudsakligen utgörs av överföring av signaler i elektroniska kommunikationsnät. Härunder faller tjänster som möjliggör överföring av tal, fax och data och andra former av kommunikation. Det innebär att bl.a. fast telefoni, mobiltelefoni, internet och e-post omfattas. Avsikten är att definitionen ska vara oberoende av teknikutvecklingen på området och även omfatta eventuellt nya elektroniska kommunikationsmedel.

I första stycket klargörs att bestämmelsen endast omfattar de som omfattas av bestämmelserna i 15 § LVU, dvs de som vårdas på någon grund som anges i 3 § LVU (beteendefallen) och vistas i ett hem för särskilt noggrann tillsyn. Se avsnitt 6.20.

Ett beslut om en inskränkning i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster kan innebära allt ifrån att den unge helt vägras att använda elektroniska kommunikationstjänster till att mindre inskränkningar görs i rätten att använda sådana tjänster. Detsamma gäller för besök. Besök kan förbjudas helt eller delvis. Det kan också handla om att besöken förenas med villkor, t.ex. att någon ur personalen är närvarande vid besöken.

Här kan erinras om att proportionalitetsprincipen enligt 20 a § LVU gäller. Detta innebär att en inskränkning i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster eller ta emot besök endast får vidtas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden och att om mindre ingripande åtgärder är tillräckliga ska de användas.

Första stycket tredje och fjärde meningen är nya i förhållande till nuvarande bestämmelse och innebär att ett beslut om en inskränkning i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster eller ta emot besök får gälla i högst 14 dagar. Därefter får en ny prövning göras och ett nytt beslut fattas om förutsättningar finns. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

I *andra stycket* klargörs att bestämmelsen om vistelse utanför hemmet endast gäller de som omfattas av bestämmelserna i 15 § LVU, dvs. de som vårdas med stöd av 3 § LVU (beteendefallen) och vistas i ett hem för särskilt noggrann tillsyn.

Ändringen i *tredje stycket* är en följd av att bestämmelsen har utvidgats till att omfatta alla elektroniska kommunikationstjänster.

15 b § Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får beredas vård vid en enhet inom hemmet som är låsbar eller på något annat sätt inrättad för särskilt noggrann tillsyn (*vård vid låsbar enhet*),

1. om det är nödvändigt med hänsyn till den unges eller andras säkerhet, eller
2. om det är nödvändigt för att förhindra att den unge avviker eller för att i övrigt genomföra vården.

Den som vårdas vid en låsbar enhet ska ges möjlighet att dagligen vistas utomhus och ges möjlighet att ägna sig åt fysisk aktivitet eller någon annan fritidssysselsättning.

Vård vid en låsbar enhet får pågå under högst två månader i följd. Om särskilda behandlingsskäl föranleder det, får dock vården vid enheten pågå längre tid, förutsatt att *någon* av de *omständigheter* som anges i första stycket fortfarande *gäller* och att den *unge* samtidigt ges möjlighet till vistelse i öppnare former eller utanför hemmet.

Paragrafen, som i allt väsentligt utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag, behandlas i avsnitt 6.12 och 6.20.

I *första stycket* klargörs att bestämmelsen endast omfattar de som omfattas av bestämmelserna i 15 § LVU, dvs. de som vårdas på någon grund som anges i 3 § LVU (beteendefallen) och vistas i ett hem för särskilt noggrann tillsyn. Se avsnitt 6.20. I första stycket har vidare andra meningens i den nuvarande lydelsen tagits bort. En motsvarande bestämmelse har flyttats till en ny föreslagen 15 d § första stycket (se kommentaren till 15 d §).

Andra stycket är nytt och innebär att den som vårdas vid en låsbar enhet tillsyn under vistelsen ska ges möjlighet att dagligen vistas utomhus. Den unge ska också ges möjlighet att ägna sig åt fysisk aktivitet eller annan fritidssysselsättning. Vilken typ av utevistelse, aktivitet eller fritidssysselsättning som den unge ska ges möjlighet till måste bedömas i varje enskilt fall utifrån behandlings- och säkerhetsskäl.

I *andra stycket* har andra meningens i den nuvarande lydelsen tagits bort och flyttats till en ny föreslagen 15 d § tredje stycket (se kommentaren till 15 d §).

15 c § *Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får*, om det är särskilt påkallat på grund av att den *unge* uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen, hållas i avskildhet. *Den unge ska* då stå under fortlöpande uppsikt av personalen *och ha möjlighet att tillkalla personal*. *Han eller hon får* inte hållas i sådan avskildhet längre tid än vad som är oundgängligen nödvändigt och inte i något fall under längre tid än *fyra* timmar i följd.

En läkare eller sjuksköterska ska skyndsamt yttra sig om varje åtgärd som vidtas enligt första stycket. Om läkaren *eller sjuksköterskan* begär det, *ska* åtgärden genast avbrytas.

Paragrafen, som i allt väsentligt har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag, behandlas i avsnitt 6.10 och 6.20.

I *första stycket* klargörs att bestämmelsen endast omfattar de som omfattas av bestämmelserna i 15 § LVU, dvs. de som vårdas på någon grund som anges i 3 § LVU (beteendefallen) och vistas i ett hem för särskilt noggrann tillsyn. Se avsnitt 6.20.

Vidare kortas den maximala tid som någon får hållas i avskildhet från 24 timmar till fyra timmar. Den unge ska dock inte hållas i avskildhet längre tid än vad som är oundgängligen nödvändigt. Vidare införs en bestämmelse att den intagne ska kunna tillkalla personal.

Andra stycket har ändrats så att en läkare ska yttra sig skyndsamt om varje beslut om avskildhet även om den intagne är 15 år eller äldre. Vidare har andra stycket ändrats så att "läkare" har ersattas med "läkare eller sjuksköterska". Det innebär att även en sjuksköterska kan göra den medicinska bedömningen av den unges hälsotillstånd.

15 d § *Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får, om det krävs med hänsyn till hans eller hennes speciella behov av vård eller säkerhet eller säkerheten vid hemmet, hindras från att träffa andra som vårdas där (vård i enskildhet).*

Vård i enskildhet ska vara anpassad efter den unges individuella vårdbehov.

En fråga om vård i enskildhet ska prövas fortlöpande och alltid omprövas inom sju dagar från senaste prövning.

Paragrafen, som är ny, behandlas i avsnitt 6.11 och 6.20. Paragrafen har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag.

Första stycket motsvarar delvis nuvarande 15 b § första stycket andra meningen. I och med att bestämmelsen om vård i enskildhet flyttas från bestämmelsen som rör vård vid låsbar enhet i 15 b § innebär det att vård i enskildhet inte endast får beredas den som vårdas vid en enhet som är låsbar. Ändringen innebär således att det blir möjligt att vårdas i enskildhet även om den unge vistas på en öppen enhet eller avdelning.

Här kan erinras om att proportionalitetsprincipen enligt 20 a § LVU gäller. Detta innebär att den unge endast får vårdas i enskildhet om det står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Är mindre ingripande åtgärder är tillräckliga ska de användas.

I första stycket klargörs att bestämmelsen endast omfattar den som omfattas av bestämmelserna i 15 § LVU, dvs. de som vårdas på någon grund som anges i 3 § LVU (beteendefallen) och vistas i ett hem för särskilt noggrann tillsyn. Se avsnitt 6.20.

I *andra stycket* anges att vård i enskildhet ska vara anpassad efter den unges individuella vårdbehov.

Tredje stycket motsvarar nuvarande 15 b § andra stycket tredje meningen.

17 § *Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får, om det behövs, kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas vid ankomst till hemmet för kontroll av att han eller hon inte bär på sig något som enligt 16 § inte får innehas. Detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att sådan egendom ska påträffas hos honom eller henne.*

En kroppsvisitation eller en ytlig kroppsbesiktning ska genomföras i närvaro av ett vittne om inte den unge avstår från den rätten.

Den unge ska tillfrågas om han eller hon önskar att någon särskild person ur personalen genomför eller närvarar vid kroppsvisitationen eller den ytliga kroppsbesiktningen. Den unges önskemål ska så långt det är möjligt tillgodoses.

All den hänsyn som omständigheterna medger ska iaktas vid kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning.

Paragrafen, som har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag, behandlas i avsnitt 6.4.

I *första stycket* tydliggörs att en kroppsvisitation eller en ytlig kroppsbesiktning får göras för att söka efter föremål som den unge enligt 16 § inte får inneha. Det innebär att narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor eller injektionsprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika får eftersökas. Även annat

Prop. 2017/18:169 som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet får eftersökas. Det kan t.ex. vara fråga om vapen, tillhyggen eller andra föremål som kan vara farliga för de ungas eller personalens säkerhet.

Andra stycket är nytt. Bestämmelsen innebär att ytterligare en person ska vara närvarande förutom den person som genomför kroppsvisitationen eller den ytliga kroppsbesiktningen om inte den unge avstår från den rätten. Syftet med att ett vittne ska närvara är att stärka kontrollen av att bestämmelsen tillämpas korrekt och på så vis öka rättssäkerheten.

Tredje stycket är nytt. Bestämmelsen innebär att den unge ska tillfrågas om han eller hon önskar att någon särskild person ur personalen genomför eller närvarar vid kroppsvisitationen eller den ytliga kroppsbesiktningen. Möjligheten för den unge att välja en person som han eller hon har förtroende för kan skapa trygghet och därmed minska upplevelsen av det intrång i den personliga integriteten som en kroppsvisitation eller yttlig kroppsbesiktning innebär. Den unges önskemål om vem som ska genomföra eller närvarar vid kroppsvisitationen eller den ytliga kroppsbesiktningen ska så långt det är möjligt tillgodoses. Ett exempel på när den unges önskan inte kan beaktas kan vara att den av den unge önskade personen inte är i tjänst eller är upptagen på annat håll. Ett annat exempel kan vara att det är olämpligt med hänsyn till den unges vårdbehov eller att finns något i relationen mellan den person som efterfrågas och den unge som gör det olämpligt.

17 a § *Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § är, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, skyldig att vid ankomsten till hemmet lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor. Den unge får uppmanas att lämna prov endast om det finns anledning till det.*

Första stycket första meningen gäller också om det under vistelsen i hemmet kan misstänkas att den unge är påverkad av någon sådan dryck eller vara eller något sådant medel som anges i första stycket.

Paragrafen, som utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag, behandlas i avsnitt 6.8 och 6.20.

I *första stycket* klargörs att bestämmelsen endast omfattar de som omfattas av bestämmelserna i 15 § LVU, dvs. de som vårdas på någon grund som anges i 3 § LVU (beteendefallen) och vistas i ett hem för särskilt noggrann tillsyn. Se avsnitt 6.20.

I första stycket har vidare misstankerekvisitet tagits bort när den unge ankommer till hemmet. Den unge får uppmanas att lämna prov endast om det finns anledning till det. Det innebär att den unge är skyldig att, lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov för kontroll av att han eller hon inte är påverkad av något sådant medel eller någon sådan vara som anges i bestämmelsen om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl om det vid ankomst till hemmet finns anledning till det. En bedömning av om det finns en anledning till provtagning ska göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Det måste finnas en anledning till provtagningen t.ex. att det finns uppgifter om att den unge har använt narkotika eller andra beroendeframkallande medel. De

omständigheter som föreligger när den unge ankommer till hemmet kan ha inverkan på bedömningen av om det föreligger en anledning eller inte eller inte. Har t.ex. den unge omedelbart omhändertagits i en miljö där det kan antas ha förekommit narkotika eller annat beroendeframkallande medel kan det finnas en anledning av att ta ett blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov vid ankomst till det särskilda ungdomshemmet för kontroll av att den unge inte är påverkad av något otillåtet medel.

Med ankomst till hemmet menas första gången den unge kommer till det särskilda ungdomshemmet, när den unge återkommer efter en vistelse utanför hemmet eller när de unge återkommer efter att ha avvikit från hemmet.

Andra stycket, som är nytt, motsvarar nuvarande första stycket och innebär ingen ändring i sak. Misstankerekvisitet kvarstår om det under vistelsen i hemmet kan misstänkas att den unge är påverkad av någon dryck, vara eller något medel som anges i bestämmelsens första stycke. Det krävs således att det kan misstänkas att den unge är påverkad av någon sådan otillåten dryck, vara eller något otillåtet medel för att en provtagning ska få göras under den unges vistelse i det särskilda ungdomshemmet.

17 b § *Om det behövs för att genomföra vården eller upprätthålla ordningen vid hemmet, får bostadsrum och andra slutna förvaringsställen som disponeras av någon som omfattas av bestämmelserna i 15 § undersökas (rumsvisitation). En rumsvisitation får endast utföras för att söka efter föremål som den unge inte får inneha enligt 16 §.*

En rumsvisitation ska genomföras i närvaro av ett vittne. All den hänsyn som omständigheterna medger ska iakttas.

Paragrafen, som är ny, behandlas i avsnitt 6.5. Paragrafen har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag.

Genom bestämmelsen införs en ny särskild befogenhet, rumsvisitation. Enligt *första stycket* får bostadsrum och andra slutna förvaringsställen som disponeras av den unge undersökas (rumsvisitation). En rumsvisitation får endast utföras för att söka efter föremål som den unge inte får inneha enligt 16 §. Det innebär att narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor eller injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika får eftersökas. Även annat som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet får eftersökas. Det kan t.ex. vara fråga om vapen, tillhyggen eller andra föremål som kan vara farliga för de ungas eller personalens säkerhet. Exempel på andra föremål som kan vara farliga för den unge, andra intagna och för personalen kan vara vässade tandborstar, rakblad, glasbitar och trasiga cd-skivor.

En rumsvisitation får endast göras om det behövs för att genomföra vården eller upprätthålla ordningen vid hemmet. Med behov markeras att det måste finnas en anledning att göra en rumsvisitation. En bedömning av om det finns ett sådant behov ska göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Proportionalitetsprincipen enligt 20 a § LVU ska

Prop. 2017/18:169 tillämpas vid rumsvisitationer. Detta innebär att en rumsvisitation endast får vidtas om den står i rimlig proportion till syftet med undersökningen och att mindre ingripande åtgärder ska användas om de är tillräckliga. En rumsvisitation får således inte göras mer omfattande än vad som är nödvändigt för att uppnå syftet med undersökningen.

Bestämmelsen om rumsvisitation gäller endast de som omfattas av bestämmelserna i 15 § LVU, dvs. de som vårdas på någon grund som anges i 3 § LVU (beteendefallen) och vistas i ett hem för särskilt noggrann tillsyn. Enligt 18 § LVU ska bestämmelsen om rumsvisitation dock gälla för alla som vårdas i ett hem för särskilt noggrann tillsyn, om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen vid hemmet och regeringen, eller efter regeringens bemyndigande, Statens institutionsstyrelse medger det (se kommentaren till 18 §).

Enligt *andra stycket* ska en rumsvisitation genomföras i närvaro av ett vittne och all den hänsyn som omständigheterna medger ska iakttas vid en rumsvisitation. Syftet med att ett vittne ska närvara är att stärka kontrollen av att bestämmelsen tillämpas korrekt och på så vis öka rätts säkerheten. Det ligger i sakens natur att man vid en rumsvisitation ska iaktta all den hänsyn som omständigheterna medger.

17 c § *Om det behövs för att genomföra vården eller upprätta ordningen vid hemmet, får säkerhetskontroll genomföras med metalldetektor eller annan liknande anordning på de särskilda ungdomshem som Statens institutionsstyrelse bestämmer. Det ska för varje särskilt ungdomshem anges i vilka situationer kontroller får genomföras. Sådan kontroll får bara genomföras på unga som omfattas av bestämmelserna i 15 § för att söka efter föremål som den unge inte får inneha enligt 16 §.*

Paragrafen, som är ny, behandlas i avsnitt 6.6. Paragrafen har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag.

Genom bestämmelsen införs en ny särskild befogenhet, säkerhetskontroll. Enligt bestämmelsen får Statens institutionsstyrelse för varje särskilt ungdomshem genomföra säkerhetskontroller, om det behövs för att genomföra vården eller upprätthålla ordningen vid hemmet.

Det är således Statens institutionsstyrelse som för varje särskilt ungdomshem får besluta att säkerhetskontroller ska få genomföras samt besluta i vilka situationer sådana säkerhetskontroller ska få genomföras. Behovet av att genomföra säkerhetskontroller kan uppstå i många olika situationer. Säkerhetskontroller kan t.ex. behövas när den unge kommer till sin avdelning efter att t.ex. ha varit i matsalen, verkstaden, hobbyrummet eller dylikt för att säkerställa att t.ex. farliga föremål som den unge kan använda för att skada sig själv eller någon annan inte kommer in på avdelningen. Om Statens institutionsstyrelse har fattat ett beslut om att säkerhetskontroller ska få vidtas på ett särskilt ungdomshem i vissa situationer får sådana säkerhetskontroller enligt bestämmelsen vidtas endast på dem som omfattas av bestämmelserna i 15 § LVU, dvs. de som vårdas på någon grund som anges i 3 § LVU (beteendefallen) och vistas i ett hem för särskilt noggrann tillsyn. Enligt 18 § LVU ska bestämmelsen om säkerhetskontroll dock gälla för alla som vårdas i ett hem för särskilt noggrann tillsyn, om det är nödvändigt

för att genomföra vården och upprätthålla ordningen vid hemmet och regeringen, eller efter regeringens bemyndigande, Statens institutionsstyrelse medger det (se kommentaren till 18 §).

Syftet med kontrollen ska vara att söka efter föremål som den unge enligt 16 § inte får inneha. Det innebär att narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor eller injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattningsmedel narkotika får eftersökas. Även annat som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet får eftersökas. Det kan t.ex. vara fråga om vapen, tillhyggen eller andra föremål som kan vara farliga för de ungas eller personalens säkerhet.

En säkerhetskontroll får endast utföras med hjälp av en metalldetektor eller annan liknande anordning. Med metalldetektor anses såväl larm- eller säkerhetsbågar som handhållna metalldetektorer. För undersökning av väskor och andra föremål som den unge har med sig kan röntgenundersökning användas. Om manuell kontroll behöver göras av den unge krävs ett särskilt beslut om kroppsvisitation enligt 17 § LVU.

Proportionalitetsprincipen enligt 20 a § LVU ska tillämpas vid säkerhetskontroller. Detta innebär att en säkerhetskontroll endast får vidtas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden och att mindre ingripande åtgärder ska användas om de är tillräckliga. En säkerhetskontroll får således inte göras mer omfattande än vad som är nödvändigt för att uppnå syftet med åtgärden.

18 § Bestämmelserna i 16, 17, 17 b och 17 c §§ ska gälla för alla som vårdas i ett hem för särskilt noggrann tillsyn, om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen vid hemmet och regeringen, eller efter regeringens bemyndigande, Statens institutionsstyrelse medger det.

Paragrafen behandlas i avsnitt 6.5 och 6.6.

I paragrafen har en hänvisning till de särskilda befogenheterna rumsvisitation (17 b §) och säkerhetskontroll (17 c §) lagts till. Det innebär att alla som vistas i ett hem för särskilt noggrann tillsyn (särskilt ungdomshem) enligt 12 § kan komma att omfattas av de särskilda befogenheterna rumsvisitation och säkerhetskontroll om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen vid hemmet och regeringen, eller efter regeringens bemyndigande, Statens institutionsstyrelse medger det. Det innebär att även de unga som vårdas enligt 2 § LVU (miljöfallen) och de som vårdas frivilligt med stöd av socialtjänstlagen (2001:453), SoL, också kan komma att omfattas av tvångsåtgärderna rumsvisitation och säkerhetskontroll.

20 § Har narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor omhändertagits enligt 16 eller 19 § eller har sådan egendom påträffats inom ett hem för särskilt noggrann tillsyn utan att det finns någon känd ägare till egendomen, ska Statens institutionsstyrelse låta förstöra eller sälja egendomen enligt bestämmelserna om beslagtagna egendom i 2 § 1 första stycket lagen

Prop. 2017/18:169 (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m. Belopp som har erhållits vid försäljning tillfaller staten.

Detsamma *ska* gälla i fråga om injektionssprutor, kanyler och andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika.

Paragrafen behandlas i avsnitt 6.21.

Ändringen innebär att hänvisningen till lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker, m.m. ändras så att hänvisningen endast görs till 2 § 1 första stycket i den lagen. I 2 § 1 första stycket lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker, m.m. anges att beslagtagna egendom får bevisligen förstöras om värdet är ringa eller om det annars måste anses försvarligt att förstöra egendomen. I annat fall får egendomen säljas. Spritdrycker, vin, starköl och öl får säljas till den som har rätt att tillverka eller att bedriva partihandel med sådana varor enligt alkohollagen (2010:1622). Annan egendom får säljas på det sätt som med hänsyn till egendomen är lämpligt. Intäkter vid försäljning av beslagtagna egendom tillfaller staten

20 a § Tvångsåtgärder enligt 15–15 d §§ och 17–19 §§ får användas endast om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Är mindre ingripande åtgärder tillräckliga, *ska* de användas

Lagrådets synpunkter angående denna paragraf behandlas i avsnitt 6.6.

Ändringen är en följd av införandet av den nya bestämmelsen om vård i enskildhet enligt 15 d §.

20 b § I 15 a, 17 c och 18–20 §§ finns bestämmelser om att beslut fattas av Statens institutionsstyrelse. Härutöver fattas beslut enligt 15 och 15 b–17 b §§ av Statens institutionsstyrelse.

Paragrafen ändras till följd av införandet av de två nya särskilda befogenheterna, rumsvisitation i 17 b § och säkerhetskontroll i 17 c §.

20 c § *Den unge ska erbjudas ett uppföljande samtal efter ett verkställt beslut om*

1. avskildhet enligt 15 c §,
2. kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning enligt 17 §, eller
3. rumsvisitation enligt 17 b §.

Under samtalet ska den unge få information om vad som var anledningen till att tvångsåtgärden behövde tillgripas och ges möjlighet att framföra sin uppfattning om den vidtagna åtgärden.

Paragrafen, som är ny, behandlas i avsnitt 6.13. Bestämmelsen har utformats delvis i enlighet med *Lagrådets* förslag.

Enligt *första stycket* ska den unge erbjudas uppföljande samtal efter verkställt beslut om avskildhet, kroppsvisitation, ytlig kroppsbesiktning eller rumsvisitation. Den unge ska alltid erbjudas ett uppföljande samtal. Den unge får därefter bestämma om han eller hon vill ha ett sådant samtal. Den unge får inte tvingas till ett sådant samtal.

Andra stycket innehåller bestämmelser om vad samtalet ska innehålla. Dels ska den unge få information om vad som var anledning till att den särskilda åtgärden behövde tillgripas och dels ska den unge ges möjlighet

att framföra sin uppfattning om den vidtagna åtgärden. Den unge ska ges möjlighet att framföra hur han och hon ser på den vidtagna åtgärden och framföra sina åsikter på hur den vidtagna åtgärden hade kunnat undvikas. Den unge ska aldrig vara skyldig att framföra sina åsikter utan ska ges möjlighet att göra det. Om den unge väljer att inte framföra sina åsikter ska det respekteras.

39 § I mål och ärenden angående beredande av vård enligt 2 eller 3 §, omedelbart omhändertagande enligt 6 §, upphörande av vård enligt 21 §, flyttningsförbud enligt 24 § eller upphörande av flyttningsförbud enligt 26 § eller vid överklagande enligt 41 § första stycket 1 ska offentligt biträde förordnas för den som åtgärden avser samt för dennes vårdnadshavare, om det inte måste antas att behov av biträde saknas.

Behövs offentligt biträde både för den unge och för dennes vårdnadshavare, förordnas gemensamt biträde, om det inte finns motstridiga intressen mellan dem.

Vid överklagande enligt 42 § ska offentligt biträde förordnas för den som är under 15 år och som åtgärden avser, om det inte måste antas att behov av biträde saknas.

Offentligt biträde förordnas av den domstol som handlägger målet. I ärenden hos socialnämnd eller social distriktsnämnd förordnas offentligt biträde av förvaltningsrätten.

Paragrafen behandlas i avsnitt 6.18 och har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag.

Tredje stycket är nytt. Bestämmelsen innebär att den som är under 15 år ska ha rätt till offentligt biträde vid överklagande av de beslut om särskilda befogenheter som anges i 42 § om det inte måste antas att behov av biträde saknas. Enligt 36 § tredje stycket är den som är förordnad som offentligt biträde enligt 39 § för någon som är under 15 år, utan att samtidigt vara biträde för vårdnadshavaren, utan särskilt förordnande den unges ställföreträdare i det mål eller ärende som förordnandet avser.

41 § Socialnämndens beslut får överklagas *till allmän förvaltningsdomstol*, när nämnden har

1. beslutat om var vården av den unge ska inledas eller beslutat i fråga om att flytta den unge från det hem där han eller hon vistas,

2. beslutat i fråga om fortsatt vård med stöd av lagen,

3. med stöd av 14 § beslutat i fråga om umgänge eller beslutat att den unges vistelseort inte ska röjas,

4. fattat beslut enligt 22 § eller prövat om ett sådant beslut ska upphöra att gälla,

5. med stöd av 31 § beslutat i fråga om umgänge, eller

6. beslutat i fråga om fortsatt flyttningsförbud.

Andra beslut av nämnden enligt denna lag får inte överklagas.

Rättens beslut enligt 8 § i fråga om förlängd ansökningstid och enligt 32 § om läkarundersökning får inte överklagas.

Begreppet ”förvaltningsrätt” har bytts ut mot ”allmän förvaltningsdomstol”. Av 14 § första stycket lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar följer att om det i lag eller annan författning föreskrivs att beslut ska överklagas till allmän förvaltningsdomstol ska det göras vid en förvaltningsrätt.

- Prop. 2017/18:169 **42 §** Beslut av Statens institutionsstyrelse enligt denna lag får överklagas till allmän förvaltningsdomstol, om beslutet gäller
1. inskränkningar i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster eller ta emot besök enligt 15 a §,
 2. vård vid låsbar enhet enligt 15 b §, avskildhet enligt 15 c § eller vård i enskildhet enligt 15 d §,
 3. kroppsvisitation eller yttlig kroppsbesiktning enligt 17 §,
 4. skyldighet att lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov enligt 17 a §,
 5. rumsvisitation enligt 17 b §,
 6. övervakning av brev och andra försändelser enligt 19 §, eller
 7. förstörande eller försäljning av egendom enligt 20 §.
- Överklagande prövas av den förvaltningsrätt som har meddelat beslut om vård. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Paragrafen, som huvudsakligen utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag, behandlas i avsnitt 6.17.

Ändringarna i *första stycket* innebär att rätten att överklaga SiS beslut om att använda särskilda befogenheter utvidgas till att även avse beslut om kroppsvisitation och yttlig kroppsbesiktning (17 §), rumsvisitation (17 b §), vård vid låsbar enhet (15 b §), skyldighet att lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov (17 a §) och övervakning av brev och andra försändelser (19 §).

Eftersom möjligheten att besluta om inskränkningar i rätten att föra telefonsamtal utvidgas till att omfatta alla elektroniska kommunikationstjänster så innebär det även att beslut om begränsningar i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster som inte är telefonsamtal kommer att kunna överklagas (se kommentaren till 15 a §).

Vidare har begreppet ”förvaltningsrätt” bytts ut mot ”allmän förvaltningsdomstol”. Av 14 § första stycket lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar följer att om det i lag eller annan författning föreskrivs att beslut ska överklagas till allmän förvaltningsdomstol ska det göras vid en förvaltningsrätt.

10.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård

14 § Verkställigheten ska inledas på en låsbar enhet. Så snart förhållandena medger det, ska den dömde ges möjlighet till vistelse under öppnare former.

Frågan om den dömde kan ges möjlighet till vistelse under öppnare former ska prövas fortlöpande, dock minst en gång varannan månad.

Tredje stycket i den nuvarande bestämmelsen har tagits bort och flyttas till 14 a § (se kommentaren till 14 a §).

14 a § Om det krävs med hänsyn till den dömdes speciella behov av vård, hans eller hennes säkerhet eller övriga intagnas säkerhet får en dömd hindras från att träffa andra intagna (vård i enskildhet).

Vård i enskildhet ska vara anpassad efter den dömdes individuella vårdbehov. En fråga om vård i enskildhet ska prövas fortlöpande och alltid omprövas inom sju dagar från senaste prövning.

Paragrafen, som är ny, behandlas i avsnitt 6.11,

Första stycket motsvarar delvis nuvarande 14 § tredje stycket första meningen. I och med att bestämmelsen om vård i enskildhet flyttas från bestämmelsen som rör vård vid låsbar enhet i nuvarande 14 § innebär det att vård i enskildhet inte endast får beredas den som vårdas på en enhet som är låsbar. Ändringen innebär således att det blir möjligt att vårdas i enskildhet även om den dömdes vistas på en öppen enhet eller avdelning.

I *andra stycket* anges att vård i enskildhet ska vara anpassad efter den dömdes individuella vårdbehov.

Tredje stycket motsvarar nuvarande 14 § tredje stycket andra meningen.

15 § Vad som sägs i 16, 17, 17 b, 17 c, 19 och 20 §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga *ska* gälla även för den som är föremål för verkställighet av sluten ungdomsvård.

Paragrafen behandlas i avsnitt 6.5 och 6.6. Ändringen innebär att även rumsvisitationer enligt 17 b § LVU och säkerhetskontroll enligt 17 c § LVU ska gälla även för den som är föremål för verkställighet av sluten ungdomsvård.

16 § Den dömdes har rätt att *använda elektroniska kommunikationstjänster* och ta emot besök i den utsträckning det är lämpligt. Den dömdes rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster och ta emot besök får dock vägras eller begränsas om det behövs med hänsyn till ordningen eller säkerheten vid det särskilda ungdomshemmet eller om det kan motverka den dömdes anpassning i samhället eller annars vara till skada för honom eller henne eller till skada för någon annan.

Ett beslut om inskränkning i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster eller ta emot besök får gälla i högst 14 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

Paragrafen behandlas i avsnitt 6.9.

Bestämmelsen i *första stycket* har anpassats till dagens kommunikationsteknik och utvidgats till att omfatta alla elektroniska kommunikationstjänster. Uttrycket elektronisk kommunikationstjänst definieras i 1 kap. 7 § lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation, som tjänst som vanligen tillhandahålls mot ersättning och som helt eller huvudsakligen utgörs av överföring av signaler i elektroniska kommunikationsnät. Härunder faller tjänster som möjliggör överföring av tal, fax och data och andra former av kommunikation. Det innebär att bl.a. fast telefoni, mobiltelefoni, internet och e-post omfattas. Avsikten är att definitionen ska vara oberoende av teknikutvecklingen på området och även omfatta eventuellt nya elektroniska kommunikationsmedel.

Andra stycket är nytt i förhållande till nuvarande bestämmelse och innebär att ett beslut om en inskränkning i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster eller ta emot besök får gälla högst 14 dagar. Därefter får en ny prövning göras och ett nytt beslut fattas om förutsättningar finns. När det inte finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

Ett beslut om en inskränkning i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster kan innebära allt ifrån att den dömdes helt vägras att

Prop. 2017/18:169 använda elektroniska kommunikationstjänster till att mindre inskränkningar görs i rätten att använda sådana tjänster. Detsamma gäller för besök. Besök kan förbjudas helt eller delvis. Det kan också handla om att besöken förenas med villkor, t.ex. att någon ur personalen är närvarande vid besöken

Här kan erinras om att proportionalitetsprincipen enligt 18 b § LSU gäller. Detta innebär att en inskränkning i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster eller ta emot besök endast får vidtas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden.

17 § Om det är särskilt påkallat av att den dömde uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen, får den dömde hållas i avskildhet under förutsättning att han eller hon står under fortlöpande uppsikt av personalen *och har möjlighet att tillkalla personal*. Den dömde får dock inte hållas i sådan avskildhet längre tid än som är absolut nödvändigt och inte i något fall under längre tid än *fyra* timmar i följd.

En läkare eller sjuksköterska ska skyndsamt yttra sig om varje åtgärd som vidtas enligt första stycket. Om läkaren eller sjuksköterskan begär det, ska åtgärden genast avbrytas.

Paragrafen, som huvudsakligen utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag, behandlas i avsnitt 6.10.

Första stycket ändras så att den maximala tid som någon får hållas i avskildhet kortas från 24 timmar till fyra timmar. Den dömde ska inte hållas i avskildhet längre tid än vad som är oundgängligen nödvändigt. Vidare införs en bestämmelse om att den dömde ska kunna tillkalla personal.

Andra stycket, som är nytt, innebär att en läkare eller sjuksköterska skyndsamt ska yttra sig om varje åtgärd som vidtas enligt första stycket. Åtgärden ska genast avbrytas om läkaren eller sjuksköterskan begär det.

17 a § Den dömde är, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, skyldig att *vid ankomsten till det särskilda ungdomshemmet* lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor. *Den dömde får uppmanas att lämna prov endast om det finns anledning till det.*

Första stycket första meningen gäller också om det under verkställigheten kan misstänkas att den dömde är påverkad av någon sådan dryck eller vara eller något sådant medel som anges i första stycket.

Bestämmelsen, som har utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag, behandlas i avsnitt 6.8.

I *första stycket* har misstankerekvisitet tagits bort när den dömde ankommer till det särskilda ungdomshemmet. Den dömde får uppmanas att lämna prov endast om det finns anledning till det. Det innebär att den dömde är skyldig att lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov för kontroll av att han eller hon inte är påverkad av något sådant medel eller någon sådan vara som anges i första stycket om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl om det vid ankomst till hemmet finns anledning till det. En bedömning av om det finns en

anledning av provtagning ska göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Det kan t.ex. finnas anledning till provtagning om det finns uppgifter om att den dömda har använt narkotika eller andra beroendeframkallande medel. De omständigheter som föreligger när den dömda ankommer till hemmet kan ha inverkan på bedömningen av om det finns anledning till provtagning eller inte.

Med ankomst till hemmet menas första gången den dömda kommer till det särskilda ungdomshemmet, när den dömda återkommer efter en vistelse utanför hemmet eller när den dömda återkommer efter att ha avvikit från hemmet.

Av *andra stycket* framgår att misstänkerekvisitet kvarstår om det under verkställigheten i det särskilda ungdomshemmet kan misstänkas att den dömda är påverkad av någon sådan dryck, vara eller något sådant medel som anges i bestämmelsens första stycke. Det krävs således att det kan misstänkas att den dömda är påverkad av någon sådan otillåten dryck eller vara eller något otillåtet medel för att en provtagning ska få göras under den dömdes vistelse i det särskilda ungdomshemmet.

18 c § *Den dömda ska erbjudas ett uppföljande samtal efter ett verkställt beslut om*

1. avskildhet enligt 17 §,
2. kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning enligt 15 §, eller
3. rumsvisitation enligt 15 §.

Under samtalet ska den dömda få information om vad som var anledningen till att tvångsåtgärden behövde tillgripas och ges möjlighet att framföra sin uppfattning om den vidtagna åtgärden.

Paragrafen, som är ny, behandlas i avsnitt 6.13. Paragrafen har huvudsakligen utformats i enlighet med *Lagrådets* förslag.

Enligt *första stycket* ska den dömda erbjudas uppföljande samtal efter verkställt beslut om avskildhet, kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning och rumsvisitation. En liknande bestämmelse om erbjudande av uppföljande samtal föreslås i 20 c § LVU (se kommentaren till 20 c § LVU). Avskildhet regleras i 17 § LSU. Kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning regleras i 17 § LVU och rumsvisitation föreslås i en ny 17 b § LVU (se kommentaren till 17 b § LVU). Enligt 15 § LSU ska vad som sägs i 17 § LVU om kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning gälla även för den som är föremål för verkställighet av sluten ungdomsvård. Enligt förslaget till ändring i 15 § LSU föreslås även att vad som sägs i 17 b § LVU om rumsvisitation ska gälla även för den som är föremål för verkställighet av sluten ungdomsvård (se kommentaren till 15 § LSU).

Den dömda ska alltid erbjudas ett uppföljande samtal. Den dömda får därefter bestämma om han eller hon vill ha ett sådant samtal. Den dömda får inte tvingas till ett sådant samtal.

Andra stycket innehåller bestämmelser om vad samtalet ska innehålla. Dels ska den dömda få information om vad som var anledning till att den särskilda åtgärden behövde tillgripas och dels ska den dömda ges möjlighet att framföra sin uppfattning om den vidtagna åtgärden. Den dömda ska ges möjlighet att framföra hur han eller hon ser på den vidtagna åtgärden och framföra sina åsikter på hur den vidtagna åtgärden hade

Prop. 2017/18:169 kunnat undvikas. Den dömde ska aldrig vara skyldig att framföra sina åsikter utan ska ges möjlighet att göra det. Om den dömde väljer att inte framföra sina åsikter ska det respekteras.

22 § Beslut enligt denna lag fattas av Statens institutionsstyrelse. I frågor som avses i 14, 14 a och 18 §§ ska Statens institutionsstyrelse höra socialnämnden i den dömdes hemort om det inte är uppenbart obehövt.

Beslut enligt denna lag gäller omedelbart, om inte något annat förordnas.

Paragrafen ändras till följd av att bestämmelserna om vård i enskildhet flyttas till en särskild paragraf, 14 a §.

23 § Beslut av Statens institutionsstyrelse enligt denna lag i särskilda fall får överklagas *till* allmän förvaltningsdomstol.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Ändringen är endast redaktionell.

10.6 Förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:452)

16 kap. 7 §

Bestämmelsen upphör att gälla vid utgången av september 2018 eftersom lagen (2018:000) om förbud mot berusningsmedel m.m. vid hem för vård eller boende träder i kraft den 1 oktober 2018.

Förslaget till den upphävda bestämmelsen behandlas i avsnitt 7.

Sammanfattning av Barns och ungas rätt vid tvångsvård. Förslag till ny LVU (SOU 2015:71)

Prop. 2017/18:169
Bilaga 1

Utredningens uppdrag och arbete

Regeringen beslutade den 12 juli 2012 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att göra en översyn av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Av direktiven framgår att även vissa frågor som rör socialtjänstlagen (2001:453, SoL) ingår i uppdraget (dir. 2012:79). Syftet med utredningen är att ytterligare stärka barnrättsperspektivet och rättssäkerheten för barn och unga samt bidra till kvalitetsutveckling inom den sociala barn- och ungdomsvården, med särskilt fokus på tvångsvård. Utredningen antog namnet Utredningen om tvångsvård för barn och unga.

Genom tilläggsdirektiv, beslutade den 19 juni 2013, fick utredningen i uppdrag att se över olika placeringsalternativ för barns och ungas boende, vård och fostran enligt SoL och LVU och att lämna förslag till flera alternativ än vad som finns i dag (dir. 2013:74). I denna del lämnade utredningen ett delbetänkande (SOU 2014:3) i februari 2014. Förutom förslag i enlighet med tilläggsdirektiven behandlades i delbetänkandet vissa frågor som ingår i utredningens ursprungliga direktiv. Det gällde bl.a. om kraven på familjehems- och jourhemsföräldrars lämplighet bör skärpas, om privata verksamheter inom familjehemsvården i vissa fall bör vara tillståndspliktiga samt hur kraven bör utformas för verksamheter som befinner sig i gränslandet mellan familjehem och hem för vård eller boende (HVB).

Den 12 juni 2014 beslutade regeringen att komplettera utredningens uppdrag med att göra en översyn av hur långsiktighet och stabilitet i större utsträckning kan säkerställas för barn som är eller bedöms bli långvarigt placerade (dir. 2014:87).

Utredningen har lagt stor vikt vid att inhämta synpunkter från barn och unga som har erfarenhet av att vara i samhällets vård samt ta del av rapporter och studier som beskriver samhällsvården ur ett barnperspektiv. Förutom kontakt med enskilda ungdomar har utredningen samtalat med grupper av ungdomar som har ingått i olika projekt hos Barnombudsmannen (BO) och ungdomar som är ambassadörer för Knas hemma, ett projekt som syftar till att stärka rättigheterna för barn och unga i familjehem och HVB. Utredningen har också via en brevlåda på BO:s webbplats tagit emot synpunkter från barn och unga med erfarenhet av vård enligt LVU.

Utredningen har hämtat in information från professionellt verksamma, forskare, familjehemsföräldrar, personal vid HVB, barnrättsorganisationer, andra organisationer, myndigheter samt från enskilda föräldrar som kontaktat utredningen.

Utredningen har i behandlingen av olika delområden, i redogörelser, analyser och förslag eftersträvat att utgå från bästa tillgängliga kunskap. Mot den bakgrunden har i översynen lagts stor vikt vid att redovisa relevant forskning i olika delar.

Barnrättsperspektivets grunder

Utredningens huvuduppgift har varit att stärka barnrättsperspektivet i tvångsvården för barn och unga och i vissa andra delar av den sociala barn- och ungdomsvården. Det dokument som särskilt formulerar barns mänskliga rättigheter är barnkonventionen. Barnkonventionen kan sägas vara vår tids samhälleliga barnperspektiv som ska genomsyra alla beslut som rör barn. De förändringar som föreslås har därför framför allt sin grund i barnkonventionens normer och principer.

För att samhället ska kunna tillförsäkra barn och unga skydd och god vård även utan samtycke måste tvångsvården vara legitim och utföras med höga krav på rättssäkerhet och kvalitet. Det krävs vidare etiska analyser och överväganden både på en principiell nivå och i den dagliga tillämpningen av lagen.

En ny lag med barnet som rättighetsbärare

Utredningen anser att barnrättsperspektivet behöver stärkas i tvångsvården för barn och unga och att det kräver en omarbetning av dagens LVU. Utredningen föreslår en ny lag om tvångsvård för barn och unga, i betänkandet kallad den nya LVU. Med barn ska i den nya LVU avses varje människa under 18 år och med ung person, eller den unge, varje människa mellan 18 och 20 år.

Den nya LVU är mer pedagogisk och överskådlig jämfört med dagens LVU, vilket underlättar för barn och unga att förstå vilka regler som gäller, vilka rättigheter de har och vad de kan förvänta sig av insatserna. Den kunskapen är nödvändig för att barn och unga ska vara aktörer med egna rättigheter inom tvångsvården.

Det samlade förslaget till ny LVU innebär att kraven på vården blir tydligare också för de som ska tillämpa lagen och ge insatser med stöd av den. Därmed stärks barns och ungas rätt till skydd och vård på likvärdiga villkor i hela landet.

För att den nya LVU ska tillämpas på ett sådant sätt att barnrättsperspektivet får genomslag för varje barn och varje ung person som behöver skydd och vård krävs utöver en reformerad lagstiftning kunskapsstöd och kunskapsutveckling samt systematisk uppföljning på alla nivåer. Utredningen lämnar därför flera förslag som syftar till en samlad satsning på förbättringar av samhällsvården, i synnerhet tvångsvården.

Barns och ungas rätt till skydd och god vård

Det är en brist ur barnrättssynpunkt att det inte av nuvarande lag framgår vad vården syftar till och vad barn och unga och deras föräldrar kan förvänta sig av den. Utredningen föreslår att den nya LVU ska innehålla ett inledande kapitel som anger syftet med lagen samt vilka grundläggande rättigheter barnet eller den unge har under vårdens genomförande. Genom en inledande rättighetslista blir det lättare för berörda barn och unga att ställa krav på insatserna. Det förbättrar också möjligheterna att

genom tillsyn, uppföljning och utvärdering fortlöpande följa att insatser med stöd av LVU motsvarar kraven.

Prop. 2017/18:169
Bilaga 1

Syftet med nya LVU är att tillförsäkra barn och unga skydd och en god vård. Följande krav ska gälla för vården:

- 1.1 Vården ska vara av god kvalitet. Kvaliteten i vården ska systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras.
- 1.2 Vården ska särskilt vara trygg, säker, ändamålsenlig och präglad av kontinuitet.
- 1.3 Vården ska ges med omtanke och bygga på respekt för barnets eller den unges människovärde och integritet samt med aktning för barnets eller den unges person och egenart.
- 1.4 Vården ska ges utifrån en helhetsyn på barnet och bedrivs i samverkan med andra berörda samhällsorgan och myndigheter.
- 1.5 Ett barn eller en ung person som vårdas utanför det egna hemmet har rätt till samhörighet med anhöriga och andra närstående samt kontakt med hemmiljön.
- 1.6 Ett barn eller en ung person som vårdas utanför det egna hemmet ska ges möjlighet till en fritid som är anpassad till hans eller hennes ålder och intressen.

Andra grundläggande rättigheter som utredningen anser ska lyftas fram och tydliggöras i den nya LVU är rätten till information och delaktighet. Utredningen föreslår därför att dessa bestämmelser ska samlas i ett eget kapitel i den nya LVU. Nuvarande bestämmelse om barnets rätt till relevant information ska förtydligas med att barnet eller den unge återkommande ska få relevant information. Det ska även införas en ny bestämmelse om att informationen ska anpassas till den enskildes ålder, mognad, erfarenhet och andra individuella förutsättningar. Den som ger informationen ska så långt som möjligt försäkra sig om att mottagaren har förstått innehållet i och betydelsen av den lämnade informationen.

Bestämmelsen gäller inte enbart den information som ges till barn och unga. Även den information som ges till vuxna, dvs. unga över 18 år och barnets vårdnadshavare, omfattas av kraven på att informationen ska vara anpassad och att den som ger informationen försäkras om att den blir förstådd.

Öppna insatser utan samtycke

Ett barnrättsligt perspektiv kan innefatta tidigare och mindre ingripande åtgärder än vård utanför det egna hemmet. Tillämpningen av den nuvarande bestämmelsen i 22 § LVU om förebyggande insatser på grund av den unges beteende har kartlagts av Socialstyrelsen. Denna möjlighet till öppna insatser utan samtycke används i mycket liten utsträckning. Kommunerna uppger att det bl.a. beror på att det går att få tillstånd insatserna med samtycke, insatsen anses otillräcklig för att förändra den

aktuella problematiken eller det saknas vägledning. Utredningen bedömer att det finns ett fortsatt behov av bestämmelsen och välkomnar att Socialstyrelsen överväger att ta fram nya allmänna råd och ett kunskapsstödande material. Utredningen föreslår också att det ska bli möjligt för socialnämnden att besluta om öppna insatser utan samtycke även i samband med upphörande av en placering, om barnet eller den unge bedöms vara i uppenbart behov av fortsatta insatser för att hindra ett sådant beteende som föranledde placeringen. Utredningen bedömer att öppna insatser utan samtycke i detta skede kan komma att fylla en viktig funktion att vidmakthålla positiva förändringar som uppnåtts under placeringstiden och förebygga återplacering.

Barn som fyllt 15 år kan med dagens regler få öppna insatser enligt SoL utan vårdnadshavarens samtycke. Utredningen föreslår att socialnämnden vid brister i hemmiljön, om det är lämpligt, också ska kunna besluta om kontaktperson för barn under 15 år utan vårdnadshavarens samtycke. En förutsättning för att det ska anses vara lämpligt är att barnet är positivt inställt till en sådan insats. Socialnämnden ska också vid lämplighetsprövningen beakta förutsättningarna för att insatsen kan ges på ett sådant sätt att dess förebyggande och kompenserande möjligheter tas tillvara utan att barnets situation i hemmet försvåras.

Öppna insatser till vårdnadshavare utan samtycke vid brister i barns hemmiljö innebär att krav ställs på att vårdnadshavaren ska ta emot stöd och ändra sitt beteende. Utredningen bedömer att sådana insatser skulle kunna fylla en funktion, men att det i dagsläget saknas tillräcklig kunskap om metoder och arbetssätt. Utredningen föreslår att regeringen ska ge en lämplig myndighet i uppdrag att under en fyraårsperiod följa utvecklingen av kunskapsläget bl.a. utifrån erfarenheter i Norge och Danmark. Med detta som underlag föreslås regeringen bedöma om det är motiverat med en lagändring som öppnar upp för denna typ av insatser utan samtycke.

Förutsättningar för tvångsvård utanför det egna hemmet

Utredningen anser att nuvarande förutsättningar för vård enligt LVU i princip bör behållas oförändrade. Rekvisiten är väl inarbetade och det har över tid utvecklats rättspraxis som bidrar till ökad förutsägbarhet och likvärdighet. Miljörekvisiten och prognosrekvisitet för vård enligt LVU utanför det egna hemmet ska behållas oförändrade i sin helhet. När det gäller beteenderekvisiteten föreslås att "missbruk av beroendeframkallande medel" ersätts med "missbruk av alkohol, narkotika, andra beroendeframkallande medel, läkemedel eller dopningsmedel". Till skillnad från nuvarande LVU ska således dopningsmedel omfattas.

Utredningen föreslår vidare att rekvisitet "något annat socialt nedbrytande beteende" ändras till "något annat i sig självt socialt nedbrytande beteende". Förändringen motiveras av att samhället måste ha ett tydligt ansvar för att bistå barnet eller den unge oavsett vilka bakomliggande orsaker som kan finnas till beteendet. Förtydligandet görs med anledning av domar i Högsta förvaltningsdomstolen som innebär att ett beteende som närmast kan betraktas som symtom på en psykiatrisk störning inte

utgör ett sådant socialt nedbrytande beteende som avses i nuvarande 3 § LVU. Domarna avsåg unga med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

Utredningen föreslår att vård enligt LVU ska beredas om det finns grundad anledning att anta att behövlig vård inte kan ges med samtycke. Tillägget ”grundad anledning” i bestämmelsen om samtycke tydliggör att det, med stöd av ett uttalande i Socialutskottet, har ansetts finnas ett visst utrymme för att tillämpa LVU trots ett lämnat samtycke. Det rör situationer då samtycket inte anses tillförlitligt och inte kan garantera barnets trygghet. Utredningen föreslår att det uttryckligen ska framgå av nya LVU att det finns ett sådant utrymme för undantag. Denna tydlighet är viktig av rättssäkerhetsskäl, men också ur ett barnrättsperspektiv eftersom vård enligt LVU i vissa fall kan ge barnet en stabilare tillvaro.

Omedelbart omhändertagande

Utredningen har identifierat behov av vissa förändringar i syfte att stärka rättssäkerheten vid beslut om omedelbart omhändertagande enligt LVU. Utredningen föreslår därför att det i beslut om omedelbart omhändertagande ska anges om det grundas på sådana omständigheter som avses i 2 § (miljö) eller 3 § (beteende) i nuvarande LVU eller om beslutet grundas på båda dessa paragrafer. Grunden för beslutet kan nämligen ha betydelse för vilka tvångsåtgärder som får vidtas mot barn och unga under tiden för det omedelbara omhändertagandet. Utredningen föreslår också att det ska tydliggöras i nya LVU vilka befogenheter socialnämnden har under verkställigheten av ett omedelbart omhändertagande.

Ur rättssäkerhetssynpunkt är det angeläget att ett så ingripande beslut som omedelbart omhändertagande blir rättsligt prövat så snart som möjligt. Enligt dagens regler ska socialnämndens beslut om omedelbart omhändertagande samt handlingarna i ärendet underställas förvaltningsrätten inom en vecka. Utredningen föreslår att bestämmelsen kompletteras med tillägget ”utan dröjsmål” som innebär snabbast möjliga handläggning med hänsyn till omständigheterna. Bestämmelsen som reglerar domstolens tidsfrist för prövning av nämndens beslut om omedelbart omhändertagande föreslås ändras så att veckofristen räknas från den dag då socialnämndens beslut kom in till rätten.

Utredningen föreslår vidare att rättens slutliga beslut om vård ska gälla omedelbart för att undvika att vården ibland måste avbrytas på grund av att rätten förbisett att särskilt förordna om att beslutet ska gälla omedelbart.

Ärenden och mål enligt LVU omfattas av den s.k. Bryssel II-förordningen. Artikel 20 i Bryssel II-förordningen medger att myndigheter och domstolar i brådskande fall vidtar interimistiska åtgärder avseende en person som vistas i landet även om en myndighet eller domstol i en annan medlemsstat är behörig att pröva målet i sak. I svensk lagstiftning är beslut om omedelbart omhändertagande en sådan interimistisk åtgärd. Ett beslut om omedelbart omhändertagande förutsätter dock fortsatt LVU-vård vilket kolliderar med Bryssel II-förordningen som utgår ifrån att den fortsatta vården ska beslutas och ges i hemlandet. Utredningen föreslår

Socialnämndens utredning och planering av vården

Socialnämnden har ett långtgående utredningsansvar när det gäller barn som kan vara i behov av stöd eller skydd. En utredning ska ha fokus på barnet och vid behov leda fram till insatser som blir till hjälp i barnets situation. Barnet har rätt till delaktighet i en utredning som rör hans eller hennes förhållanden. Ett fortsatt utvecklingsarbete om former för barns delaktighet kan, enligt utredningen, lämpligen ske inom ramen för överenskommelsen mellan staten och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) om stöd till en evidensbaserad praktik för en god kvalitet inom socialtjänsten. Utredningen vill också framhålla betydelsen av att föräldrar och i vissa fall familjens nätverk involveras i utredningsprocessen för att öka förutsättningarna för hållbara lösningar.

Att utreda barns och ungas behov av stöd och skydd samt tillgodose behovet av insatser är ett kvalificerat arbete som kräver hög kompetens och stabila organisatoriska förutsättningar. Utredningen vill betona nödvändigheten av att komma tillrätta med den brist på stabilitet och därmed kompetens som i dag generellt sett präglar barn- och ungdomsvårdens myndighetsutövning.

Utredningen anser också att andra professionellas kompetens behöver tas tillvara på ett bättre sätt i utredningen och planering av vården. Utredningen föreslår därför att Socialstyrelsen får i uppdrag att stärka det tvärprofessionella arbetet när det gäller utredning och placering av barn och unga. I uppdraget ska ingå att, i samverkan med Skolverket, sprida information till hälso- och sjukvården, tandvården, förskolan och skolan om det samverkansbehov som följer av regelverket.

En liten andel av utredningar om barn och unga ligger till grund för vård enligt LVU. Utredningen föreslår att en ny bestämmelse förs in i nya LVU om vad en ansökan om vård enligt LVU ska innehålla. Det innebär att nuvarande bestämmelse i LVU omarbetas och att nuvarande bestämmelse i socialtjänstförordningen (2001:937, SoF) tas bort. Vårdplanen föreslås få en tydligare roll när det gäller såväl möjligheten till återförening som den långsiktiga planeringen för barnet i ett annat hem.

Utredningen föreslår vidare att det ska framgå av den nya LVU att den obligatoriska läkarundersökningen inför en ansökan om vård enligt LVU syftar till att vara en del av underlaget för bedömningen av barnets eller den unges behov av vård och planeringen av vården.

Kunskapen om att placerade barn och unga som grupp har sämre fysisk och psykisk hälsa jämfört med genomsnittet bland barn har ökat. Forskare, praktiker och verksamma på nationell nivå har samstämt framfört att det är angeläget med en initial hälsoundersökning i anslutning till en placering, oavsett om den görs med stöd av SoL eller LVU. Syftet är att upptäcka tecken på ohälsa och säkerställa att barnet får den hälso- och sjukvård och tandvård som alla barn har rätt till. Utredningen delar denna uppfattning och föreslår att socialnämnden, om det inte är obehövligt, ska begära en hälsoundersökning i anslutning till att vård i familjehem

eller HVB för barn och unga inleds. Landstinget ska därefter vara skyldigt att erbjuda barnet eller den unge en hälsoundersökning. Landstingets skyldighet ska regleras i en särskild lag: lagen om hälsoundersökning av barn och unga vid beslut om vård utanför det egna hemmet.

Dagens beslutsordning i LVU-ärenden liksom i ett antal ärenden enligt SoL, lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall och föräldrabalken innebär att flera beslut fattas av förtroendevalda. Ordningen har en lång historik i Sverige. Samtidigt har det skett en ökad professionalisering inom socialtjänsten och höjda ambitioner att åstadkomma en mer kunskapsbaserad verksamhet. Beslutsordningen kan påverka förutsättningarna för kvalitetsutveckling och är även en viktig fråga ur rättssäkerhetssynpunkt. Utredningen anser därför att regeringen bör ta initiativ till en särskild översyn av de nuvarande delegationsbestämmelserna inom socialtjänstens område.

Den rättsliga processen

I syfte att stärka barns och ungas möjligheter att få sina rättigheter tillgodosedda i rättsprocessen i ärenden enligt LVU föreslår utredningen att det ska finnas möjlighet till offentligt biträde i mål om begränsning av umgänge och hemlighållande av barnets vistelseort.

Enligt utredningen är det viktigt att den som företräder barnet i rättsprocessen är lämplig och har kunskap om barn för att kunna sätta sig in i barnets situation och kommunicera med barnet. Utredningen föreslår särskilda lämplighetskrav och att det tydligt ska framgå att det offentliga biträdet ska ta tillvara barnets eller den unges rätt.

Kunskapen om barns behov och barns rättigheter behöver också stärkas i domstolen. Utredningen anser att de jurister som handlägger mål om tvångsvård för barn och unga bör ha särskild inriktning och utbildning samt intresse för den särskilda måltypen. Domstolsverket behöver erbjuda utbildning för att bl.a. kunna bedöma barnets bästa och barnets utsagor. Även om utgångspunkten i LVU-mål är att det primära ansvaret för utredningen ligger på parterna anser utredningen att domstolen i högre grad på eget initiativ ska begära in ytterligare utredning om underlaget behöver kompletteras. Utredningen föreslår därför att det införs en bestämmelse i den nya LVU som stadgar att förvaltningsrätten, om det behövs, ska höra lämplig sakkunnig vid muntlig förhandling, t.ex. expert inom barn- och ungdomspsykiatri eller barnmedicin. Sakkunskap kan också behövas i en specifik fråga, exempelvis hedersrelaterat våld och förtryck.

Utredningen anser att barns och ungas möjligheter att delta i den muntliga förhandlingen i domstolen behöver uppmärksammas mer. Det lämpliga i att barn och unga medverkar måste bedömas i varje enskilt fall utifrån barnets bästa. Domstolarna behöver dock göra sig mer tillgängliga för barn så att även yngre barn kan ges en möjlighet att vara med under den muntliga förhandlingen under trygga former.

Placering enligt SoL utan vårdnadshavarens samtycke

Utredningen har uppmärksammat en grupp ungdomar som lever i en utsatt situation, men som har svårt att få hjälp inom ramen för dagens regler. Det är ungdomar nära myndighetsåldern som far illa på grund av förhållandena i hemmet eller djupgående konflikter med sina föräldrar. Socialtjänsten har med hänsyn till vårdnadshavarens bestämmanderätt och försörjningsansvar små möjligheter att hjälpa barnet till ett annat boende så länge vårdnadshavaren inte samtycker till en placering och LVU inte anses tillämplig. Utredningen anser att ett stärkt barnrättsperspektiv och hänsyn till barnets ökade beslutskompetens i takt med stigande ålder och mognad motiverar att äldre barn ska få större bestämmanderätt när det gäller frivilliga insatser enligt SoL. Därför föreslås socialnämnden kunna besluta om placering av barn som fyllt 16 år, även utan vårdnadshavarens samtycke om det är lämpligt och barnet begär eller samtycker till det. Det ska inte bara gälla möjligheten att inleda en placering utan också att kunna fortsätta en pågående frivillig placering.

Föräldrarnas rättsliga ställning och behov av stöd

Att barn och föräldrar om möjligt ska återförenas är en grundläggande princip i sociallagstiftningen. Hur socialnämnden planerar för och stödjer föräldrarna för att detta ska vara möjligt är en viktig rättssäkerhetsfråga. Utredningen föreslår att en vårdplan som avser barn, om det inte möter särskilda hinder, även ska beskriva vilka förändringar som krävs för att barnet ska kunna återvända hem och vilket stöd nämnden kan erbjuda vårdnadshavarna för att det ska vara möjligt.

Socialnämnden har redan med dagens lagstiftning ett generellt ansvar för att föräldrar till placerade barn får råd, stöd och annan hjälp som de behöver under vårdens genomförande. Utredningen föreslår att nämnden därtill aktivt ska erbjuda vårdnadshavare till barn som omhändertas enligt LVU på grund av miljön i hemmet stöd som kan bidra till att de blir delaktiga i vården och utvecklas i sitt föräldraskap. Stödet bör vara fristående från handläggningen av ärendet och behöver inte ges som bistånd. Att föräldrarna uppmuntras att vara delaktiga och får stöd kan ha stor betydelse för att de ska finnas kvar i barnens liv. Det kan också avlasta barnet, förbättra kontakten mellan barn och föräldrar och öka stabiliteten och tryggheten för barnet. Socialstyrelsen föreslås få i uppdrag att stödja implementeringen av den nya bestämmelsen om stöd till vårdnadshavare och i det arbetet ta tillvara svenska och nordiska erfarenheter.

Utredningen anser att rättssäkerheten för vårdnadshavaren under vårdens genomförande i vissa avseenden behöver förstärkas. En bestämmelse föreslås i nya LVU om att barnets vårdnadshavare, så långt det är möjligt och lämpligt, ska få information om och ges möjlighet att vara delaktiga i genomförandet av vården. Vårdnadshavare föreslås också få rätt till offentligt biträde vid ärenden om umgängesbegränsning och hemlighållande av barnets vistelseort.

Umgängesrätten ska utgå från barnets behov och vilja. Bedömningarna av barnets behov av kontakt med föräldrarna på kort och lång sikt är ofta

svåra att göra och kan få långtgående konsekvenser. Socialstyrelsen föreslås därför få i uppdrag att ta fram ett kunskapsstöd som kan bidra till mer rättssäkra och kunskapsbaserade bedömningar när det gäller omfattningen och utformningen av umgänget mellan barn som har omhändertagits med stöd av LVU och deras föräldrar.

Tryggheten för långsiktigt placerade barn

Enligt tilläggsdirektiven ska utredningen göra en översyn av hur långsiktighet och stabilitet i större utsträckning kan säkerställas för barn som är eller bedöms bli långvarigt placerade. Utredningen anser sammantaget att lagstiftningen i högre grad måste ta hänsyn till vissa barns behov av stabilitet i sin uppväxt. Förslagen i denna del ska samtidigt ses mot bakgrunden av de förslag som utredningen lämnar i kapitlet om föräldrarnas rättsliga ställning och behov av stöd. Barnets behov av långsiktighet kan i många fall tillgodoses genom att föräldrarna, med adekvat stöd, kan förändra sin situation så att barnet inom rimlig tid kan återförenas med ursprungsfamiljen.

Om möjligheten till återförening ter sig avlägsen är det viktigt att bedöma barnets framtida behov utifrån det perspektivet. Om det finns en fortlöpande dialog och ett bra samarbete mellan föräldrar, familjehemsföräldrar och socialsekreterare kan barnets långsiktiga boende relativt odramatiskt föras på tal. Utredningen anser dock att det behövs lagstöd för ett sådant arbetssätt och att vårdplanen behöver få en tydligare roll när det gäller den långsiktiga inriktningen för barnets boende. Därför föreslås att en vårdplan som avser barn ska revideras senast när barnet varit placerat i två år och särskilt avse barnets långsiktiga boende.

Socialnämnden har skyldighet att överväga vård som ges med stöd av SoL eller med stöd av LVU på grund av förhållandena i hemmet. Såväl begreppet övervägande som förfarandet i sig är otydligt då det uppfattas som en omprövning och därmed kan bidra till otrygghet för barnet. Utredningen föreslår därför att kravet på övervägande ersätts med en skyldighet för barnets särskilda socialsekreterare att minst var sjätte månad rapportera till socialnämnden om hur barnets behov tillgodoses, hur vårdnadshavarnas förhållanden utvecklar sig och, om vården bör fortsätta, hur den bör inriktas och utformas.

Utredningen anser att det är angeläget ur rättssäkerhetssynpunkt att det förs in en bestämmelse i den nya LVU om rätt för part att begära att vården ska upphöra. Samtidigt föreslås att en begäran från en vårdnadshavare om att vård enligt nuvarande 2 § LVU ska upphöra inte behöver prövas av socialnämnden om frågan om vård har prövats av nämnden eller rätten de senaste tolv månaderna. Återkommande rättsprocesser utan att förhållandena som har föranlett omhändertagandet har förändrats skapar oro och otrygghet för det placerade barnet. Tidsgränsen innebär inte att nämnden är förhindrad att vid nya omständigheter pröva frågan trots att ett år ännu inte förflutit.

Nuvarande regler om vårdens upphörande innebär att två rättsprocesser kan uppstå, en som prövar föräldrarnas lämplighet och en annan som prövar om barnet tar skada av en hemflyttning (flyttningsförbud). Utred-

ningen anser inte att denna ordning är förenlig med ett barnrättsperspektiv. Utredningen föreslår därför att en bestämmelse ska föras in i den nya LVU om att barnets bästa ska vara avgörande vid prövningen av om vård enligt nuvarande 2 § LVU ska upphöra. Vid bedömningen ska det fästas särskilt avseende vid barnets inställning, om barnet sedan låg ålder eller under lång tid vårdats i familjehemmet, barnets umgänge med och relation till vårdnadshavarna samt om barnet har en nära relation till familjehemsföräldrarna och en god förankring i den sociala miljön.

Med ovanstående förslag bedömer utredningen att det inte kommer att finnas behov av flyttningsförbud i samband med att vård enligt LVU upphör. Utredningen anser dock att bestämmelserna om flyttningsförbud behöver finnas kvar för att förhindra skadliga hemtagningar av barn som är frivilligt placerade.

Antalet vårdnadsöverflyttningar till familjehemsföräldrar har stadigt ökat, men förekommer ändå i relativt liten utsträckning sett till antalet barn som är långvarigt placerade i familjehem. Efter tre år i samma familjehem ska socialnämnden överväga om en ansökan om vårdnadsöverflyttning till familjehemsföräldrarna ska göras, dvs. bedöma om det är uppenbart bäst för barnet att det rådande förhållandet får bestå. Utredningen uppfattar att det finns en osäkerhet om vad som ska vägas in i en sådan bedömning. Därför föreslås att skälen som ska ligga till grund för socialnämndens ansökan om vårdnadsöverflyttning till familjehemsföräldrar ska förtydligas. Vid övervägande ska särskilt beaktas barnets och familjehemsföräldrarnas inställning till en vårdnadsöverflyttning, barnets relation till familjehemsföräldrarna och deras förmåga att tillgodose barnets behov av en trygg och god uppväxt samt deras inställning till och förmåga att tillgodose barnets behov av kontakt med föräldrar och andra närstående.

Utredningen anser också att regeringen bör ta initiativ till en översyn av om handläggningen av beslut om vårdnadsöverflyttning på talan av socialnämnden ska flyttas från allmän domstol till förvaltningsdomstol.

Vidare anser utredningen att socialtjänsten behöver ha kunskap om reglerna om adoption för att kunna bidra till samförståndslösningar när adoption bedöms vara till barnets bästa. Socialstyrelsen har en viktig roll att i relevanta sammanhang uppmärksamma adoption som en möjlighet inom ramen för dagens lagstiftning.

Ansvar och befogenheter under vårdens genomförande

Det finns en oklarhet i hur långt vårdnadshavarens bestämmanderätt sträcker sig vid vård enligt LVU. Utredningen föreslår därför ett förtydligande i den nya LVU om att socialnämnden övertar bestämmanderätten i den utsträckning det behövs för att genomföra vården. Den aktuella bestämmelsen (nuvarande 11 § LVU) ska också ändras så att bestämmelsen enbart reglerar socialnämndens ansvar och befogenheter. I samband med att barnet eller den unge placeras får socialnämnden ta ställning till vilket ansvar och vilka befogenheter som ska överlätas till den som får i uppdrag att utöva den faktiska vården av barnet eller den unge.

Ett annat område där det råder viss oklarhet är vilka gränssättande åtgärder som får vidtas inom ramen för det dagliga omsorgs- och tillsynsansvaret för barn som är placerade vid HVB. Utredningen anser att det angeläget, inte minst med hänsyn till rättssäkerheten för de barn som berörs, att öka kunskapen och samsynen i dessa frågor. Socialstyrelsen föreslås därför få i uppdrag att leda ett arbete för en gemensam kunskapsgrund och samsyn bland verksamhetsansvariga och personal i HVB. Inom ramen för uppdraget ska befintlig kunskap om olika typer av gränssättande åtgärder, effekter av att använda dem samt etiska aspekter sammanställas. Utifrån underlaget ska Socialstyrelsen ta fram ett vägledande stödmaterial som ska kunna användas för utbildningar på olika nivåer inom HVB-vården.

Utredningen föreslår att det ska införas en bestämmelse i SoF om att den som förestår verksamheten vid ett HVB ansvarar för att det finns ordningsregler för de dagliga rutinerna på boendet. Ordningsreglerna ska syfta till att skapa trygghet och trivsel för alla som vistas i boendet. De ska utarbetas under medverkan av de boende och följas upp regelbundet. Reglerna ska vara kända för både boende och personal och vara anslagna inom enheten så att de är väl synliga för de boende.

På de särskilda ungdomshemmen och på kommunalt drivna HVB är det möjligt att besluta om förbud mot innehav av alkohol och andra berusningsmedel samt, vid en överträdelse av förbudet, beslagta och förverka sådana medel. Ett privat HVB har ingen motsvarande befogenhet. Utredningen föreslår en ny lag: lagen om förbud mot berusningsmedel m.m. på hem för vård eller boende. Den nya lagen ska även kunna tillämpas vid HVB som drivs av enskilda.

Samverkan om hälsa och utbildning under en placering

Samverkan mellan socialtjänst, hälso- och sjukvård och skola är centralt för att barn och unga som är placerade i familjehem och HVB ska få ett samlat stöd när det gäller möjligheter till utveckling, god hälsa och utbildning. Det krävs inför en placering, under vårdens genomförande, i utslussningsskedet och sedan vården har upphört. Det finns ett regelverk som påbjuder samverkan kring målgruppen placerade barn och unga. För framgångsrik samverkan krävs dock även tydliga strukturer på regional och lokal nivå, stöd av ledningsnivån och kontinuerlig uppföljning och utvärdering.

Ett sätt att skapa en tydligare struktur och tydliggöra ansvarsfördelningen för samverkan är att träffa överenskommelser. Utredningen föreslår att det i SoL och hälso- och sjukvårdslagen (1982:763, HSL) införs likalydande bestämmelser om att kommuner och landsting ska ingå överenskommelser om ett samarbete i fråga om vård utanför det egna hemmet av barn och unga. Kravet avser överenskommelser om samarbete såväl inför en placering som under genomförandet av vården och inför att den avslutas. Formerna för samverkan mellan landstingen och de särskilda ungdomshemmen bör särskilt uppmärksammas i anslutning till arbetet med dessa överenskommelser.

Utredningen föreslår också att Socialstyrelsen ska ges i uppdrag att ta fram ett vägledande kunskapsstöd till huvudmän och verksamheter om ansvarsfördelningen för vård och stöd vid psykisk ohälsa hos barn och unga i samhällsvård. Kunskapsstödet bör utformas så att det leder till ökad tydlighet om vad som är respektive huvudmans, verksamhets och professions ansvar inom området. Kunskapsstödet ska bl.a. kunna användas vid arbetet med de samverkansöverenskommelser som utredningen föreslår.

Utredningen anser att regeringen bör överväga att, inom ramen för fortsatta statliga satsningar inom området psykisk ohälsa avsätta särskilda medel för utveckling av tvärprofessionell samverkan mellan huvudmän i fråga om verksamheter som möter placerade barn och unga med psykisk ohälsa.

Utredningen anser vidare att det är angeläget att det nationella stödet till arbetet med att stärka skolresultat för placerade barn och unga kan fortsätta. När resultaten av den pågående effektutvärderingen av SkolFam är klara bör regeringen överväga behovet av fortsatt stöd för att stärka skolresultaten för barn och unga i samhällsvård.

Vårdinnehåll av god kvalitet – med fokus på HVB

Institutionsvården bör bygga på bästa tillgängliga kunskap och utformas så att barn och unga är delaktiga och att deras erfarenheter tas tillvara. Vården bör vara evidensbaserad och ha ett tydligt barnrättsperspektiv. Utredningen bedömer att det finns flera hinder och risker för att institutionsvården inte ska motsvara dessa krav och behov. Det finns brister särskilt när det gäller kompetens, tillgång till kunskap om behandlingsmetoder och annat stöd, systematiskt arbete för att följa upp och utveckla vården och samverkan kring hälsa och utbildning. Att säkerställa tillgången till medicinsk och psykologisk kompetens vid enskilt och kommunalt drivna HVB är särskilt angeläget när vården sker med tvång, i synnerhet om verksamheten har en inriktning mot barn och unga med psykiska funktionsnedsättningar eller psykisk ohälsa. Eftersom psykisk ohälsa är vanligare bland flickor än bland pojkar vid HVB är dessa frågor också viktiga i ett jämställdhetsperspektiv.

Utredningen anser att regeringen bör överväga att ge Inspektionen för vård och omsorg (IVO) i uppdrag att utifrån sin tillsyn bedöma tillgången till medicinsk och psykologisk kompetens vid HVB om frågan inte aktualiseras i IVO:s egen planering och aktiviteter de närmaste åren.

Utredningen föreslår att regeringen ska ge Socialstyrelsen i uppdrag att utreda förutsättningarna för en eftergymnasial grundutbildning för personal vid HVB, vilken annan utbildning som kan vara lämplig för arbete med behandling av barn och unga i HVB och vilka författningsändringar som kan behövas för stärkta krav på kompetens hos föreståndare och personal inom institutionsvården.

Utredningen föreslår också att Socialstyrelsen bör få i uppdrag att utreda förutsättningar och former för en integrerad och mer specialiserad dygnsvård som samlat kan möta behov av vård med stöd av LVU och hälso- och sjukvård, främst psykiatrisk vård. I uppdraget bör även ingå

att analysera förutsättningarna för differentiering och specialisering i övrig institutionsvård med stöd av LVU.

Prop. 2017/18:169
Bilaga 1

Utredningen anser att det behövs ett program för forskning och utveckling om innehåll och kvalitet i samhällsvård för barn och unga. Ett sådant program bör särskilt omfatta stöd till praktisknära forskning. Det ligger inom ramen för Fortes möjligheter till fortsatta initiativ inom området att ta fram ett sådant program.

Statens beredning för medicinsk utvärdering (SBU) bör, inom ramen för sitt utvidgade uppdrag inom socialtjänstområdet, överväga möjligheterna att ta fram en systematisk kunskapsöversikt om stöd till familjehem.

Verksamheten vid de särskilda ungdomshemmen

Utredningen lämnar ett antal förslag som gäller verksamheten vid de särskilda ungdomshemmen och i synnerhet de bestämmelser som reglerar de s.k. särskilda befogenheterna. Bestämmelserna om de särskilda befogenheterna medger att vissa tvångsåtgärder får vidtas om det bedöms nödvändigt för att kunna genomföra vården. Dessa bestämmelser innebär att de ungas fri- och rättigheter starkt begränsas och måste därför vara förenliga med både regeringsformen och internationella regler om mänskliga rättigheter såsom t.ex. Europakonventionen och barnkonventionen. I nuvarande lagstiftning benämns dessa tvångsåtgärder som särskilda befogenheter. I den nya LVU bör dessa, för att markera barnperspektivet i lagen, benämnas skyddsåtgärder.

Utredningens förslag medför att möjligheten till skyddsåtgärder i vissa avseenden görs mer restriktiva och i andra avseenden att de utvidgas. Det senare handlar bl.a. om att modernisera regelverket (t.ex. på grund av nya former för kommunikation) och att reglera sådant som i dag är oreglerat. Syftet med förslagen är att åstadkomma ökad rättssäkerhet för barn och unga genom att bestämmelserna preciseras och tydliggörs. Den differentiering av skyddsåtgärderna som förslagen innebär syftar till att säkra att mer ingripande åtgärder än vad som är nödvändigt aldrig ska vidtas, dvs. i linje med vad proportionalitetsprincipen föreskriver.

Förslagen innebär bl.a. att åtgärden avskiljning differentieras i två olika nivåer: avskiljning med öppen dörr och avskiljning med låst dörr. Utredningen föreslår att tiden för hur länge en avskiljning får pågå minskas kraftigt. En avskiljning med låst dörr ska, enligt förslaget, som längst få pågå två timmar (i dag 24 timmar) och en avskiljning med öppen dörr som längst tre timmar. En avskiljning med låst dörr får följas av ett beslut om avskiljning med öppen dörr, men en sammanhängande avskiljning får, enligt utredningens förslag, aldrig överstiga tre timmar.

Dessutom föreslås att rätten att överklaga skyddsåtgärder utvidgas och att barn och unga ska ha rätt till offentligt biträde vid överklagande av beslut om skyddsåtgärder. Vidare föreslås en ny bestämmelse som innebär att Statens Institutionsstyrelses (SiS) kvalitetssäkringsarbete särskilt ska omfatta åtgärder som syftar till att minska behovet av skyddsåtgärder.

Utlussning och stöd efter avslutad vård

Utredningen anser att utlussning från vård utanför det egna hemmet samt stöd och hjälp efter avslutad placering är viktiga delar av samhällets åtagande för placerade barn och unga. Dessa delar behöver stärkas och utvecklas. Detta åtagande ska vara långsiktigt och bl.a. underlätta övergången till självständigt vuxenliv för unga som avslutar en placering.

Utredningen föreslår ett tillägg i bestämmelsen om genomförandeplan i SoF om att den också ska beskriva hur barnet eller den unge ska förberedas för tiden efter det att en placering i ett familjehem eller HVB har avslutats.

Utredningen föreslår också att en ny bestämmelse förs in i SoL som kompletterar det nuvarande kravet på att socialnämnden ska tillgodose det behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan vård och fostran utanför det egna hemmet har upphört. Kompletteringen förtydligar inriktningen på stödet och hjälpen, dvs. fortsatt kontakt med hemmet där barnet eller den unge har varit placerad och personligt stöd. För unga som ska ha en egen bostad sedan vården upphört bör stödet och hjälpen inriktas på frågor om ekonomi, boende, studier eller arbete.

Hur länge det tidigare placerade barnet eller den unge behöver stöd och hjälp varierar efter individuella behov. Socialnämndens särskilda ansvar för stöd och hjälp för dem som ska ha egen bostad föreslås gälla tills den unge fyller 22 år. Samma förutsättningar ska gälla oberoende av om vården getts med stöd av SoL eller LVU.

Utredningen föreslår att regeringen avsätter särskilda medel för ett systematiskt utvecklingsarbete med målet att ta fram användbar kunskap om stöd och hjälp för en successiv övergång från placering till vuxentillvaro. Utvecklingsarbetet bör omfatta en forskningsanknuten försöksverksamhet med bl.a. användning av kontaktpersoner för stöd efter avslutad placering.

Styrning med kunskap och systematisk uppföljning

Styrning med kunskap och systematisk uppföljning berör praktiskt taget alla frågor som behandlas i detta betänkande och alla aktörer som har någon del i ansvaret inom området. Det förutsätter arbete på flera nivåer. Ytterst handlar det om att barnrättsperspektivet ska få genomslag i det dagliga arbetet inom samhällsvården för barn och unga.

Utredningen anser att SiS bör bli en resurs i den statliga styrningen med kunskap inom socialtjänst och hälso- och sjukvård i frågor som gäller institutionsvård för barn och unga. Det nationella utvecklingscentrumet för familjehemsvård som utredningen föreslagit i sitt delbetänkande (SOU 2014:3) bör också ses som en resurs i den statliga styrningen med kunskap i frågor om familjehemsvård.

Utredningen föreslår att Myndigheten för vårdanalys ska ges i uppdrag att utarbeta ett system för uppföljning av vård i familjehem och HVB. Systemet ska göra det möjligt att följa måluppfyllelsen i vård med stöd av LVU, men avse samhällsvården i stort för barn och unga. Barns och ungas erfarenheter av vården ska fångas upp i systemet och vara en vik-

tig utgångspunkt för beskrivningar och analyser. I uppdraget bör ingå att bedöma hur dagens underlag kan användas på ett systematiskt och samordnat sätt, vilka kompletteringar som behövs och vilka regeländringar som detta kan kräva.

IVO behöver se över och utveckla arbetet med tillståndsgivning och tillsyn om utredningens förslag till en ny LVU genomförs. En fortsatt systematisering av det som framkommer vid IVO:s samtal med placerade barn och unga är angelägen.

Som exempel på ytterligare insatser som behövs för förbättrad styrning med kunskap och uppföljning anser utredningen att det är angeläget att regeringen går vidare med Socialstyrelsens förslag om en utredning av förutsättningarna för ett familjehemsregister. Regeringen bör också initiera ett fortsatt och systematiskt arbete för att lyssna på barn och unga i familjehem utifrån resultat och slutsatser från Socialstyrelsens och BO:s pågående uppdrag inom det området.

Konsekvenser av utredningens förslag

Av barnkonsekvensanalysen framgår bl.a. att den nya LVU, tillsammans med vissa andra författningsändringar, stärker barnrättsperspektivet i samhällets insatser för barn och unga. Det gäller både rätten till skydd och vård i vissa situationer och rätten till god vård när ett beslut om insats är fattat. Samhällets åtagande för stöd och hjälp efter en placering förtydligas också i utredningens samlade förslag. Utöver författningsändringarna bidrar utredningens förslag om nationellt kunskapsstöd och fortsatt kunskapsutveckling till att barn och unga tillförsäkras skydd och att vården förbättras.

Erbjudanden om hälsoundersökningar till barn och unga i samband med placering kan bidra till att hälsoproblem hos både flickor och pojkar kartläggs på likvärdiga villkor. Förslagen om innehåll och kvalitet i vård vid HVB bör på sikt leda till förbättrat stöd för bl.a. flickor med psykisk ohälsa, vilket är en viktig jämställdhetsfråga. Sammantaget kan förslagen om socialnämndens beslutsunderlag, samverkan under en placering och innehållet i institutionsvården bidra till att barn och unga som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck tillförsäkras skydd och en god vård.

Ett stärkt stöd och skydd till barn och unga i tvångsvård och annan samhällsvård kan leda till bättre framtidsutsikter för dem när det gäller hälsa, utbildning, personlig utveckling och yrkesliv. På sikt är detta också gynnsamt för samhällsekonomin. Flera av de föreslagna åtgärderna syftar till att undvika en ökning av nuvarande problem, vilket skulle kräva ytterligare kostsamma samhällsinsatser. Sammantaget torde de föreslagna förbättringarna på sikt leda till minskade kostnader för både kommunerna och staten.

Av den ekonomiska konsekvensbeskrivningen framgår sammanfattningsvis följande:

- Staten beräknas få nya temporära kostnader under en period på fyra år med 32 miljoner kronor det första året, 26,5 miljoner kronor det andra året, 13 miljoner kronor det tredje året och 2 miljoner kronor det fjärde året. Kostnaderna avser uppdrag till Socialstyrelsen och

Myndigheten för vårdanalys och stöd till implementeringen av den nya LVU. Staten beräknas vidare få ökade permanenta kostnader med 5 miljoner kronor per år till följd av förslag om rätt till offentligt biträde i vissa mål samt rätt att överklaga beslut om skyddsåtgärder vid de särskilda ungdomshemmen.

- Kommunerna beräknas få ökade kostnader med 43–48 miljoner per år till följd av utökade arbetsuppgifter och ambitionshöjningar i lagstiftningen.
- Landstingen beräknas få ökade kostnader med 8 miljoner kronor per år till följd av utökade arbetsuppgifter.

Utredningen bedömer således att det kommer att uppstå kostnadsökningar för staten, kommunerna och landstingen om förslagen genomförs. Utredningen förfogar dock inte över förslag till finansiering, som kräver effektiviseringsvinster inom samhällsvården för barn och unga. På sikt kan sådana vinster vara möjliga, men utredningen måste konstatera att underlaget för att analysera förutsättningarna för effektiviseringsvinster är bristfälliga och att frågorna griper över större delar av den sociala barn- och ungdomsvården än vad som motsvaras av utredningens direktiv.

I förhållande till den kommunala självstyrelsen innebär förslagen till ny LVU och andra lagändringar vissa utökade och förtydligade krav på kommunernas och landstingens verksamhet. Utredningen anser att detta är nödvändigt med hänsyn till rättssäkerheten och intresset av att placera barn och unga tillförsäkras skydd och en god vård.

När det gäller konsekvenser för att nå de integrationspolitiska målen är en reformerad tvångsvård för barn och unga angelägen. Bland annat bör förslaget om tydligare inriktning på stöd och hjälp efter avslutad placering kunna bidra till förbättrade förutsättningar för ensamkommande barn som avslutar en placering för övergång till självständigt vuxenliv.

En reformerad tvångsvård för barn och unga bidrar positivt till det brottsförebyggande arbetet. En tydligare inriktning på stöd och hjälp efter avslutad placering bör bidra till förbättrade förutsättningar även för de unga som omhändertagits till följd av brottslig verksamhet.

I fråga om konsekvenser för små företag kan konstateras att ungefär hälften av HVB för barn och unga bedrivs i enskild regi och många i form av små företag. Dessa företag åläggs inga nya uppgifter genom utredningens förslag. Förslagen om insatser för att uppnå ökad tydlighet i fråga om ansvar och befogenheter för personal på HVB och om vilka frågor som får omfattas av ordningsregler på HVB ger klarare förutsättningar för arbetet också på de institutioner som drivs av små företag.

Ikraftträdande

Utredningen föreslår att den nya LVU och övriga författningsändringar ska träda i kraft den 1 juli 2017.

Särskilt yttrande

Prop. 2017/18:169
Bilaga 1

Ett särskilt yttrande har avgivits av experten Anna Karin Hildingson Boqvist.

Författningsförslag från Barns och ungas rätt vid tvångsvård. Förslag till ny LVU (SOU 2015:71)

Förslag till lag (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga

Härigenom föreskrivs följande

1 kap. Inledande bestämmelser

1 § Insatser inom socialtjänsten till barn och unga ska ges i samförstånd med barnet eller den unge och hans eller hennes vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453).

Under de förutsättningar som anges i denna lag kan dock beslutas om vård och andra åtgärder utan samtycke.

2 § Vid beslut enligt denna lag ska vad som är bäst för barnet eller den unge vara avgörande.

Med barn avses varje människa under 18 år.

Med ung person eller den unge avses varje människa mellan 18 och 20 år.

3 § Denna lag syftar till att tillförsäkra barn och unga skydd och en god vård.

4 § I lagen finns bestämmelser om

- krav på vården (2 kap.),
- information och delaktighet (3 kap.),
- öppna insatser (4 kap.),
- vård utanför det egna hemmet (5 kap.),
- socialnämndens ansvar vid vård utanför det egna hemmet (6 kap.),
- omedelbart omhändertagande (7 kap.),
- stöd till vårdnadshavare (8 kap.),
- socialnämndens ansvar att följa och ompröva vården (9 kap.),
- vårdnadsöverflyttning (10 kap.),
- upphörande av vård (11 kap.),
- flyttningsförbud (12 kap.),
- särskilda ungdomshem och skyddsåtgärder (13 kap.),
- handläggningen i socialnämnden och i domstol (14 kap.),
- överklagande (15 kap.),
- övriga bestämmelser (16 kap.).

2 kap. Krav på vården

1 § Vård enligt denna lag ska vara av god kvalitet. Kvaliteten ska systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras. Vården ska särskilt vara

- trygg,
- säker,

- ändamålsenlig, och
- präglad av kontinuitet.

2 § Vården ska ges med omtanke och bygga på respekt för barnets eller den unges människovärde och integritet samt med aktning för barnets eller den unges person och egenart.

3 § Vården ska ges utifrån en helhetssyn på barnet eller den unge och bedrivs i samverkan med andra berörda samhällsorgan och myndigheter. I hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) finns bestämmelser om landstingets ansvar att erbjuda barn och unga en god hälso- och sjukvård. I skollagen (2010:800) finns bestämmelser om elevers utbildning inom skolväsendet samt stöd i form av extra anpassningar och särskilt stöd.

4 § Ett barn eller en ung person som vårdas utanför det egna hemmet ska ha rätt till samhörighet med anhöriga och andra närstående samt kontakt med hemmiljön. I 6 kap. 6 § finns bestämmelser om att socialnämnden får begränsa umgänget i vissa fall.

5 § Ett barn eller en ung person som vårdas utanför det egna hemmet ska ges möjlighet till en fritid som är anpassad till hans eller hennes ålder och intressen.

3 kap. Information och delaktighet

1 § Barnet eller den unge ska återkommande få relevant information.

2 § Barnet eller den unge ska få framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne. Om barnet eller den unge inte framför sina åsikter, ska hans eller hennes inställning så långt det är möjligt klarläggas på annat sätt. Barnets eller den unges åsikter och inställning ska tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad.

3 § Barnets vårdnadshavare ska, så långt det är möjligt och lämpligt, få information om vården av barnet och ges möjlighet att vara delaktig i genomförandet av vården.

4 § Informationen ska anpassas till den enskildes ålder, mognad, erfarenhet eller andra individuella förutsättningar.

Den som ger informationen ska så långt som möjligt försäkra sig om att den enskilde har förstått innehållet i och betydelsen av den lämnade informationen.

4 kap. Öppna insatser

1 § Socialnämnden får, om insatsen inte kan ges med samtycke av barnets vårdnadshavare, besluta att den som är under 15 år ska hålla regelbunden kontakt med en kontaktperson som avses i 3 kap. 6 b § första stycket socialtjänstlagen (2001:453) om

1. insatsen bedöms förebygga att barnets hälsa eller utveckling skadas på grund av något förhållande i hemmet, och
2. det är lämpligt.

2 § Socialnämnden får besluta att den som är under 20 år ska delta i öppna insatser om det kan antas att han eller hon till följd av ett beteende som avses i 5 kap. 3 § kommer att behöva beredas vård utanför det egna hemmet om beteendet fortsätter och det stöd eller den behandling som barnet eller den unge behöver inte kan ges med samtycke av barnet eller den unge själv, om han eller hon har fyllt 15 år, och av barnets vårdnads-havare.

Med öppna insatser enligt första stycket avses

1. att barnet eller den unge ska hålla regelbunden kontakt med en särskild kvalificerad kontaktperson som socialnämnden utsett, eller
2. att barnet eller den unge ska delta i behandling i öppna former inom socialtjänsten.

3 § 2 § är också tillämplig om den som är under 20 år och vårdas med stöd av 5 kap. 3 § eller som dömts till sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken, vid upphörande av vården eller vid verkställighetens slut, bedöms vara i uppenbart behov av fortsatta insatser för att hindra ett sådant beteende som avses i 2 § första stycket.

4 § När ett beslut enligt 1, 2 eller 3 § meddelas ska en särskild genomförandeplan finnas.

- 5 §** Ett beslut om öppna insatser enligt 2 eller 3 § upphör att gälla, om
1. beslut fattas om omedelbart omhändertagande, eller
 2. ansökan om vård enligt 5 kap. bifalls.

Vårdens innehåll och utformning

6 § För innehåll och utformning av öppna insatser enligt 1, 2 och 3 §§ gäller bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453) och bestämmelserna i 2 och 3 kap. denna lag.

5 kap. Vård utanför det egna hemmet

Förutsättningar för vård

1 § Den som är under 18 år ska beredas vård utanför det egna hemmet om någon av de situationer som anges i 2 eller 3 § föreligger och det finns grundad anledning att anta att behövlig vård inte kan ges barnet med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne och, när barnet har fyllt 15 år, av honom eller henne själv.

Vård med stöd av 3 § får även beredas den som har fyllt 18 men inte 20 år, om sådan vård med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt är lämpligare än någon annan vård och det kan antas att behövlig vård inte kan ges med den unges samtycke.

2 § Vård ska beslutas om det på grund av fysisk eller psykisk miss-handel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat för-

hållande i hemmet finns en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skadas.

Prop. 2017/18:169
Bilaga 2

3 § Vård ska också beslutas om barnet eller den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom

1. missbruk av alkohol, narkotika, andra beroendeframkallande medel, läkemedel eller dopningsmedel,

2. brottslig verksamhet, eller

3. något annat i sig självt socialt nedbrytande beteende.

Vård ska också beslutas om den som dömts till slutna ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken vid verkställighetens slut bedöms vara i uppenbart behov av fortsatt vård för att inte löpa sådan risk som avses i första stycket.

Ansökan och beslut om vård

4 § Beslut om vård utanför det egna hemmet meddelas av förvaltningsrätten efter ansökan av socialnämnden.

Ansökan ska innehålla en redogörelse för

– barnets eller den unges hälsa, utveckling, sociala beteende, skolgång samt relationer till vårdnadshavare och andra närstående,

– barnets eller den unges familjeförhållanden och sociala nätverk,

– vårdnadshavarens förmåga att tillgodose barnets eller den unges behov,

– tidigare vidtagna åtgärder,

– de omständigheter som utgör grunden för att barnet eller den unge behöver vård,

– barnets och vårdnadshavarens eller den unges inställning till behovet av vård, samt

– den vård som socialnämnden avser att anordna.

En ansökan ska även innehålla en vårdplan.

5 § Rättens beslut om vård upphör att gälla, om vården inte har påbörjats inom fyra veckor från den dag då beslutet vann laga kraft.

Vården ska anses påbörjad när barnet eller den unge har placerats utanför sitt eget hem.

Vårdens innehåll och utformning

6 § För vårdens innehåll och utformning gäller bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453) och bestämmelserna i 2, 3, 6 och 13 kap. denna lag.

6 kap. Socialnämndens ansvar vid vård utanför det egna hemmet

1 § Socialnämnden bestämmer hur vården av barnet eller den unge ska ordnas och var han eller hon ska vistas under vårdtiden.

I fråga om den som vårdas i ett hem som avses i 13 kap. 1 § första stycket får dock Statens institutionsstyrelse i samband med att barnet

eller den unge transporteras besluta att han eller hon tillfälligt ska vistas i ett annat sådant hem.

2 § Socialnämnden får medge att barnet eller den unge vistas i sitt eget hem, om detta kan antas vara bäst ägnat att främja vården av honom eller henne. Vård med stöd av 5 kap. ska dock alltid inledas utanför barnets eller den unges eget hem.

3 § Om socialnämndens beslut enligt 1 eller 2 § inte kan avvaktas, får ordföranden eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta i frågan. Beslutet ska anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

4 § Vid vård av barn utanför det egna hemmet övertar socialnämnden vårdnadshavarens bestämmanderätt över barnet, i den utsträckning det behövs för att genomföra vården.

Vid vård av unga utanför det egna hemmet bestämmer socialnämnden om den unges personliga förhållanden i den utsträckning det behövs för att genomföra vården.

5 § Socialnämnden har under vårddagen samma ansvar som vårdnadshavaren för att barnets grundläggande rättigheter enligt 6 kap. 1 § föräldrabalken tillgodoses. Socialnämnden eller den åt vilken nämnden har uppdragit vården ska ha uppsikt över barnet.

Umgänge med närstående

6 § Socialnämnden har ett ansvar för att barnet ges möjlighet till umgänge med föräldrar, vårdnadshavare, syskon och andra närstående.

Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vård enligt denna lag, får socialnämnden

1. besluta hur barnets umgänge med vårdnadshavare och med föräldrar som har umgängrätt reglerad genom dom eller beslut av domstol eller genom avtal ska utövas, eller

2. besluta att barnets vistelseort inte ska röjas för föräldrar eller vårdnadshavare.

Socialnämnden ska minst en gång var tredje månad överväga om ett sådant beslut som avses i andra stycket fortfarande behövs.

7 kap. Omedelbart omhändertagande

1 § Socialnämnden får besluta att den som är under 20 år omedelbart ska omhändertas, om

1. det är sannolikt att barnet eller den unge behöver beredas vård med stöd av 5 kap., och

2. rättens beslut om vård enligt 5 kap. inte kan avvaktas med hänsyn till risken för barnets eller den unges hälsa eller utveckling eller till att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras.

2 § Om socialnämndens beslut om omhändertagande inte kan avvaktas, får nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har

förordnat besluta om omhändertagande. Beslutet ska anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

Prop. 2017/18:169
Bilaga 2

3 § När socialnämnden har ansökt om vård med stöd av 5 kap., får även rätten besluta att barnet eller den unge omedelbart ska omhändertas.

4 § Ett beslut om omedelbart omhändertagande ska ange om omhändertagandet grundas på sådana omständigheter som avses i 5 kap. 2 eller 3 § eller om det grundas på bestämmelserna i båda dessa paragrafer.

5 § Vården ska anses påbörjad när barnet eller den unge har placerats utanför sitt eget hem.

Förvaltningsrättens prövning

6 § Har socialnämnden beslutat om omedelbart omhändertagande, ska beslutet underställas förvaltningsrätten utan dröjsmål och senast inom en vecka från den dag då beslutet fattades. Därvid ska beslutet och handlingarna i ärendet tillställas rätten.

7 § Förvaltningsrätten ska pröva beslutet så snart det kan ske. Om det inte finns synnerliga hinder, ska prövningen ske inom en vecka från den dag då beslutet kom in till rätten.

8 § Har socialnämnden beslutat om omedelbart omhändertagande efter det att nämnden har ansökt om vård med stöd av 5 kap., ska beslutet underställas den rätt som prövar frågan om vård. Därvid gäller bestämmelserna i 6 och 7 §§.

9 § Om förvaltningsrätten fastställer ett beslut om omedelbart omhändertagande, ska socialnämnden inom fyra veckor från den dag då omhändertagandet verkställdes ansöka hos förvaltningsrätten om att barnet eller den unge ska beredas vård med stöd av 5 kap. Förvaltningsrätten får medge förlängning av denna tid, om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt.

Upphörande m.m.

10 § Ett omedelbart omhändertagande upphör

1. om socialnämndens beslut om omedelbart omhändertagande inte har underställts förvaltningsrätten inom den tid som föreskrivs i 6 §,

2. om ansökan om vård enligt 5 kap. inte har gjorts inom den tid som anges i 9 § och inte heller förlängning av tiden har begärts, eller

3. när rätten avgör frågan om vård.

11 § Om det inte längre finns skäl för ett omhändertagande, ska socialnämnden besluta att detta genast ska upphöra. Ett sådant beslut får meddelas också av den rätt som prövar en fråga om vård med stöd av lagen.

12 § Ett beslut om omedelbart omhändertagande får inte verkställas om barnet eller den unge är häktad.

13 § Socialnämnden får besluta att den som är under 18 år omedelbart ska omhändertas om förutsättningarna i artikel 20 i rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000 (Bryssel II-förordningen), är uppfyllda.

Ett beslut enligt första stycket ska underställas förvaltningsrätten. Därvid gäller bestämmelserna i 6 och 7 §§.

14 § Om det inte längre finns skäl för ett omhändertagande enligt 13 §, ska socialnämnden besluta att det genast ska upphöra.

Ett omhändertagande enligt 13 § upphör även när en behörig domstol i en annan medlemsstat inom Europeiska unionen har prövat målet i sak. Socialnämnden ska hålla sig underrättad om handläggningen av målet i sak i den behöriga domstolen.

Vårdens innehåll och utformning

15 § För vårdens innehåll och utformning gäller bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453) och bestämmelserna i 2, 3, 6 och 13 kap. denna lag.

8 kap. Stöd till vårdnadshavare

1 § I 6 kap. 7 § 4 socialtjänstlagen (2001:453) finns bestämmelser om att socialnämnden ska lämna vårdnadshavarna och föräldrarna råd, stöd och annan hjälp som de behöver.

När ett barn vårdas enligt 5 kap. 2 § denna lag ska socialnämnden aktivt erbjuda vårdnadshavarna stöd som kan bidra till att de blir delaktiga i vården av barnet och utvecklas i sitt föräldraskap.

9 kap. Socialnämndens ansvar att följa och ompröva vården

Öppna insatser

1 § Socialnämnden ska minst en gång var sjätte månad pröva om ett beslut enligt 4 kap. 1, 2 eller 3 § fortfarande behövs.

Prövning enligt första stycket ska ske första gången inom sex månader från dagen för socialnämndens beslut.

Vård utanför det egna hemmet

2 § Socialnämnden ska noga följa vården av den som får vård utanför det egna hemmet.

Socialnämnden ska följa vården främst genom

1. regelbundna personliga besök i det hem där barnet eller den unge vistas,

2. enskilda samtal med barnet eller den unge,

3. samtal med den eller dem som tagit emot barnet eller den unge i sitt hem, och

4. samtal med vårdnadshavarna eller god man enligt lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn.

Socialnämnden ska särskilt uppmärksamma barnets eller den unges hälsa, utveckling, sociala beteende, skolgång samt relationer till anhöriga och andra närstående.

3 § Har barnet beretts vård med stöd av 5 kap. 2 §, ska barnets särskilda socialsekreterare som avses i 6 kap. 7 c § socialtjänstlagen (2001:453), minst en gång var sjätte månad rapportera till socialnämnden om hur barnets behov tillgodoses, hur vårdnadshavarnas förhållanden utvecklar sig och, om vården ska fortsätta, hur den bör inriktas och utformas.

4 § Har barnet eller den unge beretts vård med stöd av 5 kap. 3 §, ska socialnämnden inom sex månader från dagen för verkställighet av vårdbeslutet pröva om vården ska upphöra. Denna fråga ska därefter prövas förlöpande inom sex månader från senaste prövning.

10 kap. Vårdnadsöverflyttning

1 § När barnet har varit placerat i samma familjehem under tre år från det att placeringen verkställdes, ska socialnämnden särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken. Därefter ska frågan övervägas årligen i samband med rapporteringen enligt 9 kap. 3 §.

Vid övervägande enligt första stycket ska särskilt beaktas

- barnets och familjehemsföräldrarnas inställning till en vårdnadsöverflyttning,
- barnets relation till familjehemsföräldrarna och deras förmåga att tillgodose barnets behov av en trygg och god uppväxt, samt
- familjehemsföräldrarnas inställning till och förmåga att tillgodose barnets behov av kontakt med föräldrar och andra närstående.

11 kap. Upphörande av vård

1 § När vård med stöd av denna lag inte längre behövs, ska socialnämnden besluta att vården ska upphöra.

Öppna insatser som har beslutats med stöd av 4 kap. 1 § och vård utanför det egna hemmet som har beslutats med stöd av 5 kap. 2 § ska upphöra senast när barnet fyller 18 år.

Öppna insatser som har beslutats med stöd av 4 kap. 2 eller 3 § och vård utanför det egna hemmet som har beslutats med stöd av 5 kap. 3 § ska upphöra senast när den unge fyller 21 år.

2 § Vid prövning av om vård i familjehem som har beslutats med stöd av 5 kap. 2 § ska upphöra, ska barnets bästa vara avgörande. Vid bedömningen ska det fästas särskilt avseende vid

- barnets inställning,
- om barnet sedan låg ålder eller under lång tid vårdats i familjehemmet,
- barnets umgänge med och relation till vårdnadshavarna, och

– om barnet har en nära relation till familjehemsföräldrarna och en god förankring i sin sociala miljö.

3 § Den eller de som har vårdnaden om ett barn och barn som har fyllt 15 år, får begära att vård utanför det egna hemmet ska upphöra.

En begäran från en vårdnadshavare om att vård som har beslutats med stöd av 5 kap. 2 § ska upphöra behöver inte prövas av socialnämnden om frågan om vård har prövats av nämnden eller rätten de senaste tolv månaderna.

Förbereda återförening

4 § När vård enligt 5 kap. ska upphöra ska nämnden noga förbereda barnets återförening med den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne.

För att kunna genomföra en återförening utifrån barnets behov får socialnämnden begära att verkställigheten av rättsens beslut om att vården ska upphöra ska senareläggas.

12 kap. Flyttningsförbud

Flyttningsförbud för viss tid eller tills vidare

1 § Förvaltningsrätten får efter ansökan av socialnämnden för viss tid eller tills vidare förbjuda den som har vårdnaden om ett barn att ta denne från ett hem som avses i 6 kap. 6 § första stycket socialtjänstlagen (2001:453) om det finns en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skadas om han eller hon skiljs från hemmet (flyttningsförbud).

2 § Ansökan om flyttningsförbud görs av den socialnämnd som har lämnat medgivande enligt 6 kap. 6 § socialtjänstlagen (2001:453) att ta emot barnet eller den unge i ett enskilt hem.

3 § Socialnämnden ska minst en gång var tredje månad överväga om ett flyttningsförbud fortfarande behövs.

När ett flyttningsförbud inte längre behövs, ska socialnämnden besluta att förbudet ska upphöra.

Tillfälligt flyttningsförbud

4 § Socialnämnden får besluta om tillfälligt flyttningsförbud, om

1. det är sannolikt att ett flyttningsförbud behövs, och
2. rättsens beslut om flyttningsförbud inte kan avvaktas med hänsyn till risken för barnets eller den unges hälsa eller utveckling.

5 § Beslut om tillfälligt flyttningsförbud fattas av den socialnämnd som har lämnat medgivande enligt 6 kap. 6 § socialtjänstlagen (2001:453) att ta emot barnet eller den unge i ett enskilt hem.

Om socialnämndens beslut om tillfälligt flyttningsförbud inte kan avvaktas, får nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta om ett sådant förbud. Beslutet ska anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

6 § När socialnämnden har ansökt om flyttningsförbud, får även rätten besluta om ett tillfälligt flyttningsförbud.

7 § Har socialnämnden beslutat om tillfälligt flyttningsförbud, ska beslutet underställas förvaltningsrätten utan dröjsmål och senast inom en vecka från den dag då beslutet fattades. Därvid ska beslutet och handlingarna i ärendet tillställas rätten.

Förvaltningsrätten ska pröva beslutet så snart det kan ske. Om det inte finns synnerliga hinder ska prövningen ske inom en vecka från den dag då beslutet kom in till rätten.

8 § Om förvaltningsrätten fastställer ett beslut om tillfälligt flyttningsförbud, ska socialnämnden inom två veckor från dagen för förvaltningsrättens beslut ansöka om flyttningsförbud.

9 § Ett tillfälligt flyttningsförbud upphör

1. om socialnämndens beslut om tillfälligt flyttningsförbud inte har underställts förvaltningsrätten inom den tid som föreskrivs i 7 §,

2. om ansökan om flyttningsförbud inte har gjorts inom den tid som anges i 8 §, eller

3. när rätten avgör frågan om flyttningsförbud.

10 § Om det inte längre finns skäl för ett tillfälligt flyttningsförbud, ska socialnämnden besluta att detta genast ska upphöra. Ett sådant beslut får meddelas också av den rätt som prövar en fråga om flyttningsförbud.

Umgänge

11 § Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med ett flyttningsförbud eller ett tillfälligt flyttningsförbud får socialnämnden besluta hur barnets umgänge ska utövas med vårdnadshavare och med föräldrar som har umgängesrätt reglerad genom dom eller beslut av domstol eller genom avtal.

13 kap. Särskilda ungdomshem och skyddsåtgärder

1 § För vård av barn och unga som på någon grund som anges i 5 kap. 3 § behöver stå under särskilt noggrann tillsyn ska det finnas särskilda ungdomshem.

Om socialnämnden har beslutat att barnet eller den unge ska vistas i ett hem som avses i första stycket ska Statens institutionsstyrelse omedelbart anvisa plats i ett sådant hem.

2 § Om det är nödvändigt av hänsyn till barnets eller den unges särskilda förhållanden eller för att genomföra vården eller upprätthålla tryggheten och säkerheten vid hemmet, får ett särskilt ungdomshem besluta om sådana skyddsåtgärder som anges i detta kapitel.

Endast de skyddsåtgärder som anges i detta kapitel är tillåtna.

3 § Skyddsåtgärder enligt 5–16, 18 och 20 detta kapitel får vidtas endast om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Är mindre ingripande åtgärder tillräckliga, ska de användas.

Skyddsåtgärder får bara användas om nyttan av åtgärden klart överväger det intrång och de skaderisker åtgärden kan innebära. De får inte användas som någon form av bestraffning.

Förbud mot berusningsmedel m.m.

4 § Den som vårdas vid ett särskilt ungdomshem får inte inneha narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor eller injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattningsmed narkotika.

Barnet eller den unge får inte heller inneha någon annan egendom som kan skada honom eller henne själv eller någon annan, försvåra vården av honom eller henne eller äventyra säkerheten vid hemmet.

Om sådan egendom påträffas, ska den omhändertas.

Förstörande eller försäljning av egendom

5 § Har narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor omhändertagits eller har sådan egendom påträffats inom ett särskilt ungdomshem utan att det finns någon känd ägare till egendomen, ska Statens institutionsstyrelse låta förstöra eller försälja egendomen enligt bestämmelserna om beslagtagna egendom i 2 § första stycket 1 lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m. Belopp som har erhållits vid försäljning tillfaller staten.

Detsamma ska gälla i fråga om injektionssprutor, kanyler och andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattningsmed narkotika.

Visitation

6 § Om det behövs, får barnet eller den unge kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas, vid ankomst till hemmet, för kontroll av att barnet eller den unge inte bär på sig något som han eller hon enligt 4 § detta kapitel inte får inneha.

Detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att sådan egendom ska påträffas hos honom eller henne.

En kroppsvisitation eller en ytlig kroppsbesiktning ska genomföras i närvaro av en annan person än den som genomför kontrollen, om inte barnet eller den unge undanber sig det. All den hänsyn som omständigheterna medger ska iaktas vid kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning.

Barnet eller den unge ska tillfrågas om han eller hon önskar att någon viss person genomför eller närvarar vid kroppsvisitationen eller den ytliga kroppsbesiktningen. Om det inte föreligger särskilda skäl ska barnets eller den unges önskemål tillmötesgå.

7 § Om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att barnet eller den unge innehar något som han eller hon inte får inneha enligt 4 § detta kapitel, får barnets eller den unges bostadsrum eller andra slutna förvaringsställen som barnet eller den unge disponerar visiteras (rumsvisitation).

En rumsvisitation ska genomföras i närvaro av en annan person än den som genomför kontrollen. All den hänsyn som omständigheterna medger ska iakttas vid en rumsvisitation.

Barnet eller den unge ska erbjudas att närvara vid en rumsvisitation. Om särskilda skäl föreligger ska dock en rumsvisitation kunna genomföras även om barnet eller den unge inte är närvarande.

8 § För att upprätthålla tryggheten och säkerheten vid ett särskilt ungdomshem får skyddsvisitation för eftersökande av egendom som kan skada barnet eller den unge själv eller någon annan, försvåra vården av honom eller henne eller äventyra säkerheten vid hemmet, genomföras.

Statens institutionsstyrelse ska för varje enskild institution besluta i vilka situationer sådana visitationer får verkställas. Sådana beslut ska anmälas till Inspektionen för vård och omsorg.

Begränsningar av rörelsefriheten

9 § Den som vårdas vid ett särskilt ungdomshem på någon grund som anges i 5 kap. 3 § får hindras att lämna hemmet och även i övrigt underkastas den begränsning av rörelsefriheten som är nödvändig för att vården ska kunna genomföras. Barnets eller den unges rörelsefrihet får också begränsas när det behövs av hänsyn till säkerheten för andra boende eller för personalen.

10 § Den som vårdas vid ett särskilt ungdomshem på någon grund som anges i 5 kap. 3 § får beredas vård vid en enhet inom hemmet som är låsbar eller på annat sätt inrättad för särskilt noggrann tillsyn, om det är nödvändigt

1. med hänsyn till barnets eller den unges, övriga boendes eller personalens säkerhet,
2. för att förhindra att barnet eller den unge avviker, eller
3. för att i övrigt genomföra vården.

11 § Barnet eller den unge får vårdas vid en låsbar enhet under högst två månader i följd. Om särskilda behandlingsskäl föranleder det, får dock vården vid enheten pågå längre tid, förutsatt att någon av de förutsättningar som anges i 10 § fortfarande föreligger och att barnet eller den unge samtidigt ges möjlighet till vistelse i öppnare former eller utanför hemmet.

En fråga om vård vid en låsbar enhet ska prövas fortlöpande.

Provtagning för kontroll av berusningsmedel m.m.

12 § Den som vårdas vid ett särskilt ungdomshem på någon grund som anges i 5 kap. 3 § är vid behov skyldig att, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, vid ankomst till hemmet lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narko-

tika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor.

Detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet kan misstänkas att han eller hon är påverkad av något sådant medel eller någon sådan vara.

Begränsningar i rätten att ta emot besök

13 § Den som vårdas vid ett särskilt ungdomshem har rätt att ta emot besök samt vistas utanför hemmet i den utsträckning som lämpligen kan ske. Barn och unga som vårdas på någon grund som anges i 5 kap. 3 § får dock begränsas i sin rätt att ta emot besök, om det behövs med hänsyn till barnets eller den unges behov av vård, hans eller hennes säkerhet eller övriga boendes säkerhet.

Ett sådant beslut gäller i högst 14 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphöra.

I lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård finns bestämmelser om besök på vårdinstitutioner enligt denna lag.

Begränsningar i rätten att kommunicera med andra

14 § Den som vårdas vid ett särskilt ungdomshem har rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster. Barn och unga som vårdas på någon grund som anges i 5 kap. 3 § får dock begränsas i sin rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster, om det behövs med hänsyn till barnets eller den unges behov av vård, hans eller hennes säkerhet eller övriga boendes säkerhet.

Ett sådant beslut gäller i högst 14 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphöra.

Den tekniska utrustning som möjliggör användning av elektroniska kommunikationstjänster får omhändertaras under den tid beslutet gäller. Omhändertagen utrustning ska återlämnas till barnet eller den unge senast när beslutet om begränsning upphör att gälla.

15 § Den som vårdas vid ett särskilt ungdomshem på någon grund som anges i 5 kap. 3 § får underkastas övervakning av sina brev och andra försändelser om det behövs med hänsyn till säkerheten vid hemmet eller till barnets eller den unges särskilda förhållanden.

För detta ändamål får Statens institutionsstyrelse öppna och ta del av försändelser som kommer till eller sänds från barnet eller den unge. Om en ankommande försändelse innehåller egendom som barnet eller den unge inte får inneha enligt 4 § detta kapitel, ska egendomen omhändertaras.

Brev mellan barnet eller den unge och en svensk myndighet eller advokat eller hans eller hennes offentliga biträde ska vidarebefordras utan föregående granskning.

Avskiljning

16 § Den som vårdas vid ett särskilt ungdomshem på någon grund som anges i 5 kap. 3 § får avskiljas i ett rum med öppen dörr, om det är nödvändigt på grund av att barnet eller den unge uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att vården av honom eller henne för-

svåras eller hans eller hennes säkerhet, övriga boendes eller personalens säkerhet äventyras.

Personal ska finnas närvarande i rummet under hela den tidsperiod som avskiljningen pågår.

17 § Barnet eller den unge får hållas avskild i ett rum med öppen dörr i högst en timme. Genom ett nytt beslut får tiden förlängas med en timme. Om det därefter finns särskilda skäl får ett nytt beslut om förlängning med en timme fattas. En sammanhängande avskiljning med öppen dörr får som längst pågå i tre timmar.

18 § Om förutsättningarna för avskiljning i ett rum med öppen dörr är uppfyllda och det behövs med hänsyn till barnets eller den unges säkerhet eller med hänsyn till säkerheten för övriga boende eller för personalen, får barnet eller den unge avskiljas i ett rum med låst dörr.

Barnet eller den unge ska under den tid avskiljningen varar stå under fortlöpande uppsikt av personalen och ha möjlighet att själv tillkalla personal.

En läkare eller sjuksköterska ska skyndsamt yttra sig om en avskiljning med låst dörr. Om läkaren eller sjuksköterskan begär det ska avskiljningen genast avbrytas.

19 § Barnet eller den unge får avskiljas i ett rum med låst dörr i högst en timme. Genom ett nytt beslut får tiden förlängas med en timme. Om det därefter finns särskilda skäl får ett beslut om avskiljning med öppen dörr fattas.

En sammanhängande avskiljning med låst dörr får som längst pågå i två timmar. En sammanhängande avskiljning med låst och öppen dörr får som längst pågå i tre timmar.

Vård i enskildhet

20 § Den som vårdas vid ett särskilt ungdomshem på någon grund som anges i 5 kap. 3 § får hindras från att träffa andra boende om det är nödvändigt med hänsyn till

1. barnets eller den unges särskilda behov av vård, eller
2. hans eller hennes säkerhet eller övriga boendes säkerhet.

Vård i enskildhet ska vara individuellt anpassad efter barnets eller den unges särskilda behov.

En fråga om vård i enskildhet ska prövas fortlöpande och alltid omprövas inom sju dagar från senaste prövning.

Vistelse utomhus m.m.

21 § Den som vårdas vid en läsbar enhet enligt 10 § detta kapitel ska under vistelsen ges möjlighet att vistas utomhus, ägna sig åt fysisk aktivitet eller annan fritidssysselsättning.

Vistelse utanför hemmet

22 § Beslut om vistelse utanför hemmet för den som vårdas vid ett särskilt ungdomshem på någon grund som anges i 5 kap. 3 § ska avse en på förhand bestämd tid, dock högst fyra veckor.

23 § Barnet eller den unge ska erbjudas ett uppföljande samtal efter ett verkställt beslut om

1. kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning enligt 6 §,
2. rumsvisitation enligt 7 §,
3. avskiljning i ett rum med öppen dörr enligt 16 §, och
4. avskiljning i ett rum med låst dörr enligt 18 §.

Under samtalet ska barnet eller den unge få information om vad som var anledningen till att skyddsåtgärden behövde tillgripas och ges möjlighet att tala om hur han eller hon uppfattar att skyddsåtgärden hade kunnat undvikas.

Underrättelse till Inspektionen för vård och omsorg

24 § Inspektionen för vård och omsorg ska underrättas om beslut om

1. kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning enligt 6 §,
2. rumsvisitation enligt 7 §,
3. vård vid låsbar enhet enligt 10 §,
4. provtagning för kontroll av berusningsmedel m.m. enligt 12 §,
5. begränsningar av rätten att ta emot besök enligt 13 §,
6. begränsningar av rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster enligt 14 §,
7. avskiljning i ett rum med öppen dörr enligt 16 §,
8. avskiljning i ett rum med låst dörr enligt 18 §, och
9. vård i enskildhet enligt 20 §.

Tillgång till hälso- och sjukvård

25 § Får någon som tillhör hälso- och sjukvårdspersonalen och är verksam vid ett särskilt ungdomshem kännedom om att barnet eller den unge har en sådan smittsam sjukdom som enligt 1 kap. 3 § andra stycket smittskyddslagen (2004:168) utgör allmänfarlig sjukdom, ska Statens institutionsstyrelse underrättas, om det inte står klart att det inte finns risk för smittspridning.

26 § Om barnet eller den unge behöver sjukhusvård under vårdtiden, ska han eller hon ges tillfälle till sådan vård.

Verksamhetschefen för den vårdenhet där barnet eller den unge vistas ska se till att socialnämnden eller Statens institutionsstyrelse genast underrättas, om att barnet eller den unge önskar lämna eller redan har lämnat vårdenheten.

Verksamhetschefen ska besluta att barnet eller den unge ska hindras från att lämna vårdenheten under den tid som behövs för att säkerställa att han eller hon kan föras över till ett särskilt ungdomshem.

Övriga bestämmelser

27 § Statens institutionsstyrelse ska följa upp verksamheten enligt denna lag. Uppföljningen ska omfatta tiden såväl under som efter avslutad vård.

Socialnämnden ska till Statens institutionsstyrelse lämna de uppgifter om enskilda som Statens institutionsstyrelse behöver för att fullgöra den skyldighet som följer av första stycket.

Kvalitetssäkringsarbetet som avses i 3 kap. 3 § tredje stycket socialtjänstlagen (2001:453) ska särskilt omfatta åtgärder som syftar till att minska behovet av skyddsåtgärder.

Prop. 2017/18:169
Bilaga 2

28 § Beslut enligt 5–7, 12, 15–19 §§ detta kapitel fattas av Statens institutionsstyrelse. Beslut enligt 10, 11, 13, 14, 20 och 22 §§ fattas av Statens institutionsstyrelse efter samråd med socialnämnden.

14 kap. Handläggningen i socialnämnden och i domstol

1 § Mål och ärenden enligt denna lag ska handläggas skyndsamt.

2 § Om barnet har fyllt 15 år, har han eller hon rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt denna lag. Den som är yngre får höras i domstol, om han eller hon inte kan antas ta skada av det.

Läkarundersökning

3 § I ett ärende enligt denna lag får socialnämnden besluta om läkarundersökning av barnet eller den unge samt utse läkare för undersökningen.

Läkarundersökningen ska, om den inte är obehövlig, ske innan socialnämnden gör en ansökan enligt 5 kap. 4 § och syfta till att utgöra en del av underlaget för bedömningen av barnets eller den unges behov av vård och för planeringen av vården.

I ett mål enligt denna lag har rätten samma befogenhet.

Handläggningen i domstol

4 § Är barnet eller den unge omhändertagen eller har ett tillfälligt flyttningsförbud meddelats, ska förvaltningsrätten ta upp målet till avgörande inom två veckor från den dag då ansökan om vård enligt 5 kap. eller flyttningsförbud kom in. Förvaltningsrätten får förlänga denna tid, om ytterligare utredning eller någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt.

5 § I mål om beredande eller upphörande av vård enligt 5 kap. eller om flyttningsförbud ska förvaltningsrätten och kammarrätten hålla muntlig förhandling, om detta inte är uppenbart obehövligt. Muntlig förhandling ska alltid hållas, om någon part begär det. Parterna ska upplysas om sin rätt att begära muntlig förhandling.

Om det behövs, ska förvaltningsrätten i ett mål enligt denna lag höra lämplig sakkunnig vid muntlig förhandling.

Om en enskild part som har kallats vid vite att inställa sig personligen till en förhandling uteblir, får rätten förordna att han eller hon ska hämtas till rätten antingen omedelbart eller till en senare dag.

6 § Vid handläggning i kammarrätt av andra mål enligt denna lag än mål om omedelbart omhändertagande och tillfälligt flyttningsförbud ska nämndemän ingå i rätten.

7 § Vid delgivning med enskild i mål eller ärende enligt denna lag får 34–38 och 47–51 §§ delgivningslagen (2010:1932) inte tillämpas.

8 § Beslut om öppna insatser enligt 4 kap., omedelbart omhändertagande eller om tillfälligt flyttningsförbud gäller omedelbart. Andra beslut av socialnämnden enligt denna lag gäller omedelbart, om nämnden inte förordnar något annat.

Beslut om vård enligt 5 kap. gäller omedelbart. Rätten får förordna att andra beslut som rätten har meddelat ska gälla omedelbart.

Offentligt biträde

9 § Offentligt biträde ska förordnas för barnet eller den unge samt för dennes vårdnadshavare, om det inte måste antas att behov av biträde saknas, i mål och ärenden om

- beredande av vård enligt 5 kap. 2 eller 3 §,
- begränsningar av umgänget eller hemlighållande av barnets eller den unges vistelseort enligt 6 kap. 6 § andra stycket,
- omedelbart omhändertagande enligt 7 kap. 1 §,
- upphörande av vård enligt 11 kap. 1 första stycket,
- flyttningsförbud enligt 12 kap. 1 §,
- upphörande av flyttningsförbud enligt 12 kap. 3 §,
- vid överklagande enligt 15 kap. 1 §.

Vid överklagande enligt 15 kap. 2 § ska offentligt biträde förordnas för den som åtgärden avser, om det inte måste antas att behov av biträde saknas.

Behövs offentligt biträde både för barnet och för dennes vårdnadshavare, förordnas gemensamt biträde, om det inte finns motstridiga intressen mellan dem.

Offentligt biträde förordnas av den domstol som handlägger målet. I ärenden hos socialnämnd förordnas offentligt biträde av förvaltningsrätten.

10 § Den som är förordnad som offentligt biträde enligt 9 § för någon som är under 15 år, utan att samtidigt vara biträde för vårdnadshavaren, är utan särskilt förordnande barnets ställföreträdare i det mål eller ärende som förordnandet avser.

11 § Till offentligt biträde för barn och unga får endast den förordnas som på grund av sina kunskaper och erfarenheter samt personliga egenskaper är särskilt lämplig för uppdraget.

12 § Ett offentligt biträde för barn och unga ska ta till vara barnets eller den unges rätt i målet eller ärendet samt lämna stöd och hjälp till barnet eller den unge.

Biträdet ska, om det inte är uppenbart obehövt, träffa barnet eller den unge och lämna den information som är lämplig och som kan antas vara av betydelse för barnet eller den unge.

Biträdet ska, om det är möjligt och lämpligt, se till att barnets eller den unges inställning klarläggs. Barnets eller den unges inställning ska redovisas för rätten.

15 kap. Överklagande

1 § Socialnämndens beslut får överklagas hos förvaltningsrätten, när nämnden har

1. beslutat om var vården av barnet eller den unge ska inledas eller beslutat i fråga om att flytta barnet eller den unge från det hem där han eller hon vistas,

2. fattat beslut enligt 4 kap. 1, 2 eller 3 § eller prövat om ett sådant beslut ska upphöra att gälla,

3. beslutat i fråga om fortsatt vård med stöd av 5 kap.,

4. med stöd av 6 kap. 6 § beslutat i fråga om umgänge eller beslutat att barnets vistelseort inte ska röjas,

5. med stöd av 12 kap. 11 § beslutat i fråga om umgänge, eller

6. beslutat i fråga om fortsatt flyttningsförbud.

Andra beslut av nämnden enligt denna lag får inte överklagas.

Rättens beslut enligt 7 kap. 9 § i fråga om förlängd ansökningstid och enligt 14 kap. 3 § om läkarundersökning får inte överklagas.

2 § Beslut av Statens institutionsstyrelse enligt denna lag får överklagas hos förvaltningsrätten, om beslutet gäller

1. förstörande eller försäljning av egendom enligt 13 kap. 5 §,

2. kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning enligt 13 kap. 6 §,

3. rumsvisitation enligt 13 kap. 7 §,

4. vård vid låsbar enhet enligt 13 kap. 10 §,

5. provtagning för kontroll av berusningsmedel m.m. enligt 13 kap. 12 §,

6. begränsningar av rätten att ta emot besök enligt 13 kap. 13 §,

7. begränsningar av rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster enligt 13 kap. 14 §,

8. övervakning av brev och andra försändelser enligt 13 kap. 15 §,

9. avskiljning i ett rum med öppen dörr enligt 13 kap. 16 §,

10. avskiljning i ett rum med låst dörr enligt 13 kap. 18 §, eller

11. vård i enskildhet enligt 13 kap. 20 §.

Överklagande prövas av den förvaltningsrätt som meddelat beslutet om vård.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

16 kap. Övriga bestämmelser

1 § Polismyndigheten ska lämna biträde för att på begäran av

1. socialnämnden eller nämndens ordförande eller rätten bereda en läkare, som avses i 14 kap. 3 §, tillträde till barnets eller den unges hem eller för att föra barnet eller den unge till läkarundersökningen,

2. socialnämnden eller någon ledamot eller tjänsteman som nämnden har förordnat genomföra beslut om vård eller omhändertagande med stöd av denna lag,

3. Statens institutionsstyrelse efterforska och återhämta den som vårdas vid ett särskilt ungdomshem på någon grund som anges i 5 kap. 3 §, om barnet eller den unge har avvikit från hemmet, eller för att ombesörja någon annan förflyttning av honom eller henne, och

4. på begäran av verksamhetschefen i fall som avses i 13 kap. 26 § föra barnet eller den unge till ett särskilt ungdomshem.

2 § Den som överträder ett flyttningsförbud eller ett tillfälligt flyttningsförbud ska dömas till böter.

Allmänt åtal får väckas endast efter medgivande av socialnämnden eller Socialstyrelsen.

3 § Beslut om vård med stöd av 5 eller 7 kap. denna lag hindrar inte beslut om

1. avvisning eller utvisning enligt utlänningslagen (2005:716),
2. utvisning enligt lagen (1991:572) om särskild utlänningskontroll,
3. utlämning enligt lagen (1957:668) om utlämning för brott,
4. överlämnande enligt lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder,
5. utlämning enligt lagen (1970:375) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling,
6. utlämning enligt lagen (1994:569) om Sveriges samarbete med de internationella tribunalerna för brott mot internationell humanitär rätt,
7. överlämnande enligt lagen (2002:329) om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen,
8. överlämnande enligt lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder, eller
9. utlämning enligt lagen (2006:615) om samarbete med Specialdomstolen för Sierra Leone.

Vård med stöd av 5 eller 7 kap. denna lag upphör när ett beslut enligt första stycket 1–9 har verkställts.

-
1. Denna lag (nya lagen) träder i kraft den 1 juli 2017.
 2. Genom lagen upphävs lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (gamla lagen).
 3. För den som vid lagens ikraftträdande omfattas av åtgärder enligt den gamla lagen ska bestämmelserna i den nya lagen gälla. Särskilda befogenheter som har beslutats före ikraftträdandet fortsätter att gälla, dock med de tidsfrister och övriga regler för användandet som gäller för åtgärden enligt denna lag.

Förslag till lag (2017:00) om förbud mot berusningsmedel m.m. vid hem för vård eller boende

Prop. 2017/18:169
Bilaga 2

Härigenom föreskrivs följande

1 § Denna lag ska tillämpas vid sådana hem för vård eller boende som drivs av kommun, landsting, bolag, förening, samfällighet, stiftelse eller enskild individ.

2 § I den mån huvudmannen för ett hem för vård eller boende beslutar det, får de som bereds vård där med stöd av socialtjänstlagen (2001:453) eller lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga inte inneha narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor.

Han eller hon får inte heller inneha injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattningsmedel med narkotika eller någon annan egendom som kan skada den enskilde själv eller någon annan, försvåra vården av honom eller henne eller äventyra säkerheten vid hemmet.

3 § Om sådan egendom som avses i 2 § påträffas, får den omhändertas.

Om det inte finns någon känd ägare till den omhändertagna egendomen ska den som förestår ett hem för vård eller boende, låta förstöra eller försälja egendomen enligt bestämmelserna om beslagtagna egendom i 2 § första stycket 1 lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m.

Belopp som erhållits vid försäljningen tillfaller staten.

4 § Beslut att förstöra eller försälja egendom får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.

Vid beslut av enskild huvudman ska den enskilde huvudmannen vara den enskildes motpart.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

Förslag till lag (2017:00) om hälsoundersökning av barn och unga vid beslut om vård utanför det egna hemmet

Härigenom föreskrivs följande

1 § I denna lag finns bestämmelser om landstingets skyldigheter att, utöver vad som följer av hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) och tandvårdslagen (1985:125), på begäran av socialnämnden erbjuda hälsoundersökning åt barn och unga i anslutning till att vård i familjehem eller hem för vård eller boende med stöd av socialtjänstlagen (2001:453) eller lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga inleds.

2 § Hälsoundersökningen ska avse barnets eller den unges fysiska och psykiska hälsotillstånd samt tandhälsotillstånd. Den ska omfatta en kartläggning av tidigare hälsoundersökningar och vaccinationer samt de undersökningar och samtal med barnet eller den unge som i övrigt behövs för en medicinsk bedömning av barnets eller den unges behov av hälso- och sjukvård och tandvård.

3 § Om barnet eller den unge har vårdbehov som den undersökande vårdgivaren inte kan tillgodose, ska barnet eller den unge remitteras till en annan vårdgivare för vidare medicinsk bedömning eller behandling.

4 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar föreskrifter om

1. erbjudanden om hälsoundersökning enligt lagen,
2. genomförande av hälsoundersökning enligt lagen,
3. utformning av den medicinska bedömning som hälsoundersökningen ska leda fram till, samt
4. landstingets åtgärder till följd av hälsoundersökningen och den medicinska bedömningen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Prop. 2017/18:169
Bilaga 2

Härigenom föreskrivs i fråga om socialtjänstlagen (2001:453)
dels att 16 kap. 7 § ska upphöra att gälla,
dels att 1 kap. 3 §, 5 kap. 1 §, 6 kap. 3, 7 b § och 8 §§, 10 kap. 4 och
6 §§, 11 kap. 3, 4 a samt 4 b §§ ska ha följande lydelse,
dels att det i lagen ska införas fyra nya paragrafer, 5 kap. 1 d och e §§,
6 kap. 1 b § och 11 kap. 3 a §.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

3 §

Bestämmelser om vård utan samtycke ges i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall och i *lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga*.

Bestämmelser om vård utan samtycke ges i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall och i *lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga*.

5 kap.

1 §

Socialnämnden ska

– verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden,

– i nära samarbete med hemmen främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och ungdom,

– bedriva uppsökande verksamhet och annat förebyggande arbete för att förhindra att barn och ungdom far illa,

– aktivt arbeta för att förebygga och motverka missbruk bland barn och ungdom av alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel eller beroendeframkallande medel samt dopningsmedel,

– tillsammans med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs, uppmärksamma och verka för att barn och ungdom inte vistas i miljöer som är skadliga för dem,

– med särskild uppmärksamhet följa utvecklingen hos barn och ungdom som har visat tecken till en ogynnsam utveckling,

– i nära samarbete med hemmen sörja för att barn och ungdom som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver och, om den unges bästa motiverar det, vård och fostran utanför det egna hemmet,

– i sin omsorg om barn och ungdom tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan ett mål eller ärende om vårdnad, boende, umgänge eller adoption har avgjorts,

– *i sin omsorg om barn och ungdom tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan vård och fostran utanför det*

Prop. 2017/18:169 *egna hemmet upphört eller sedan*
Bilaga 2 *verkställighet av sluten ungdoms-*
vård enligt lagen (1998:603) om
verkställighet av sluten ungdoms-
vård upphört.

1 d §

Kommunen ska ingå en överenskommelse med landstinget om ett samarbete i fråga om vård utanför det egna hemmet av barn och unga enligt denna lag och lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga. Om det är möjligt bör organisationer som företräder dessa personer eller deras närstående ges möjlighet att lämna synpunkter på innehållet i överenskommelsen.

1 e §

Socialnämnden ska i sin omsorg om barn och unga tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan vård och fostran utanför det egna hemmet upphört eller sedan verkställighet av sluten ungdomsvård enligt lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård upphört.

Socialnämndens stöd och hjälp enligt första stycket bör inriktas på personligt stöd och fortsatt kontakt med hemmet där barnet eller den unge har varit placerad.

Om den enskilde efter placeringen ska flytta till en egen bostad, bör socialnämndens stöd och hjälp inriktas på frågor om ekonomi, boende, studier eller arbete. Detta ansvar gäller till dess den enskilde fyller 22 år.

6 kap.

1 b §

För barn som har fyllt 16 år får nämnden besluta om vård utanför det egna hemmet även utan vårdnadshavarens samtycke, om det är

3 §

Behovet av sådana hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga samt 22 och 23 §§ lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall ska tillgodoses av staten. Statens institutionsstyrelse leder verksamheten vid hemmen. Bestämmelser om tillsyn m.m. över verksamheten vid hemmen finns i 13 kap.

Behovet av sådana hem som avses i 13 kap. 1 § lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga samt 22 och 23 §§ lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall ska tillgodoses av staten. Statens institutionsstyrelse leder verksamheten vid hemmen. Bestämmelser om tillsyn m.m. över verksamheten vid hemmen finns i 13 kap.

Statens institutionsstyrelse får, om det finns särskilda skäl för det, genom avtal uppdra åt ett landsting eller en kommun att inrätta och driva ett sådant hem som avses i första stycket.

För vård i ett hem som avses i denna paragraf får staten ta ut avgift av den kommun som begärt placeringen.

7 b §

Socialnämnden ska noga följa vården av de barn och unga som vårdas i ett familjehem, jourhem eller hem för vård eller boende främst genom

1. regelbundna personliga besök i det hem där barnet eller den unge vistas,

2. enskilda samtal med barnet eller den unge,

3. samtal med den eller dem som tagit emot barnet eller den unge i sitt hem, och

4. samtal med vårdnadshavarna.

4. samtal med vårdnadshavarna eller god man enligt lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn.

8 §

Vårdas ett barn med stöd av denna lag i ett annat hem än det egna, ska socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om vården fortfarande behövs och hur vården bör inriktas och utformas.

Vårdas ett barn med stöd av denna lag i ett annat hem än det egna, ska barnets särskilda socialsekreterare som avses i 6 kap. 7 c §, minst en gång var sjätte månad rapportera till socialnämnden om hur barnets behov tillgodoses, hur vårdnadshavarnas förhållanden utvecklar sig och, om vården ska fortsätta, hur den bör inriktas och utformas.

När barnet har varit placerat i samma familjehem under tre år från det att placeringen verkställdes, ska socialnämnden särskilt överväga om det finns skäl att ansöka

När barnet har varit placerat i samma familjehem under tre år från det att placeringen verkställdes, ska socialnämnden särskilt överväga om det finns skäl att an-

om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken.

söka om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken. *Därefter ska frågan övervägas årligen i samband med rapporteringen enligt första stycket.*

Vid övervägande enligt andra stycket ska särskilt beaktas

– barnets och familjehemsföräldrarnas inställning till en vårdnadsöverflyttning,

– barnets relation till familjehemsföräldrarna och deras förmåga att tillgodose barnets behov av en trygg och god uppväxt, samt

– familjehemsföräldrarnas inställning till och förmåga att tillgodose barnets behov av kontakt med föräldrar och andra närstående.

10 kap.

4 §

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får ges endast åt en särskild avdelning som består av ledamöter eller ersättare i nämnden i ärenden som är en uppgift för nämnden enligt 6 kap. 6, 8 och 11 a–13 §§ denna lag, 4 och 6 §§, 11 § första och andra styckena, 13 §, 14 § tredje stycket, 21, 22, 24, 26, 27 och 43 §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga samt 11 och 13 §§ lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.

Uppdrag att besluta på socialnämndens vägnar får ges endast åt en särskild avdelning som består av ledamöter eller ersättare i nämnden i ärenden som är en uppgift för nämnden enligt 6 kap. 6, 8 och 11 a–13 §§ denna lag, 4 kap. 1, 2 och 3 §§, 5 kap. 4 §, 6 kap. 1 och 2 § och 6 § tredje stycket, 7 kap. 1 och 13 §§, 9 kap. 4 §, 10 kap. 1 §, 11 kap. 1 §, 12 kap. 1, 3 och 4 §§ och 16 kap. 1 § lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga samt 11 och 13 §§ lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.

Första stycket gäller även i ärenden enligt 6 kap. 14 § om samtycke vägras och beslut enligt 9 kap. 3 § om att föra talan om återkrav enligt 9 kap. 1 §.

6 §

Bestämmelser om rätt att i vissa fall fatta beslut i socialnämndens ställe finns i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga och lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.

Bestämmelser om rätt att i vissa fall fatta beslut i socialnämndens ställe finns i lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga och lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.

11 kap.

3 §

Prop. 2017/18:169

Bilaga 2

När någon behöver vårdas i ett hem för vård eller boende eller i ett familjehem ska en plan upprättas för den vård som socialnämnden avser att anordna (vårdplan).

En vårdplan som gäller ett barn ska revideras senast när barnet har varit placerat i två år. Vårdplanen ska vid denna tidpunkt, om det inte möter särskilda hinder, särskilt avse barnets långsiktiga boende. Därefter ska vårdplanen revideras vid behov.

För barn och unga som vårdas i ett hem för vård eller boende eller i ett familjehem ska en plan upprättas över hur vården ska genomföras (genomförandeplan).

Vård- och genomförandeplanen ska även uppta åtgärder och insatser som andra huvudmän har ansvar för.

3 a §

I anslutning till att vård i familjehem eller hem för vård eller boende inleds ska socialnämnden, om det inte är obehövt, begära en sådan hälsoundersökning som avses i lagen (2017:00) om hälsoundersökning av barn och unga vid beslut om vård utanför det egna hemmet.

4 a §

Socialnämnden får besluta om uppföljning av ett barns situation när en utredning som gäller barnets behov av stöd eller skydd avslutats utan beslut om insats.

En sådan uppföljning får ske om barnet, utan att förhållanden som avses i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga föreligger, bedöms vara i särskilt behov av nämndens stöd eller skydd men samtycke till sådan åtgärd saknas.

En sådan uppföljning får ske om barnet, utan att förhållanden som avses i lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga föreligger, bedöms vara i särskilt behov av nämndens stöd eller skydd men samtycke till sådan åtgärd saknas.

4 b §

Socialnämnden får besluta om uppföljning av ett barns situation efter det att en placering i ett familjehem eller i ett hem för vård eller boende har upphört.

En sådan uppföljning får ske om barnet, utan att förhållanden som avses i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av

En sådan uppföljning får ske om barnet, utan att förhållanden som avses i lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av

Prop. 2017/18:169
Bilaga 2

unga föreligger, bedöms vara i särskilt behov av nämndens stöd eller skydd men samtycke till sådan åtgärd saknas.

barn och unga föreligger, bedöms vara i särskilt behov av nämndens stöd eller skydd men samtycke till sådan åtgärd saknas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

Förslag till lag om ändring i hälso- och sjukvårdslagen
(1982:763)

Prop. 2017/18:169
Bilaga 2

Härigenom föreskrivs i fråga om hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) att det i lagen ska införas en ny paragraf, 8 c §.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 c §

Landstinget ska ingå en överenskommelse med kommunen om ett samarbete i fråga om vård utanför det egna hemmet av barn och unga enligt socialtjänstlagen (2001:453) och lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga. Om det är möjligt bör organisationer som företräder dessa personer eller deras närstående ges möjlighet att lämna synpunkter på innehållet i överenskommelsen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

Förslag till lag om ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall

dels att 31, 32 a, 33, 33 a, 35 och 36 a §§ ska ha följande lydelse,

dels att rubriken närmast före 31 § ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas två nya paragrafer, 31 a och 31 b §§.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Särskilda befogenheter

Skyddsåtgärder

31 §

Den som vårdas *enligt denna lag* i ett LVM-hem får inte inneha alkoholhaltiga drycker, narkotika, flyktiga lösningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor eller injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika. Han eller hon får inte heller inneha något annat som kan vara till men för vården eller *ordningen vid hemmet*. Om sådan egendom påträffas, *skall* den omhändertas.

Den som vårdas i ett LVM-hem får inte inneha alkoholhaltiga drycker, narkotika, flyktiga lösningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor eller injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika. Han eller hon får inte heller inneha något annat som kan vara till men för vården eller *äventyra säkerheten vid hemmet*. Om sådan egendom påträffas, *ska* den omhändertas.

31 a §

Om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att den intagne innehar något som han eller hon inte får inneha enligt 31 § denna lag, får hans eller hennes bostadsrum eller andra slutna förvaringsställen som han eller hon disponerar, visiteras (rumsvisitation).

En rumsvisitation ska genomföras i närvaro av en annan person än den som genomför kontrollen. All den hänsyn som omständigheterna medger ska iakttas vid en rumsvisitation.

Den intagne ska erbjudas att närvara vid en rumsvisitation. Om sär-

skilda skäl föreligger ska dock en rumsvisitation kunna genomföras även om den intagne inte är närvarande.

Prop. 2017/18:169

Bilaga 2

31 b §

För att upprätthålla tryggheten och säkerheten vid ett LVM-hem får skyddsvisitation för eftersökande av egendom som kan skada den intagne eller någon annan, försvåra vården av honom eller henne eller äventyra säkerheten vid hemmet, genomföras.

Statens institutionsstyrelse ska för varje enskild institution besluta i vilka situationer sådana visitationer får verkställas. Sådana beslut ska anmälas till Inspektionen för vård och omsorg.

32 a §

Den intagne är, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, skyldig att efter uppmaning lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, om det kan misstänkas att den intagne är påverkad av något sådant medel eller någon sådan vara.

Vid behov är den intagne, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, skyldig att efter uppmaning lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor.

33 §

Bestämmelserna i 31 och 32 §§ skall gälla för alla som vårdas i ett LVM-hem, om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen vid hemmet och regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Statens institutionsstyrelse medger det.

Bestämmelserna i 32 § ska gälla för alla som vårdas i ett LVM-hem, om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla säkerheten vid hemmet och regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Statens institutionsstyrelse medger det.

33 a §

Den som vårdas enligt denna lag i ett LVM-hem har rätt att *ringa och ta emot telefonsamtal* samt ta emot besök i den utsträckning som lämpligen kan ske. Den intagne får dock *förvägras telefonsamtal och besök om det kan äventyra vården eller ordningen vid hemmet.*

Den som vårdas enligt denna lag i ett LVM-hem har rätt att *använda elektroniska kommunikationstjänster* samt ta emot besök i den utsträckning som lämpligen kan ske. Den intagne får dock *begränsas i sin rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster och ta emot besök, om det behövs med hänsyn till den intagnes behov av vård, hans eller hennes säkerhet eller övriga boendes säkerhet.*

Ett sådant beslut gäller i högst 14 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphöra.

Den tekniska utrustning som möjliggör användning av elektroniska kommunikationstjänster får omhändertatas under den tid beslutet gäller. Omhändertagen utrustning ska återlämnas till den intagne senast när beslutet om begränsning upphör att gälla.

I lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård finns bestämmelser om besök på vårdinstitutioner enligt denna lag.

35 §

Försändelser till den som vårdas enligt denna lag i ett LVM-hem för särskilt noggrann tillsyn får kontrolleras, om det behövs med hänsyn till *ordningen* vid hemmet eller till den intagnes särskilda förhållanden. Om en ankommande försändelse innehåller egendom som inte får innehas enligt 31 §, får egendomen omhändertas.

Försändelser till den som vårdas enligt denna lag i ett LVM-hem för särskilt noggrann tillsyn får kontrolleras, om det behövs med hänsyn till *säkerheten* vid hemmet eller till den intagnes särskilda förhållanden. Om en ankommande försändelse innehåller egendom som inte får innehas enligt 31 §, får egendomen omhändertas.

36 a §

Tvångsåtgärder enligt 32–35 §§ får användas endast om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Är mindre ingripande åtgärder tillräckliga, *skall* de användas.

Skyddsåtgärder enligt 32–35 §§ får användas endast om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Är mindre ingripande åtgärder tillräckliga, *ska* de användas.

Skyddsåtgärder får bara användas om nyttan av åtgärden klart överväger det intrång och de skaderisker åtgärden kan inne-

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

Förslag till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård

dels att 17 § ska upphöra att gälla,

dels att 1, 10, 15, 16, 17 a och 18 b, ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Denna lag avser verkställighet av sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken. Verkställigheten av sluten ungdomsvård *skall* ske vid sådana särskilda ungdomshem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Denna lag avser verkställighet av sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken. Verkställigheten av sluten ungdomsvård *ska* ske vid sådana särskilda ungdomshem som avses i 13 kap. 1 § lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga.

10 §

Är den dömde, när domen får verkställas, häktad eller intagen på ett särskilt ungdomshem med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, *skall* häktet eller det särskilda ungdomshemmet omedelbart se till att domen verkställs och att den dömde omedelbart förpassas till det särskilda ungdomshem som Statens institutionsstyrelse bestämmer.

Är den dömde, när domen får verkställas, häktad eller intagen på ett särskilt ungdomshem med stöd av lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga, *ska* häktet eller det särskilda ungdomshemmet omedelbart se till att domen verkställs och att den dömde omedelbart förpassas till det särskilda ungdomshem som Statens institutionsstyrelse bestämmer.

15 §

Vad som sägs i 16, 17, 19 och 20 §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga *skall* gälla även för den som är föremål för verkställighet av sluten ungdomsvård.

Vad som sägs i 13 kap. 4–8 och 15–19 §§ lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga *ska* gälla även för den som är föremål för verkställighet av sluten ungdomsvård.

16 §

Den dömde har rätt att *ringa* och ta emot telefonsamtal och ta emot besök i den utsträckning det lämpligen kan ske. Den dömde får dock *förvägras telefonsamtal* och besök, om det kan äventyra säkerheten vid det särskilda ungdomshemmet eller kan motverka hans anpassning i

Den dömde har rätt att *använda elektroniska kommunikationstjänster* och ta emot besök i den utsträckning det lämpligen kan ske. Den dömde får dock *begränsas i sin rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster* och ta emot besök om det kan äventyra

samhället eller annars vara till skada för honom eller någon annan.

säkerheten vid det särskilda ungdomshemmet eller kan motverka hans anpassning i samhället eller annars vara till skada för honom eller någon annan.

Prop. 2017/18:169
Bilaga 2

Ett sådant beslut gäller i högst 14 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphöra.

Den tekniska utrustning som möjliggör användning av elektroniska kommunikationstjänster får omhändertaras under den tid beslutet gäller. Omhändertagen utrustning ska återlämnas till den dömd senast när beslutet om begränsning upphör att gälla.

17 a §

Den dömd är, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, skyldig att efter uppmaning lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, om det kan misstänkas att den dömd är påverkad av något sådant medel eller någon sådan vara.

Vid behov är den dömd, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, skyldig att efter uppmaning lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor.

18 b §

En kontroll- eller tvångsåtgärd enligt denna lag får användas endast om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden.

En skyddsåtgärd enligt denna lag får användas endast om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden.

Skyddsåtgärder får bara användas om nyttan av åtgärden klart överväger det intrång och de skaderisker åtgärden kan innebära. De får inte användas som någon form av bestraffning

Förslag till lag om ändring i lagen (1989:14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m.m. och om överflyttning av barn

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1989:14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m.m. och om överflyttning av barn att 22 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

22 §

Om det i ett mål om vårdnad om barn eller i ett mål om vård av barn enligt *lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga* framkommer att ansökan har gjorts om överflyttning av barnet enligt 11 § första stycket, får rätten inte besluta i frågan om vårdnaden eller vården förrän denna ansökan har prövats.

Om det i ett mål om vårdnad om barn eller i ett mål om vård av barn enligt *lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga* framkommer att ansökan har gjorts om överflyttning av barnet enligt 11 § första stycket, får rätten inte besluta i frågan om vårdnaden eller vården förrän denna ansökan har prövats.

Får rätten i ett mål som avses i första stycket underrättelse av centralmyndigheten om att ett barn, på sätt som sägs i 11 § andra stycket, olovligen har förts hit till landet eller olovligen hålls kvar här utan att ansökan har gjorts om överflyttning av barnet enligt 11 § första stycket, får rätten inte besluta i frågan om vårdnaden eller vården förrän det har förflutit en rimlig tid för att göra en sådan ansökan.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård att 8 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 §

Vid sluten rättspsykiatrisk vård enligt denna lag gäller, om inte annat anges i 8 a §, i tillämpliga delar bestämmelserna i 18–24 §§ lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård.

I fråga om den som är anhållen, häktad eller intagen i eller ska förpassas till kriminalvårdsanstalt får Kriminalvården i särskilda fall, om det behövs från ordnings- eller säkerhetssynpunkt, besluta om särskilda inskränkningar i rätten att ta emot eller skicka försändelser, att ta emot besök eller att stå i förbindelse med utomstående genom elektronisk kommunikation. I fråga om den som är intagen i eller ska förpassas till ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken får Statens institutionsstyrelse fatta motsvarande beslut. Försändelser som avses i 3 kap. 6 § häkteslagen (2010:611) från den som är häktad eller anhållen, försändelser som avses i 7 kap. 6 § fängelselagen (2010:610) från den som är intagen liksom brev som avses i 19 § andra stycket *lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga* ska dock alltid vidarebefordras utan föregående granskning.

I fråga om den som är anhållen, häktad eller intagen i eller ska förpassas till kriminalvårdsanstalt får Kriminalvården i särskilda fall, om det behövs från ordnings- eller säkerhetssynpunkt, besluta om särskilda inskränkningar i rätten att ta emot eller skicka försändelser, att ta emot besök eller att stå i förbindelse med utomstående genom elektronisk kommunikation. I fråga om den som är intagen i eller ska förpassas till ett särskilt ungdomshem till följd av en dom på sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken får Statens institutionsstyrelse fatta motsvarande beslut. Försändelser som avses i 3 kap. 6 § häkteslagen (2010:611) från den som är häktad eller anhållen, försändelser som avses i 7 kap. 6 § fängelselagen (2010:610) från den som är intagen liksom brev som avses i 13 kap. 15 § tredje stycket *lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga* ska dock alltid vidarebefordras utan föregående granskning.

I fråga om den som ges rättspsykiatrisk vård efter beslut av domstol eller som är intagen i kriminalvårdsanstalt får regeringen i särskilda fall, om det behövs med hänsyn till rikets säkerhet eller till risken för att denne under vistelsen på sjukvårdsinrättningen medverkar till terroristbrott enligt 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott, besluta om särskilda inskränkningar i rätten att ta emot eller skicka försändelser, ta emot besök eller stå i förbindelse med utomstående genom elektronisk kommunikation.

Förslag till lag om ändring i lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård att 1 och 4 §§ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Denna lag gäller beträffande besök på vårdinstitutioner och sjukvårdsinrättningar till dem som är tvångsintagna för vård enligt

1. lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall,
2. lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga,
2. lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga,
3. lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård,
4. lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, och
5. lagen (1993:388) om införande av lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Lagen gäller också för besök till dem som är isolerade enligt 5 kap. 1 § eller tillfälligt isolerade enligt 5 kap. 3 § smittskyddslagen (2004:168).

4 §

Vad som sägs i 3 § gäller inte

1. besök av personer för vilka 14 § andra stycket 1 lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga är tillämplig,

2. inskränkningar i den intagnes rätt när 5 kap. 12 § smittskyddslagen (2004:168) är tillämplig, och

3. när 8 § andra stycket lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård är tillämpligt.

Vad som sägs i 3 § gäller inte

1. besök av personer för vilka 6 kap. 6 § andra stycket 1 lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga är tillämplig,

2. inskränkningar i den intagnes rätt när 5 kap. 12 § smittskyddslagen (2004:168) är tillämplig, och

3. när 8 § andra stycket lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård är tillämpligt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

Förslag till lag om ändring i lagen (2003:192) om gemensam nämnd inom vård- och omsorgsområdet

Prop. 2017/18:169
Bilaga 2

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2003:192) om gemensam nämnd inom vård och omsorgsområdet att 1 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Ett landsting och en eller flera kommuner som ingår i landstinget får genom samverkan i en gemensam nämnd gemensamt fullgöra

1. landstingets uppgifter

- enligt hälso- och sjukvårdslagen (1982:763),
- enligt tandvårdslagen (1985:125),
- enligt lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård,
- enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård,
- enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade,
- enligt lagen (1998:1656) om patientnämndsverksamhet m.m.,
- enligt smittskyddslagen (2004:168), eller
- som i annat fall enligt lag *skall* – som i annat fall enligt lag *ska* handhas av en sådan nämnd som handhas av en sådan nämnd som avses i 10 § hälso- och sjukvårdslagen, och avses i 10 § hälso- och sjukvårdslagen, och

2. kommunens uppgifter

- enligt socialtjänstlagen (2001:453),
- enligt hälso- och sjukvårdslagen,
- enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall,
- enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, – enligt lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga,
- enligt lagen om stöd och service till vissa, funktionshindrade,
- enligt lagen om patientnämndsverksamhet m.m., eller
- som i annat fall enligt lag *skall* – som i annat fall enligt lag *ska* handhas av socialnämnd. handhas av socialnämnd.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

Förslag till lag om ändring i utlänningslagen (2005:716)

Härigenom föreskrivs i fråga om utlänningslagen (2005:716) att 5 kap. 12 § och 23 kap. 2 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

12 §

Ett tidsbegränsat uppehållstillstånd får beviljas en utlänning som behöver vård enligt *lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga*.

Ett tidsbegränsat uppehållstillstånd får beviljas en utlänning som behöver vård enligt *lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga*.

23 kap.

2 §

Regeringen får meddela föreskrifter om att sända hem utlänningar som inte är flyktingar och som har tagits om hand enligt *lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga*, *lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård* eller *lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård*.

Regeringen får meddela föreskrifter om att sända hem utlänningar som inte är flyktingar och som har tagits om hand enligt *lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga*, *lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård* eller *lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård*.

Regeringen får, efter avtal med annat land om behandling av fripassagerare, meddela föreskrifter om avvikelser från bestämmelserna i denna lag och föreskrifter om vad som i övrigt behövs för tillämpningen av avtalet. Sådana föreskrifter får inte avse förfarandet i domstol.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

Förslag till lag om ändring i socialförsäkringsbalken (2010:110)

Prop. 2017/18:169
Bilaga 2

Härigenom föreskrivs i fråga om socialförsäkringsbalken (2010:110) att 7 kap. 2 §, 102 kap. 20 §, 106 kap. 5 och 12 §§ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.

2 §

Försäkrad för statligt personskadeskydd enligt 43 kap. är

1. den som tjänstgör enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarspplikt, eller inställer sig till mönstring eller annan uttagning enligt den lagen eller genomgår militär utbildning inom Försvarsmakten som rekryt,

2. den som medverkar i räddningstjänst eller i övning med en kommunal organisation för räddningstjänst enligt lagen (2003:778) om skydd mot olyckor, eller i räddningstjänst enligt 10 kap. 1 § andra stycket luftfartslagen (2010:500),

3. den som är intagen för vård i kriminalvårdsanstalt, i ett hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga eller i ett hem som avses i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall samt den som är häktad eller anhållen eller i annat fall intagen eller tagen i förvar i kriminalvårdsanstalt, häkte eller polisarrest,

3. den som är intagen för vård i kriminalvårdsanstalt, i ett hem som avses i 13 kap. 1 § lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga eller i ett hem som avses i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall samt den som är häktad eller anhållen eller i annat fall intagen eller tagen i förvar i kriminalvårdsanstalt, häkte eller polisarrest,

4. den som utför samhällstjänst på grund av en föreskrift som har meddelats med stöd av 27 kap. 2 a § eller 28 kap. 2 a § brottsbalken,

5. den som utför ungdomstjänst enligt 32 kap. 2 § eller 3 § första stycket 1 brottsbalken, och

6. den som utför oavlönat arbete enligt en föreskrift som har meddelats med stöd av 8 § första stycket 2 lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll.

102 kap.

20 §

När den bidragsgrundande inkomsten och reduceringsinkomsten beräknas ska den handläggande myndigheten bortse från sådan förändring i utbetalning av aktivitetsersättning, sjukersättning, pensionsförmåner, äldre försörjningsstöd och livränta som föranleds av att den försäkrade

– är häktad,

– är intagen i kriminalvårdsanstalt,

– är intagen i ett hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av

– är intagen i ett hem som avses i 13 kap. 1 § lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av

unga för verkställighet av sluten ungdomsvård, eller
– på grund av skyddstillsyn med särskild behandlingsplan vistas i ett sådant familjehem eller hem för vård eller boende som avses i socialtjänstlagen (2001:453).

106 kap.

5 §

Om en kvinna vid tiden för förlossningen är intagen i kriminalvårdsanstalt eller ett hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, får Försäkringskassan på framställning av föreståndaren för inrättningen besluta att den föräldrapenning som kvinnan har rätt till ska betalas ut till föreståndaren att användas för kvinnans och barnets nytta.

Om en kvinna vid tiden för förlossningen är intagen i kriminalvårdsanstalt eller ett hem som avses i 13 kap. 1 § lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga, får Försäkringskassan på framställning av föreståndaren för inrättningen besluta att den föräldrapenning som kvinnan har rätt till ska betalas ut till föreståndaren att användas för kvinnans och barnets nytta.

12 §

Sjukpenning lämnas inte för tid när den försäkrade

1. fullgör någon annan tjänstgöring enligt lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt än grundutbildning som är längre än 60 dagar,

2. är intagen i sådant hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med stöd av 3 § samma lag,

2. är intagen i sådant hem som avses i 13 kap. 1 § lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga med stöd av 5 kap. 3 § samma lag,

3. är häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt, eller

4. i annat fall än som anges i 2 eller 3 av någon annan orsak än sjukdom tagits om hand på det allmännas bekostnad.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

Härigenom föreskrivs i fråga om skollagen (2010:800) att 24 kap. 8 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

24 kap.

8 §

Under vistelse i ett sådant hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (särskilt ungdomshem) ska skolpliktiga barn, som inte lämpligen kan fullgöra sin skolplikt på annat sätt, fullgöra den genom att delta i utbildning vid hemmet.

Utbildningen ska anordnas genom försorg av huvudmannen för hemmet. Den ska motsvara utbildningen i grundskolan eller i förekommande fall grundsärskolan eller specialskolan. För sådan utbildning ska relevanta bestämmelser i skollagen tillämpas med de nödvändiga avvikelser som följer av att barnet vistas i ett sådant hem. Följande bestämmelser behöver dock inte tillämpas:

- bestämmelser om registerkontroll (2 kap. 31–33 §§), och
- bestämmelser om lokaler och utrustning (2 kap. 35 §).

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

Förslag till lag om ändring i delgivningslagen (2010:1932)

Härigenom föreskrivs i fråga om delgivningslagen (2010:1932) att 40 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

40 §

Stämmningsmannadelgivning får utföras av stämmningsman eller av den som är anställd vid

- Polismyndigheten,
- Säkerhetspolisen,
- åklagarmyndighet,
- allmän domstol,
- allmän förvaltningsdomstol,
- Kronofogdemyndigheten,
- Skatteverket,
- svensk utlandsmyndighet, och
- auktoriserat delgivningsföretag.

Stämmningsmannadelgivning får utföras av personal vid respektive inrättning om delgivningsmottagaren är intagen i

- kriminalvårdsanstalt,
- häkte,
- sådan undersökningsenhet som avses i 5 § lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning,
- sådan vårdinrättning som avses i 6 § första stycket lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård,
- sådan sjukvårdsinrättning som avses i 15 § första stycket lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård,
- sådant hem som avses i 12 § *lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga,* eller
- sådant hem som avses i 13 kap. 1 § *lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga,* eller
- sådant hem som avses i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

Förslag till lag om ändring i brottsskadelagen (2014:322)

Prop. 2017/18:169
Bilaga 2

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsskadelagen (2014:322) att 6 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §

Brottsskadeersättning betalas för sakskada, om brottet har begåtts av någon som var

- intagen i kriminalvårdsanstalt,
- intagen för vård i ett hem som avses i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall,
- intagen för vård i ett hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, eller
- intagen för vård i ett hem som avses i 13 kap. 1 § lagen (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga, eller
- häktad enligt beslut som hade verkställts.

Brottsskadeersättning för sakskada bestäms enligt 5 kap. 7 § skadeståndslagen (1972:207).

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

Förslag till förordning om ändring i socialtjänstförordningen (2001:937)

Härigenom föreskrivs i fråga om socialtjänstförordningen (2001:937)
dels att 5 kap. 1 § ska upphöra att gälla,
dels att 5 kap. 1 a § ska ha följande lydelse,
dels att det i lagen ska införas en ny paragraf, 3 kap. 3 b §.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

3 b §

Den som förestår verksamheten vid ett hem för vård eller boende ansvarar för att det finns ordningsregler för de dagliga rutinerna på boendet. De ska syfta till att skapa trygghet och trivsel för alla som vistas i boendet.

Ordningsreglerna ska utarbetas under medverkan av de boende och följas upp regelbundet.

Ordningsreglerna ska vara kända för både boende och personal och vara anslagna inom enheten väl synliga för de boende.

5 kap.

1 a §

En vårdplan enligt 11 kap. 3 § första stycket socialtjänstlagen (2001:453) ska, om det inte möter särskilda hinder, beskriva

1. de särskilda insatser som behövs,

2. det sätt på vilket *den unges* umgänge med föräldrar, vårdnadshavare och andra närstående ska ordnas,

3. målet med vården, och

4. den vårdbehövandes och, i fråga om barn, även hans eller hennes vårdnadshavares syn på den planerade vården.

1. målet med vården,

2. de särskilda insatser som behövs, och

3. den vårdbehövandes syn på den planerade vården.

En vårdplan som gäller barn ska även, om det inte möter särskilda hinder, beskriva

4. det sätt på vilket *barnets* umgänge med föräldrar, vårdnadshavare och andra närstående ska ordnas,

5. vilka *förändringar* som krävs för att barnet ska kunna återvända hem och vilket *stöd* nämnden kan erbjuda för att det ska vara möjligt, samt

6. vårdnadshavares syn på den planerade vården.

En genomförandeplan enligt 11 kap. 3 § andra stycket socialtjänstlagen ska, om det inte möter särskilda hinder, beskriva

Prop. 2017/18:169

Bilaga 2

1. målet med de särskilda insatser som behövs,
2. när och hur de särskilda insatserna ska genomföras,
3. när och hur genomförandeplanen ska följas upp,
4. när och hur den unge ska kunna tillgodogöra sig åtgärder och insatser som andra huvudmän än socialnämnden ansvarar för,
5. när och hur den unges umgänge med föräldrar, vårdnadshavare och andra närstående ska ordnas,
6. när och hur den unge ska ha kontakt med socialnämnden,
7. den unges och, i fråga om barn, hans eller hennes vårdnadshavares syn på genomförandet av den planerade vården, och

8. hur barnet eller den unge ska förberedas för tiden efter det att en placering i ett familjehem eller hem för vård eller boende har avslutats.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2017.

Remissinstanser för Barns och ungas rätt vid tvångsvård. Förslag till ny LVU (SOU 2015:71)

Riksdagens ombudsmän (JO), Riksrevisionen, Svea hovrätt, Helsingborgs tingsrätt, Stockholms tingsrätt, Varbergs tingsrätt, Kammarrätten i Göteborg, Kammarrätten i Sundsvall, Förvaltningsrätten i Malmö, Förvaltningsrätten i Uppsala, Förvaltningsrätten i Linköping, Förvaltningsrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Umeå, Justitiekanslern, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Polismyndigheten, Kriminalvården, Migrationsverket, Datainspektionen, Försäkringskassan, Socialstyrelsen, Inspektionen för vård och omsorg, Folkhälsomyndigheten, Statens institutionsstyrelse, Myndigheten för vårdanalys, Myndigheten för delaktighet, Myndigheten för internationella adoptionsfrågor, Barnombudsmannen, Skatteverket, Länsstyrelsen i Dalarnas län, Länsstyrelsen i Jönköpings län, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Statskontoret, Statens skolverk, Statens skolinspektion, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Uppsala universitet, Lunds universitet, Göteborgs universitet, Stockholms universitet, Linköpings universitet, Örebro universitet, Alingsås kommun, Borgholms kommun, Borlänge kommun, Botkyrka kommun, Eslövs kommun, Falkenbergs kommun, Forshaga kommun, Gotlands kommun, Göteborgs kommun, Helsingborgs kommun, Kalix kommun, Karlshamns kommun, Kungsbacka kommun, Leksands kommun, Lindsbergs kommun, Ljusdals kommun, Luleå kommun, Malmö kommun, Sollentuna kommun, Stockholms kommun, Strängnäs kommun, Strömsunds kommun, Sunne kommun, Södertälje kommun, Trosa kommun, Uppsala kommun, Växjö kommun, Ystads kommun, Älvdalens kommun, Ängelholms kommun, Örebro kommun, Stockholms läns landsting, Uppsala läns landsting, Södermanlands läns landsting, Östergötlands läns landsting, Jönköpings läns landsting, Kronobergs läns landsting, Kalmar läns landsting, Blekinge läns landsting, Skåne läns landsting, Hallands läns landsting, Västra Götalands läns landsting, Värmlands läns landsting, Örebro läns landsting, Västmanlands läns landsting, Dalarnas läns landsting, Gävleborgs läns landsting, Västernorrlands läns landsting, Jämtlands läns landsting, Västerbottens läns landsting, Norrbottens läns landsting, Akademikerförbundet SSR, Autism- och Aspergerförbundet, Barnens Rätt i Samhället, Barnrättsbyrån, Familjehemmens Riksförbund, Familjerättsassocionomernas Riksförening, Familjevårdens Centralorganisation, Famna, Forum för familjevård, Fryshuset, Föreningen Sveriges Socialchefer, Goda Företagare för Barn och Unga, Handikappförbunden, Kommunala Företagens Samorganisation, Kvinnors Nätverk, Majblommans Riksförbund, Makalösa Föräldrar, Maskrosbarn, Maskrosföräldrar, Nationell Samverkan för Psykisk Hälsa, Organisationen för vuxna adopterade och fosterbarn, Riksförbundet Attention, Riksförbundet för barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning, Riksförbundet för Familjers Rättigheter, Riksförbundet för Förstärkt Familjehemsvård, Riksförbundet Gode män och Förvaltare, Riksförbundet för Rättigheter, Frigörelse, Hälsa och Likabehandling, Riksförbundet för Samhällets Styvbarn,

Riksföreningen för skolsköterskor, Rädda Barnen, Röster för Barn, Samarbetsorgan för etniska organisationer i Sverige, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, SUF-Kunskapscentrum, Svenska Barnläkarföreningen, Svenska Skolläkarföreningen, Svenska Vård, Sveriges advokatsamfund, Sveriges akademikers centralorganisation, Sveriges Kommuner och Landsting, Sveriges läkarförbund, Trygga Barnen, UNICEF Sverige, Vision, Vårdförbundet, Vårdföretagarna Almega.

Remissinstanser som inte inkommit med yttrande

Alingsås kommun, Borgholms kommun, Eslövs kommun, Falkenbergs kommun, Forshaga kommun, Kalix kommun, Karlshamns kommun, Leksands kommun, Ljusdals kommun, Sollentuna kommun, Trosa kommun, Ystads kommun, Ängelholms kommun, Barnrättsbyrån, Familjehemmens Riksförbund, Famna, Fryshuset, Goda Företagare för Barn och Unga, Kommunala Företagens Samorganisation, Majblommans Riksförbund, Makalösa Föräldrar, Riksförbundet för Rättigheter, Frigörelse, Hälsa och Likabehandling, Röster för barn, Samarbetsorgan för etniska organisationer i Sverige, SUF-Kunskapscentrum, Svenska Barnläkarföreningen, Svenska Skolläkarföreningen, Trygga Barnen, Vision, Vårdförbundet.

Instanser utöver remisslistan som inkommit med yttrande

Gert Wollinger, Schizofreniförbundet, Svenska rättspsykiatriska föreningen, Simon Bihagen, Sveriges Tandläkarförbund, Föreningen socio-
nomer inom familjehemsvården, Ekebro utveckling, Diabetesförbundet, Nordiska Kommittén för Mänskliga Rättigheter (NKMR), Vi äger, Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare, Diskrimineringsombudsmannen (DO), Sveriges Psykologförbund, Saco-S-SiS, Nämndemannaföreningen vid Förvaltningsrätten i Stockholm, Svenska Föreningen för Barn- och Ungdomspsykiatri.

Lagrådsremissens lagförslag

1. Förslag till lag om förbud mot innehav av berusningsmedel m.m. vid hem för vård eller boende

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Denna lag ska tillämpas vid hem för vård eller boende som drivs av en kommun, ett landsting, ett bolag, en förening, en samfällighet, en stiftelse eller en enskild individ.

2 § Den som förestår verksamheten vid ett hem för vård eller boende får besluta att de som vårdas där inte får inneha

1. narkotika,
2. alkoholhaltiga drycker,
3. andra berusningsmedel,
4. sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel,
5. sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor,
6. injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika, och
7. någon annan egendom som kan skada den enskilde eller någon annan, försvåra vården av honom eller henne eller äventyra säkerheten vid hemmet.

Om den som förestår verksamheten vid ett hem för vård eller boende har fattat ett beslut om förbud enligt första stycket och sådan egendom påträffas inom hemmet ska den omhändertas.

3 § Om sådan egendom som anges i 2 § 1–6 har omhändertagits enligt 2 § andra stycket eller om sådan egendom har påträffats inom hemmet utan att det finns någon känd ägare till egendomen, ska den som förestår verksamheten vid hemmet se till att egendomen förstörs eller säljs enligt bestämmelserna om beslagtagna egendom i 2 § första stycket 1 lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m. Belopp som erhållits vid försäljningen tillfaller staten.

4 § Beslut att förstöra eller sälja egendom enligt 3 § får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Hemmet för vård eller boende är motpart till den enskilde som överklagar ett beslut att förstöra eller sälja egendom enligt 3 §.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2018.

2. Förslag till lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

Prop. 2017/18:169
Bilaga 4

Härigenom föreskrivs att 18 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar²⁹ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 §³⁰

En förvaltningsrätt är domför med en lagfaren domare ensam

1. vid åtgärder som endast avser måls beredande,
2. vid förhör med vittne eller sakkunnig som begärts av en annan förvaltningsrätt,
3. vid beslut som endast avser rättelse av felräkning, felskrivning eller annat uppenbart förbiseende, och

4. vid annat beslut som inte innefattar slutligt avgörande av mål.

Om det inte är påkallat av särskild anledning att målet prövas av fullsuttan rätt, är en förvaltningsrätt domför med en lagfaren domare ensam vid beslut som inte innefattar prövning av målet i sak.

Åtgärder som endast avser beredandet av ett mål och som inte är av sådant slag att de bör förbehållas lagfarna domare, får utföras av någon annan som har tillräcklig kunskap och erfarenhet och som är anställd vid en allmän förvaltningsdomstol, en allmän domstol eller en hyresnämnd. Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela närmare föreskrifter om detta.

Vad som sägs i andra stycket gäller även vid avgörande i sak av

1. mål av enkel beskaffenhet,
2. mål om bevissäkring och betalningssäkring enligt skatteförfarandelagen (2011:1244), om besiktning enligt fastighetstaxeringslagen (1979:1152), om en uppgifts eller handlings undantagande från kontroll enligt skatteförfarandelagen eller någon annan skatteförfattning,
3. mål om omedelbart omhändertagande enligt 6 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, mål om vård *i enskildhet* enligt 15 b § samma lag, mål om avskildhet enligt 15 c § samma lag, mål om tillfälligt flyttningsförbud enligt 27 § samma lag, mål om omedelbart omhändertagande enligt 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, mål om vård *i enskildhet eller avskildhet* enligt 34 § samma lag, mål om vård *i enskildhet* enligt 14 § lagen (1998:603)

3. mål om omedelbart omhändertagande enligt 6 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, mål om vård *på en läsbar enhet* enligt 15 b § samma lag, mål om avskildhet enligt 15 c § samma lag, *mål om vård i enskildhet enligt 15 d §* samma lag, mål om tillfälligt flyttningsförbud enligt 27 § samma lag, mål om omedelbart omhändertagande enligt 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, mål om vård *på en läsbar enhet* enligt 34 § samma

²⁹ Lagen omtryckt 1981:1323.

³⁰ Senaste lydelse 2017:543.

om verkställighet av slutna ungdomsvård, mål om avskildhet enligt 17 § samma lag, mål om tillfällig isolering enligt 5 kap. 3 § smittskyddslagen (2004:168), mål enligt 12 § första stycket och 33 § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, mål enligt 18 § första stycket 3–5 och 9 när det gäller de fall då vården inte har förenats med särskild utskrivningsprövning eller 6 lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, mål om förvar och uppsikt enligt utlänningslagen (2005:716), mål enligt lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m., mål enligt fängelselagen (2010:610) och mål enligt lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.,

lag, *mål om vård i enskildhet enligt 34 a § samma lag*, *mål om vård i avskildhet enligt 34 b § samma lag*, mål om vård på en läsbar enhet enligt 14 § lagen (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård, *mål om vård i enskildhet enligt 14 a § samma lag*, mål om avskildhet enligt 17 § samma lag, mål om tillfällig isolering enligt 5 kap. 3 § smittskyddslagen (2004:168), mål enligt 12 § första stycket och 33 § lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, mål enligt 18 § första stycket 3–5 och 9 när det gäller de fall då vården inte har förenats med särskild utskrivningsprövning eller 6 lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, mål om förvar och uppsikt enligt utlänningslagen (2005:716), mål enligt lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m., mål enligt fängelselagen (2010:610) och mål enligt lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.,

4. mål enligt folkbokföringsförfattningarna, mål om preliminär skatt eller om anstånd med att betala skatt eller avgifter enligt skatteförfattningarna,

5. mål enligt lagen (2016:1145) om offentlig upphandling, lagen (2016:1146) om upphandling inom försörjningssektorerna, lagen (2016:1147) om upphandling av koncessioner eller lagen (2011:1029) om upphandling på försvars- och säkerhetsområdet,

6. mål som avser en fråga av betydelse för inkomstbeskattningen, dock endast om värdet av vad som yrkas i målet uppenbart inte överstiger hälften av prisbasbeloppet enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken,

7. mål enligt lagen (2004:629) om trängselskatt, och

8. mål enligt lagen (2008:962) om valfrihetssystem och lagen (2013:311) om valfrihetssystem i fråga om tjänster för elektronisk identifiering.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2018.

3. Förslag till lag om ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall

Prop. 2017/18:169
Bilaga 4

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall

dels att 25, 31, 32, 32 a, 33, 33 a, 34, 36 b och 44 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas fem nya paragrafer, 32 b, 32 c, 34 a, 34 b och 36 c §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

25 §¹

Om beslut har fattats om tvångsvård eller omedelbart omhändertagande enligt denna lag *skall* Statens institutionsstyrelse efter anmälan av socialnämnden anvisa plats i ett LVM-hem.

Om beslut har fattats om tvångsvård eller omedelbart omhändertagande enligt denna lag, *ska* Statens institutionsstyrelse efter anmälan av socialnämnden anvisa plats i ett LVM-hem. *I akuta situationer ska Statens institutionsstyrelse omedelbart anvisa en sådan plats.*

Statens institutionsstyrelse beslutar om intagning i och om utskrivning från ett LVM-hem.

Statens institutionsstyrelse får besluta att en intagen *skall* flyttas till ett annat LVM-hem, om det anses lämpligt från vårdsynpunkt.

Statens institutionsstyrelse får besluta att en intagen *ska* flyttas till ett annat LVM-hem, om det anses lämpligt från vårdsynpunkt.

31 §²

Den som vårdas *enligt denna lag* i ett LVM-hem får inte inneha alkoholhaltiga drycker, narkotika, flyktiga lösningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor eller injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika. Han eller hon får inte heller inneha något annat som kan vara till men för vården eller

Den som vårdas i ett LVM-hem får inte inneha alkoholhaltiga drycker, narkotika, flyktiga lösningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor eller injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika. Han eller hon får inte heller inneha något annat som kan vara till men för vården eller ordningen vid

¹ Senaste lydelse 2005:467.

² Senaste lydelse 2005:467.

ordningen vid hemmet. Om sådan egendom påträffas, *skall* den omhändertas.

hemmet. Om sådan egendom påträffas, *ska* den omhändertas.

32 §³

Om det behövs, får den som vårdas enligt denna lag kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas, vid ankomsten till LVM-hemmet, för kontroll av att *han eller hon* inte bär på sig något som inte får *innehas där*. Detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att sådan egendom *skall* påträffas hos honom eller henne.

Om det behövs, får den som vårdas enligt denna lag kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas, vid ankomsten till LVM-hemmet, för kontroll av att *denne* inte bär på sig något som *han eller hon enligt 31 §* inte får *inneha*. Detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att sådan egendom *ska* påträffas hos honom eller henne.

En kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning ska genomföras i närvaro av ett vittne om inte den intagne avstår från den rätten.

All den hänsyn som omständigheterna medger *skall* iakttas vid kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning. *Om möjligt skall ett vittne närvara.*

All den hänsyn som omständigheterna medger *ska* iakttas vid kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning.

32 a §⁴

Den intagne är, *om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, skyldig att efter uppmaning lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, om det kan misstänkas att den intagne är påverkad av något sådant medel eller någon sådan vara.*

Vid ankomst till LVM-hemmet är den intagne skyldig att vid behov, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor.

Den intagne är vidare, om inte annat motiveras av medicinska

³ Senaste lydelse 2005:467.

⁴ Senaste lydelse 2011:737.

eller liknande skäl, skyldig att lämna ett sådant prov som anges i första stycket om det under vistelsen i hemmet kan misstänkas att den intagne är påverkad av någon sådan dryck, vara eller något sådant medel som anges i första stycket.

32 b §

Om det behövs för att genomföra vården eller upprätthålla ordningen vid hemmet, får den intagnes bostadsrum och andra slutna förvaringsställen som den intagne disponerar undersökas (rumsvisitation). Syftet med kontrollen ska vara att söka efter föremål som den intagne enligt 31 § inte får inneha.

En rumsvisitation ska genomföras i närvaro av ett vittne. All den hänsyn som omständigheterna medger ska iakttas vid en rumsvisitation.

32 c §

Om det behövs för att genomföra vården eller upprätthålla ordningen vid hemmet, får Statens institutionsstyrelse för varje särskilt LVM-hem besluta i vilka situationer skyddsvisitationer ska få genomföras på intagna som vårdas enligt denna lag. Syftet med kontrollen ska vara att söka efter föremål som den intagne enligt 31 § inte får inneha.

All den hänsyn som omständigheterna medger ska iakttas vid en skyddsvisitation.

33 §⁵

Bestämmelserna i 31 och 32 §§ skall gälla för alla som vårdas i ett LVM-hem, om det är nödvändigt för att genomföra vården och upp-

Bestämmelserna i 32, 32 b och 32 c §§ ska gälla för alla som vårdas i ett LVM-hem, om det är nödvändigt för att genomföra vården

⁵ Senaste lydelse 1993:3.

rätthålla ordningen vid hemmet och regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Statens institutionsstyrelse medger det.

och upprätthålla ordningen vid hemmet och regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Statens institutionsstyrelse medger det.

33 a §⁶

Den som vårdas enligt denna lag i ett LVM-hem har rätt att *ringa och ta emot telefonsamtal* samt ta emot besök i den utsträckning som *lämpligen kan ske*. Den intagne får dock *förvägras telefonsamtal* och besök om det kan äventyra vården eller ordningen vid hemmet.

Den som vårdas enligt denna lag i ett LVM-hem har rätt att *använda elektroniska kommunikationstjänster* samt ta emot besök i den utsträckning *det är lämpligt*. Den *intagnes rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster och ta emot besök får dock vägras eller begränsas*, om det kan äventyra vården eller ordningen vid hemmet.

Ett beslut om inskränkning i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster eller ta emot besök får gälla i högst 14 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

I lagen (1996:981) om besöksinskränkningar vid viss tvångsvård finns bestämmelser om besök på vårdinstitutioner enligt denna lag.

34 §⁷

Den som vårdas enligt denna lag i ett LVM-hem för särskilt noggrann tillsyn får hindras att lämna hemmet och i övrigt underkastas den begränsning i rörelsefriheten som är nödvändig för att vården *skall* kunna genomföras.

Den intagne får beredas vård vid en enhet inom hemmet som är låsbar eller på annat sätt inrättad för särskilt noggrann tillsyn, om det är nödvändigt med hänsyn till den intagnes, övriga intagnas eller personalens säkerhet, eller om det är nödvändigt för att förhindra att den intagne avviker eller för att i övrigt genomföra vården. *Om det krävs*

Den som vårdas enligt denna lag i ett LVM-hem för särskilt noggrann tillsyn får hindras att lämna hemmet och i övrigt underkastas den begränsning i rörelsefriheten som är nödvändig för att vården *ska* kunna genomföras.

Den intagne får beredas vård vid en enhet inom hemmet som är låsbar eller på *något* annat sätt inrättad för särskilt noggrann tillsyn,
1. om det är nödvändigt med hänsyn till den intagnes, övriga intagnas eller personalens säkerhet, eller

2. om det är nödvändigt för att förhindra att den intagne avviker

⁶ Senaste lydelse 2005:467.

⁷ Senaste lydelse 2003:416.

med hänsyn till den intagnes speciella behov av vård, hans eller hennes säkerhet eller övriga intagnas säkerhet får en intagen på en sådan enhet hindras från att träffa andra intagna (vård i enskildhet).

Den intagne får vårdas inom en sådan enhet under högst två månader i följd. Om särskilda behandlingsskäl föranleder det, får dock vården vid enheten pågå längre tid, förutsatt att *något* av de *fall* som anges i andra stycket fortfarande *föreligger* och att den intagne samtidigt ges möjlighet till vistelse i öppnare former eller utanför hemmet. *En fråga om vård i enskildhet skall prövas fortlöpande och alltid omprövas inom sju dagar från senaste prövning.*

Om det är särskilt påkallat på grund av att den intagne uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen, får den intagne hållas i avskildhet. Han eller hon skall då stå under fortlöpande uppsikt av personalen. Den intagne får dock inte hållas i sådan avskildhet längre tid än vad som är oundgängligen nödvändigt och inte i något fall under längre tid än 24 timmar i följd.

eller för att i övrigt genomföra vården.

Den intagne får vårdas inom en sådan enhet under högst två månader i följd. Om särskilda behandlingsskäl föranleder det, får dock vården vid enheten pågå längre tid, förutsatt att *någon* av de *omständigheter* som anges i andra stycket fortfarande *gäller* och att den intagne samtidigt ges möjlighet till vistelse i öppnare former eller utanför hemmet.

Den som vårdas vid en läsbar enhet eller en enhet som på något annat sätt är inrättad för särskilt noggrann tillsyn ska under vistelsen ges möjlighet att dagligen vistas utomhus och ges möjlighet att ägna sig åt fysisk aktivitet eller någon annan fritidssysselsättning.

34 a §

Om det krävs med hänsyn till den intagnes speciella behov av vård, hans eller hennes säkerhet eller övriga intagnas säkerhet får en intagen enhet hindras från att träffa andra intagna (vård i enskildhet).

Vård i enskildhet ska vara anpassad efter den intagnes individuella vårdbehov.

En fråga om vård i enskildhet ska prövas fortlöpande och alltid omprövas inom sju dagar från senaste prövning.

34 b §

Om det är särskilt påkallat på grund av att den intagne uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen, får den intagne hållas i avskildhet. Han eller hon ska då stå under fortlöpande uppsikt av personalen. Den intagne får dock inte hållas i sådan avskildhet längre tid än vad som är oundgängligen nödvändigt och inte i något fall under längre tid än 24 timmar i följd.

36 b §⁸

I 25, 27, 33 och 36 §§ finns bestämmelser om att beslut fattas av Statens institutionsstyrelse. Härutöver fattas beslut enligt 31–32 a och 33 a–35 §§ av Statens institutionsstyrelse.

Beslut om överflyttning enligt 25 § tredje stycket får förordnas att gälla omedelbart, om det behövs från vårdsynpunkt. Andra beslut av Statens institutionsstyrelse gäller omedelbart om inte något annat förordnas.

36 c §

Inspektionen för vård och omsorg ska underrättas om beslut enligt 31–32 b och 33 a–36 §§ på aggregerad nivå.

44 §⁹

Beslut av Statens institutionsstyrelse enligt denna lag får överklagas av den enskilde *hos förvaltningsrätten*, om beslutet

Beslut av Statens institutionsstyrelse enligt denna lag får överklagas av den enskilde *till allmän förvaltningsdomstol*, om beslutet

⁸ Senaste lydelse 2005:467.

⁹ Senaste lydelse 2009:800.

1. gäller överflyttning eller avslag på begäran om utskrivning enligt 25 §,

2. innebär inskränkningar i särskilt fall av rätten för den som vistas i hemmet att enligt 33 a § föra telefonsamtal eller ta emot besök,

3. gäller vård på en låsbar enhet eller en enhet som på något annat sätt är inrättad för särskilt noggrann tillsyn enligt 34 §,

3. gäller vård i enskildhet eller avskildhet enligt 34 §, eller

4. gäller vård i enskildhet enligt 34 a § eller vård i avskildhet enligt 34 b §, eller

4. gäller förstörande eller försäljning av egendom enligt 36 §.

5. gäller förstörande eller försäljning av egendom enligt 36 §.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Andra beslut enligt denna lag av Statens institutionsstyrelse får inte överklagas.

Beslut om läkarundersökning enligt 9 § eller 11 § tredje stycket får inte överklagas.

Beslut om omhändertagande enligt 13 § första eller andra stycket får inte överklagas. Överklagande av rättsens beslut om omhändertagande enligt 13 § tredje stycket är inte inskränkt till viss tid.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2018.

4. Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

dels att 12, 15 a–18, 20 a, 20 b, 39, 41 och 42 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas sex nya paragrafer, 12 a, 15 d, 17 b, 17 c, 20 c, och 20 d §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

12 §¹

För vård av unga som på någon grund som anges i 3 § behöver stå under särskilt noggrann tillsyn *skall* det finnas särskilda ungdomshem.

Om socialnämnden har beslutat att den unge *skall* vistas i ett hem som avses i första stycket *skall* Statens institutionsstyrelse anvisa plats i ett sådant hem.

Får någon som tillhör hälso- och sjukvårdspersonalen och är verksam vid ett särskilt ungdomshem kännedom om att den unge har en sådan smittsam sjukdom som enligt 1 kap. 3 § andra stycket smittskyddslagen (2004:168) utgör allmänfarlig sjukdom, skall Statens institutionsstyrelse underrättas, om det inte står klart att det inte finns risk för smittspridning.

För vård av unga som på någon grund som anges i 3 § behöver stå under särskilt noggrann tillsyn *ska* det finnas särskilda ungdomshem.

Om socialnämnden har beslutat att den unge *ska* vistas i ett hem som avses i första stycket *ska* Statens institutionsstyrelse anvisa plats i ett sådant hem. *I akuta situationer ska Statens institutionsstyrelse omedelbart anvisa en sådan plats.*

12 a §

Om den unge är placerad på ett särskilt ungdomshem och vårdas eller har vårdats på sjukhus ska verksamhetschefen vid den vård-enhet där den unge vistas eller har vistats se till att Statens institutionsstyrelse genast underrättas

¹ Senaste lydelse 2005:468.

om den unge önskar lämna eller redan har lämnat vårdenheten.

Om någon som tillhör hälso- och sjukvårdspersonalen och är verksam vid ett särskilt ungdomshem får kännedom om att den unge har en sådan smittsam sjukdom som enligt 1 kap. 3 § andra stycket smittskyddslagen (2004:168) utgör en allmänfarlig sjukdom, ska Statens institutionsstyrelse underrättas, om det inte står klart att det inte finns någon risk för smittspridning.

15 a §²

Den intagne har rätt att ringa och ta emot telefonsamtal, ta emot besök samt vistas utanför hemmet i den utsträckning som lämpligen kan ske. Den intagne får dock förvägras telefonsamtal och besök, om det kan äventyra vården eller ordningen vid hemmet.

En vistelse utanför hemmet skall avse en på förhand bestämd tid, dock högst fyra veckor.

Beslut om inskränkning i rätten att föra telefonsamtal eller ta emot besök samt om vistelse utanför hemmet fattas av Statens institutionsstyrelse. Beslut om vistelse utanför hemmet skall fattas efter samråd med socialnämnden.

Den som vårdas vid ett särskilt ungdomshem har rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster, ta emot besök samt vistas utanför hemmet i den utsträckning det är lämpligt. Rätten för den som omfattas av bestämmelserna i 15 § att använda elektroniska kommunikationstjänster och ta emot besök får dock vägras eller begränsas om det kan äventyra vården eller ordningen vid hemmet.

En vistelse utanför hemmet ska avse en på förhand bestämd tid, dock högst fyra veckor.

Ett beslut om inskränkning i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster eller ta emot besök samt om vistelse utanför hemmet fattas av Statens institutionsstyrelse. Beslut om vistelse utanför hemmet ska fattas efter samråd med socialnämnden.

Ett beslut om inskränkning i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster eller ta emot besök får gälla i högst 14 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

² Senaste lydelse 2005:468.

15 b §³

Den *intagne* får beredas vård vid en enhet inom hemmet som är låsbar eller på annat sätt inrättad för särskilt noggrann tillsyn, om det är nödvändigt med hänsyn till den *intagnes*, övriga *intagnas* eller personalens säkerhet, eller om det är nödvändigt för att förhindra att den *intagne* avviker eller för att i övrigt genomföra vården. *Om det krävs med hänsyn till den intagnes speciella behov av vård, hans eller hennes säkerhet eller övriga intagnas säkerhet, får en intagen på en sådan enhet hindras från att träffa andra intagna (vård i enskildhet).*

Den *intagne* får vårdas vid en sådan enhet under högst två månader i följd. Om särskilda behandlingsskäl föranleder det, får dock vården vid enheten pågå längre tid, förutsatt att *något* av de *fall* som anges i första stycket fortfarande *föreligger* och att den *intagne* samtidigt ges möjlighet till vistelse i öppnare former eller utanför hemmet. *En fråga om vård i enskildhet skall prövas fortlöpande och alltid omprövas inom sju dagar från senaste prövning.*

Den *som omfattas av bestämmelserna i 15 §* får beredas vård vid en enhet inom hemmet som är låsbar eller på *något* annat sätt inrättad för särskilt noggrann tillsyn,

1. om det är nödvändigt med hänsyn till den *intagnes*, övriga *intagnas* eller personalens säkerhet, eller

2. om det är nödvändigt för att förhindra att den *intagne* avviker eller för att i övrigt genomföra vården.

Den *intagne* får vårdas vid en sådan enhet under högst två månader i följd. Om särskilda behandlingsskäl föranleder det, får dock vården vid enheten pågå längre tid, förutsatt att *någon* av de *omständigheter* som anges i första stycket fortfarande *gäller* och att den *intagne* samtidigt ges möjlighet till vistelse i öppnare former eller utanför hemmet.

Den som vårdas vid en låsbar enhet eller en enhet som på något annat sätt är inrättad för särskilt noggrann tillsyn ska under vistelsen ges möjlighet att dagligen vistas utomhus och ges möjlighet att ägna sig åt fysisk aktivitet eller någon annan fritidssysselsättning.

³ Senaste lydelse 2003:406.

15 c §⁴

Om det är särskilt påkallat på grund av att den intagne uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen, får den intagne hållas i avskildhet. Han eller hon *skall* då stå under fortlöpande uppsikt av personalen. Den intagne får dock inte hållas i sådan avskildhet längre tid än vad som är oundgängligen nödvändigt och inte i något fall under längre tid än 24 timmar i följd.

Är den intagne under 15 år skall läkare skyndsamt yttra sig om varje åtgärd som vidtas enligt första stycket. Om läkaren begär det skall åtgärden genast avbrytas.

Den intagne som omfattas av bestämmelserna i 15 § får, om det är särskilt påkallat på grund av att den intagne uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen, hållas i avskildhet. Han eller hon ska då stå under fortlöpande uppsikt av personalen och ha möjlighet att tillkalla personal. Den intagne får dock inte hållas i sådan avskildhet längre tid än vad som är oundgängligen nödvändigt och inte i något fall under längre tid än fyra timmar i följd.

En läkare eller sjuksköterska ska skyndsamt yttra sig om varje avskiljning. Om läkaren eller sjuksköterskan begär det, ska avskiljningen genast avbrytas.

15 d §

Den intagne som omfattas av bestämmelserna i 15 § får, om det krävs med hänsyn till hans eller hennes speciella behov av vård, säkerhet eller övriga intagnas säkerhet, hindras från att träffa andra intagna (vård i enskildhet).

Vård i enskildhet ska vara anpassad efter den unges individuella vårdbehov.

En fråga om vård i enskildhet ska prövas fortlöpande och alltid omprövas inom sju dagar från senaste prövning.

16 §⁵

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får inte inneha narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopnings-

Den som vårdas vid ett särskilt ungdomshem får inte inneha narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopnings-

⁴ Senaste lydelse 2003:406.

⁵ Senaste lydelse 2005:468.

medel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor eller injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattningsmedel med narkotika. Den unge får inte heller inneha något annat som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet. Om sådan egendom påträffas, *skall* den omhändertas.

medel eller sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor eller injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattningsmedel med narkotika. Den unge får inte heller inneha något annat som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet. Om sådan egendom påträffas, *ska* den omhändertas.

17 §⁶

Om det behövs, får den som omfattas av bestämmelserna i 15 § kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas, vid ankomst till hemmet, för kontroll av att denne inte bär på sig något som han eller hon inte får inneha *där*. Detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att sådan egendom *skall* påträffas hos honom eller henne.

Om det behövs, får den som omfattas av bestämmelserna i 15 § kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas, vid ankomst till hemmet, för kontroll av att denne inte bär på sig något som han eller hon *enligt 16 § inte får inneha*. Detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att sådan egendom *ska* påträffas hos honom eller henne.

En kroppsvisitation eller en ytlig kroppsbesiktning ska genomföras i närvaro av ett vittne om inte den unge avstår från den rätten.

Den unge ska tillfrågas om han eller hon önskar att någon särskild person ur personalen genomföra eller närvarar vid kroppsvisitationen eller den ytliga kroppsbesiktningen. Den unges önskemål ska så långt det är möjligt beaktas.

All den hänsyn som omständigheterna medger *skall* iaktas vid kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning. *Om möjligt skall ett vittne närvara.*

All den hänsyn som omständigheterna medger *ska* iaktas vid kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning.

17 a §⁷

Den intagne är, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, skyldig att efter upp-

Vid ankomst till ett särskilt ungdomshem är den som omfattas av bestämmelserna i 15 § skyldig att

⁶ Senaste lydelse 2005:468.

⁷ Senaste lydelse 2011:736.

maning lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, om det kan misstänkas att den intagne är påverkad av något sådant medel eller någon sådan vara.

vid behov, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor.

Den intagne som omfattas av bestämmelserna i 15 § är vidare, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, skyldig att lämna sådant prov som anges i första stycket om det under vistelsen i hemmet kan misstänkas att den intagne är påverkad av någon sådan dryck, vara eller något sådant medel som anges i första stycket.

17 b §

Bostadsrum och andra slutna förvaringsställen får undersökas om de disponeras av den som omfattas av bestämmelserna i 15 § och det behövs för att genomföra vården eller upprätthålla ordningen vid hemmet (rumsvisitation). Syftet med undersökningen ska vara att söka efter föremål som den unge enligt 16 § inte får inneha.

En rumsvisitation ska genomföras i närvaro av ett vittne. All den hänsyn som omständigheterna medger ska iakttas vid en rumsvisitation.

17 c §

Om det behövs för att genomföra vården eller upprätthålla ordningen vid hemmet, får Statens institutionsstyrelse för varje särskilt ungdomshem besluta i vilka situationer skyddsvisitationer ska få ge-

nomföras på unga som vistas vid hemmet och som omfattas av 15 §. Syftet med kontrollen ska vara att söka efter föremål som den unge enligt 16 § inte får inneha.

All den hänsyn som omständigheterna medger ska iakttas vid en skyddsvisitation.

18 §⁸

Bestämmelserna i 16 och 17 §§ *skall* gälla för alla som vårdas i ett hem för särskilt noggrann tillsyn, om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen vid hemmet och regeringen, eller efter regeringens bemyndigande, Statens institutionsstyrelse medger det.

Bestämmelserna i 17, 17 b och 17 c §§ *ska* gälla för alla som vårdas i ett hem för särskilt noggrann tillsyn, om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen vid hemmet och regeringen, eller efter regeringens bemyndigande, Statens institutionsstyrelse medger det.

20 a §⁹

Tvångsåtgärder enligt 15–15 c §§ och 17–19 §§ får användas endast om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Är mindre ingripande åtgärder tillräckliga, *skall* de användas.

Tvångsåtgärder enligt 15–15 d §§ och 17–19 §§ får användas endast om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Är mindre ingripande åtgärder tillräckliga, *ska* de användas.

20 b §¹⁰

I 15 a och 18–20 §§ finns bestämmelser om att beslut fattas av Statens institutionsstyrelse. Härutöver fattas beslut enligt 15 och 15 b–17 a §§ av Statens institutionsstyrelse.

I 15 a, 17 c och 18–20 §§ finns bestämmelser om att beslut fattas av Statens institutionsstyrelse. Härutöver fattas beslut enligt 15 och 15 b–17 b §§ av Statens institutionsstyrelse.

20 c §

Den unge ska erbjudas ett uppföljande samtal efter ett verkställt beslut om

- 1. avskiljning enligt 15 c §,*
- 2. kroppsvisitation och yttlig kroppsbesiktning enligt 17 §, eller*
- 3. rumsvisitation enligt 17 b §,*

Under samtalet ska den unge få information om vad som var an-

⁸ Senaste lydelse 1993:2.

⁹ Senaste lydelse 2005:468.

¹⁰ Senaste lydelse 2005:468.

ledningen till att tvångsåtgärden behövde tillgripas och ges möjlighet att framföra sina åsikter om den vidtagna åtgärden.

20 d §

Inspektionen för vård och omsorg ska underrättas om beslut enligt 15 a–17 b och 19–20 §§ på aggregerad nivå.

39 §¹¹

I mål och ärenden *angående* beredande av vård enligt 2 eller 3 §, omedelbart omhändertagande enligt 6 §, upphörande av vård enligt 21 §, flyttningsförbud enligt 24 § eller upphörande av flyttningsförbud enligt 26 § eller *vid* överklagande enligt 41 § första stycket 1 *skall* offentligt biträde förordnas för den som åtgärden avser samt för dennes vårdnadshavare, om det inte måste antas att behov av biträde saknas.

Behövs offentligt biträde både för den unge och för dennes vårdnadshavare, förordnas gemensamt biträde, om det inte finns motstridiga intressen mellan dem.

I mål och ärenden *som gäller* beredande av vård enligt 2 eller 3 §, omedelbart omhändertagande enligt 6 §, upphörande av vård enligt 21 §, flyttningsförbud enligt 24 §, upphörande av flyttningsförbud enligt 26 § eller överklagande enligt 41 § första stycket 1 *ska* offentligt biträde förordnas för den som åtgärden avser samt för dennes vårdnadshavare, om det inte måste antas att behov av biträde saknas.

Vid överklagande enligt 42 § ska offentligt biträde förordnas för den som är under 15 år och som åtgärden avser, om det inte måste antas att behov av biträde saknas.

Offentligt biträde förordnas av den domstol som handlägger målet. I ärenden hos socialnämnd eller social distriktsnämnd förordnas offentligt biträde av förvaltningsrätten.

41 §¹²

Socialnämndens beslut får överklagas *hos förvaltningsrätten*, när nämnden har

Socialnämndens beslut får överklagas *till allmän förvaltningsdomstol*, när nämnden har

1. beslutat om var vården av den unge ska inledas eller beslutat i fråga om att flytta den unge från det hem där han eller hon vistas,
2. beslutat i fråga om fortsatt vård med stöd av lagen,
3. med stöd av 14 § beslutat i fråga om umgänge eller beslutat att den unges vistelseort inte ska röjas,

¹¹ Senaste lydelse 2009:804.

¹² Senaste lydelse 2009:804.

4. fattat beslut enligt 22 § eller prövat om ett sådant beslut ska upphöra att gälla,
 5. med stöd av 31 § beslutat i fråga om umgänge, eller
 6. beslutat i fråga om fortsatt flyttningsförbud.
- Andra beslut av nämnden enligt denna lag får inte överklagas.
Rättens beslut enligt 8 § i fråga om förlängd ansökningstid och enligt 32 § om läkarundersökning får inte överklagas.

42 §¹³

Beslut av Statens institutionsstyrelse enligt denna lag får överklagas *hos förvaltningsrätten*, om beslutet

1. *innebär* inskränkningar i särskilt fall av rätten för den som vistas i hemmet att enligt 15 a § föra telefonsamtal eller ta emot besök,

2. *gäller* vård i enskildhet enligt 15 b § eller avskildhet enligt 15 c §, *eller*

3. *avser* förstörande eller försäljning av egendom enligt 20 §.

Överklagande prövas av den förvaltningsrätt som meddelat beslutet om vård.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Beslut av Statens institutionsstyrelse enligt denna lag får överklagas *till allmän förvaltningsdomstol*, om beslutet *gäller*

1. inskränkningar i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster eller ta emot besök enligt 15 a §,

2. vård vid en låsbar enhet eller en enhet som på något annat sätt är inrättad för särskilt noggrann tillsyn enligt 15 b §, vård i avskildhet enligt 15 c § eller vård i enskildhet enligt 15 d §,

3. kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning enligt 17 §,

4. skyldighet att lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov enligt 17 a §,

5. visitation av bostadsrum enligt 17 b §,

6. övervakning av brev och andra försändelser enligt 19 §, *eller*

7. förstörande eller försäljning av egendom enligt 20 §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2018.

¹³ Senaste lydelse 2009:804.

5. Förslag till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård

Prop. 2017/18:169
Bilaga 4

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård

dels att 14–17 a, 22 och 23 §§ ska ha följande lydelse

dels att det ska införas tre nya paragrafer, 14 a, 18 c och 18 d §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 §¹

Verkställigheten *skall* inledas på en låsbar enhet. Så snart förhållandena medger det, *skall* den dömdes ges möjlighet till vistelse under öppnare former.

Frågan om den dömdes ges möjlighet till vistelse under öppnare former *skall* prövas fortlöpande, dock minst en gång varannan månad.

Om det krävs med hänsyn till den dömdes speciella behov av vård, hans eller hennes säkerhet eller övriga intagnas säkerhet får en dömd som vårdas på en låsbar enhet hindras från att träffa andra intagna (vård i enskildhet). En fråga om vård i enskildhet skall prövas fortlöpande och alltid omprövas inom sju dagar från senaste prövning.

Verkställigheten *ska* inledas på en låsbar enhet. Så snart förhållandena medger det, *ska* den dömdes ges möjlighet till vistelse under öppnare former.

Frågan om den dömdes ges möjlighet till vistelse under öppnare former *ska* prövas fortlöpande, dock minst en gång varannan månad.

14 a §

Om det krävs med hänsyn till den dömdes speciella behov av vård, hans eller hennes säkerhet eller övriga intagnas säkerhet får en dömd hindras från att träffa andra intagna (vård i enskildhet).

Vård i enskildhet ska vara anpassad efter den unges individuella vårdbehov.

En fråga om vård i enskildhet ska prövas fortlöpande och alltid

¹ Senaste lydelse 2003:419.

15 §

Vad som sägs i 16, 17, 19 och 20 §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga *skall* gälla även för den som är föremål för verkställighet av sluten ungdomsvård.

Vad som sägs i 16, 17, 17 b, 17 c, 19 och 20 §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga *ska* gälla även för den som är föremål för verkställighet av sluten ungdomsvård.

16 §

Den dömde har rätt att *ringa och ta emot telefonsamtal* och ta emot besök i den utsträckning det *lämpligen kan ske*. Den dömde får dock *förvägras telefonsamtal* och besök, om det *kan äventyra* säkerheten vid det särskilda ungdomshemmet eller kan motverka *hans anpassning* i samhället eller annars vara till skada för honom eller någon annan.

Den dömde har rätt att *använda elektroniska kommunikationstjänster* och ta emot besök i den utsträckning det *är lämpligt*. Den dömdes rätt att *använda elektroniska kommunikationstjänster* och ta emot besök får dock *vägras eller begränsas* om det *behövs med hänsyn till ordningen eller* säkerheten vid det särskilda ungdomshemmet eller om *det* kan motverka *den dömdes* anpassning i samhället eller annars vara till skada för honom *eller henne* eller till skada för någon annan.

Ett beslut om inskränkning i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster eller ta emot besök får gälla i högst 14 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas.

17 §²

Om det är särskilt påkallat av att den dömde uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen, får den dömde hållas i avskildhet under förutsättning att han eller hon står under fortlöpande uppsikt av personalen. Den dömde får dock inte hållas i sådan avskildhet längre tid än som är absolut nödvändigt och

Om det är särskilt påkallat av att den dömde uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen, får den dömde hållas i avskildhet under förutsättning att han eller hon står under fortlöpande uppsikt av personalen *och har möjlighet att tillkalla personal*. Den dömde får dock inte hållas i sådan avskildhet

² Senaste lydelse 2003:419.

inte i något fall under längre tid än 24 timmar i följd.

längre tid än som är absolut nödvändigt och inte i något fall under längre tid än fyra timmar i följd.

Prop. 2017/18:169
Bilaga 4

En läkare eller sjuksköterska ska skyndsamt yttra sig om varje avskiljning. Om läkaren eller sjuksköterskan begär det ska avskiljningen genast avbrytas.

17 a §³

Den dömde är, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, skyldig att efter uppmaning lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, om det kan misstänkas att den dömde är påverkad av något sådant medel eller någon sådan vara.

Vid ankomst till det särskilda ungdomshemmet är den dömde skyldig att vid behov, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor.

Den dömde är vidare, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, skyldig att lämna sådant prov som anges i första stycket om det under verkställigheten i det särskilda ungdomshemmet kan misstänkas att han eller hon är påverkad av någon sådan dryck, vara eller något sådant medel som anges i första stycket.

18 c §

Den dömde ska erbjudas ett uppföljande samtal efter ett verkställt beslut om

- 1. avskiljning enligt 17 §,*
- 2. kroppsvisitation och yttlig kroppsbesiktning enligt 17 § lagen*

³ Paragrafen fick sin nuvarande beteckning genom 2011:735.

(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, eller

3. rumsvisitation enligt 17 b § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Under samtalet ska den dömda få information om vad som var anledningen till att tvångsåtgärden behövde tillgripas och ges möjlighet att framföra sina åsikter om den vidtagna åtgärden.

18 d §

Inspektionen för vård och omsorg ska underrättas om beslut om kontroll- eller tvångsåtgärder enligt denna lag på aggregerad nivå.

22 §⁴

Beslut enligt denna lag fattas av Statens institutionsstyrelse. I frågor som avses i 14 och 18 §§ ska Statens institutionsstyrelse höra socialnämnden i den dömdes hemort om det inte är uppenbart obehövligt.

Beslut enligt denna lag gäller omedelbart, om inte något annat förordnas.

23 §

Beslut av Statens institutionsstyrelse enligt denna lag i särskilda fall får överklagas *hos* allmän förvaltningsdomstol.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Beslut av Statens institutionsstyrelse enligt denna lag i särskilda fall får överklagas *till* allmän förvaltningsdomstol.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2018.

⁴ Senaste lydelse 2011:735.

6. Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Prop. 2017/18:169
Bilaga 4

Härigenom föreskrivs att 16 kap. 7 § socialtjänstlagen (2001:453) ska upphöra att gälla vid utgången av juni 2018.

Lagrådets yttrande

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2018-02-21

Närvarande: F.d. justitieråden Karin Almgren och Lena Moore samt justitierådet Dag Mattsson

Stärkt rättssäkerhet vid genomförande av särskilda befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem

Enligt en lagrådsremiss den 25 januari 2018 har regeringen (Socialdepartementet) beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om förbud mot innehav av berusningsmedel m.m. vid hem för vård eller boende,
2. lag om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar,
3. lag om ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall,
4. lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga,
5. lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård,
6. lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453).

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av kanslirådet Charlotte Lönnheim, biträdd av kanslirådet Karin Hjelmner.

Förslagen föranleder följande yttrande av Lagrådet:

Förslaget till lag om förbud mot innehav av berusningsmedel m.m. vid hem för vård eller boende

Enligt 16 kap. 7 § socialtjänstlagen får huvudmannen för ett hem för vård eller boende besluta att de som bereds vård där inte får inneha alkohol eller andra berusningsmedel och inte heller injektionssprutor eller kanyler. Sådan egendom får omhändertas om den påträffas inom hemmet. Den som förestår hemmet ska låta förstöra eller sälja egendomen enligt bestämmelserna i 1958 års lag om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m.

I lagrådsremissen föreslås att paragrafen i socialtjänstlagen upphävs och att i stället en ny lag införs som, förutom hem för vård eller boende som drivs av landsting eller kommun, också omfattar sådana hem i enskild regi. Den som förestår hemmet ska kunna besluta att det vid hemmet ska råda ett förbud mot att inneha egendom av det slag som nu anges i socialtjänstlagen och också viss annan egendom. Om ett förbudsbeslut har fattats ska den som förestår hemmet omhänderta egendomen och se till att den förstörs eller säljs enligt reglerna i 1958 års lag.

Ett alternativ till en egen lag hade en varit att låta 16 kap. 7 § socialtjänstlagen också omfatta hem som drivs av enskilda. Reglerna skulle med en sådan lösning på ett naturligt sätt integreras i den befintliga lagstiftningen. Emellertid skulle syftet att befria socialtjänstlagen från inslag av tvång då gå förlorat. Det får därför anses befogat att på sätt som föreslås skapa en ny lag.

1 §

Paragrafen anger lagens tillämpningsområde. Vad som avses med uttrycket ”hem för vård eller boende” framgår emellertid inte av lagen.

Hem för vård eller boende (HVB) är ett samlingsbegrepp för flera olika typer av boendeformer som sköts av kommuner, landsting, Statens institutionsstyrelse (SiS) och enskilda aktörer. Med hem för vård eller boende avses enligt 3 kap. 1 § första stycket socialtjänstförordningen ett hem inom socialtjänsten som tar emot enskilda för vård eller behandling i förening med boende. Som ett sådant hem räknas inte sådana särskilda boendeformer som avses i 5 kap. 5 § andra stycket eller 5 kap. 7 § tredje stycket socialtjänstlagen, nämligen hem för service och omvårdnad av äldre människor som behöver särskilt stöd och hem med särskild service för människor med funktionshinder. Av 7 kap. 1 § första stycket 1 socialtjänstlagen framgår att en privat aktör inte utan särskilt tillstånd får yrkesmässigt bedriva verksamhet i form av hem för vård eller boende.

Det är SiS som driver s.k. § 12-hem (särskilda ungdomshem enligt 12 § LVU) och LVM-hem enligt 22 och 23 §§ LVM. SiS får dock enligt 6 kap. 3 § andra stycket socialtjänstlagen, om det finns särskilda skäl för det, genom avtal uppdra åt ett landsting eller en kommun att driva ett sådant hem.

Av lagrådsremissen framgår att lagen ska omfatta hem för vård eller boende som drivs av kommuner eller landsting eller i enskild regi och där de boende vistas frivilligt eller tvångsvis med stöd av 2 § LVU. LVM-hem och § 12-hem ska inte omfattas.

För att det avsedda tillämpningsområdet ska framgå av paragrafen bör enligt Lagrådets mening klargöras att lagen ska tillämpas vid hem för vård eller boende som drivs av någon annan än SiS och att den inte gäller sådana särskilda boendeformer som avses i 5 kap. 5 § andra stycket eller 5 kap. 7 § tredje stycket socialtjänstlagen. Undantag från tillämpningsområdet bör också göras för de hem för vård eller boende som kommun eller landsting driver på uppdrag av SiS.

2 och 3 §§

I 2 § första stycket regleras vad som ska kunna förbjudas vid hemmet. Uppräkningen av förbjuden egendom är mer omfattande än socialtjänstlagens reglering och motsvarar förbuden i 16 § LVU och 31 § LVM. Avsikten är att samma regler ska gälla för alla som vårdas på särskilda ungdomshem, LVM-hem och olika former av HVB.

Den som förestår verksamheten ska kunna besluta att – utöver det som kan förbjudas enligt nuvarande 16 kap. 7 § socialtjänstlagen – narkotika, dopningsmedel och hälsofarliga varor inte ska vara tillåtet vid hemmet.

Av narkotikastrafflagen, lagen om förbud mot vissa dopningsmedel och lagen om förbud mot hälsofarliga varor framgår att innehav av dessa medel och varor – utom i vissa i lagarna angivna fall – är straffbart och att medlen och varorna kan förverkas. Ett beslut om förbud enligt 2 § första stycket i den föreslagna lagen har alltså ingen betydelse i detta avseende; innehavet är redan förbjudet enligt annan lagstiftning.

Enligt Lagrådets mening bör punkterna 1, 4 och 5 slopas och innehållet i första stycket – som gäller förbud att inneha – närmare ansluta till den nuvarande regleringen i socialtjänstlagen.

Regleringen i första stycket har emellertid också betydelse för vad den som förestår verksamheten har möjlighet att omhänderta. Utan lagstöd finns inte någon sådan rätt.

Avsikten med den nya lagen är att möjligheterna att omhänderta egendom vid hem för vård eller boende som drivs i enskild regi ska motsvara dem i LVU och LVM. Även om det enligt Lagrådets mening inte är helt oproblematiskt att ge enskilda en möjlighet att omhänderta egendom som det straffbart att inneha, får detta accepteras för att göra förutsättningarna för vården oberoende av om verksamheten bedrivs i allmän eller enskild regi. En bestämmelse om att egendom som avses i 2 § får omhändertas innebär att regleringen i sak kommer att överensstämma med vad som gäller för särskilda ungdomshem och LVM-hem.

På skolområdet finns bestämmelser som ger rektorn eller en lärare rätt att omhänderta föremål som används på ett sätt som är störande för utbildningen eller som kan utgöra en fara för säkerheten, se 5 kap. 22 och 23 §§ andra stycket skollagen. Regleringen kan tjäna som förebild för utformningen av den nu aktuella lagen.

Den föreslagna punkten 7 i första stycket ger möjlighet att besluta att de boende inte får inneha egendom som kan skada den enskilde eller någon annan, försvåra vården av honom eller henne eller äventyra säkerheten vid hemmet. Vad som kan tänkas försvåra vården utvecklas inte i remissen. Vitt skilda typer av föremål skulle kunna omfattas. Enligt Lagrådets mening är det tveksamt om lagstiftningen bör innehålla en möjlighet för föreståndaren för hemmet att fatta beslut om förbud med ett så obestämt innehåll. Lagrådet förordar att punkten begränsas till egendom som kan skada den enskilde eller någon annan eller äventyra säkerheten vid hemmet.

Enligt 2 § andra stycket ska förbjuden egendom som påträffas inom hemmet omhändertas. Egendom som påträffas inom hemmet utan att det finns någon känd ägare till den regleras i anslutning till reglerna om förstörelse eller försäljning av egendomen i 3 §. Enligt Lagrådets mening blir regleringen tydligare om 2 § andra stycket och de delar av 3 § som

behandlar omhändertagande av egendom bildar en egen paragraf. Det bör inte vara obligatoriskt för den som förestår hemmet att fatta ett beslut om omhändertagande.

Prop. 2017/18:169
Bilaga 5

Har ett beslut om förbud fattats ska den som förestår hemmet besluta att omhänderta egendomen och förvara den intill dess att beslutet har vunnit laga kraft. Först därefter får – om värdet är ringa eller om det annars är försvarligt – egendomen förstöras eller i annat fall säljas.

Det kan ifrågasättas om det är lämpligt att överlämna till en enskild aktör som förestår ett hem för vård eller boende att inte bara omhänderta utan också förvara egendom som det är brottsligt att inneha. Påträffas sådan egendom vid hemmet bör enligt Lagrådets mening detta, på sätt som föreskrivs i 5 kap. 23 § andra stycket skollagen, anmälas till Polismyndigheten.

Enligt 3 § i den föreslagna lagen ska den som förestår verksamheten vid hemmet se till att sådan egendom som avses i 2 § första stycket 1–6 förstörs eller säljs enligt bestämmelserna om beslagtagna egendom i 2 § första stycket 1 lagen om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m. Första stycket 1 i den paragrafen innehåller emellertid tre stycken, varav enbart det första har relevans för den nu aktuella egendomen. För att underlätta förståelsen förordar Lagrådet att tillämpliga delar av det första stycket i stället tas in i den nya lagen.

Av remissens lagförslag framgår att egendom som omhändertas enligt punkten 7 inte ska kunna säljas med stöd av förverkandelagen. Det framgår dock inte hur denna typ av egendom ska hanteras och när den ska återlämnas till den boende. En reglering av dessa frågor bör övervägas i den fortsatta beredningen.

4 §

Enligt paragrafens första stycke får beslut att förstöra eller sälja egendom överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Någon möjlighet att överklaga ett beslut om omhändertagande föreslås inte i remissen. En sådan rätt bör enligt Lagrådets uppfattning övervägas, i vart fall om det införs en möjlighet att besluta att egendom som kan försvåra vården ska kunna omhändertas av föreståndaren.

Hemmet för vård eller boende ska enligt andra stycket vara motpart till den enskilde som överklagar ett beslut att förstöra eller sälja egendom. Motpart i domstol bör vara den fysiska eller juridiska person som driver hemmet för vård eller boende. Stycket bör därför justeras.

Lagrådets lagförslag

Med beaktande av de synpunkter avseende remissens förslag till ny lag som nu framförts får lagen följande lydelse.

Denna lag tillämpas vid hem för vård eller boende som drivs av en kommun eller ett landsting. Lagen tillämpas också i sådan enskild verksamhet i form av hem för vård eller boende som har tillstånd enligt 7 kap. 1 § första stycket 1 socialtjänstlagen (2001:453).

Lagen tillämpas inte vid sådana särskilda boendeformer som avses i 5 kap. 5 § andra stycket eller 5 kap. 7 § tredje stycket socialtjänstlagen. Lagen tillämpas inte heller vid hem för vård eller boende som Statens institutionsstyrelse driver eller med stöd av 6 kap. 3 § andra stycket socialtjänstlagen uppdragit åt en kommun eller landsting att driva.

2 §

Den som förestår verksamheten vid hemmet får besluta att de som vårdas där inte får inneha

1. alkoholhaltiga drycker,
2. andra berusningsmedel,
3. injektionssprutor, kanyler eller andra föremål som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattningsmedel med narkotika, eller
4. någon annan egendom som kan skada den som vårdas eller någon annan eller äventyra säkerheten vid hemmet.

X §

Om egendom som omfattas av ett beslut enligt 2 § påträffas inom hemmet får den omhändertaras. Detsamma gäller narkotika, sådana medel som avses i lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel och sådana varor som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot hälsofarliga varor.

Y §

Om ett föremål som har omhändertagits enligt X § kan antas bli förverkat enligt 36 kap. 3 § brottsbalken, 6 § narkotikastrafflagen (1968:64), 5 § lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål, 5 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel, 9 kap. 5 § vapenlagen (1996:67) eller 5 § lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, ska den som förestår verksamheten vid hemmet skyndsamt anmäla omhändertagandet till Polismyndigheten. Beslutet att omhänderta får bestå tills frågan om föremålet ska tas i beslag har prövats.

3 §

Den som förestår verksamheten vid hemmet ska låta förstöra omhändertagen egendom som avses i 2 § 1–3 om värdet är ringa eller det annars kan anses försvarligt. I annat fall får egendomen säljas. Belopp som erhållits vid försäljningen tillfaller staten.

[Egendom som avses i 2 § 4 ...]

4 §

Beslut att [omhänderta,] förstöra eller sälja egendom enligt 3 § får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Den som driver ett hem för vård eller boende är motpart till den enskilde som överklagar ett beslut att förstöra eller sälja egendom enligt 3 §.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

18 §

Tredje stycket 3 bör inledas enligt följande.

3. mål om omedelbart omhändertagande enligt 6 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, mål om vård vid en läsbar enhet enligt 15 b § samma lag, mål om vård i avskildhet enligt 15 c § samma lag, mål om vård i enskildhet enligt 15 d § samma lag, / ... /

Förslaget till lag om ändring i lagen om vård av missbrukare i vissa fall

31 §

Enligt remissen ska orden ”enligt denna lag” utgå i paragrafens inledning som lyder ”Den som vårdas enligt denna lag ...”. Med ändringen avses att åstadkomma att paragrafen – liksom 16 § LVU – även ska gälla för dem som vårdas frivilligt på ett LVM-hem.

Lagrådet avstyrker förslaget och hänvisar till vad Lagrådet anför vid 16 § LVU och Lagrådets inledande synpunkter till LVU.

32 a §

Lagrådet hänvisar till vad Lagrådet anför vid 17 a § LVU och föreslår att paragrafen formuleras enligt följande.

Den intagne är, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, skyldig att vid ankomsten till LVM-hemmet lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor. Den intagne får uppmannas att lämna prov endast om det finns anledning till det.

Första stycket första meningen gäller också om det under vistelsen i hemmet kan misstänkas att den intagne är påverkad av någon sådan dryck eller vara eller något sådant medel som anges i första stycket.

32 b §

Lagrådet hänvisar till vad Lagrådet anför vid 17 b § LVU och föreslår att paragrafen formuleras enligt följande.

Om det behövs för att genomföra vården eller upprätthålla ordningen vid hemmet, får den intagnes bostadsrum och andra slutna förvaringsställen som den intagne disponerar undersökas (rumsvisitation). En rumsvisitation får endast utföras för att söka efter föremål som den intagne enligt 31 § inte får inneha.

En rumsvisitation ska genomföras i närvaro av ett vittne. All den hänsyn som omständigheterna medger ska iakttas.

Lagrådet hänvisar till vad Lagrådet anför vid 17 c § LVU och föreslår att paragrafen formuleras enligt följande.

Om det behövs för att genomföra vården eller upprätthålla ordningen vid hemmet, får säkerhetskontroll genomföras med metalldetektor eller annan liknande anordning på de LVM-hem som Statens institutionsstyrelse bestämmer. Det ska för varje LVM-hem anges i vilka situationer kontroller får genomföras på intagna som vårdas enligt denna lag. Sådan kontroll får bara genomföras för att söka efter föremål som den intagne enligt 31 § inte får inneha.

33 §

Lagrådet hänvisar till vad Lagrådet anför vid 18 § LVU. I uppräknningen bör 31 § behållas.

34 §

Lagrådet hänvisar till vad Lagrådet anför vid 15 b § LVU och föreslår att paragrafen formuleras enligt följande.

Den som vårdas enligt denna lag i ett LVM-hem för särskilt noggrann tillsyn får hindras att lämna hemmet och i övrigt underkastas den begränsning i rörelsefriheten som är nödvändig för att vården ska kunna genomföras.

Den intagne får beredas vård vid en enhet inom hemmet som är låsbar eller på något annat sätt inrättad för särskilt noggrann tillsyn (vård vid låsbar enhet).

1. om det är nödvändigt med hänsyn till den intagnes, övriga intagnas eller personalens säkerhet, eller
2. om det är nödvändigt för att förhindra att den intagne avviker eller för att i övrigt genomföra vården.

Den som vårdas vid en låsbar enhet ska ges möjlighet att dagligen vistas utomhus och att ägna sig åt fysisk aktivitet eller någon fritidssysselsättning.

Den intagne får vårdas inom en sådan enhet under högst två månader i följd. Om särskilda behandlingsskäl föranleder det, får dock vården vid enheten pågå längre tid, förutsatt att någon av de omständigheter som anges i andra stycket fortfarande gäller och att den intagne samtidigt ges möjlighet till vistelse i öppnare former eller utanför hemmet.

34 b §

Lagrådet hänvisar till vad Lagrådet anför vid 15 c § LVU om att i lagtexten tillfoga uttrycket ”vård i avskildhet” inom parentes.

36 c §

Lagrådet hänvisar till vad Lagrådet anför vid 20 d § LVU om att paragrafen bör utgå och underrättelseskyldigheten regleras i förordning.

44 §

Första stycket 2 och 3 bör lyda enligt följande.

2. innebär inskränkningar i särskilt fall av rätten för den som vistas i hemmet att enligt 33 a § använda elektroniska kommunikationstjänster eller ta emot besök,

3. gäller vård på en läsbar enhet enligt 34 §,

Förslaget till lag om ändring i lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga

Inledande synpunkter

Lagens tillämplighet på unga som vårdas frivilligt

I remissen föreslås att vissa bestämmelser som gäller s.k. särskilda befogenheter, bl.a. 16 § om berusningsmedel m.m., ska ändras så att de gäller alla som vårdas på ett särskilt ungdomshem, även dem som vårdas där frivilligt. Ändringen i 16 § har sin grund i förslaget till den nya lag om förbud mot innehav av berusningsmedel m.m. vid hem för vård eller boende (lagförslag 1) och motiveras med att det är viktigt att bestämmelserna om berusningsmedel m.m. är lika för alla som vårdas på särskilda ungdomshem och i olika former av hem för vård eller boende.

Bestämmelserna i 16 § gäller redan, vilket också framhålls i remissen, för unga som vårdas frivilligt på ett särskilt ungdomshem genom en tillämpning av 18 §. Enligt den bestämmelsen kan SiS, efter regeringens bemyndigande, bestämma att 16 § (och 17 § med regler om kroppsvisitation m.m.) ska gälla alla som vårdas i ett särskilt ungdomshem. Bestämmelsen i 18 § är parallell till motsvarande bestämmelse i LVM som i sin tur infördes för att kunna integrera vård enligt LVM med olika former av frivilligvård (prop. 1983/84:174 s. 32, jfr prop. 1981/82:8 s. 94 f.). Enligt remissen har SiS fattat beslut med stöd av 18 § beträffande alla särskilda ungdomshem.

LVU är en tvångslagstiftning och det är enligt Lagrådets mening klart olämpligt att utforma vissa av bestämmelserna i lagen så att de gäller även den frivilliga vården. Det gör också regleringen otydlig. Det blir en märklig ordning om t.ex. 16 § gäller direkt för unga som vårdas frivilligt medan andra bestämmelser, 17 § och ytterligare nya bestämmelser (se nedan), också ska gälla för frivilligvården men då genom 18 §. LVU bör även i fortsättningen förbehållas unga som tvångsvårdas enligt lagen och 18 § utgöra en brygga mellan LVU och frivilligvården.

Lagrådet avstyrker alltså förslaget att 16 § ska gälla även dem som vårdas frivilligt och förordar att 16 § behålls i uppräkningslistan i 18 §.

Lagrådet godtar förslaget att uppräkningslistan i 18 § ska kompletteras med ytterligare åtgärder som därmed kan tillgripas mot alla som vårdas på ett särskilt ungdomshem. Det gäller 17 b § (rumsvisitation) och 17 c § (skyddsvisitation). Bestämmelserna är ägnade att upprätthålla ordning och säkerhet på de särskilda ungdomshemmen och bör lämpligen gälla även dem som vårdas där frivilligt. När det gäller olika bestämmelser som inte räknas upp i 18 § – t.ex. 17 a § om blod- och urinprov – får det i

den behandlingsplan eller motsvarande som ligger till grund för den frivilliga vården anges vad som gäller för vistelsen och vilka konsekvenserna blir om den unge bryter mot dessa villkor (prop. 2000/01:80 s. 118 f.).

Särskilda befogenheter enligt 15 a, 15 b, 15 c och 17 a §§

Enligt remissen ändras 15 a, 15 b, 15 c och 17 a §§ bl.a. för att tydliggöra att de endast gäller dem som vårdas på någon grund som anges i 3 §. Enligt remissen är det också så de har tillämpats av SiS.

Övriga paragrafer som i dag reglerar särskilda befogenheter (15, 16, 17 och 19 §§) gäller den ”som omfattas av bestämmelserna i 15 §”, dvs. den som vårdas på någon grund som anges i 3 § (eget beteende) och vistas på ett särskilt ungdomshem. Bestämmelserna i 15 a, 15 b, 15 c och 17 a §§ har ingen sådan begränsning utan gäller ”den intagne”. De infördes år 2001 då 26–28 §§ i 1981 års socialtjänstförordning i princip ordagrant flyttades över till LVU och skyldigheten att lämna bl.a. urinprov lagreglerades. Förordningsbestämmelserna – som samtliga avsåg ”den intagne” gällde vid tidpunkten för lagändringen (SFS 1993:751) unga som vårdades i ett särskilt ungdomshem, dvs. även dem som vårdades på någon grund som anges i 2 § (olämplig miljö). Det redovisas i förarbetena inga överväganden i frågan för vilka unga de nya bestämmelserna skulle gälla (prop. 2000/01:80). Mot den bakgrunden kan bestämmelserna i 15 a, 15 b, 15 c och 17 a §§ inte förstås på annat sätt än att de även gäller för unga som vårdas på någon grund som anges i 2 §.

Lagrådet instämmer således inte i den i remissen redovisade bedömningen att det är fråga om att tydliggöra något som redan gäller men har ingen erinran mot att paragraferna ändras så att regleringen rörande de särskilda befogenheterna blir tydlig och enhetlig och att de anpassas till hur de tillämpas i praktiken.

Lagrådet tillstyrker alltså att 15 a, 15 b, 15 c och 17 a §§ ändras så att de bara ska gälla i fråga om någon som omfattas av bestämmelserna i 15 § och förordar att uttrycket ”den intagne” i dessa paragrafer, så långt det är möjligt, ersätts med det i LVU genomgående använda uttrycket ”den unge”.

Synpunkter på de olika paragraferna

12 a §

Första stycket kan förenklas och andra stycket lämpligen inledas på samma sätt som nuvarande 12 § tredje stycket enligt följande.

Om den unge är placerad på ett särskilt ungdomshem och vårdas på sjukhus, ska verksamhetschefen vid vårdenheten genast underrätta Statens institutionsstyrelse om den unge önskar lämna eller redan har lämnat vårdenheten.

Får någon som tillhör hälso- och sjukvårdspersonalen och är verksam vid ett särskilt ungdomshem kännedom om att den unge har en sådan smittsam sjukdom

som enligt 1 kap. 3 § andra stycket smittskyddslagen (2004:168) utgör en allmänfarlig sjukdom, ska Statens institutionsstyrelse underrättas, om det inte står klart att det inte finns någon risk för smittspridning.

Prop. 2017/18:169
Bilaga 5

15 a §

Paragrafens första mening behandlar, till skillnad från övriga bestämmelser som gäller särskilda befogenheter, en rättighet – inte en skyldighet – för den unge och gäller inte bara dem som vistas i ett särskilt ungdomshem på någon grund som anges i 3 §. Remissförslaget har i denna del utformats med den utgångspunkten.

Enligt remissen ska första meningen gälla inte bara dem som vårdas på någon grund som anges i 2 och 3 §§ utan även dem som behandlas frivilligt på ett särskilt ungdomshem. En bestämmelse som är utformad enligt remissförslaget – ”Den som vårdas på ett särskilt ungdomshem” – kan per definition inte gälla frivilligvården eftersom LVU:s bestämmelser endast kan, och bör, gälla dem som vårdas enligt någon grund som anges i 2 eller 3 §, se Lagrådets inledande synpunkter till LVU.

Enligt Lagrådets mening har den nuvarande första meningen fått en olycklig placering. Bestämmelser som är placerade efter rubriken Särskilda befogenheter (se rubriken före 15 §) bör inte behandla de ungas rättigheter och bör enbart ta sikte på unga som omfattas av bestämmelserna i 15 § (dvs. unga som vårdas på grund av eget beteende och vistas i ett särskilt ungdomshem). Första meningen i första stycket bör därför flyttas till de bestämmelser som gäller vården (jfr rubriken Vården före 10 §) och därmed gälla även dem som vårdas på någon grund som anges i 2 § (men inte frivilligvården). Den kan förslagsvis placeras i en ny 14 b § med följande lydelse.

(14 b §) Den som vårdas vid ett särskilt ungdomshem har rätt att använda elektroniska kommunikationstjänster, ta emot besök samt vistas utanför hemmet i den utsträckning det är lämpligt.

Återstoden av paragrafen blir tydligare om bestämmelserna i fjärde stycket kortas ner och flyttas till första stycket. Det bör förtydligas att även remissens andra stycke endast gäller unga som omfattas av bestämmelserna i 15 §. Lagrådet föreslår att paragrafen, med vissa ytterligare redaktionella ändringar, formuleras enligt följande.

För den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster och ta emot besök vägras eller begränsas om vården eller ordningen vid hemmet annars äventyras. Ett sådant beslut får gälla i högst 14 dagar. När det inte längre finns förutsättningar för beslutet ska det upphävas. En vistelse utanför hemmet ska avse en på förhand bestämd tid, dock högst fyra veckor.

Beslut om inskränkning i rätten att använda elektroniska kommunikationstjänster eller ta emot besök samt beslut om vistelse utanför hemmet fattas av Statens institutionsstyrelse. Beslut om vistelse utanför hemmet ska fattas efter samråd med socialnämnden.

Det kan övervägas att i första stycket lägga till uttrycket ”vård vid låsbar enhet” inom parentes, bl.a. eftersom det hänvisas till sådan vård på andra ställen, t.ex. i 42 § och i förslaget till lag om ändring i lagen om allmänna förvaltningsdomstolar. Jfr även att uttrycket ”vård i enskildhet” förekommer inom parentes i 15 d §.

Det nya tredje stycket om att den unge ska ges möjlighet att vistas utomhus m.m. kan kortas ner och bör placeras som ett nytt andra stycke eftersom bestämmelsen är tillämplig från första dagen medan regleringen i remissens andra stycke om vistelse i öppnare former gäller först efter två månader.

Lagrådet föreslår att paragrafen, med vissa ytterligare redaktionella ändringar, ges följande lydelse.

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får beredas vård vid en enhet inom hemmet som är låsbar eller på något annat sätt inrättad för särskilt noggrann tillsyn (vård vid låsbar enhet),

1. om det är nödvändigt med hänsyn till den unges eller andras säkerhet, eller

2. om det är nödvändigt för att förhindra att den unge avviker eller för att i övrigt genomföra vården.

Den som vårdas vid en låsbar enhet ska ges möjlighet att dagligen vistas utomhus och att ägna sig åt fysisk aktivitet eller någon fritidssysselsättning.

Vård vid en låsbar enhet får pågå under högst två månader i följd. Om särskilda behandlingsskäl föranleder det, får dock vården pågå längre tid, förutsatt att någon av de omständigheter som anges i första stycket fortfarande gäller och att den intagne samtidigt ges möjlighet till vistelse i öppnare former eller utanför hemmet.

15 c §

Det kan övervägas att i första stycket sätta uttrycket ”vård i avskildhet” inom parentes för att markera att det är fråga om vård och inte någon sorts ”bestraffning” och att åtgärden ska användas på ett sätt som gynnar vården. För det talar även att uttrycket ”vård i enskildhet” förekommer inom parentes i den nästföljande paragrafen och med hänsyn till att det uttrycket används på andra ställen i lagen. Se också Lagrådets förslag vid 15 b §.

”Avskiljning” förefaller av remissen att döma vara ett inom vården vanligt förekommande arbetsnamn på vård i avskildhet. Ordet är mindre lämpligt i lagtext. Lagrådet förordar att nuvarande lydelse av andra stycket behålls i denna del och att paragrafen, med vissa ytterligare redaktionella ändringar, ges följande lydelse.

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får, om det är särskilt påkallat på grund av att den unge uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen, hållas i avskildhet (vård i

avskildhet). Den unge ska då stå under fortlöpande uppsikt av personalen och ha möjlighet att tillkalla personal. Han eller hon får inte vårdas i avskildhet längre tid än vad som är oundgängligen nödvändigt och inte i något fall under längre tid än fyra timmar i följd.

En läkare eller sjuksköterska ska skyndsamt yttra sig om varje åtgärd som vidtas enligt första stycket. Om läkaren eller sjuksköterskan begär det, ska åtgärden genast avbrytas.

15 d §

Ordet ”intagen” bör utmönstras i första stycket. Paragrafen kan formuleras enligt följande.

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får, om det krävs med hänsyn till hans eller hennes speciella behov av vård eller säkerhet eller säkerheten vid hemmet, hindras från att träffa andra som vårdas där (vård i enskildhet).

Vård i enskildhet ska vara anpassad efter den unges individuella vårdbehov.

En fråga om vård i enskildhet ska prövas fortlöpande och alltid omprövas inom sju dagar från senaste prövning.

16 §

Enligt remissen syftar den föreslagna ändringen till att bestämmelserna ska gälla alla och även den som frivilligt vårdas på ett särskilt ungdomshem. Lagrådet avstyrker förslaget och förordar att 16 § behålls i uppräkningsordningen i 18 §, se Lagrådets inledande synpunkter till LVU.

17 §

Lagrådet föreslår att första och tredje styckena justeras och att paragrafen formuleras enligt följande.

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § får, om det behövs, kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas vid ankomst till hemmet för kontroll av att han eller hon inte bär på sig något som enligt 16 § inte får innehas. Detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att sådan egendom ska påträffas hos honom eller henne.

En kroppsvisitation eller en ytlig kroppsbesiktning ska genomföras i närvaro av ett vittne om inte den unge avstår från den rätten.

Den unge ska tillfrågas om han eller hon önskar att någon särskild person ur personalen genomför eller närvarar vid kroppsvisitationen eller den ytliga kroppsbesiktningen. Den unges önskemål ska så långt det är möjligt tillgodoses.

All den hänsyn som omständigheterna medger ska iaktas vid kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning.

17 a §

Det i remissen använda uttrycket ”vid behov” kan inte användas i fråga om en reglering som innebär att den unge är skyldig att göra något. Lagrådet föreslår att det uttrycket ersätts med en ny andra mening i första

stycket. Andra stycket kan kortas ner. Lagrådet föreslår att paragrafen, med vissa ytterligare redaktionella ändringar, ges följande lydelse.

Den som omfattas av bestämmelserna i 15 § är, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, skyldig att vid ankomsten till hemmet lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor. Den unge får uppmanas att lämna prov endast om det finns anledning till det.

Första stycket första meningen gäller också om det under vistelsen i hemmet kan misstänkas att den unge är påverkad av någon sådan dryck eller vara eller något sådant medel som anges i första stycket.

17 b §

Lagrådet föreslår att paragrafen förtydligas och anpassas till hur 32 b § LVM är utformad enligt följande.

Om det behövs för att genomföra vården eller upprätthålla ordningen vid hemmet, får bostadsrum och andra slutna förvaringsställen som disponeras av någon som omfattas av bestämmelserna i 15 § undersökas (rumsvisitation). En rumsvisitation får endast utföras för att söka efter föremål som den unge inte får inneha enligt 16 §.

En rumsvisitation ska genomföras i närvaro av ett vittne. All den hänsyn som omständigheterna medger ska iakttas.

17 c §

Den föreslagna regleringen för skyddsvisitationer – som enligt remissen endast får utföras med hjälp av en metalldetektor eller liknande anordning – utgör en lindrigare form av kroppsvisitation och liknar den säkerhetskontroll som t.ex. regleras i lagen (1981:1064) om säkerhetskontroll i domstol. Lagrådet ifrågasätter det lämpliga i att här införa ett nytt begrepp och förordar att den inarbetade begreppet säkerhetskontroll används.

Eftersom en sådan kontroll enligt remissförslaget bara får utföras på den som omfattas av 15 § får bestämmelsen anses ha en naturlig placering bland bestämmelserna om särskilda befogenheter.

Det bör av lagtexten framgå att det är fråga om säkerhetskontroll med metalldetektor eller annan liknande anordning (jfr 5 § i 1981 års lag). Remissförslagets tredje stycke är inte motiverat när det gäller säkerhetskontroller.

Lagrådet föreslår att paragrafen formuleras enligt följande (angående sista meningen, jfr Lagrådets förslag vid 17 b §).

Om det behövs för att genomföra vården eller upprätthålla ordningen vid hemmet, får säkerhetskontroll genomföras med metalldetektor eller annan liknande

anordning på de särskilda ungdomshem som Statens institutionsstyrelse bestämmer. Det ska för varje särskilt ungdomshem anges i vilka situationer kontroller får genomföras. Sådan kontroll får bara genomföras på unga som omfattas av bestämmelserna i 15 § för att söka efter föremål som den unge inte får inneha enligt 16 §.

18 §

Se Lagrådets inledande synpunkter till LVU om att 16 § bör behållas i uppräkningsdelen och att Lagrådet godtar att uppräkningsdelen kompletteras enligt förslaget.

20 a §

I uppräkningsdelen ingår även nya 17 c §. Säkerhetskontroll är ingen sådan tvångsåtgärd som i övrigt behandlas i paragrafen. Lagrådet föreslår därför att ordet Tvångsåtgärder i paragrafen ersätts med Åtgärder.

20 c §

Första stycket 1 bör lyda ”vård i avskildhet enligt 15 c §”, se Lagrådets synpunkter vid den paragrafen. I andra stycket kan uttrycket ”sina åsikter” lämpligen ersättas med ”sin uppfattning”.

20 d §

I vilken form och hur ofta SiS ska underrätta Inspektionen för vård och omsorg om olika beslut behöver regleras. Att redovisningen ska ske ”på aggregerad nivå” – en formulering som inte lämpar sig i lagtext – ger inte tillräckligt besked. Underrättelseskyldigheten bör regleras i förordning och denna paragraf utgå.

39 §

De redaktionella ändringar som gjorts i första stycket är mindre lämpliga. Nuvarande lydelse bör behållas.

42 §

Första stycket 2 bör inledas med ”vård vid låsbar enhet enligt 15 b §”, se Lagrådets synpunkter vid 15 b §.

Första stycket 5 bör lyda ”rumsvisitation enligt 17 b §”.

Förslaget till lag om ändring i lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård

17 §

Det kan övervägas att i första stycket tillfoga uttrycket ”vård i avskildhet” inom parentes, jfr Lagrådets synpunkter vid 18 c § och ”vård i enskildhet” i 14 a §. Andra stycket bör formuleras på samma sätt som 15 c § andra stycket LVU, se Lagrådets synpunkter vid den paragrafen.

Lagrådet hänvisar till vad som anförts vid 17 a § LVU och 32 a § LVM och föreslår att paragrafen formuleras enligt följande.

Den dömde är, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, skyldig att vid ankomsten till det särskilda ungdomshemmet lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv- eller svettprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor. Den dömde får uppmanas att lämna prov endast om det finns anledning till det.

Första stycket första meningen gäller också om det under verkställigheten kan misstänkas att den dömde är påverkad av någon sådan dryck eller vara eller något sådant medel som anges i första stycket.

18 c §

I första stycket 1 bör ordet ”avskiljning” ersättas med ”vård i avskildhet enligt 17 §”, jfr Lagrådets synpunkter vid 17 §. I första stycket 2 och 3 bör hänvisningarna till LVU ersättas med en hänvisning till 15 § i förevarande lag. I andra stycket kan uttrycket ”sina åsikter” lämpligen ersättas med ”sin uppfattning”, jfr Lagrådets synpunkter vid 20 c § LVU.

18 d §

Lagrådet hänvisar till vad Lagrådet anför i fråga om 20 d § LVU om att paragrafen bör utgå och underrättelseskyldigheten regleras i förordning.

Förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen

Lagrådet lämnar förslaget utan erinran, se Lagrådets synpunkter vid lagförslag 1.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 15 mars 2018

Närvarande: statsminister Löfven, ordförande, och statsråden Lövin, M Johansson, Baylan, Hallengren, Bucht, Hultqvist, Hellmark Knutsson, Bolund, Bah Kuhnke, Shekarabi, Fridolin, Eriksson, Skog, Ekström, Fritzon, Eneroth

Föredragande: statsrådet Hallengren

Regeringen beslutar proposition 2017/18:169 Stärkt rättssäkerhet vid genomförande av särskilda befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem